

CSÍKDÁNFALVA

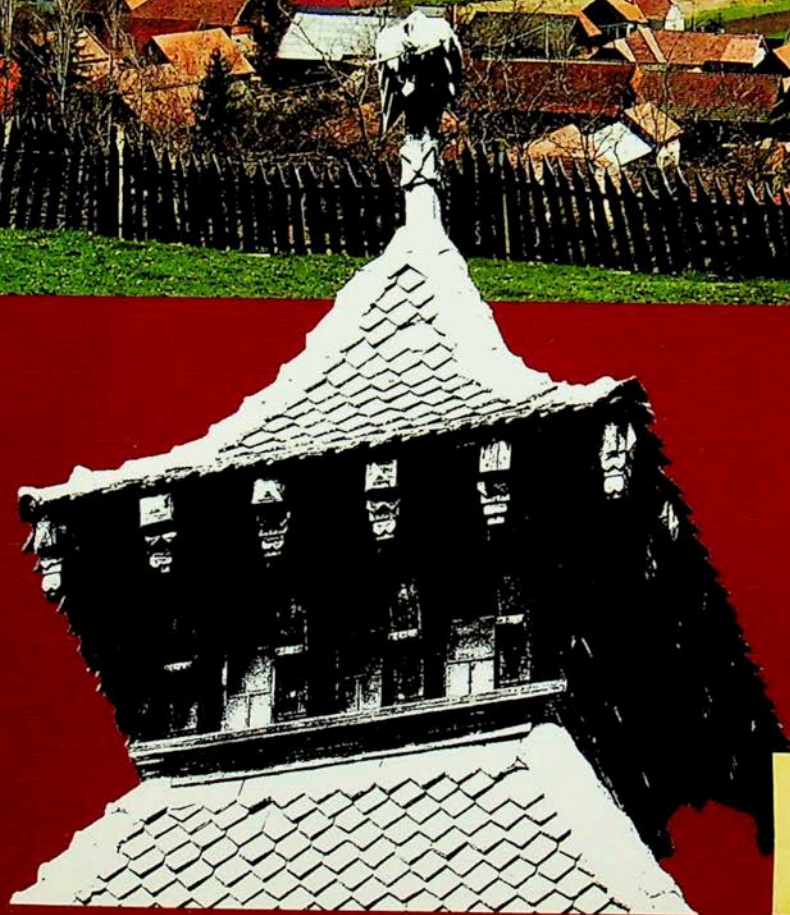
ÉS

ADATOK A FELCSÍKI HAT FALURÓL

III.

CSÍKDÁNFALVÁ

ÉS ADATOK A FELCSÍKI HAT FALURÓL

**CSÍKDÁNFALVA
ÉS
ADATOK A FELCSÍKI HAT FALURÓL**

III.

Ez a példány

DOBOS ÁRPÁD fotóművész

számára készült.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

ALBERT ERNŐ – AMBRUS-MÁTYÁS MÁRIA

CSÍKDÁNFALVA
ÉS
ADATOK A FELCSÍKI HAT FALURÓL

III.

ALBERT KIADÓ
SEPSISZENTGYÖRGY
2010

A kötet megjelenését támogatta

**CSÍKDÁNFALVA ÖNKORMÁNYZATA
CSÍKDÁNFALVI KÖZBIRTOKOSSÁG
EUROPANTER KFT
ZSÓK JÓZSEF
ZSÓK LÁSZLÓ**

Borítóterv
Ádám Gyula

A fényképeket készítették

Ádám Gyula, Ambrus-Mátyás Mária, Daczó Dénes, Dobos Árpád, Eröss Vilmos,
Henning János, Molnár Attila, Süket Jenő, Szabó Imre, Szabó Julianna, Vámszer Géza

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

ALBERT, ERNŐ

Dánfalva és adatok a felcsíki hat faluról = Comuna Dănești și date despre cele șase sate din zona Ciucul de Sus / Albert Ernő. - Sfântu-Gheorghe : Albert Kiadó, 2007-vol.

ISBN 978-973-99468-9-6

3. Kötet / Albert Ernő, Ambrus-Mátyás Mária. - 2010. - Bibliogr. -

ISBN 978-973-88678-1-9

I. Ambrus-Mátyás, Mária

908(498 Dănești)

ELŐSZÓ

Amikor 1999 nyarán – a község vezetőinek hívására – különböző helységekből érkező, a helyiekkel találkozási a község háza egyik termében összegyűltünk, hogy megvitassuk, hogyan készülhet el Dánfalva monográfiája – amelyet már évek óta mindannyian igényeltünk –, akkor egyetlen kötetre gondoltunk, amelynek különböző fejezeteit más-más személy készíti el. Elég nehézkes indulás után, végre 2007-ben sikerült átadni a lakosságnak a *Dánfalva és adatok a felcsiki hat faluról* című könyvet. Már ekkor jeleztük, hogy további kötetben folytatjuk közlésünket, s most a 2010-es DÁNFAVA NAPOK tiszteletére a harmadik kötetet jelentkeztünk.

Egyik ismerősöm, amikor látta a harmadik kötet előkészületeit, megjegyezte:

– Egyetlen községről három kötet készül?

Feleletem az volt:

– Dánfalva van olyan község, hogy megérdemel három kötetet is, s ráadásul sokat nyom a latba az, hogy számos adatot tartalmaz a felcsiki hat falu közös életéről.

S valóban, az évek során annyi adatot sikerült összegyűjtenünk, hogy ma már azon kell gondolkodnunk, hogyan helyezhetjük el kötetekben. Mert manapság úgy vagyunk egy-egy falu életével, múltjának-jelenének vizsgálatával, még inkább a szülőfaluval, hogy a rá vonatkozó minden emléket, ősi hagyományokat rögzíteni akarunk, hogy az idő kíméletlen múlása ne csorbítsa tovább. De manapság is új, értékes hagyományok alakulnak ki. Ezeket meg kell ismerniük az utánunk következő nemzedékeknek is.

Az is örömet és biztatást jelent számunkra a jövőre tekintve, hogy a dánfalvi líceumban hozzáértő, fáradságot nem kímélő tanárok irányításával mai diákok figyelnek szüleik, ősök által őrzött hagyományokra, s azt igyekeznek lejegyezni és megőrizni.

És most úgy adjuk át a harmadik kötetet, hogy nem jelenti ez a befejezést. Még számos olyan területe van a község lakossága életének és hagyományainak, amely rögzítésre, megőrzésre vár. Nem engedhetjük, hogy a legkisebb érték is elkallódjék.

2010 – DÁNFAVA NAPOK

Albert Ernő

MŰVELŐDÉS – HAGYOMÁNY

MŰVELŐDÉS

Elődeink mai lakhelyükre, Felcsík északi részére érkezve magukkal hozták azon hagyományokat, amelyek évszázadokon át részét képezték mindennapi életüknek. Az új helyzetben, új körülmények között meg kellett szervezniük önmagukat, hisz nélküle nem tudták volna megerősíteni, tartóssá tenni ittlétüket. Korábban megteremtett hagyományaik segítettek abban, hogy letelepedésükkor ki tudták alakítani a családok szervezett életmódját, a letelepedés rendszerét, az új környezetükhöz való alkalmazkodást. Kialakították az emberi kapcsolatok formáit, a közösség mindennapjait, a szomszédos településekhez való viszonyukat. Hagyományaik alapján szabták meg az egyének és családok jogait és kötelezettségeit. Meg kellett szervezni a gazdasági életformát, az állatok tenyésztését, a föld művelését, elő kellett állítani a megfelelő szükséges eszközöket. Katonánép lévén el kellett készíteni a hadviseléshez szükséges fegyvereket, már gyermek és ifjúkorban meg kellett tanítani a következő nemzedéket a fegyverek használatára és a harci módokra. Tovább folytatták, vagy újabbakkal bővítették a születéssel, a gyermek- és ifjúkorral kapcsolatos hagyományokat, az udvarlási és házasságkötési szokásokat, az élet mindennapjaihoz és különböző eseményeihez kapcsolódó tennivalókat, ünnepek megtartását. Folytatták azokat az énekeket, amelyek korábban is különböző eseményekhez kapcsolódtak, ha úgy adódott, zenéltek, táncoltak, vidáman töltötték napjaikat.

Nem tekinthetünk el amellett sem, hogy őseink az új helyen eddig ismeretlen szomszédnépekkel kerültek kapcsolatba, akikkel megfelelő viszonyt alakítottak ki, s akarva-akaratlan életvitelben, szokásokban is hatottak egymásra. De a kialakított közösség közé is érkeztek idegenek. Elődeink a harcok során gyakran megfordultak idegen földön is, az ott tapasztaltakat hazatérve hasznosították.

Őseink életében igen jelentős volt a római katolikus vallás felvétele. Bizonyára sok ellentmondás jelentkezett a régi hagyományok őrzése, a világszemlélet eltérése miatt az egyház és a hagyományaikhoz ragaszkodó letelepedettek között. Az addigiakkal ellentmondó szokásokat kellett kialakítani, amely gyakori elégedetlenséghez vezetett.

Őseink mindig képesek voltak a nagy bajban is az újrakezdésre, a további küzdelmekre megmaradásukért: hol a tatár, hol a török, hol a német, pusztított, hurcolta rabságba a lakosság ezreit, de mindmáig sikerült szülőföldünk megtartása.

Századok teltevel is megfigyelhető egyrészt az ősi hagyományok elemeinek megőrzése, másrészt az újabb korok követelményeihez való igazodás. Bizonyosság arra, hogy hagyományai is a fejlődésnek megfelelően bővültek, esetenként szűkültek.

Ha csak a XX. század tapasztalataira gondolunk, figyelemmel követhettük a fejlődés következtében változó szokásokat, hagyományokat. Az évszázadokig tartó nyomásos gazdálkodás a harmincas évek elején alig néhány év alatt Dánfalván és a szomszédos községekben is átalakult. E század az eszközök használatában is új helyzetet teremtett. Amíg még a századfordulón a sarlós, esetleg a kaszával való aratás, a kézi cséplés is szokásos volt, addig a század közepén már a cséplőgépet is a kombájn váltotta fel, amely egyszerre oldotta meg az aratást és cséplést.

Hasonló változásokat figyelhetünk meg a hagyományos viseletben is. A század elején még hosszú, bokáig érő szoknyában jártak a leányok, asszonyok, közepe táján már a fiatalok körében térdig rövidültek, színekben gazdagodtak, majd átalakultak nadrággá.

A századfordulón még igen nagy volt az írástudatlanok száma, bár számos példát láttunk a tudás megszerzéséhez való törekvése korábban is, napjainkra azonban teljesen eltűnt, amióta valósággal közösségi követelménnyé alakult az írás elsajátítása.

Nem tudtuk kimeríteni a hagyományok összegezése során mindazt, amit őseink apáról fiúra hagytak. Sok feladat vár még azokra, akik a szülőföld iránti hálából arra adják fejüket, hogy tovább folytassák a hagyományok részletesebb feltárását, a mai életmód megőrkítését mind Dánfalván, mind a felcsiki hat faluban. Alázattal, kellő komolysággal, mélyszégyes felelősségérzettel kell hozzájárulniuk az elkövetkező nemzedék tagjainak hagyományaink, értékeink további feltárásához. Mindez segítséget nyújthat jövőnk biztosabb, eredményesebb formálódásához.

ÍRÁSBELISÉG

A művelődési élet egyik sajátossága az írásbeliség tanulása és megőrzése is. A csíkiak ismerték azokat az íráshagyományokat, amelyet ma már rovásírásnak nevezünk. Elterjedése korai évszázadokra nyúlik vissza. Eredete a belső-ázsiai népek régi írásmódjára, a türkökére, kazárokéra vezethető vissza, őseink a népvándorlás korában már ismerhették.¹

Kézai Simon 1283 táján írta *Krónikáját*, amelyben közölte, hogy a székelyek a blakokkal „összeegyedve, mint mondják, azok betűit is használják”. A blakok a vándorlás időszakában a Káma vidékén is kapcsolatban voltak a magyarokkal. Közben kialakult a türkökkel való kapcsolat is.²

A rovásokat többnyire fába vésték, ezért írásakor jobbról balra haladtak. Időközönként köbe is rögzítettek feljegyzést. Legtovább a Székelyföldön őrizték meg, bizonyos jelekkel még kiegészítették az ősi írást, és magyar szövegeket rögzítettek. Bizonyára az idők folyamán sok szöveg eltűnt, de még az utóbbi időben is újabb írások kerültek felszínre.³

S hogy a rovásírás Felcsíkon is ismert volt, bizonyosság rá, hogy ezekkel a rovásokkal írtak szöveget az 1501-ben készült csíkszentmiklósi-csíkszentmihályi templomban, majd 1680 előtti időszakban készülhetett a csikcsobotfalvi templom „írott” köve is.

Két gyergyói emléket is találtak: az egyik a tászok-tetői írott kövek, a második Bolognai rovás emlék néven ismert. Az elsőt Ditró határában találták, írása a XIII. századra vagy még korábbi időszakra, a második az 1400-as évek második felére vezethető vissza.⁴

A székely rovásírás elterjedtségének bizonyága az is, hogy az 1500-as években két érsek is emlékiratában megemlékezett róla. Oláh Miklós esztergomi érsek az 1500-as évek közepe táján (1542?) azt írta, hogy a székelyek „lelkük érzelmeinek vagy akaratának kifejezésére papír, tinta s más nyelvek betűi helyett bizonyos jeleket vágnak fapálcákra, s ha egymásnak üzeni [akarnak] valamit, barátok és szomszédok követ vagy levél helyett ezek útján értekeznek”.⁵

Verancsics Antal, szintén esztergomi érsek, az 1550-es évek táján írt a székely rovásírásról: a székelyek vallása azonos a magyarokéval, beszédjük eltérő: „úgy beszélnek, mint a régiek”. Az írásról közli: „Betűk helyett négyszög-alakú jeleket vésnek botokra, s a sort jobbról balra vezetik”.⁶

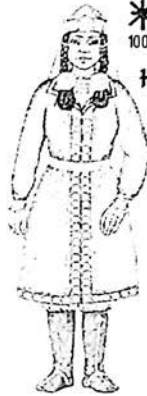
Mivel napjainkban a székely rovásírás újból a figyelem központjába került, közöljük egyik ábécéjét.

SZÉKELY-MAGYAR ROVÁSÍRÁS

MAGYAR ADORJÁN ÁLTAL

†	Λ	⊙	∫	∫	†	H	↑	X	4	4
GY	G	F	E	E	D	CS	C	B	Á	A
J	D)	∫	⊙	Λ	Z	◊	1	†	X
OO	NY	N	M	LY	L	K	K	J	LI	H
Y	H	M	∫	X	X	Y	I	Λ	H	∫
ZS	Z	V	UU	UU	TY	T	SZ	S	R	P

* * V X V III III
1000 100 50 10 5 4 3 2 1

**HONFOGLALÁS-
KORI**
ELŐDEINK
NŐI ÉS
FÉRFI
RUHA ÉS
FEGYVER-
VISELETE

A székelyek római katolikus hitre térése jelentősen elősegítette a nyugati kultúra megismerését és terjedését. Az 1009-ben alakult erdélyi püspökség főpapjai nagyrészt Európa tudományos, vallási központjaiban tanultak, s az ott szerzett ismereteiket próbálták hazájukban is terjeszteni. Csíkban már az 1200-as években megerősödött egyházakról beszélhetünk, másként nem lett volna lehetséges, hogy az 1300-as évek elején, a pápai tizedjegyzék készítésekor kialakult egyházak működjenek, és létszámukhoz képest fizessék az egyházi adót. A számbavétel szerint akkor 16 egyházközséget soroltak fel, bár akár 19-re, sőt többre is emelhetjük számukat, amelyet az I. kötetben indokoltunk. Továbbá: a falurendszer szempontjából azt is meg kell említenünk, hogy egy-egy egyházközséghez több település tartozott. Ha csak Nagyboldogasszony egyházközséget emlíjük, akkor fel kell sorolnunk Madarast, Dánfalvát, Karcfalvát, Jenőfalvát is mint az egyházközség tagjait, s tán már ekkor kiegészíthetjük Város, Oltfalva, Abránfalva, Tószeg megnevezésével is.

TANULÁS

A papság feladatának tekintette az egyházi műveltség terjesztését, a hívek felvilágosítását, lehetőleg a helyi lakosság köréből az utánpótlás biztosítását. Ezért bizonyos rendszerességgel tanították a fiatalokat. Olyan előképzést biztosítottak, a latin nyelvet annyira elsajátították, hogy azokkal az ismeretekkel esetleg külföldön is tanulhassanak.

Megállapítják, hogy Csíkban már az 1400-as években minden lelkészség mellett működött egy parochiális iskola, de ennél magasabb fokú oktatást ezekben az években nem tudtak biztosítani az ifjúságnak.⁷

A későbbiekben a papok mellett a fiatalok tanítását iskolamesterekre, tanítókra bízta. A bővülés ennek is köszönhető. Az 1500-as években kialakult iskoláztatási igény bizonyosága az is, hogy 1540-ig a római katolikus egyház 122 iskoláról gyűjtött össze adatokat.⁸

Nem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy mindez arra az időszakra vonatkozik, amikor a reformáció eszméi gyorsan terjedtek, s az új szellemű iskolák is sorban alakultak.

Az esztergomi érsek, Oláh Miklós 1560-ban elrendelte, hogy minden plébános alkalmazzon tanítót, tanítsa meg a fiatalokat olvasni és a mise alatt elhangzó egyházi énekekre.⁹

Ennek nyomán az erdélyi püspökség is kötelezővé tette az oktatás bevezetését.¹⁰

Így tehát a hat község számára legalább három iskolamester működhetett, s hozzáuk jártak tanulni a hozzátartozó falvak gyermekei is. Az sem kizárt, hogy egy-egy külön egyházközséggel nem rendelkező településen is valamely formában biztosították a gyermekek tanulását. Az elemi oktatás további kibontakozásának bizonyosága, hogy Csikban is minden településen megjelent a jegyző, aki írni tudó, jogot is ismerő személy, és egyes esetekben a falusi iskola rektora. Az ilyen feladatok vállalását elősegítette az is, hogy sem a tanítót, sem a nótáriust nem kötelezték hadbavonulásra.¹¹

Felcsikon már az 1500-as évek első felében tanítókról szerezhetünk tudomást. 1540-ben Nagyboldogasszony egyházközség szülöttje volt az a pap, aki kelyhet is adományozott a templomnak, s aki bizonyára ott bizonyította kedvét és tehetségét a tanulásra.¹²

Szenttamáson is oktatták a fiatalokat. Egyik feljegyzés arról szól, hogy 1575-ben a faluban már iskolát működtettek.¹³

Hiába írták, hogy a Székelyföldön az 1500-as években „semmi vagy kevés gondot fordítanak a ’tisztességes tudomány’ elsajátítására”,¹⁴ számos adattal bizonyíthatjuk, hogy vidékünkön, ha szűk körben is, de a lakosok gondot fordítottak a fiatalok taníttatására.

Szenttamáson 1577. szeptember 13-án Lőrincz deákról írtak, tehát ez az adat is bizonyítja, hogy itt már korábban meg kellett kezdődnie az iskolai oktatásnak. Lőrincz deákot 1592-ben is iskolamesterként emlegették. Időközben 1585. március 20-án arról írtak, hogy Lőrincz deák Nagyboldogasszony egyházközségben tanított, Pál deák pedig Szenttamáson.¹⁵

Arról is vannak adataink, hogy felcsiki fiatalok előzetes tanulás eredményeként külföldön tanultak. Az első csiki külföldön, a krakkói egyetemen 1494–1502 körül tanult, de 1520-ig csak kétfőre emelkedett számuk.

A század végén újabb nevekre bukkanunk. A boldogasszonyi Ambrus 1591. augusztus 3-án iratkozott a jezsuiták brandenburgi kollégiumába, 1593. február 8-ig tanult ott. Szenttamási András 1591. augusztus 1-jén szintén ott tanult, ahonnan 1593. április 1-jén tért haza.¹⁶

Ha az eddigiekben bizonyos szervezethez kialakulására is utalhatunk, ha néhány fiatal külföldi egyetemen folytatta tanulmányait, ez nem jelenti azt, hogy nagyobb számban kezdtek volna tanulni a csiki fiatalok. Néhányan az elkövetkező időszakban is eljutottak külföldre tanulmányaik folytatására. Az 1600-as évek első időszakában felcsiki külföldön tanulókról jegyeztek fel adatokat. Nagyboldogasszonyi István nemes ember fia 1605 februárjában Olmützben iratkozott be az akadémiaira. A bécsi egyetemen is tanult felcsiki fiatal, mégpedig 1624-ben madarasi Zavar Gábor, akit 1628-ban pappá is szenteltek.¹⁷

A helyi oktatás további fejlődését bizonyítja, hogy az 1600-as évek elején, 1602. augusztus 7-i Basta-féle összeírásban a jenőfalviak között szerepelt szabados „János Deák” neve, aki tanított a faluban. 1609. január 6-án Szenttamáson Literátus Miklós nevét említették.¹⁸

Két adattal ki kell egészítenünk a Csiksomlyóról szóló feljegyzéseket. Az egyik az, hogy Csikmadéfalvi Szentandrás István (Csiki István) püspök az 1576–1577-es években, a somlyói ferencesek iskolájában tanult. Innen indulva Bécsben folytatta tanulmányait, majd Lengyelországban, Samborban fejezte be. Valamely középfokú jellegűnek kellett lennie azon iskolának, ahonnan indulva felsőbb fokon lehetett tanulni. Az 1500-as évekre vonatkozik az is, hogy Báthori Endre bíboros 1591–1592-ben kétszer is bejárta a katolikus vidékeket, az ott szerzett ismeretek nyomán tájékoztatót küldött Rómába, majd Krakkóból 6–7 ferences szerzetest kért a somlyói zárda számára, akiknek szállításához szekereket és útiköltséget is biztosított, hogy segítsék a „nemes ifjak” oktatását. Báthori Endre a kolostor fejlődését is jelentősen támogatta, így szinte bizonyos, hogy a 12 ott működő szerzetes tanította is a csiki fiatalokat. Felcsiki tanult emberről szól az a feljegyzés, hogy a somlyói zárdában 1594-ben Szentdomokosi Miklós senior rector volt. Bár 1601 és 1603-ban Székely Mózes kétszer is feldúlta a somlyói kolostort, a szerzeteseket elűzte vagy kivégeztette, s ezáltal az iskola működését is lehetetlenné tette, de rövid idő elteltével a szerzetesek újjászervezték az iskolát. A somlyói iskola középfokú jellegéről tájékozódhatunk abból is, hogy 1608-tól itt egyházi szolgálatra világiakat képeztek, akik falusi kántor-tanítói teendőket láttak el, egyes helyeken vezették az istentiszteleteket. Elvégezheték a fiatalok esketését, a halottak temetését, kész prédikációkat olvashattak fel, esetleg a rátermetebbek maguk is megírhatták azt.¹⁹

Az 1614-ben készített lustra szerint Csikban 48 helységben 50 deákot írtak össze, akik a fiatalokat tanították.²⁰

Ebben az évben, 1614. február 17–23-án írták le, hogy Dánfalván Mátyás Deák Rector Scholae volt, akit a hadiszolgálat alól felmentettek. Továbbá a fejekötött jobbágyok között szerepelt László János, aki Gergely Deáknak „kötöte magát” „az had előtt”, ami azt is jelentette, hogy a hadba vonulástól menekülve vállalkozott bizonyos ideig a jobbágyi sorsra. Ezek szerint ekkor két deákot is nyilvántartottak Dánfalván. Madarason a zsellérek között írták össze „Mátyás Jan., Gergely Deák nevét”. Karcfalván „Gergely Deák, majd a lófők között „Isak Deák”, aztán „Istvan Deak” nevét írták le. A jenőfalvi számbavételben a lófők között található „Ladó Janos deak” neve, Szenttamáson „D. Bcoyte Georgj Rector Scholae” neve szerepelt. Két évvel később, 1616-ban Jenőfalván már „Mattias Deák” nevét olvashattuk az összeírtak között.²¹

Meg kell jegyeznünk, hogy a deák elnevezés nem mindig jelent tanítót is.

Azt is tudjuk, hogy gyergyószárhegyi gyermekkor után Bethlen Gábor fejedelemként is megfordult Csikban, 1617. május 7-én kiadott oklevele szerint segítette a csiki kolostort, ahol a papok, kántorok, iskolamesterek kiképzése folyt, s így biztosítani tudták minden akkori faluban az oktatást. Bethlen Gábor iskolapolitikájára azért is fel kell figyelni, mert külön rendeletet adott ki a jobbágyifjak taníttatásának biztosításáért.²²

Az 1619. július 13–14-i összeírásban ilyen feljegyzés található: Karcfalván István diák schola mester zsellére Lázár diák, Jenőfalván a gyalogok között szerepelt János diák, Szenttamáson őrálló János deák, a gyalogok között pedig Pál deák.²³

1633. január 25-én Szenttamáson Csomafalvi István Deák nevét írták le, aki itt iskolamester.²⁴

Az iskolamesterek említése mellett ki kell térnünk arra is, hogy a XVI., különösen XVII. században már egyre több olyan peres ügy került napirendre, amelyekben segédkeztek hitesek vagy más beosztású, de bizonyos iskolai képzettséggel rendelkező férfiak. A dánfalviak közül megemlíthetjük Domokos Pétert (1576), Petri Istvánt, Péter János és Istvánt, Lukács Pétert (1630).

I. Rákóczi György Erdély fejedelme 1627. szeptember 27-én azt közölte, hogy szenttamási Damokos Istvánné Lázár Judit peres ügyeinek védelmezésére a szentdomokosi Literati Jánost és a dánfalvi Lukács Pétert ügyvédül bizza meg. Két év múlva, 1639. november 10-én szenttamási iskolamester, Csák Ferenc szintén ilyen ügyben kapott feladatot.²⁵

Francesco Leone da Modica ferences szerzetes 1638-ban misszionárusként járta be Erdélyt. A Kongregációnak küldött jelentésében azt írta: minden székelyföldi plébánián 15–20 gyermekkel működik iskola. Külön írt a csíki oktatásról: a 16 plébánia majdnem mindegyikében van plébános – következtethetünk arra, hogy az oktatást a hozzátartozó falvakban is megszervezték.²⁶

Ismeretes az 1669-ben Somlyón tanuló diákok névsora. Megállapítható, hogy az említett évben 78 tanulója volt az iskolának, akik közül csíki 50, a többi más vidéki. E névsor arra is rávilágít, hogy a 78 diák közül 46 nemesi, 25 nem nemesi, 7 pedig szabados családhoz tartozott. Ebben a névsorban nem tüntették fel a származási helységet, de a későbbi névsorok alapján állíthatjuk, hogy akkor is mind a hat évfolyamon néhányan a felcsíki hat faluból érkeztek az iskolába.²⁷

I. Rákóczi György kétszer is összeíratta a székelyeket, az 1643-as számbavételkor ismételtlen fontos adatokat rögzítettek a közművelődésről. Ekkor Karcfalván újból leírták „Isáák Istvan Deák” nevét a régi lófők és „Georgj Deák Lőrincz”-ét a gyalogpuskások között. De az elhalálozottak és szolgálatra képtelenek jegyzékében is találunk karcfalvi két nevet: a gyalogos árvák között István Deák, a bujdosó puskások között Sándor János Deák nevét írták le. Megtalálható a szenttamási „Gurzo Gergely Junior Schola Mester”, valamint a szentdomokosi régi lófők között János Deák neve is.²⁸

A csíki összeírásokban találunk olyan személyneveket, akik már papok, és 49 név után azt írták, hogy Deák. 1645. szeptember 8-án Szenttamáson az iskolamester András deák volt.²⁹

Az 1600-as évekről még meg kell említenünk, hogy Várad János ferences szerzetes, aki már 1595–1598 között Somlyón rendházfőnök volt, 1625-ben Rómában részt vett a Ferences-rend Általános Gyűlésén, amelyen elhatározták, hogy minden körzetben tudományos iskolákat szerveznek. Várad János 1626-ban hét társával visszaérkezett Somlyóra, ahol rövid idő alatt az iskolában szintaxist és poézist is kezdtek tanítani.³⁰

Ezzel azt is biztosították, hogy magasabb képzettségű egyházi férfiakat, deákokat, nótáriusokat, más tanult embereket képezhettek Csík, így Felcsík számára. Annál is inkább szükségesnek látták a további fejlesztést, mert 1629-ben a 23 plébánián húsz-ezer katolikus élt.³¹

Továbbá figyelembe kellett venniük, hogy a plébániákhoz tartozó falvakban is működtek iskolák, szükség volt nótáriusokra és más vitatott ügyek kivizsgálására is.

Már az 1630-as évek feljegyzéseiből tudjuk, hogy a felcsíki hat falu lakói minden évben néhány fiatal elküldtek a somlyói scholába. Erre a későbbiekben még visszatérünk.

Sávai János kiigazítja a korábbi tanulólétszámról közölteket. Ő azt írta, hogy 1670-ben az iskolában 112 diák tanult: poetai osztályban 4, syntaxistában 6, grammatistában 10, principistában 12, major parvistában 23, minor parvistában 9, declinistában 15, legentesben 33. A felsorolt tanulókat két tanító tanította: Dukuczki Mátyás és Pollereczki János.

Arról is írtak 1674. május 29-én, hogy minden község tartott licentiatust és tanítót, ha papot nem is tudott fogadni.³²

1670-ben, 1673-ban is feljegyezték, hogy Szenttamáson a scholamester jenőfalvi Máthé István deák. 1674. július 20-án már Szenttamáson Siklódi Mihály deákot is megbízták tanúkihallgatás tartására.³³

Kiemelkedő esemény a csiki tanulás történetében, hogy Somlyón 1675-ben Kájoni János olyan céllal alapított nyomdát, hogy a csiki tanulókat tankönyvekhez juttathassa. Közben sorban adta ki saját műveit is. Kájoni János Somlyón 131 könyvet nyomtatott, 1676-ban megjelentette a *Cántionale Catholicum. Régi és új deák és magyar ájtatos énekek...* című művét. Így Felcsikra is eljuttatta a magyar egyházi énekeket.³⁴

1676-ban Apafi Mihály fejedelem bízta meg dánfalvi Bodor Pétert, hogy néhány társával tanúvallatást tartson, az eredményről írásban tájékoztassa. (Számos hasonló megbízatásról találunk adatokat a II. kötet 199–205. oldalán, a Perek fejezetben).

Említsük még meg, hogy 1683-ban, a bécsi hadjárat idején Karcfalván Gergely Deák tanított, majd 1685-ben György Mester Abaffi uram szolgája volt. 1685-ben Szentdomokoson Tamás Bálint volt a Schola Mester.³⁵

A templomba járásnak, az egyháznak erőteljes erkölcsi nevelő szerepe volt. Egyrészt lehetőséget talált arra, hogy az anyanyelvi műveltséget is fejlessze, másrészt tilalmaival, rendeleteivel az emberi viszonyokban mutatkozó káros következményekre hívta fel a figyelmet azzal is, ha csak arra gondolunk, hogy a templomba illet ünnepi öltözetben megjelenni, fegyelmezettnek lenni. A búcsúval kapcsolatban is bizonyos szabályt állítottak fel: az adósságot meg kellett fizetni, eltulajdonított javakat vissza kellett adni, a haragot nem szabadott tartani, a feladatokat pontosan el kellett végezni stb.³⁶

Az 1700-as évek első felében tovább erősödött az egyház, az iskolai oktatás, a műveltség terjesztése Felcsíkon is. Az 1702-ben a felcsíki számbavevésben (*Registrum sedis Siculicalis Csík Superioris*)-ban a karcfalvi lófők között szerepelt „Mich. Lit Scholae Mag.”, akit Literati Mihálynak nevezhetnénk mint scholamestert. Szenttamáson a nemesek közé írták „Mich. Literatus al. Ádám”, a lófők közé „Stefanus Deak és Thomas Deak” nevét, Szentdomokoson a lófők között „Petrus Literatus” neve szerepelt.³⁷

Karcfalván 1714-ben Gyergyószentmiklósi Csibi Márton nagyboldogasszonyi iskola-mester. Kolozsváron pedig azt jegyezték 1722. november 1-jén, hogy IV. Károly császár elrendelte: Oltfalvi Bodor Máté társaival tartson tanúvallatást.³⁸

Dánfalvi diákról, „Dobos Michael”-ről jegyezték fel, hogy 1724-ben, majd 1727-ben Okmützben tanult.³⁹

Szintén tanúvallatást tartott 1725. február 23-án szenttamási Ádám Mihály iskola-mester együtt dánfalvi Kovács György hites assessorral, majd 1732. január 19-ről már a szenttamási kántort is ismerjük Jánosi Péter személyében.⁴⁰

Szenttamáson templom építésébe kezdtek, de 1734. július 1-je előtt már Abaffi Sándor gyermekei nevében perbe idézte a lakosságot, mivel az építés az ő szerzett jogaiba ütközött.

Szenttamásról azt is megtudhattuk, hogy a kolozsvári bölcsészeti kar dékánja, Boros József 1741. augusztus 17-én olyan igazolványt állított ki, amelyben bizonyította, hogy szenttamási Abaffi Ferenc a bölcsészeti tanfolyamot dicséretesen elvégezte. Bizonyára Abaffi Ferenc felkészültségére mások is felfigyeltek, mert Haller János, Erdély kormányzója 1749. október 3-án főkormányászéki hites főjegyzőnek nevezte ki.⁴¹

1741. február 9-én Szárhogyen Gyergyószék országgyűlési küldötteinek utasításba adták, hogy – ami egész Csikra érvényes – a catolikus status a szegény diákokat a szemináriumba be nem fogadta, úgy intézkedtek „a tisztelendő pater jesuuta uramék”, holott „szép fundáció lévén Kolozsvárt”. Akiket befogadtak, csak fizetésért tették, amely

igen nagy hátramaradásoknak vagy a szegény tanuló ifjaknak, mivel hogy sok idegeneket is fogadta ő kegyelmek az erdélyi fundációra, s fogadnak most is”.⁴²

Dánfalvi Abos István karcfalvi, egy ideig madarasi iskolamestert, valamint Sándor Gergely nagyboldogasszonyi plébánost 1747. január 27-én azzal bízták meg, hogy írják össze dánfalvi Lukács Péter ingóságait.⁴³

A kápolna körüli pereskedés tovább is tartott. 1647. október 23-án újabb tanúvallást tartottak. Ekkor Böre István madarasi plébános is ott volt a megbízottak között.

A kápolna ügyében megszólalt Barabás Márton csiki főesperes is, és figyelmeztette Kristóf György szenttamási plébánost, hogy az Abaffiak kápolnája ügyében pártatlanul járjanak el.⁴⁴

1680-ban név szerint soroltak fel dánfalvi bányászokat István Deák és Gergely Deák idejéből. Csupán egy példát említünk: a két deák szabadulást biztosított dánfalvi Albert Péternek két tulokért.⁴⁵

Hogy a somlyói scholában megalakulása óta Felcsikről, Dánfalváról hány diák tanult, nem tudhatjuk, mert a tanulók nyilvántartásáról a lakhelyek megjelölésével csak 1770-től maradtak adatok. A korábbi létszámot egy-egy feljegyzésből ismerhetjük: 1693-ban 171, 1694-ben 200, 1734-ben 353, 1742-ben 265 diák tanult. Az évenkénti felsorolásban a végzős osztályok névsorát közölték, feltüntették a lakhelyeket is. Dánfalváról és a felcsiki hat faluból a következő végzős diákok nevét ismerjük: 1776-ban dánfalvi Adalbertus Vízi 20 évesen végzett. Ebben az osztályban tanult még szenttamási Josephus Bara 19 éves is. Az iskolában összesen 313-an tanultak. 1779-ben szenttamási gyalogkatonája fia, Adam Michael 25 éves korában fejezte be tanulmányait. 1780-ban dánfalvi gyalogos szülők gyermeke Fülöp Gregorius 19 éves korában végzett. Ekkor tanult még Szentdomokosról Bíró Nicolaus, lófő gyermeke 20 évesen, valamint gyalogkatonája szülők gyermeke, Kedves Ladislaus 19 éves és Bálintffy Stephanus szintén 19 éves. Ebben az évben az iskolában 264 diák tanult.

1797-ben nemes ember fia, dánfalvi Franciscus Böjthe 18 évesen végzett, vele egy osztályban tanult szintén nemes ember gyermeke Szentdomokosról, Stephanus Török, aki 17 éves volt. Ebben az évben 278-an tanultak az iskolában.⁴⁶

Említsük még meg, hogy a korábbi pereskedés után 1769. szeptember 1-jén Abaffi Sándor családi kriptáját használatra a falunak Szenttamáson átengedte, amikor a plébános Róka Antal volt.⁴⁷

Az 1700-as évek végén nőtt a világi értelmiség iránti igény. Ekkor a teológiai tanok mellett jogi, orvosi, hadmérnöki, képzőművészeti stb. pályára is egyre többen készültek. Ez irányú tudást nagyrészt külföldön lehet megszerezni. Ezekben az években 66 csiki fiatal tanult külföldön.

A somlyói schola is igazodott az újabb követelményekhez. A régi épületet bővíteni kellett, hisz például 1661-ben a betörő török-tatár csapatok felégették. A somlyói szerzetesek szervezésében, a falvak lakóinak támogatásával, 1664-ben az iskolát ugyan újjáépítették, de 100 év után a faépületet átalakítani és bentlakással is bővíteni kellett. Az új iskola kőből való építését 1780-ban elhatározták, megvalósítását a katonai hatóságok is támogatták. A csiki nép művelődési törekvését bizonyítja, hogy minden falu tehetsége szerint hozzájárult az építéshez. A felcsiki falvak lakói is jelentős részt vállaltak belőle. Azt is mondták, hogy az új épület „nagy népi kalákaival készült el”. Ekkor Dánfalva lakói 200 négyöles gerendát és szarufát, valamint Madarassal együtt kilenc ölnyi hosszú 50 szál gerendát és 100 padlónak való deszkát szállítottak Somlyóra. Madaras még adományozott 1000 szál lécet és 100 szál deszkát. Karcfalva, Jenőfalva, Szenttamás, Szentdomokos lakossága 1000 kőből

meszet és 150 ölnyi követ szállított az építéshez. Csík-, Gyergyó- és Kászonszék lakossága oly sikerrel támogatta az építést, hogy 1782 őszén az osztálytermekben már lehetett tanítani.⁴⁸

A II. Rákóczi Ferenc szabadságharcának leverése után a bécsi udvar egyre erőteljesebben beavatkozott az iskolai oktatás korábban kialakult rendjébe

Somlyón az iskolai oktatás évente november 3-án kezdődött, majd az első fél év virágvasárnapkor ért véget. A második félévet a húsvét utáni első vasárnaptól számították, és Szent Mihály napig tartott. Aratás idején három hétre hazabocsátották a tanulókat, hogy szüleiknek segítsenek a termés betakarításában. A normális iskolát a tanulók 6–7 évig látogatták. Tanultak vallástant, olvasást, szép- és helyesírást, német nyelvet, fogalmazást magyarul és németül, a latin nyelv elemeit, főleg nyelvtant, számtant, a tisztesség szabályait. A tanítási idő délelőtt 2, délután is 2 óra. A normális iskola elvégzése után lehetett beiratkozni a gimnáziumba, általában 12 éves korban. Mária Terézia császármóként is beavatkozott az iskolák rendjébe, egyik követelése volt, hogy a székely gyermekek is az iskola elvégzése után képesek legyenek német nyelven fogalmazni. 1773. augusztus 18-án Mária Terézia elrendelte: a német nyelvet tanár, tanuló egyaránt tanulja, ezért az iskolákban németül jól tudó tanárokat alkalmazzanak. A diákok továbbtanulásához a katonai parancsnokság engedélye is szükséges.

Az új iskola felépítését követő évben a somlyói scholában 400 diák tanult, 1783 végén a fegyverviselésre alkalmas tanulókat a katonák közé hívták, aminek az lett az eredménye, hogy 1784-ben az iskolában már csak 31-en iratkoztak be.

Közben a katonai vezetés is változtatott álláspontján, az iskolába járó fiatalokat nem hívták be tanulmányaik befejezése előtt. Így az 1800-as évek első felében a tanulólétszám gyakran elérte a 200-at, különösen 1831-től kezdődően egészen 1848-ig.⁴⁹

A dánfalviak közül 1812-ben Ludovicus Kováts nemes ember fia 14 évesen végzett. Ebben az évben az iskolában csupán 65 diákot számoltak össze. Bizonyára befolyásolta a létszám alakulását az osztrák–francia háború, amelyben Felcsíkról, Dánfalváról is számosan részt vettek.

1826-ban végzett a következő dánfalvi tanuló, Bodor András, aki 18 éves volt, az iskolában 138-an tanultak. 1838-ban a dánfalviak közül Albert Ladislaus nevét tüntették fel a végzősök között, az iskolában 285 tanulót tartottak nyilván. 1841-ben az oltfalvi Ferencz Antoniusról írtak, aki 20 éves volt. Ebben az osztályban tanult a szenttamási Ferenczi Johannes, jenőfalvi Kosza Danianus, szentdomokosi Kristály Martinus és Márton Ludovicus. 1845-ben Bot Ferenc 19 évesen fejezte be tanulmányait. Összegezőképpen 1770 és 1848 között 7 dánfalvi, 5 madarasi, 1 karcfalvi, 8 nagyboldogasszonyi, 5 jenőfalvi 11 szenttamási, 22 szentdomokosi tanuló végzett a somlyói scholában. Rajtuk kívül többen is beiratkoztak, végzés előtt vagy hazatértek, vagy katonák közé kellett állniuk.⁵⁰

A jezsuiták által 1593-ban Székelyudvarhelyen alapított iskolában is tanultak felcsíkiak. Okát abban is kereshetjük, hogy ennek az iskolának régebből voltak hagyományai, s abban is, hogy itt korábban kezdtek bentlakásba befogadni tanulókat, amely biztonságosabb ellenőrzést jelentett. 1689 és 1848 között Csíkból 1260, Gyergyóból 1082, Kászonból 114 tanuló iratkozott be. Időközben sokan kimaradtak, ugyanis Csíkból 424-en, Gyergyóból 207-en, Kászonból 49-en fejezték be tanulmányaikat. Az is megállapítható, hogy a XIX. században lényegesen lecsökken a Csíkból Udvarhelyen tanuló diákok száma: 1808–1848 között Csíkból 22-en, Gyergyóból 16-an, Kászonból 2-en fejezték be tanulmányaikat. Összesítés szerint a felcsíki hat faluból 1689–1848 között a következő számban tanultak Székelyudvarhelyen: Szentdomokos 3, Szenttamás 5, Jenőfalva 1, Nagyboldogasszony 1, Karcfalva 3, Dánfalva 5.⁵¹

Ebben a században a dánfalvi fiatalok eljutottak Kolozsvárra is. 1804-ben ott tanult Pálffi Jacobus 21 éves, 1825-ben Albert Michael 18 éves és Kajtár Abrahamos 19 éves, 1827–1830 között Kováts Joannes 14 éves.⁵²

Külön meg kell említenünk a Csíkszékben 1842. május 18-án tartott gyűlést, amelyen Balási József főkirálybíró elnökölt. Tudomásul vették a Guberniumnak ama rendeletét, hogy Erdélyben mindenütt kötelesek a helyi vezetők a román gyermekek tanításáról gondoskodni, csupán azt kifogásolták, hogy a német tisztek a csiki gyermekek taníttatásába beleavatkoznak, sőt tanulásukat akadályozzák.⁵³

A XIX. század csiki iskoláztatásához hozzátartozott az is, hogy Csíkszeredában és Szentmártonban a határőrtisztek utánpótlásának biztosítására katonaiskolákat működtettek. A fiatal tisztjelöltek tájékozódni akartak a korabeli eseményekről, a magyar irodalom eredményeiről, ezért titokban társulatot alakítottak. 1840-ben a dánfalvi Balázs András, a csíkszentgyörgyi Gál Sándor a liberális eszmékről hallva a nemzeti öntudat ébresztőivé váltak. Olvasó társulatot szerveztek a magyar irodalom megismeréséért, a történelmi ismeretek elsajátításáért. Olvasták a Csíkba eljutó magyarországi újságokat, megismerkedtek a reformkori ifjúság mozgalmaival, hirdették az anyanyelvi műveltség fontosságát. A fiatal tisztjelöltek bekapcsolódtak a politikai mozgalmakba is. Amikor Csíkban is országgyűlési követek választására került sor, arról szereztek tudomást, hogy a főúri báró családtagját akarják megválasztatni. Ellene kezdtek szervezkedni, és a haladó gondolkodású Mikó Mihályt és Biális Ferencet javasolták követnek. A dánfalvi Balázs András egyik társával köriratot szerkesztett, amelyben felhívta, elsősorban a fiatalok figyelmét arra, hogy az említett jelölteket támogassák. Azt írta: „Igyekeztek alárendeltjeiteket megnyerni, hogy ez a két megnevezett hősi férfiú (Mikó és Biális) megválasztassék. Istenemre mondom, hogy ti ezáltal végrehajjátok azt, amit a nemzet jóléte és a kor szelleme megkíván”.

Az osztrák tisztek azonban csakhamar tudomást szereztek a titkos szervezkedésről, több fiatalot letartóztattak. Két évi vizsgálati fogságban tartották Balázs Andrást is, majd egyik társával együtt 6 hónapra börtönre ítélték.⁵⁴

Az 1848–1849-es forradalom és szabadságharc bukása után a csiki művelődési életben döntő jelentőségű volt az 1868-ban Eötvös József közoktatási miniszter által előkészített XXXVIII. törvény, amely kimondta az iskoláztatás kötelező voltát. Ebben közölték, hogy 6–12 év között az elemik, 13–15 év között az ismétlő osztályok kötelezően működjenek.

Annál is inkább indokolt volt a törvénybe foglalt intézkedés az ifjúság kötelező taníttatásáról, mert 1884-ben Csíkban még mindig igen sok volt az írástudatlanok száma. A férfiak 54,5, a nők 64,2 százaléka nem tudott sem írni, sem olvasni, ugyanakkor ebben az évben a 20 520 tanköteles tanulóból 5807-en, 28,3 százalék nem járt iskolába. Ismerjük az 1901-ben iskolaköteles gyermekek számát is, amely szám a felcsiki gyermekáldásnak is bizonyítéka. Csíkmadarason, a 2000 lakosú faluban, 124 iskolaköteles fiút, 118 leányt tartottak nyilván, Nagyboldogasszonyfalvában a lakosok száma 5380, iskolaköteles 443 fiú, 326 leány. (Ide tartozott Dánfalva, Karcfalva, Jenőfalva). Szenttamáson 2434 lakos volt, iskolaköteles 199 fiú, 188 leány, Szentdomokoson 3801-en laktak 212 fiú 142 leány volt iskolaköteles.⁵⁵

Az 1900-as évek elején folyamatosan növekedett az iskolába járó tanulók száma, bár még mindig akadtak olyan szülők, akik iskolaköteles gyermekeiket kora tavasszal, majd késő ősszel a mezőgazdasági munkálatok végzésére fogták.

Dánfalván is jó példáját láthattuk annak, hogy mennyire gyorsan növekedett az oktatás kötelezővé tételével az írástudók száma. Míg 1880-ban a 2266 fős lakosú faluban csupán 295-

en írtak-olvastak, 1910-ben, 30 év után kevéssel több lakos, 2700 közül 1464-re emelkedett az ími-olvasni tudók száma. Ennek ellenére még az 1940-es években is lehetett találni néhány írástudatlant.⁵⁶

A kialakult oktatási folyamatban törést az I. világháborút követően kötött békeszerződés idézett elő. Hiába fogalmazták meg már megelőzőleg, 1918. december 1-jén Gyulafehérváron, hogy „Teljes nemzeti szabadság az együtt élő népek számára. Minden népnek joga van a maga neveléséhez és kormányzásához saját anyanyelvén, saját közigazgatással, kebeléből választott egyének által” – nem tartották be. Még a Párizsban aláírt kisebbségi szerződésben is hangsúlyozottan szerepelt az anyanyelv használatának biztosítása az iskolákban és intézményekben. Ellenkezője történt.

Az 1920-as években egyre több román tanítót alkalmaztak általában Erdélyben, a Székelyföldön, a felcsíki teljesen magyar lakosságú falvakban is. Rövid idő alatt 340 regáti román tanítót helyeztek el, nagy anyagi előnyt és durva megkülönböztetést jelentő feltételek között. Feladatuknak jelölték meg: „az elmagyarosított székelyeket visszaramánosítani”.⁵⁷

Eredménye az lett, hogy a felekezeti iskolákat megszüntették, mert azokban magyar nyelven tanítottak, és kötelezővé tették a román nyelvű állami oktatás bevezetését.

A Csíki Lapok számos olyan eseményt tett közzé, amely a csíki falvakban az erőszakos románosításról nyújt bizonyítékot. Ha a szülők ragaszkodtak az egyházi iskolához, különböző indokokkal hivatalból írták át gyermekeiket a román állami iskolába. Az engedetleneket nagy összeggel büntették.

Csupán néhány eseményt sorolunk fel: 1925. november 22-i közlés: Paula Balotá bukaresti tanítónőt a csíkszeredai leányiskola igazgatójának nevezték ki. Azonnal megtiltotta, hogy a lányok anyanyelvükön beszéljenek. Ha megszegték parancsát, térdelniük kellett. Ha a tanulóknál magyar nyelvű könyvet talált, elégette.

1927. május 27-én a felcsíki tanítók szervezeten tiltakoztak a tanítók román nyelvből való vizsgáztatása ellen, mert a nyelv nem kellő ismerete miatt tömegesen függesztették fel őket állásukból.⁵⁸

Több megelőző vizsga után 1934-ben a felekezeti iskolák tanítói közül 125-öt jelöltek nyelvvizsgára. Nem jelentek meg 27-en, csak 32-nek sikerült, 66-ot elutasítottak.⁵⁹

A tanítóknak román nyelvből, történelemből, földrajzból, alkotmánytanból kellett vizsgáznuk. Könnyen találtak előre meghatározott céllal olyan hibát, amely állásukból való felfüggesztést jelentett.

De azzal is kellett számolniuk a felekezeti iskolákban tanítóknak, hogy fizetésük lényegesen kevesebb volt az államiakénál, gyakran azt is késve kapták meg.

1929. február 3-án a Gyergyói Újság közölte, hogy Jenőfalván Tracin nevű helyettes tanító (suplinitor) 10 gyermeket kegyetlenül megvert. A szülők hiába tiltakoztak Ionescu igazgatónál, mert őket bolshevikoknak nevezte, és a csendőrséggel fenyegette. Az ellentét odáig fajult, hogy a falu hajlandó volt 3000 lejt fizetni, csak a bűnös tanítót bárhová távoztassák el Jenőfalváról. 1928. június 17-én az összeg átvételét igazoló nyugtát is aláírta, de még 1929-ben is a faluban tartózkodott, és tanított.

A románosító törekvések 1929-ben tovább folytatódtak. Bukarestből rendelet érkezett arról, hogy Csíkban 40 román nyelvű óvodát kell felszerelni. Az óvodát a színmagyar lakosságú községek lakóinak kellett működtetniük, a gyermekek nyelvét nem tudó óvónőt kellett eltartaniuk. A tájékoztatót akkor közölték, amikor a végrehajtók rendszeresen foglaltak az elmaradt adó miatt.⁶⁰

E rendelet eredménye volt, hogy Dánfalván is román nyelvű óvoda működött, az óvónő egyetlen szót sem tudott magyarul.

A dánfalvi iskolába 1924-ben érkezett Vasile Iakob tanító. Hosszú ideig ő igazgatta az iskolát is, de azt a feladatot is kapta, hogy a szomszédos községekben szüntessék meg az egyházi magyar nyelvű iskolákat. Emlékezetes a karcfalvi óvoda bezáratása. Malinescu tanfelügyelő Vasile Iacobbal és két román csendőrrel megjelent a faluban, mivel arról értesültek, hogy 1930. szeptember 10-ig 46 gyermek iratkozott a katolikus óvodába. Korábban már állami óvodát nyitottak, ahová viszont csupán 4 gyermeket írtak be. A magyar óvodát bezárták, Sas Antal karcfalvi plébános tiltakozása ellenére is.⁶¹

A dánfalvi iskoláról írták a Csiki Lapokban: „Annakidején a liberális kormány közoktatásügyi minisztere, Anghelescu szintizta székely községek iskoláit megrakta a Regátból kivezényelt fiatal tanerőkkel. Ezek a fiatal tanerők hivatásuk magaslatán önkényűleg, durva eszközökkel kezdték példás működésüket”. Csikdánfalván hallotta az újságíró: „A gyermekek hiányzásaiért a szülők nagy összegekkel vannak büntetve, s ha nem tudnak fizetni, durva eszközökkel, végrehajtással igyekeznek az amúgy is elgyötört népet zaklatni”. Szigorúan büntették fegyelmi okokból a gyermekeket is.⁶²

Vasile Iacob részt vett a madarasi iskola átalakításában is. 1930. szeptember elején csendőrök kíséretében érkezett a faluba, mivel több szülő kérvényezte, hogy gyermekeiket ne kényszerítsék román iskolában tanulni. A küldöttek a napló átnézése után kiválogatták a Dombi, Horváth, Szöcs, Kozma, Salamon, Boér, Zsók, Hajdú családi nevű gyermekeket, akiket románnak nyilvánítottak, így maguk írták át az állami iskola naplójába. A román iskolába 35 tanulónak kellett átmennie, az egyházi iskolába a továbbiakban nem fogadhatták be. Ha pedig nem jelentek meg, a kialakított törvény szerint megbüntették a szülőket.⁶³

Néhány évvel később, 1934-ben a korábbi sikertelenséget látva Madarason 79 gyermeket azzal az indokkal utasítottak a román állami iskolába, hogy a tanítók nem tudnak románul.⁶⁴

A tiltások tovább folytatódtak, annyira, hogy 1936-ban a madarasi felekezeti iskolába végül 6 tanuló beiratását engedélyezték. Engedékeny látszatot próbáltak kelteni ezzel, mert jól ismerték a másik utasítást, miszerint egy osztály működéséhez legalább 30 tanulónak kell beiratkoznia, ezért „tanulóihiány” címen az osztályt meg kellett szüntetni.⁶⁵

Madarason a szülők újabb kérésére még 1939-ben is a minisztérium közölte, hogy a szülők gyermekeiket írassák a román iskolába.⁶⁶

Ugyanebben az évben Karcfalván is hasonlóképpen jártak el. 158 iskolás és óvodás gyermek szülője ismételtén kérvényezte, hogy egyházi iskolába írathassa gyermekét. Serpe igazgató 70 iskolás és 11 óvodás kérvényét elfogadta, a többi kérvényt azzal utasította vissza, hogy ők románok. Ráadásul 120-120 lejjel mindenik szülőt megbüntették. Mivel Sas Antal plébános bizonyította, hogy a visszautasított kérvényezők székelyek, vasárnap a csendőrségre hívták, sőt eljárást is indítottak ellene.⁶⁷

Azzal is igyekeztek el lehetetleníteni a magyar anyanyelvű oktatás biztosítását vállaló egyházi iskolákat, hogy próbálták bizonyítani, ott nem készítik jól fel a tanulókat. Bár Csikszentdomokoson kénytelenek voltak engedélyezni az egyházi oktatást, de az iskolának nem adták meg a nyilvánossági jogot, ami azt jelentette, hogy az ott tanuló gyermekeknek idegen bizottság előtt kellett vizsgáznuk. Elnöknek Chirea Petret nevezték ki, a tanulók 41 százaléka elégtelen osztályzatot kapott.⁶⁸

De említsünk meg egy-két más vonatkozású eseményt is, amelyek szintén rávilágítanak arra a magatartásra, amellyel a magyarsághoz viszonyultak a román hatóságok.

Csatószezen 1934-ben a felekezeti iskola két tanítója: Borbáth István és Simon János kirándulni vitte tanítványait. A gyermekek néhány zöld ággal tértek haza, amelyre piros és fehér szalagokat kötöttek. A csendőrőrmester a magyar színekért feljelentette, a tanítókat ügyészség elé állították.⁶⁹

Ennél is csúfabb a következő büntetés. Újtsnádon Kóródi András Amália nevű leánya malacuk fülébe piros és zöld zsinórt húzott. A helyi csendőrőrmester a magyar színek használatát látta benne, mivel a malac teste szürkésfehér volt. Megbüntették.⁷⁰

A magyar iskolákban a román nyelv mellett a történelmet, földrajzot is román nyelven kellett tanítani. De ahová magyarul nem tudó tanítót neveztek ki, ott minden tantárgyat, emellett törvényt írta elő, hogy a kisebbségi iskolákban hetenként három napon át a tanulóknak szünetekben is románul kell beszélniük.

A román nyelv megfelelő ismerete hiányában próbálták ellehetetleníteni a középiskolák működését is, amelyekben a felcsíki ifjak is tanultak. Nem szabadott beírni a magyar anyanyelvű gimnáziumba azt a tanulót, akinek neve az ők megítélésük szerint románosan hangzott. Különböző fondorlatokkal: utolsó előtti napokban közölték, hogy mely tantárgyból kell románul vizsgázni, az érettségiző székely diákokat olyan bizottság elé utalták, amelyben egyetlen vizsgáló sem tudott magyarul. Ilyenkor a tanárok is visszaéltek helyzetükkel. Számos példáját lehetne felsorolni annak, hogyan akadályozták meg a diákoknak az érettségi diploma megszerzését. Volt olyan év, hogy egyetlen sem vagy csak egy-két diák tudott az érettségiben sikeresen vizsgázni.

A székelyföldi, így a csiki tanulóknak is román nyelven Brassóban kellett vizsgázniuk. Az 1924–1925-ik iskolai évben érettségiző szeredai 13 diákból 4 kapott átmenő osztályzatot, az 1927–1928-as tanévben 19-en álltak érettségi bizottság elé, de csak egynek sikerült a vizsgája.

Bevezették az úgynevezett kis érettségit is, amely tulajdonképpen felvételi vizsgát jelentett a gimnáziumba. Az idegen bizottságnak ekkor is nagyszerű lehetőség kínálkozott a székely fiatalok továbbtanulása megakadályozására.

Nem is beszélve az egyetemi tanulmányokról. Az eszközök sokaságával akadályozták, hogy a magyar értelmiség kellő utánpótláshoz jusson.

A korszak iskolájához tartozott az is, amit 1937-ben írtak: a székely gimnáziumok tanulóinak legnagyobb része a gazdák fiaiból került ki, akik csizmában, zsinórokkal díszített fehér harisnyában jártak az iskolába, mint a falusi székely legények. Érettségiben is csizmában, harisnyában, ujjasban jelentek meg a csiki diákok. Az 1940-es években még sok diák csizmában, bakancsban, harisnyában töltötte el a középiskolai éveket. Ugyanúgy jelentek meg még a kolozsvári jogászbálon is.

1940 őszén megszűnt ez a folytonos megalázás. Nem csoda, ha a felcsíkiak is kitörő ünneppel fogadták a bevonuló magyar katonákat. Fordulat állott be az iskolázásban is. 1941 őszén a csíkszeredai gimnáziumban 500-an, a polgári leányiskolában 240-en tanultak.⁷¹

Somlyón újból megnyitották a tanítóképzőt, de mezőgazdasági szakoktatást is biztosítottak.

Az 1942. év jelentős a dánfalvi fiatalok továbbtanulásában is. Bár 1940 után megnövekedett a szeredai gimnáziumban tanuló diákok száma, mégsem tudott minden tanulni vágyó diák a szeredai főgimnáziumba beiratkozni. 1942 áprilisában a madarasi plébános, Szabó Gyula javasolta a Magyar Pártnak, támogassák, hogy Karcfalván polgári iskolát nyissanak. Korábban az 1920-as évek elején 1928-ig ott még működött polgári iskola.⁷²

A javaslat nyomán 1942 őszén engedélyezték a karcfalvi polgári iskola megnyitását, ahol a dánfalvi diákok nagy számban tanulhattak. A következő évben már I–III. osztály is

működött, de 1944 márciusában a háború következtében be kellett zárni az évet. A háború után, 1945 telén újból megnyitották, működhetett 1948-ig, a tanügyi reformig. Ezekben az években Dánfalváról legalább 60–70-en tanultak ebben az iskolában.

A dánfalvi és felcsiki oktatásban új korszak kezdődött 1961-ben, amikor líceum nyílt a községben, amely líceum és a dánfalvi oktatás történetét részletesen megírta Ambrus-Mátyás Erzsébet Mária, a líceum igazgatóhelyettese az I. kötetben. (Adatok a csikdánfalvi oktatás történetéhez.)

Azt még meg kell jegyeznünk, hogy a diktatúra idején a nemzeti kérdés példaszerű megoldása állandó hangoztatása mögött fondorlatos eljárásokkal addig szorították háttérbe a magyar oktatást, hogy például a csikszeredai líceumban 32 osztály román tannyelvű volt, csupán 5 maradt magyar tannyelvűnek. A további intézkedésekre részleteiben nem térhetünk itt ki, de meg kell még jegyeznünk: az 1950-es években a magyar iskolákban a testvériség jegyében román tagozatokat nyitottak, 1972-ben a szakmai oktatást teljesen román nyelvűvé alakították, így a teljes magyar tanulókból álló osztályokban a magyar anyanyelvű tanármak román nyelven kellett tanítani a megfelelő szakmát. A magyar falvakban lehetőleg mindenütt román osztályokat kellett nyitni. Valemely székely faluban, ha csak egyetlen román gyermek van, többnyire a milicistáé, az egész osztálynak román nyelven kellett tanulnia minden tantárgyat. 1975-ben törvénybe iktaták, hogy a végzős egyetemistákat a minisztérium nevezi ki, és kötelesek a kijelölt helyet elfoglalni, ellenkező esetben diplomájukat visszavonják, és a tanítási költségeket vissza kell fizetni. 1978–1988 között a Marosvásárhelyen végzett orvosok 40 százalékát a Regátba helyezték. Magyar szakra alig 7-8 hallgatót vettek fel, diplomájuk megszerzése után mellékszakkal a Kárpátokon túli helységekre neveztek ki őket, viszont a Bukarestben végzett tanárok egyik részét a székely megyékben helyezték el. A tanár nyelvismerete szerint például a fizikát, kémiát is román nyelven kellett tanulniuk a tanulóknak.

Jelentős változás történt 1989 után a felcsiki oktatásban is, bár továbbra is a történelmet, földrajzot román nyelven kell tanítani, a román tankönyvek pedig azonosak azon tanulókéval, akiknek anyanyelvük a román. Az iskolákat a tantestületek és a szülők javaslatára közös határozattal nevezték el. A névadás bizonyosság arra, hogy a felcsikiak tisztelik a hagyományokat. Szentdomokoson Márton Áron, Szenttamáson Bálint Vilmos, Karcfalván Mártonffy György, Dánfalván Petőfi Sándor, Madarason Kiss Ferenc az iskola neve. Szentdomokoson Márton Áron-, Dánfalván Petőfi Sándor-, Madarason Kiss Ferenc-szobrot is állítottak.

Tanárok, diákok sikeresen kezdtek hozzá az iskolák sajátos arculatának kialakításához, és lépést igyekeztek tartani az európai irányzatokkal. Egyre több tanuló ismerkedett meg a számítógépek titkaival, a világháló tudást nyújtó lehetőségeivel, az elektronikus levelezéssel. Külföldi iskolákkal kerestek kapcsolatokat, amely találkozás mindkét intézménynek előnyére vált. Felcsik minden iskolájában nagy figyelemmel valósítják meg a tanulók önálló kutatásra való ösztönzését. Különösen kiemelkedik a Magyar Tudományos Akadémia támogatásával szervezett KutDiák-mozgalomba való bekapcsolódás, amely kellő tanári irányítással kutatásra, önálló munkák megírására serkentette a tanulókat. Eredményeiről, általában a dánfalvi iskoláról a világhálón is részletesen lehet olvasni.

A dánfalvi diákok a magyar nyelvterületen hirdetett pályázatokon első és más díjakat nyertek. (Ambrus-Mátyás Erzsébet Mária beszámolt már az I. kötetben a 195–197. oldalon)

Számos eredményről számolhatnánk még be, amelyeknek rögzítése különböző szakterületeken még megvalósul az elkövetkezőkben. Összegezőképpen elmondhat-

juk, hogy dánfalva művelődési életében fontos szerepet töltött be az értelmiség, amely fokozatosan erősödött, napjainkban a középiskola működése gyors előbbrehaladáshoz vezetett.

1. Voigt Vilmos 1991. XII. 224.
2. László Gyula 1988. 124.
3. Vásáry István 1981. 376.
4. Ferenczi Géza–Ferenczi István 1978. 172–175.; Ráduly János 1997. 118–121.; Üö: 1998. 5–9.; 47–48.; 96–97.
5. Oláh Miklós é. n. I. 6.
6. Verancsics Antal é. n. I. 12.
7. Bandi Vazul (közli) 1896. 1.
8. Takács Éva (lejegyezte) 1999. 133–139.
9. Szöcs János. 2009. január 9.
10. Berecz Gyula 1893. 119.
11. Imreh István–Pataki József 1992. 243.
12. Szabó Miklós–Jakab Sámuel 2001. 120.
13. Dankanics Ádám 1970. 1734.
14. Kállay Ferenc 1829. 20.
15. Sándor Imre 1910. 2, 5. és 8.
16. Szabó Miklós dr. 2004. 7. és 56.
17. Szabó Miklós 2004. 57.
18. SZOTÚS IV. 77.; Sándor Imre 1910. 13.
19. Antal Imre 2000. 25–27.
20. SZOTÚS IV. 488–545.
21. SZOTÚS IV. 530–534.; VII. 168.
22. Antal Imre 2000. 128.
23. SZOTÚS IV. 698–700.
24. Sándor Imre 1910. 22.
25. Sándor Imre 1910. 27. és 29.
26. István György Tóth (EDETIT) 1994. 247.; Sávai János 1997. 53.
27. Antal Imre 2000. 118–122.
28. SZOTÚS IV. 226–227, 231, 277–278.
29. Sándor Imre 1910. 32.
30. Bándi Vazul 1896. 17.; Antal Imre 2000. 127–128.
31. István György Tóth (EDETIT) 1994. 237.
32. Sávai János 1997. 63.
33. Sándor Imre 1910. 43–44. és 162.
34. Székely László é. n. [1997]. 186.; Antal Imre 2000. 125.
35. SZOTÚS VIII. 307, 234, 241.
36. Székely László é. n. [1997.] 187.
37. Endes Miklós dr. 1994(1938). 520–521
38. Sándor Imre 1910. 58. és 61.
39. Bogdán Krisztina–Kiss József Mihály–Varga Júlia 2002. 2262. sz.
40. Sándor Imre 1910. 58, 63.
41. Sándor Imre 1910. 87. és 89.
42. SZOT VII. 412:1623. sz.
43. Sándor Imre 1910. 93.
44. Sándor Imre 1910. 94.
45. Pataki József 1971. 76.
46. Antal Imre 1994. 62, 67, 69, 71.; Bándi Vazul 1896. 280.
47. Sándor Imre 1910. 116–117.
48. Bándi Vazul 1896. 17.
49. Bándi Vazul 1896. 17, 24–25, 27, 127.
50. Antal Imre 1994. 64–93.

51. Albert Dávid 1983. 46–47.; Uő. 1993. 38, 40–41.
52. Varga Júlia 2000. 974, 2417, 2464, 2640. sorszám.
53. Endes Miklós dr. : 1994(1938). 260.
54. Király István 1978. 120–122.
55. Vitos Mózes II. 2003. 557.
56. Albert Ernő 1999. 34.
57. Csiki Lapok XLV. évf. 1. sz. 1933. január 1. 3.
58. Szöcs János 2000. 60.
59. Csiki Lapok XLVI. évf. 48. sz. 1934. november 25. 1.
60. Csiki Lapok XLI. évf. 45. sz. 1929. november 10. 2.
61. Csiki Lapok XLII. évf. 39. sz. 1930. szeptember 28.
62. Csiki Lapok XLI. évf. 13. sz. 1929. március 31. 4.
63. Csiki Lapok XLII. évf. 36. és 39. sz. 1930. szeptember 7. és 17. 1, 3.
64. Csiki Lapok XLVI. évf. 50. sz. 1934. december 9. 3.
65. Csiki Lapok XLVIII. évf. 39. sz. 1936. szeptember 27. 3.
66. Csiki Lapok LI. évf. 35. sz. 1939. augusztus 27. 1.
67. Csiki Lapok XLVIII. évf. 39. sz. 1936. szeptember 27. 3.
68. Csiki Lapok XLIX. évf. 26. sz. 1937. június 27.
69. Csiki Lapok XLVI. évf. 25. sz. 1934. június 17. 3.
70. Csiki Lapok XLVI: évf. 28. sz. 1934. július 8. 4.
71. Csiki Lapok LIII. 39. sz. 1941. szeptember 28. 3.
72. Csiki Lapok LIV. évf. 19. sz. 1942. április 19. 2.

SZÍNJÁTSZÁS

Ha a csiki színjátszás gyökereit akarjuk keresni, elsősorban a máig élő gyermekjátékok egyik részéhez fordulhatunk, de a szertartásos más népi hagyományok is őrzik a színjátszás elemeit. A gyermekjátékok sokszínűsége, a népi szokások évente vagy eseményhez kapcsolódó ismétlődése mindmáig élteti a népi hagyomány egyik részét.

ISKOLAI SZÍNJÁTSZÁS

Amíg nem volt hivatásos magyar színjátszás, addig a különböző felekezeti iskolák művelték. Meghatározták egy-egy vidék viszonyát a színjátszáshoz. Egyrészt a különböző falvakból ott tanuló diákok elsajátították, azt terjesztették, másrészt az iskolai előadásokat a helyi lakosok, sokszor egész körzet népe különböző ünnepeken megtekintette. Minden előadás mind a szereplőknek, mind a közönségnek maradandó élményt jelentett.

Csikban az iskolai színjátszás megeremítői a csiksomlyói schola tanárai és diákjai voltak. A tanárok – többnyire ferences barátok – megírták az előadásra kerülő játék szövegét, azt a szívesen szereplő, többnyire nagy számú diákoknak megtanították, majd néha szűkebb, de többnyire nagyobb létszámú közönség előtt az iskola színpadán vagy szabadtéren bemutatták.

Az előadásra kerülő színdarabok Jézus életéről, szenvedéseiről, tanításairól szóltak, de a tragikus történetekbe a szerzők szívesen ágyaztak be tréfás jeleneteket, különösen, amikor egy-egy részben ördögöket, katonákat tömegesen szerepeltettek. Volt olyan előadásuk, hogy száznál is több diák színpadra állt. Néha énekes, táncos jeleneteket is beillesztettek. A diákok nagy kedvvel vettek részt az előadásokon. Néha annyira belcéltek szerepükbe magukat, hogy a megjelölt rész a nézőknek valóságosnak tűnt. Előfordult, hogy a Jézust bántalmazó diákokat meg akarta az összegyűlt közönség verni.

A somlyói színjátszás összegezésekor megállapították, hogy 137 színmű készült el, az előadásokra 1721-től 1774-ig került sor.

A somlyói diákszínjátszásnak nagy érdeme, hogy az előadott misztériumjátékok között egyetlen latin nyelvű volt, a többi magyarul írtak.

Előadásokat vidéken is tartottak, a szövegeket a barátok falusi mestereknek is kölcsönözték, így széles körben terjesztették a magyar nyelvű színjátszást.¹

A szerzetes-írók gyakran felhasználták korábbi élményeiket, a szokások motívumait, a vidék nyelvi fordulatait, a korabeli fejlett rigmusok egyik részét is. A katonák mézes pálinkát ittak, vidáman társalogtak.

A barátok rendszerint bevezetőket is írtak. Egyik ilyen kezdő versezet így hangzott:

Cincogás, kacagás itt ne hallattassék,
Hanem szomorodás, sóhajtás láttassék.
Ne is vélje senki aztot semmiképpen,
Hogy komédiázzunk ebben az időben,
Melyben szegény hazánk vagyon nagy ínségben,
Mert isten ostora mindenfelől rajtunk,
Melyet vétkeinkkel országunkra vontunk.²

A későbbi folytatásról tudomásunk szerint nem maradt semmilyen feljegyzés. A II. világháború után a pünkösdi búcsú idején Kovács Dénes és Kocziány László tanítóképzős és gimnáziumi diákok tömeges szerepeltetésével a templom előtt elhelyezett szabadtéri színpadon élő képekben sorozatot mutattak be Jézus életéről. Egyik évben a somlyói búcsú történetét is megírták, s a diákokkal együtt szerepelve előadták.

1971-ben a csíki líceum tanulói sikerrel újították fel az egyik somlyói iskoladrámát. 1981-ben Balogh Elemér–Kemény Imre *Csíkсомlyói passió* címen dolgozták fel új köntösbe öltöztetve az iskoladrámákat, amely előadást hosszú ideig nagy sikerrel tartották másoron.

A diákok a későbbiekben is, egészen napjainkig éltetői és állandó szereplői voltak a színjátszásnak.

A dánfalvi diákok a II. világháború idején is, de különösen utána jó ideig minden nyáron előadtak egy-egy színművet, amelyeket Csutak Magdolna tanítónő nagy hozzáértéssel és kedvvel irányított. A karcfalvi polgári iskolában tanuló dánfalvi diákok is szereplői voltak az 1946-ban előadott *János vitéznek*, amelyet Bálint Barna tanár rendezett.

VIDÉKI SZÍNJÁTSZÁS

A vándorszínészek a XIX. században időközönként a Székelyföldre is ellátogattak. Inkább városokban tartották meg előadásait, amikor kultúrtermeket kezdtek építeni, falvakra is ellátogattak. A XX. század elején Karcfalván volt megfelelő színpad, az ott tartott előadásokat a szomszéd falvak lakói is megnézték.

Bizonyára ezen szereplések is hozzájárultak, hogy Csík szinte minden helységében valószínűs hagyománnyá alakult a népszínművek és más színdarabok előadása. Az újságok sorozatban írtak arról, hogy Felcsikon, Alcsikon, Gyergyóban, Kászonokban melyik faluban mikor tartanak műkedvelők előadást. A karcfalvi kereskedő ifjúság 1909. január 16-án a község háza nagytermében a csík-szeredai első zenekar közreműködésével táncmulatságot rendezett. Előtte bemutatták Géczy István *Amit az erdő mesél* című énekes népszínművet, sok szereplővel.³

Ilyenkor meghívták a dánfalviakat is az előadásra és bálba.

Dánfalván akkor került sor előadásokra, amikor Antal Gyula lakását kibővítette, színpaddal ellátott dísztermet építtetett. Itt rendszeresen mutattak be színműveket, rendeztek bálakat. Helyi műkedvelők előadott színműveiből sorolunk fel néhányat: Szigligeti Ede *A szökőtt katona*, Csíkós, Cigány, *A lelenc*, Szigeti József *A vénbakancsos és fia, a huszár*, Gárdonyi Géza *A bor*, *Annuska*, *Ida regénye*, Csepreghy Ferenc *A sárga csík*, *A piros bugyellár*, Farkas Imre *Túl a Nagy Krivánon*, Géczy István *Amit az erdő mesél* stb.

A Csíki Lapok a dánfalviak egyik nagysikerű előadásáról részletes hírt közölt 1930-ban. A *Páros Csillag* színmű előadásának szereplőit is megörökítették: Julika – Vízi Ferencné, Miska, csaposlegény – Bíró András, fogadósné – Zsigmond Istvánné, patikus – Ambrus Mátyás, állatorvos – Albert Elek, Knézics Gyurka – Both József, ügyvéd – Szabó József, állomásfőnök – Dobos Péter, Székács Bálint jegyző – Ambrus Mihály, Örzi János – Kristóf Bandi, Juliska – Szöcs Vilma, plébános – Szilágyi Ferenc, Szabóné Nagy Juliánna – Antal Regina, özv. Sántáné Nagy Juliánna – Lukács Boriska, Lehoczkyé Nagy Juliánna – Lukács Katalin, trónörökös – Bálint Áron, spanyol infánsnő [királyi hercegnő] – Ambrus Mátyásné, Diabelli grófnő – Bíró Jolánka, Eriska Hellén – Abos Erika, miniszterelnök – Zsigmond Károly, udvarmester – Jakab József, tanácsos – Vízi Ferenc, örnagy – László János, főhadnagy – Both István, Corporal Szekeres – Eröss Mihály, lakáj – Eröss János. A Csíki Lapok azzal a bevezetővel közölt hírt az előkészületekről, hogy a Római Kath. Népszövetség dánfalvi tagozatának műkedvelő ifjúsága 1930 évi február hó 15-én tartja az előadást.⁴

A következőkben a dánfalvi műkedvelők is nagy sikerrel mutatták be Géczy István *Amit az erdő mesél* című népszínművét. Szereplői voltak a plakát sorrendjében: Paláncz Sándor nyugalmazott tanító, János Idus, Bálint Áron, Ambrus Mátyás, Juhász Boriska, Ambrus Mihály, Szöcs Ferenc, Albert János, Antal Regina, Albert Elek, Both József, László

János, Bálint Boriska, Zsigmond Vilma, Lukács Amália, Albert Dávid, Antal Katalin, Antal Dénes, Albert?, Eröss János.⁵

Azt is meg kell jegyeznünk, hogy a színjátszási kedvet a két világháború között, fokozottan a 930-as években, a román hatóságok igyekeztek gáncsoskodó eszközökkel letörni, hisz a székelyek közös összefogását, kulturális igényeik gyarapodását, az anyanyelv-művelés erősödését gyanakodva nézték. 1930-ban közölték, hogy ha valamely helységben műkedvelő előadást akarnak tartani, 14 nappal előbb a kolozsvári „Inspectoratul Teatrelor din Ardeal și Banat”-nak címezve kérvényt kell benyújtani. Ha engedélyezték, a helyi hatóságok még mindig megakadályozták egyes színművek bemutatását. 1932-ben már az előadásra tervezett színművet legalább 25 nappal korábban 2 példányban el kell juttatni Kolozsvárra.⁶

1932-ben azt is közölték, hogy a műkedvelő előadásokat tovább szigorították, engedélyezéséért a kérvényt Bukarestbe a kultuszminisztériumba kellett eljuttatni, de előzőleg a helyi rendőrségnek vagy csendőrségnek kellett jóváhagynia. Természetes következménye, hogy egyre kevesebben kezdtek ily bonyolult eljárásokba. Olyan veszéllyel is járt, hogy az előkészített előadásra nem érkezett meg időben az engedély.⁷

Bözödi György írta az 1930-as évek szenttamási életéről: semmi kulturális összejövetelt nem engedélyeznek a hatóságok, az ifjúság így a kocsmában gyűl össze. A vasárnapi táncokat a kocsmárosok rendezik, a tánc tehát az italfogyasztáshoz kapcsolódik.⁸

Egy bizonyos időben Dánfalván is több helyen tekepályát is építettek a kocsmá udvarán, sőt egyik helyen tánctermet is megnyitottak.

Mіндеzen akadályok ellenére Felcsik minden községében konokul kitartottak a műkedvelő színjátszás mellett.

A Csiki Néplap hézagpótló színdarabnak ajánlotta a csiki műkedvelőknek a szenttamási pap, Bálint Vilmos írta *Dúsgazdag* című művet, amely Kolozsváron nyomtatásban jelent meg a Magyar Nép könyvsorozatban.⁹

A *Dúsgazdag* történetének ismeretét és megjelölését Csikban már az 1600-as évekig visszavezethetjük. Kájoni János énekeskönyvében is megtalálható egy ének, Bálint Sándor szövegét is közölte,¹⁰ de az újabb feldolgozás különböző falvakban való előadásáról sorban számolnak be a csiki újságok. Terjedését az is megkönnyítette, hogy bemutatásához nem kellett engedélyt kérni. Emlékezetes az az előadás, amelyet a csíkszentdomokosiak 1942-ben Somlyón, a Nyeregben szabadtéren tartottak a KALOT ünnepségén, nagy tömeg előtt.¹¹

Legutóbb a *Dúsgazdag* történetét, az előadásokat Molnár Erika doktori értekezés témájának választotta.

Csikdánfalva művelődési életében a továbbiakban is fontos szerepe volt a színjátszásnak. A 940-es évek végén Sebők Béla tanító szívesen rendezett színdarabokat, maga is sikerrel szerepelt. 1946-ban adták elő *Az abbé, a Lelenc* című színműveket.

Az 50-es évek közepétől Csibak László, Bándi Albert, Balla Rozália, Salló István, Ambrus Ilona, a Kész házaspár (Csaba és Magdolna) egyéb műkedvelő tevékenység mellett viszonylag magas szintre emelték a színjátszást. Az 1960-as évek elejéig mutatták be a *Szerelem, ne siess!*, a *Fecskeszárnyú szemöldök*, a *Zsuzsi*, a *Boci, boci tarka* vagy éppen az *Úri muri*, a *Különös házasság* című nagyobb lélegzetű darabokat. A felsorolt tanárok egy része maga is vállalt szerepet a rendezésen kívül is, de a falusi műkedvelők Albert Márton, Albert Imre, Antal Jenő, Eröss Béla, Antal Borcsa és sokan mások bármikor szívesen vállalták a szerepeket.¹²

A 1960–70–80-as években is sikerrel éltették a korábbi hagyományt. Egy időben ugyan megszabták még a címét is egy-egy előadásnak, de Dánfalván a tantestület, majd Szász János kultúrigazgató vezetésével találtak módot a korábbi közkedvelt hagyományok folytatására. Mind a két világháború között, mind a későbbi időszakban a színművek betanításában a mindenkori tantestület rendszeresen kivette részét.

A 1960-as években az újonnan alakult líceumba egymást követő években fiatal, az egyetemről különböző szakokon végzett tanárok érkeztek Dánfalvára, akik a „községi kultúrotthon színpadján is mozgalmas életet teremtettek” – írta Szász János. A dánfalvi kulturális élet irányítását egymást követően Szász János, Miklós Márton, Hegedűs János sikerrel végezték, újjászületett ismét a színjátszás. Egymás után mutatták be a *Sári bíró*, *Boldogság merre vagy*, *Az utolsó vonat* című színműveket

Külön is meg kell említenünk Móricz Zsigmond *Sári bíró* című színművének bemutatását. Ambrus Mária tanítónő vezetésével sikerre vitt előadás újabb műkedvelőket csábított színpadra. Gidró József, Gáll Béla, Both Dónát, Albert Tibor, Zerkula János, Gáll Joákim, Gál Zoltán, Böjte Jakab, Kovács László és sokan mások ekkor szerepeltek sikerrel, majd folytatták szereplésüket Salló István egyfelvonásos darabjaiban (*Fekete ribiszke*, *Postán nyert vőlegény*), vagy nagyobb lélegzetű darabokban.

A dánfalvi műkedvelő színjátszás csúcspontját az 1972-ben bemutatott Sombori Sándor *Gábor Áron* című darabja jelentette. Színrevitelében jelentős szerepet játszott Szász János, Albert Imre, Szász Erzsébet, Urszój Magdolna.¹³

A *Gábor Áron* színművel a dánfalvi műkedvelők mintegy negyvenszer szerepeltek ott-hon, a szomszédos falvakban, Gyergyóban, Gyimesekben.

Az 1970-es évek végén az Albert tanító-házaspár folytatta tovább a színjátszási hagyományokat, majd a 1980-as években a régebbi műkedvelők: Albert Imre, Gál Joákim, Szekeres Gusztí mellé kapcsolódtak a Szász-leányok, Albert Imréné, Simon Dénes, Antal Zoltán és mások.¹⁴

Ezekben az években még sikerrel mutatták be Szigligeti Ede *Csikós*, Gárdonyi Géza *A bor*, *Lámpás*, *Fehér Anna*, Csíky Gergely *Nagymama*, Sütő András *Fecske-szárnyú szemöldök*, Tamási Áron *Csalókaszivárvány* művét.

Külön is meg kell említenünk a *Csalókaszivárványt*, amely minőségileg is nagy próba elé állította a dánfalvi műkedvelőket. A Szász Erzsébet irányításával bemutatott színmű itthon is nagy sikert aratott, de a 1990-es évek elején a darabot bemutatták Magyarországon, a Balaton környékén: Csajad, Üröm, Balatonfüred színpadjain is.

Még néhány előadás szereplőit soroljuk fel:

Úri muri –

1961-ben.

Tanította Molnár Erzsébet.

Szereplők: Böjte László, Imre Károly, Molnár Magdolna, dr. Lőrinczy Dengezics, Miklós Márton, Ambrus János, dr. Lovász Zoltán, Balázs József, Antal Joákim, Kaszap János, Györgycze Vilmos, Böjte László, Böződi Ferenc, Antal Gábor, Albert Imre, Dobos Vilma, Ábrahám Ilona, Gál Borbála, Kaszap Rozália, Lovász Zoltánné, Benedek Márta, Albert Márton, Pál Gergely, Antal Jenő, Gál Emma, Kajtár Sándor, Both Vilmos.

Csalókaszivárvány

1982-, 1991-ben.

Simon Ferenc, Szekeres Ágoston, Gál Joákim, Gál Vilmos, Gál Zoltán, Antal Árpád, János György, Albert Imre, Antal Lajos, Zsigmond Etelka, Bartó Gizella, Kész Piroska, Antal Mária, Ambrus Mária, Kajtár Gizella, Both Ilus, gyerekek: Antal László, Eröss Attila.

Zsuzsi

Albert Imre, Abos Gergely, Szekeres Ágoston, Márton Anna, Vízi Vilmos, Szabó Anna, Antal Béla, Gál Ida, Gál Joákim, Kató Ibolya, Csáki Jenő, Csutak Lajos
Tanítónők: Csutak Anna, Ambrus Mária.

Égig érő vascsicsergő

1988 – 1989

Albert Anna, Szöcs Jolán, Márton Anna, Ambrus Zoltán, Márton Zsófia, Antal Zoltán, Szász Judit, Szekeres Ágoston, Holló István, Szász Csilla

Gábor Áron

1970 – 1971

Szász János, Szabó Sándor, Zerkula János, Bőjte Jakab, Csáki Jenő, Kurkó János, Kovács

László, Imre József, Kovács Albin, Berekméri Domokos

Manapság a Csíki Játékszín előadásait a dánfalviak az új kultúrotthonban nézhetik meg, amelyre bérletet váltottak. Kedvezményes bérletet biztosítanak a diákoknak, nyugdíjasoknak.

1. Ajtony Zsuzsa 1997. 109–110.
2. Takáts Sándor 1896. I. 490–492.
3. Csíkvármegye V. évf. 4. sz. 1909. január 13. 2.
4. Csíki Lapok XLII. évf. 5. sz. 1930. február 9. 3.
5. A plakátot Ambrus-Mátyás Mária közölte.
6. Csíki Lapok XLIII. évf. 12. sz. 1931. március 22. 3.; Gyergyó XX. évf. 23. sz. 1932. június 5. 4.
7. Gyergyó XX. évf. 9. sz. 1932. február 28. 3.
8. Böződi György: Székely bánja. Magyar Élet kiadása. Budapest, 1943. 291.
9. Csíki Néplap II. évf. 3. sz. 1932. február 24. 2.
10. Bálint Sándor 1976. 177–181.
11. Csíki Néplap II. évf. 3. sz. 1932. február 24. 2.; uo. április 6. 3.; 11. sz. 1932. április 20. 2.; uo. III. évf. 4. sz. 1933. január 25. 2.; uo. 16. sz. 1933. április 19. 4.; Csíki Lapok XLIV. évf. 10. sz. 1932. március 6. 2–3.; uo. 48. sz. 1932. december 18. 3.; uo. XLV. évf. 16. sz. 1933. április 16. 2. stb.
12. Szász János Művelődés 2010. (Kézirat).
13. Szász János Művelődés 2010. (kézirat).
14. Szász János Művelődés 2010. (kézirat).

DÁNFALVA NÉPRAJZÁRÓL

Csikdánfalva néprajzáról, különösen népköltészetéről mindmáig vajmi keveset hallhatunk, olvashattunk különböző gyűjteményekben, folyóiratokban, napilapokban. Pedig mindaz, ami a felcsíki népi életben, népköltészetben értéként megtalálható, azt Dánfalva lakói is ismerik, mindennapi életük részévé formálódott, hisz Felcsíkon hat község teljes néprajzi egységet alkot, s Madarast kivéve szorosan egybe is épült. Mintegy tíz kilométeren át csak a község kezdetét és végét jelölő tábla választja el egymástól Dánfalva, Karcfalva, Jenőfalva, Szenttamás és Szentdomokos lakosságát. Bár mindegyik falunak megvan a sajátos arculata, árnyalatokban eltérő népviselete, mégis ezen falvak népének közös sorsa, életmódja, egyazon vallása, a vidéknek földrajzi fekvése, a föld minősége, azonos éghajlati viszonyok, hagyományok hasonló szokások kialakulását eredményezte. Egymáshoz jártak vásárokbá, gyakran összejövetelekre, közös lakodalmakba, keresztelőkbe, időközönként táncokba is, régebb együtt indultak csatákba, így megtanulták az énekeket, meséket, szólásokat, közmondásokat és még sokminden más olyant, amit aztán a saját községükben terjesztettek, őriztek, sajátjukká alakítottak.

Felcsíkiakról, Dánfalváról is, a korábbi okmányokban megemlékeztek, azonban azok többnyire történelmi vonatkozásúak. A népi életről részletesebb feljegyzést találhatunk a Kolozsváron megjelenő *Nemzeti Társalkodó* 1840. évi számában. A szerző utal a felcsíki öltözetre, más körülményekre is. Szembetűnőnek tartja, hogy a nők is „legalább sokan férfias fekete kalapot viselnek”.¹

Szentiváni Mihály korábban leírta a gyergyói viseletet, s Felcsíkra érkezve az ott leírtakra hivatkozik: „Gyergyóban már elmondottak egészen tartoznak a’ közel Csíkra is”. Mivel ezen időszakban kevés leírásunk van a székelyek akkori öltözetéről, ezért egészében közöljük: „Öltözködésre nézve az úgy nevezett „posztó köntösök” között többé semmi nemzeti sajátos. A katonák öltözete meglepő mindennek, ki katonát csak egyenruhában tud elképzelni. Egy durva fekete posztón, szemre görbedő ellenbőrű suta sapka, egy nagy fekete zeke vörös szegélylyel gallérmál császár szín (fekete, sárga) sinorokkal öszve kötve, ’s egy széles fekete szarvas bőr szíjú által nyakába vetett nehéz löszertárral (patron tasche) ’s péterkés (bajonét) tokkal megnyomtatva; egy vastag fekete nyakra való, fejr harisnya (jegyzet: Harisnya erdélyi értelemben: czondra posztóból szőtt durva nadrág) s egy csoszogó bakkancs vagy bocskor teszi a costumejüket.

A’ női öltözetéről is az asszonyságokra, kisasszonyokra stb. A’ székely hölgyek’ testét az alakot teljes deliségében mutató székely öltözet borítja t.i. újas vagy kis mellény, nyakkendő, felsing, előruha, piros kesztyű. A lányok hajokat egy tekercsbe hátra eresztik, hátok közepén czifra pántlikába fonva. Az asszonyok kontyba szedik, ’s még divattal ismeretlen kis magyar főkötő alá rejtik. Az előkelőbb katona leányok hosszú viganokat kezdettek viselni, mellyek ügyetlen csinalatok, olcsó kelmők, ’s a’ viselők szellemével rosszul egyező szabásuk miatt ízetlenül neznek ki.”²

A fenti ismertető szerzője a felcsíki nyelvi sajátosságokra is próbált figyelni. Ugyanott írta: „Hanglejtésök olyan sajátos, hogy 3–4 szóból már rájuk ismerhetni. Sokan éltökon keresztül nagy városokban laknak s még sem szokják el az eredeti éneklő kiejtést. Két z között az első helyett j-t mondanak pl. Fejr liliomszál, szépen virágojzál, nekünk illatojzál sat.”³, amely egyben utalás egy felcsíki népdalra is.

A népköltészet gyűjtésének kezdetén azonban nem csak Dánfalva, hanem az egész Csík népi alkotásai szinte teljesen kimaradtak a gyűjteményekből. Erdélyi Jánosnak

1846–1848-ban megjelent a magyarság egészét átfogni igyekvő három népköltészeti kötetében, *A népdalok és mondákban* találunk székelyföldi gyűjtésekre utalást, sőt a második kötetben olyan énekeket is, amelyeknek a szövegében Csíkról olvashatunk, mint például:

Csíkszék közepében	Fel-Csík nagy bánatja,
Egy arany galicka;	Madéfalva kára,
Annak közepében	Siskovics járása,
Két ritka madárka. (318: 527.sz.)	Bukov álnoksága. (335: 545.sz.)

Csíki tarka tarisznya
Van, látom a nyakába; (328: 537.sz.)

A *Székely dalok* fejezetben találhatóak a fentiek, amelyekben 21 ének szövegét közölték a gyűjtési hely megjelölése nélkül.⁴

Erdélyi János ezen kötet bevezetőjében leírta azoknak nevét, akik az I. kötet megjelenése óta megtisztelték „kézirati gyűjteményükkel”. Közöttük található Székely Ádám református papjelölt neve is, aki egy mondát és 17 „különvidéki dalt” küldött a szerkesztőnek. Nevét azért tartottuk fontosnak megemlíteni, mert ő azon népi életet ismerők közé tartozott, akik már időben megértették a népköltészet gyűjtésének fontosságát, észrevették szépségeit, és kezdettől fogva hiányolták a csíki népköltészet értékeinek kimaradását a székely népköltészeti közleményekből. 1846. július 12-én vagy 13-án Székely Ádám levelet küldött Erdélyi Jánosnak. Ebben azt írta: „Most ugyan adatik-ki egy gyűjtemény »*Vad rozs*« cím alatt Kolozsvárt unitárius pap T. Kriza János urtul [...], de mint többször említé csak Udvarhely székről gyűjtötgeté, pedig az úgy nevezett »*Szentföldön*« t.i. Gyergyó- és Csikban számtalan szép hymnusok élnek, mellyek mivel a nép ott túl buzgó, a legnagyobb buzgóság bélyegét hordozzák magukon.”⁵

A továbbiakban arról írt, hogy e vidéken mennyire kedvelik, sőt alkotják a népdalt: „a dalok eredetisége, szívből omló szózata sehol sem olyan jellemző, mint a székel földön [...]. Tudom én, mert ott nevelkedtem föl, s csak egy éve, hogy hátrahagytam hegyes völgyes vidéküket. Történjen ott csak egy véletlen halál, vagy szerencsétlenség, szerelem, vagy megcsalás 's eff. [éle], már másnap legény, leány, faluban, erdőn, mezőn, kutaknál a tegnapi esetet sajátosságos hanglajtással dalolják.”⁶

Mindezen megállapítást Felcsíkra, Dánfalvára is értjük, azonban az ottani népköltészet rögzítésére akkor a figyelmeztetés ellenére sem került sor.

A *Vadrózsák* 1863-ban Kolozsváron megjelent, de egyetlen csíki népköltészeti alkotás sem található benne, így csonkán maradt az alcímnek feltüntetett „*Székely népköltési gyűjtemény*”.⁷

Tán ennek tudatában Kriza János később arra törekedett, hogy gyűjtését kiterjessze Csíkra is, sőt Gyulai Pált már 1862. október 29-én, a *Vadrózsák* nyomtatásakor arról értesítette, hogy csíki katolikus papok ígérték, küldenek népdalokat, balladákat.

Orbán Balázs 1869-ben közzétett kötetében ismertet több csíki vonatkozású népi hagyományt.⁸ A Magyar Népköltési Gyűjtemény I. (1872) és III. (1882) kötetében utalást találunk a csíki népköltészetre, sőt már megjelennek balladák, népdalok is, majd hasonlóképpen a Magyar Nyelvőrben közölnek több műfajban Csíkból népköltészetet. Ezek a közlemények azért is figyelmet érdemelnek, mert most már folyamatosan leírják a gyűjtések időpontját és a helységek nevét is.

Tudomásunk szerint az első Dánfalván gyűjtött két szokás leírása a Kézdivásárhelyen megjelenő Székely Hírlapban látott napvilágot 1908-ban.⁹ Ugyanezt az ismertetőt másodszer Balázs Márton közölte *Adatok Háromszék vármegye néprajzához* című kötetében, amely Sepsiszentgyörgyön jelent meg.¹⁰

Ágner Béla a pünkösdi szokás leírásakor utal az „Akkor szép az erdő, mikor zöld” kezdetű dánfalvi népdalra is.

A csiki népköltészet megimertetésében kezdetben igen fontos szerepet vállalt Bartók Béla, majd Kodály Zoltán, Lajtha László, Bodon Pál stb.

Bartók Béla 1907 júniusában felcsiki tanítóknak válaszlappal ellátott levelet küldött, amelyben arról érdeklődött: helységükben található-e megfelelő szállás és étkezési lehetőség.

Bartók Béla előkészítő levelét Dánfalvára is elküldte, amelynek tartalmára a válaszlevélből következtethetünk. A csikdánfalvi tanító a következőket írta:

Nagyságos Tanár Úr!

Becsés soraira van szerencsém kiváló tisztelettel értesíteni: Községünkben csak szerényebb igényeknek megfelelő szállást és étellemezést lehet találni, azonban alig 1/4-ed órányi járásra eső Karczfalván eléggé tisztességes szállás és jó étellemezés található. A népdal gyűjtésénél – ha hon leszek – szívesen állok rendelkezésére, ha pedig távol leszek a községből, Zsigmond Márton fiatal tanítót ajánlom igénybe venni, aki szívesen tesz eleget a felhívásnak vagy esetleg a nő tanító is. [utalás Balló Veronika első dánfalvi tanítónőre].

Csikdánfalva 1907.VI/24.

Teljes tisztelettel
Gál Márton tanító

Ebből a levélből és a többi Felcsikra küldött négyből kiderül, hogy Bartók Béla a tanítók segítségével képzelte el népköltészeti gyűjtését, amelyhez meg is kapta az ígéreteket.

Hogy Bartók Béla Dánfalva népköltészetének gyűjtését is tervezte, a levélen kívül bizonyítja, hogy Felcsikra érkezésekor továbbra is a község a kijelölt helységek között szerepelt. Úgy tűnik, gyűjtése szervezésekor Bodon Pált előre küldte, hogy felkutassa a kijelölt községben található értékeket, s így időt nyerjen, gyorsabban haladhasson.

Az említett Bodon Pál júliusban Csikmadarásról küldött levelet Bartók Bélának, amikor ő Csikrákoson gyűjtött.

Nagys. Bartók Béla zeneakadémiai tanár úrnak
poste restante. Csik-rákos. Hétfő

Kedves Tanár úr!

Csikmadarason vagyok, s előreláthatólag egy-két nap múlva teljesen kiaknázott területnek fogom Madarast tekinteni. Az eredmény elég kielégítő[.] Kilenc balladát találtam s a többi dologgal együtt 30-32 darabot számolok eddig. Semmi különös újság nincs.

Üdvözli
Bodon Pál

Innen Dánfalvára megyek (Geyer Stefíől egy levele érkezett ide) Szerdán átmegek s átviszem.¹¹

Hogy aztán mi történt: Bodon Pál vagy Bartók Béla hozzákezdett-e a dánfalvi népköltészet gyűjtéséhez, nem tudhatjuk, hisz a későbbiekben egyetlen adatot sem említenek innen, esetleg a fennmaradt jegyzetek ha szolgáltathatnak némi tájékoztatásul.

A felcsíki és gyergyói gyűjtése befejezése után Bartók Béla arról írt, hogy az itteni gyűjtés alapján ismerte fel a magyar népdalok régi stílusát. A Gyilkos-tótól 1907. augusztus 17-én sietve írta meg csíki tartózkodása eredményét Freund Etelkának egy képeslapon: „Elég különös felfedezést tettem a népdalgyűjtés közben. Megtaláltam a székely dallamtípusokat, amikről nem hittem, hogy léteznek.”¹²

Kodály Zoltán is a magyar népzene kutatásában fordulópontot látott Bartók Béla csíki útjának eredményeként: „Hogy az ötfokú hangsor, annyi régi nép, talán minden népek zenéjének kezdete nálunk is él és virágzik, 1907 óta tudjuk, mikor Bartók Béla először talált nagyobb tömegben efféle dalokat a Székelyföldön.”¹³

Talán a Bartók Béla gyűjtési eredményeit ismerve 1910 márciusában Kodály Zoltán is Csíkba érkezett népdalok gyűjtéséért. Ekkor Gyergyó öt községében fordult meg, majd két év múlva, 1912-ben Kászon öt községét kereste fel. Kodály Zoltán Felcsík falvaiban nem gyűjtött népköltészetet.

Ha eddigi ismereteink szerint a csíkdánfalvi énekek nem kerültek a Bartók Béla gyűjteményébe, mégis úgy véljük, hogy a Felcsíkban lejegyzett énekek jelentős része ebben a községben is ismert volt. Különösen akkor állíthatjuk ezt, ha számba vesszük azon népdalokat, balladákat, amelyeket Bartók Béla és Bodon Pál az 1907-es gyűjtés során Csíkmadarason, Karcfalván, Jenőfalván, Szenttamáson jegyzett le, hisz az említett énekek mindmáig élnek Csíkdánfalván is.

A csíki gyűjtés befejezése után Bartók Béla és Kodály Zoltán válogatást tett közzé a század eleji lejegyzésekből, amelyben a döntő részt a gyergyói és csíki, kászoni alkotások teszik ki. Kísérjünk figyelemmel néhány Felcsíkon lejegyzett alkotást.¹⁴

Bartók Béla 1907-ben Karcfalván jegyezte le:

1. Elment az én babám
Idegen országba,
Írja levelében,
Menjek el utána.

2. Nem megyek utána
Idegen országba,
Inkább meggyászolom
Fekete ruhába. (68:47. sz.)

Szintén ekkor jegyezték le Karcfalván:

1. Most kezdtem egy bécsi kendőt viselni,
Most kezdtem egy szőke kislányt szeretni,
Úgy akartam szeretni, hogy ne tudják,
Jó barátim rám világosították. (70:49. sz.)

Dánfalvától a harmadik falu Szenttamás. Bartók Béla ott jegyezte le a következő éneket:

1. Felsütött a nap sugara,
Minden ember ablakára;
Jaj Istenem, mi az oka,
Nem süt az enyémre soha?

2. Talán meg vagyok átkozva,
Istencmtől ostorozva,
Ne legyen szerencsém soha,
Semmi ifjúságomba.

Csikmadarason Bodon Pál szintén 1907-ben a *Magyarosi Tamás* című balladát jegyezte le, amelyet később Vargyas Lajos *A visszavitt menyasszony* típuscímmele közölt.¹⁵ Azért is figyelünk ezen balladára, mert a ritkán megtalált alkotások közé tartozik, változatai vagy motívumai alig ismertek a magyar népköltészetben. Vargyas Lajos keletkezési idejét a XIV. századra teszi.¹⁶

Jenőfalván Bartók Béla 1907-ben *A hegyi tolvaj* típusú balladát is leírta. Csikban még 15 változatát jegyezték le. A Dánfalvával szomszédos falvakból Madararólról, Jenőfalváról, Szenttamásról ismerjük.¹⁷

Bartók Béla Jenőfalván jegyezte le a *Mikor engem férhez adtak* kezdetű dalt.¹⁸ Szenttamási ének a következő:

1. – Hogyha elmész katonának,
Mon meg, fiam, hol kaplak meg?
– Jere ki Galíciába,
S ott megkapsz egy korcsomába.¹⁹

Bartók Béla 1924-ben megjelentette híres tanulmányát *A magyar népdal* címen, amelynek úttörő szerepe volt a magyar népzene tanulmányozásában: megállapította, milyen a magyar népdal, melyek jellegzetességei? stb. Ebben 320 dallamot és szöveget közölt, köztük 44-et Csikból, a Dánfalvával szomszédos falvakból, Karcfalváról az azóta közkezdvelté vált *Októbernek, októbernek elsején* kezdetűt (60.sz.) és a *Kedvese után haló legény típusú* ballada egyik változatát (165.sz.); Jenőfalváról a *Mikor engem férjhez adtak* (64.sz.) a *Halálra táncoltatott lány* típusú balladának egyik változatát (176b), valamint a *Szőrnyű nagy romlásra készül Pannonia* (213.sz.) kezdetű dalt; Szenttamáson írták le az *Édesanyám, mi vagyok a zsebébe* (65.sz.), a *Nem láttam én télbe fecskét* (197.sz.), majd a *Híres város, Kolozsváros* (204.sz.), a *Végigmentem a rózsám udvarán* (223.sz.) kezdetűeket.

Bartók Béla kötete végén táblázatban tüntette fel, mely megyében és helységben a gyűjtők hány éneket írtak le. A kimutatás szerint Csikból 28 helységben 834 dallamot sikerült összegyűjteniük.²⁰

Kodály Zoltán szintén alaposan vizsgálta a magyar népzene sajátosságait. Összegező tanulmányának címe *A magyar népzene*, amelyet 1937-ben jelentetett meg, majd bővített kiadását Vargyas Lajos példatárával kiegészítve külön kötetben többször is közzétették, 1971-ben már az ötödik kiadása jutott el az olvasókhöz.²¹

Kodály Zoltán ebben a tanulmányában írta: „A legszebb és legrégebbi székely dallamokat Csikban még jó módú gazdaktól is hallani... Balladát Csikban, Moldvában, Bukovinában majd mindenki tud.”²²

Kodály Zoltán Bartók Béla megállapításai igazolására használta fel egyik Csikmadarason gyűjtött éneket:

Volt nekem egy kecském, tudod-e?
Kertbe rekesztettem, tudod-e?
Megette a farkas, tudod-e?
Csak a szarvát hagyta, látod-e?²³

A példatárban felsorakoztatott gyergyói, felcsíki, alcsíki, kászoni, gyimesi énekeken kívül a dánfalvával szomszédos falvakból csak az énekek találhatóak, amelyeket előbb Bartók Béla gyűjtésével kapcsolatban említettünk.

A huszas években, az első világháborút követően, egyszerre megszakadt a korábbi érdeklődés a csíki népköltészet iránt. Trianon eredményeként, Erdélynek Romániához való csatolása következtében a megye elszakadt a magyar kultúra központjától, s az itteni visszaszorító, intézményfosztó, anyanyelvet üldöző, minden magyar kapcsolatot ellen-szenvvel néző intézkedések következtében az erdélyi magyarságnak kellett kialakítania a maga műkedvelő, avagy megfelelő képzettséggel rendelkező szakembereit a gyűjtések folytatásáért, az itteni értékek felszínre hozataláért.

Itt kell megemlítenünk Antal Áron nevét, aki dánfalvi születésű középiskolai tanár volt Csíkszeredában, s aki a tanári teendői mellett talált módot arra, hogy a tudományt és a szépirodalmat művelje. Megírta a moldvai csángók egyházközségeit meglátogató és 1868-ban ottani tapasztalatait közreadó, a székelység múltját kutató Imets Fülöp Jákó életrajzát, aki a múlt század végén 21 éven át a csíksomlyói gimnázium igazgatója volt,²⁴ s kutatásai során értékes történeti vonatkozásokat tárt fel Csík múltjából. Ifjúsági történelmi regényt írt *A török diák* címen (1926), majd a részünkre legfontosabb elbeszéléskötetet jelentetett meg Kolozsváron 1927-ben *Köderdő mellől* címen. E kötetet a dánfalvi népköltészet vizsgálata szempontjából azért tartjuk fontosnak, mert elbeszéléseiben az erőltetett, modoros népiesség helyett a Nyíró József-szerű, Uz Bence típusú személyek már a 920-as évek elején megjelentek írásaiban. Ezen elbeszélésekben a helyi hagyományokat, anekdotákat felhasználva, népi szokásokat részleteiben bemutatva dánfalvi vidám történeteket írt meg.

Ferencz Béla 1935-ben *Csikvármegye monográfiája* címen megjelent könyvében mutatta be a felcsíki falvakat. Dánfalváról néhány adatot közölve a patakokra épített fűrészeket, a kerámia művelését, a borvízfürdőt említette meg.²⁵

Az 1930–40-es években Vámszer Géza több tanulmányban írt a csíki festékesekről, a juhászatról, földművelésről, külön fejezetben a településekről.²⁶

Összegyűjtött tanulmányait 1977-ben jelentette meg. Ebben a kötetben Dánfalván készített rajzot láthatunk az olajtörőről, majd csepeszékkészítő dánfalvi asszonyokat említ: János Andrásné és Abos Ferencné. Ismerteti a madarasi és dánfalvi fazekasságot, rajzokkal kiegészítve mutatja be a mintákat, továbbá fénykép látható a szegényebb rendű asszony vetett ágyáról, a Dánfalván agyagból készített vasalóról (1936), csíkdánfalvi fazekas lakásáról koronggal és száradó agyagedényekkel (1933).

Vámszer Géza felsorolja a csíki falvakat s azok telepedési rendszerét, így említi a csíkdánfalvi és a felcsíki hat falu tizeseit.

A harmincas évek dánfalvi és felcsíki kutatásainak eredményeit Venczel József 1936 és 1937-ben tette közzé az *[Erdélyi] Iskola*, illetve a *Hitel* című folyóiratokban, amelyek később *Az önismeret útján* című kötetében is megjelentek.²⁷

Venczel József tanulmányaiból tájékozódhatunk Dánfalva népi mozgalmairól 1800–1935 és születési statisztikájáról 1906–1935 között stb., amelyek igen fontos adalékul szolgálnak egy felcsíki falu társadalmi, gazdasági kérdéseiről. Bemutatja egyetlen, a János család férfi ágon való leszármazottait 1786-tól.

Az öt Olt menti székely község népmozgalma tanulmányában Szentdomokos, Szenttamás, Jenőfalva, Karcfalva, Dánfalva népesedését vizsgálta 1869-től 1929-ig.

Számba vette a művelhető terület állandósága és a lakosság számbeli növekedésének viszonyát, 1860-tól a házasságkötések, születések, halálozások alakulását, a természetes szaporulatot, amelynek eredményeként csak az említett öt felcsiki községből 1870 és 1934 között körülbelül 6000-en vándoroltak ki különböző vidékekre vagy országokba, ami az 1935. évi lakosság 37,5%-át teszi ki, vagyis azt is jelenti, hogy több mint minden harmadik ember más vidéken keresett otthont.

T. Nagy Imre 1902-ben írta le Csík vármegye gazdasági életének jelenségeit, s ekkor is Dánfalvát a legnépesebb községek között említette, „miken annyi száz év viszontagsága és vihara erőt venni nem tudott”.²⁸

Dánfalva bemutatására törekedve csupán olyan szempontból kell megemlítenünk Dincser Oszkár művét, hogy amikor vizsgálta a muzsika és gardont mint csiki hangszert,²⁹ akkor megemlítette a dánfalvi kiváló zenész Szeder Péter Pulika nevét is, majd hozzátette, hogy „valamennyi mozsikás a feleségével jár táncot muzsikálni. Az utóbbi a gardonos”. S bizonyíthatjuk, hogy valóban Pulika Péter és felesége a dánfalvi táncokban, lakodalmakban, más összejöveteleken hosszú időn át a népzene éltetői közé tartozott, mindvégig közkedvelt volt az egész család a községben.

A két világháború között kellő összefogással alakítottak fúvószenekart is Dánfalván, 8–10 taggal. Többnyire szabadtéri táncokban zenéltek, de gyakran nagyobb teremben is. Felleptek összejöveteleken, ünnepségeken, temetéseken, sőt elkísérték a keresztalját a csíksomlyói búcsúra. Amikor a háború után, az 1940-es évek végén, az 1950-es években kultúrversenyeket rendeztek, később is, ők zenéltek Csíkszeredában a dánfalvi táncosoknak.

Napilapokban, folyóiratokban a továbbiakban is gyakran foglalkoztak Dánfalva belső életével, de kellő nyilvántartás hiányában ezek pontos bemutatása az elkövetkező nemzedékre vár.

1951-ben írt tanulmányát közölte dr. Kós Károly a madarasi és dánfalvi fazekaságról a *Tájak, falvak, hagyományok* kötetében.³⁰

Amellett, hogy részletesen bemutatja a madarasi és dánfalvi fazekasságot, kiterít történeti fejlődésükre is, majd számos fényképpel és rajzzal bizonyítja a szövegben megállapítottakat.

A 950-es évek végén, a 960-as évek elején mind a fazekasokat, mind a szövő-asszonyokat szövetkezetbe tömörítették. Rövid idő alatt mindkét népművészeti ág országos hírnévre tett szert. A fazekasok termékei Európa szinte minden országába eljutottak. Czikó Lőrinc 1958-ban már így írt a dánfalvi fazekasságról: „Alig nyolc hónapja, hogy a dánfalvi műhelyt üzembe helyezték, s az árukat máris külföldre szállítják, a Német Demokratikus Köztársaságba, Belgiumba, Svájcba, Norvégiába. A közelmúltban érkezett egy svédországi és egy izlandi rendelés.” A dánfalvi kerámia eljutott az ENSZ székházába is.³¹ A későbbiekben szállították az Amerikai Egyesült Államokba, Japánba is.

Mind a fazekasság, mind a szövészet eredménye a község gazdasági fellendülésében is megmutatkozott. Ezen két ága a dánfalvi népművészetnek külön-külön is szakszerű feldolgozást igényelne.

Visszatérve a népköltészetre: 1969-ben Hargita megye megalakulása után egy évvel *Csíkdánfalva* címmel egész oldalas ismertető jelent meg a községről: népművészetéről, népköltészetéről – a *Hargita* napilapban.³²

Ezen az oldalon *A falu szava* bevezetőben a Dánfalva népi életsajátosságairól olvashatunk. Szemelvényként a falu népköltészetéből három balladát, két népdalt és egy verses levelet mutattunk be. Ebből a két balladát Ferencz Károlyné 1953-ban, a harmadikat, a Ferenc Károlyról szólót Kedves Borbála 1952-ben énekelte. A népdalok egyikét B. R. [Bíró Regina] füzetében találtuk, amelyet még 1945-ben írt le. Mivel legszebb népdalaink közé tartozik, itt is közöljük:

Szabad a madárnak ágról ágra szállni,
Csak nekem nem szabad szeretőmhöz járni.

Áldd meg, Isten, áldd meg a szeretőm házát,
Verd meg, Isten, verd meg a benne lakóját;

Azt se mindegyiket, csak az édesanyját,
Mért nem adta nekem az ő kedves fiát?

Ha neki fia volt, nekem szeretőm volt,
Ha neki kedves volt, nekem kedvesebb volt.

A második *Olyan piros* címen jelent meg, amelyet Both Amália énekel 1953-ban.

A dánfalvi, csikdánfalvi bíró kiskertjében
Megbotlott a kis pej lovam lába.
Kis pej lovam meg nem botlott volna,
Ha a bíró büszke lánya eszembe nem jutott volna.

A dánfalvi, csikdánfalvi bíró kiskertjében
Megérett a ropogós cseresznye.
Olyan piros, mint a csepegő vér,
Meghalok a, meghalok a csikdánfalvi szeretőmér.

A dánfalvi népköltészeti alkotások bemutatása egy verses levéllel zárult, amelyet szintén Bíró Regina írt le 1944-ben. Erről csupán annyit jegyzünk meg, hogy gyökerei visszanyúlnak az 1905. esztendőre, s amelyre a későbbiekben még visszatérünk.³³

A szövegek között 12 fénykép is található: Gál József jellegzetes arcképe, székely kapu, a Pál Joáchiméké, faragott asztal és két szék, fali szőnyeg, szövőasszonyok, fekete kerámia-váza, négy edény, edényeket díszítő asszony, majd egész csoport.

A menasági népköltészetéről értékes mű jelent meg 1970-ben, amelyet Imets Dénes tett közzé a csíkszeredai Népi Alkotások Háza kiadásában. Ez annyiban kapcsolódik Dánfalvához is, hogy a dánfalvi Imets László készítette hozzá a balladai hangulatot oly sikerrel megtaláló fametszeteket.

A *Háromszéki népballadák* című kötet 1973-ban jelent meg. Ebben a kötetben négy változatát olvashatjuk a Ferenc Károlyról szóló balladának. Erről a balladáról azt kell megjegyeznünk, hogy hőse dánfalvi, az esemény is Dánfalván történt. A jegyzetekben kitértünk eredetére, elterjedése körülményeire is.³⁴

A Falvak Dolgozó Népében Herédi Gusztáv 1973-ban írt a dánfalvi fazekasságról,³⁵ majd ugyanitt Zágoni Attila a fazekasságot kiegészíti a szövészettel.³⁶

Az 1970-es években jelent meg Martini György *Magyar tánc típusok* című műve, amelyben csikdánfalvi verbunkosokról írt.³⁷

Romániai magyar népdalok címen 1974-ben összefoglaló kötetben tették közzé a kolozsvári Folklór Intézet gyűjtésének egyik részét, de ebben sem található Dánfalván gyűjtött népdal vagy ballada.³⁸

Az 1976-ban megjelenő *Népismereti Dolgozatok* folyamatos kutatásra, történeti visszatekintésre serkentő időszaki kiadványban Vámszer Géza a két világháború közötti csiki néprajzi mozgalmakra kitérve említi a dánfalvi szövészetet és fazekasságot, valamint az *Ezer Székely Leány Napja* mozgalmat, amelyen a dánfalvi táncosok is részt vettek.³⁹

1977-ben a *Művelődés* 8. számában Szász János új népi szokásról, az ezekben az években a magyar lakta vidékeken elterjedt ünnepekről, az 50 évesek dánfalvi találkozásairól számolt be.⁴⁰ A *Népismereti Dolgozatok*ban Miklóssy V. Vilmos ismertette a csiki festőnövényeket, amelyek érvényesek a Dánfalván készített festékesekre is.⁴¹

A *Falvak Dolgozó Népében* 1979-ben Gy. Szabó Gyula dánfalvi fafaragóról, Molnár Antalról írt.⁴² Az országos magyar napilapban szintén a dánfalvi kiváló ffaragóról, Ambrus Árpád igazgató-tanítóról írnak részletes ismertetőt. Időközben Simon András a Hargita 1973. november 13-i számában Ambrus Árpád iskolaszervezői, közéleti tevékenységét méltatta, s közben bemutatta fafaragói művészetének jelentőségét.⁴³

1987-ben román folyóiratban is bemutatták Dánfalvát. Ion Preda és Alexandru Condescu részletesen írt a falu életéről: történeti feljegyzéseket sorakoztattak fel visszamenőleg az 1332-es pápai jegyzékig, amelyről adatokat Ambrus Árpád szolgáltatott. Monográfiáról, múzeumi tárgyakról beszélgettek. A szerzők arról is tájékozódtak, hogy azokban az években a község lakói közül mintegy 400-an alkalmazottjai a csíkszereda központtal működő háziipari szövetkezetnek a kerámiai és szövészeti részlegen. Megemlítik, hogy a dánfalvi kerámiát Japánba, Észak- és Dél-Amerikába is elszállítják. Az oldalt színes fényképekkel díszítették. Látható a község egyik része, játszó óvodások, székely kapu előtt beszélgető leányok, János Anna szövőasszony munka közben.

1989-ben jelent meg a Herder-díjas kiváló magyar néprajztudós Balassa Ivánnak *A határokon túli magyarok néprajza* című könyve, a maga nemében első ilyen jellegű, páratlan értékű mű, amelyben a szerző több vonatkozásban is foglalkozik Csík néprajzával, népköltészetével. Külön figyelmet szentel a dánfalvi kerámiának. Ha eddig általában említettük a dánfalvi fazekasság jelentőségét a székelyföldi kerámiában, Balassa Iván könyvében külön is felhívja a figyelmet a „holyagos csuprok”-ra. Azt írta: „Dánfalván készítettek holyagos csuprokat is, amelyeket ezenkívül egész Európában még csak a Torda melletti Járán és Morvaországban készítettek”. S hogy pontosabban is ismerhessük, milyenek is a holyagos csuprok, idézzünk tovább Balassa Ivántól egy 1716-i adatot: benne „az éték és ital a hideget, meleget egyaránt jól megőrizte”. A holyagos fazekakról írtakat megerősítik vagy bővítik, bizonyos esetekben forrásul szolgálnak más írások is. Ezekben azt is közlik, hogy az 1716-i és 1758-i háromszéki adatokban említett holyagos „csuprok” és „fazekak” feltételezhetően csikdánfalvi eredetűek. A dánfalvi fazekasságról gyakran írtak folyóiratokban, napilapokban, más kiadványokban is.⁴⁵

Balassa Iván kitért arra is, hogy amíg Madarason egyre fogyott, Dánfalván szaporodott a fazekasok száma. Könyvében négy fényképet is közöl Dánfalváról: Székely

kapu (1942), Székely telek épületekkel (1942), Székely juhász nyájával (1942), A mázas edények leggyakoribb formái.

A csiki népköltészet megismertetése szempontjából hiánypótló két kötet jelent meg Duka János gyűjtésében. Az első 1982-ben *Kilenc kéve hány kalongya?* címmel,⁴⁷ majd ezt követte 1995-ben az *Üti Páké Barátost* című, amelyet már ifjú Duka János tett közzé édesapja hagyatékából.⁴⁸ Ebben Csík-, Udvarhely-, Maros-, Aranyos-, Háromszékről közöl vidám történeteket. Két szempontból is meg kell említenünk Duka János nevét. Egyrészt az 1940-es években Csíkdánfalván volt tanító, amikor az anekdotákat elkezdte gyűjteni, másrészt, mert külön fejezetet szentel Csíkdánfalvának. Egyik vidám története így hangzik:

Egy fukar gazdánál szolgált Félix, a szolgálégény, akit az embertelen gazda nagyon sokat éhezettett. Egy vasárnap aztán megunva a sok koplalást és méltánytalan bánásmódot Félix összekapott a gazdájával, és otthagya. Az útkereszteződésnél, a Porondnak nevezett tágas térségen éppen akkor gyülekezett a fiatalság – ünnep lévén –, hogy a szokott módon szórakozzon, míg az idősebbek csoportokba verődve beszélgettek. A sarkon egy ütöttkopott, napégette keresztfa állt, rajta fából faragott, összeropedezett, megfakult feszület. A szolga megállt a feszület előtt, és fennhangon, hogy mindenki hallja, elsóhajtotta magát:

Édes Jézusom, de megszáradtál,
Bizonyára Te is Erős Gergénél szolgáltál.

Ezt a mondást ma is alkalmazzák a nagyon sovány emberre.

Duka János leírta a felcsiki falucsúfolót is:

Sóstejes Szentdomokos,
Meszes Szenttamás,
Bicskás Jenőfalva,
Csaló Karcfalva,
Deszkás Dánfalva,
Habaró Madaras. stb.⁴⁹

Nemrég csíkdánfalvi diákok tanáraik irányításával néprajzi ismereteik bővítéséért kezdtek hozzá a község népi hagyományainak összegyűjtéséhez. Dolgozataikkal különböző fórumokon pályáztak, és számos díjat nyertek.

Vofkori László 1998-ban *Székelyföld útikönyve* címen két kötetben megjelent művében összefoglalta mindazt, amit Dánfalváról tudnia kell az utazónak. A község történetének fontosabb adatait, a fekete kerámiát, szövészetet, szövetkezetté alakulásukat említette.⁵⁰

Székely László a *Csiki áhitat* című könyvében számos néprajzi adatot közölt Dánfalváról. Megemlítette, hogy a községben 1928-ban a Szentkereszt Hadseregének 25 csoportja, 300 tagja volt. Hozzátehetjük, hogy ezen egyházi szokás ma is hagyományként él a községben.⁵¹

Ebben a könyvben részleteket találhatunk a dánfalvi lakodalmas szokásokról. A jegyzetekben közli, hogy az adatokat Kajtár Pétertől gyűjtötte, aki 1945-ben 74 éves volt.⁵²

Székely László részletesen foglalkozik a csíksomlyói pünkösdi búcsúval s a dánfalviak szerepével ezekben a napokban.⁵³

Sepsiszéki Nagy Balázs a *Székelyföld falvai a huszadik század végén* című művében Csík-, Gyergyó- és Kászonszék falvait mutatja be, külön fejezetben tárgyalja Csíkdánfalva múltját, elsősorban jelenét. A lakosság adatait követve megállapította, hogy 1977 és 1992 között 212 fővel csökkent a község lakossága.

Ahol korábban évtizedenként jelentősen növekedett a gyermeklétszám, most évente kétszer annyi halottat temetnek, mint ahány újszülöttet anyakönyvbe írnak be.

Nagy Balázs megemlékezik a csíksomlyói búcsúról, arról is, hogy a ditrói és szár-hegyi keresztalja csíksomlyói útra indulva, a Hargitán átjőve Dánfalván száll meg éjszakára – tán évszázadok óta.

Utal egyes kialakult szokásokra: a rendszeres táncösszejövetelekre, a még ma is élő szüreti és pityóka bálokra, a Katalin-napi mulatságra, a lassan már kiveszőben lévő szénagyűjtő farsangi maszkurázásra és a május elsején szokásos Jakab-ág állításra. Megemlíti az újabban kialakult, gyorsan terjedt 40–50 évesek évente megrendezett falutalálkozóit, amelyre messze földről hazaérkeznek az abban az évben Dánfalván születettek. Külön kitér a dánfalvi fazekasságra és a szövészetre, amely néhány évtizede még virágzóban volt, mára már igen leapadt az ezen népi mesterségekkel foglalkozók száma.

1989 után e vidéken is kialakult a testvérfalvak, testvérvárosok kapcsolata. Nagy Balázs közli, hogy Csíkdánfalva lakossága ilyen kapcsolatot alakított ki Nógrád megyében Tömörkény, Veszprémben Ádánd községek lakóival, de előkészítették Doba községgel is a kapcsolatot. Az iskola tantestülete is hasonló baráti viszonyt alakított ki a csongrádi és bicskei (Fejér megye) hasonló jellegű iskoláival.⁵⁴

Tovább folytatva: a dánfalvi iskola rendes szerződéssel a kétegyházi Mezőgazdasági Szakképző Iskolával tart kapcsolatot, ahol 19 diák 2005-ben mezőgazdasági technikus diplomát szerzett távoktatási formában, hároméves posztliceális oktatási rendszerben. Hasonló testvériskolai viszony alakult ki a szekszárdi Egészségügyi Szakképző Iskolával, valamint az ACEAS nemzetközi program keretében a törökszentmiklósi Hunyadi Mátyás Oktató Központtal és a szlovák Karvina-i Iskolával.

Még be sem fejezhettük a csíkdánfalvi néprajz, népköltészet ismertetését, máris újabb feladatokkal kell előállnunk: egyrészt pontosan fel kell kutatni azt a forrásanyagot, amely az idők folyamán a községről megjelent, másrészt további kutatásokkal, gyűjtésekkel ki kell egészíteni a községről szükséges tudnivalókat, harmadrészt össze kellene gyűjteni az egész falu népköltészetét, amely igen fontos lenne az egységes magyar népköltészet bővebb ismerete szempontjából, negyedrészt egy helyre kellene gyűjteni, elkallódás előtt, azokat a tárgyakat, amelyek a dánfalvi földművelésre, fazekasságra, szövészetre, a község életére vonatkoznak stb. stb.

Sepsiszentgyörgy, 2000. szeptember 20.

1.Vándor 1840. 113.

2.Uo. 1839. 161.

3.Uo. 1840. 113.

4.Erdélyi János II. 1847. 316–335: 525–545.

5.Uő. 1960. 276.

6.Uo. 275.

7.Kriza János 1863.

8.Orbán Balázs 1869.

9.Ágner Béla 1908.

10.Balázs Márton 1942. 50.

11.László Ferenc 1980. 24–26. A Dánfalván válaszként írt levélben a „nő tanító” megjegyzés Balló Veronikára, a későbbi Imre Józsefné utal.

12.Uo. 27.

13.Kodály Zoltán 1964. 65.

14. Bartók Béla–Kodály Zoltán [1923].
15. Vargyas Lajos II. 1976.554: 83/165.sz. és Bartók Béla–Kodály Zoltán [1923].
157: 121. [Bodon Pál gyűjtése.]
16. Vargyas Lajos II. 1976. 555.
17. Uo. 230: 20. 55.sz.
18. Bartók Béla–Kodály Zoltán [1923]. 170: 129.
19. Uo. 185: 144.
20. Bartók Béla 1924.
21. Kodály Zoltán 1971
22. Uo. 15.
23. Uo. 22
24. Antal Imre 1994. 119.
25. Ferencz Béla 1935.66–67.
26. Vámszer Géza 1977.
27. Venczel József 1980. 74–105. és 106–118.
28. T. Nagy Imre 1902. 9.
29. Dincsér Oszkár 1943. 6.
30. Dr. Kós Károly 1976. 218–276.
31. Czíkö Lőrinc 1958. 62–63.; Hargita Kalendárium 1982. 53–55.
32. Albert Ernő 1969a. 3.
33. Kevés változtatással megjelent: Mailand Oszkár 1905. 352–355.
34. Albert Ernő–Faragó József 1973. 462–464; 406–409; 541–542; 406–409.
35. Herédi Gusztáv 1973. 11.
36. Zágonyi Attila 1973. 11.
37. Martin György é. n. 240.
38. Jagamas János–Faragó József 1974.
39. Vámszer Géza 1976. 41–46.
40. Szász János 1977. 60.
41. Miklóssy V. Vilmos 1978. 91–100.
42. Gy. Szabó Gyula 1979. 4.
43. Ambrus Árpádról – Simon András: 25 év a nép szolgálatában. Hargita
1973. november 13.
44. Ion Preda–Alexandru Condescu 1987.
45. Balassa Iván 1989. 178.; Sánta Imre 1967. 393–299.; Dr. Kós Károly
1976. 224.; Végh Olivér 1981. 65.; Farkas Irén 1997–1998. 83–131.
46. Uo. 143, 167, 170, 177.
47. Duka János 1982.
48. Uo. 1995.
49. Uo. 68–69. és 81.
50. Vofkori László II. 1998. 51–53.
51. Székely László é. n. [1997] 14.
52. Uo. 79, 80, 83, 85, 88, 89, 93, 187.
53. Uo. 187–199.
54. Sepsiszéki Nagy Balázs 2000. 176–180.

NÉPBALLADÁK

A népballadára mint műfajra csak a XIX. század közepén kezdtek felfigyelni. Erdélyi János 1846–1848-ban megjelent három népköltészetet tartalmazó kötetében már balladákat is közölt, sőt elvétve különösebb figyelem nélkül korábban is írtak le egyet-egyét, de csak 1852-től számítjuk a műfaj a tulajdonképpeni felfedezését. Székely balladák voltak ezek. És székely balladákkal mutatták be igazi értékeit e műfajnak akkor is, amikor Kriza János közzétette híres művét, a *Vadrózsákat*. De ekkor még semmi hír nincs a csiki népballadáról, legfennebb annyi, hogy Kriza János is érdeklődik irántuk. S ha időközben csiki balladák napvilágot láthattak, dánfalvi még sem került nyomtatott lapokra.

Amikor a század elején Bartók Béla a Dánfalvával szomszédos falvakban lejegyzett néhány balladát, akkor csak a véletlenen múlt, hogy gyűjtésébe nem került dánfalvi is. De a közöltekből sejtthettük, hogy Dánfalván is hasonlóaknak kellett lenniük, hisz az akkor ott gyűjtött énekek mindmáig ismeretesek ebben a községben is. A következőkben utalunk a Felcsíkon 1907-ben gyűjtött balladákra, de dánfalvi létükre esetleg csak következtetni tudhatunk belőlük. Következtetésünket alátámasztja az is, hogy gyűjtésünk során ugyan nem találtuk meg sok klasszikus ballada szövegét, dallamát sem, de érdeklődésünkre többen arra hivatkoztak, hogy apáik, nagyapáik ismerték például a tizenkét kőművesről szóló éneket, *Kádár Katát* vagy *A nagy hegyi tolvajt*.

Úgy tűnik, hogy a klasszikus balladák egyik része már Dánfalván feledésbe merült, amikor a 1952-ben a község népköltészetének gyűjtéséhez hozzákezdünk, bár az is megtörténhetett, hogy nem találtunk rá esetleges ismerőjükre. Így meg kellett elégednünk az alább felsorolásra kerülő népballadákkal, amelyek így is a maguk nemében értékes változatokat képviselnek. Annyit mindenképpen már az elején megállapíthatunk, hogy Dánfalva népe kedvelte e műfajt, és mindmáig megőrizte, amelyet „*hoszszú ének*”-nek nevezett, s amely a lakosság műveltségének évszázadokon át részét képezte. A dánfalvi balladákról szólva nem célunk, hogy teljes felmérést, összehasonlítást végezzünk a magyar népballadákkal, az sem, hogy elterjedtségüket is bemutassuk, ezért elsősorban a Vargyas Lajos *A magyar népballada és Európa* című művének Csikra vonatkozó adatait használjuk fel egy-egy ballada közlésekor.¹ Vargyas Lajos összegezte az 1972-ig nyomtatásban megjelent vagy kéziratban gyűjteményekből ismert balladákat, számba vette az európai közleményeket, s azok alapján állapította meg eredetüket, keletkezési módjukat, idejüket, elterjedtségüket stb. A későbbiekben szintén Vargyas Lajos és Küllös Imola *A magyar néprajz* V. kötetében részletesen foglalkozott a magyar népballadákkal.²

Az említett művekben közöltek kiegészítjük a romániai magyar népköltészet gyűjteményeiben található dánfalvi népballadák egyik részével.

1.
JÓ ESTÉT, BARNA
(A megesett leány)

1.– Jó estét, barna lány, mi bajod érkezett,
Talán a vacsorád nem igen jól esett?
Hoztam egy liter bort, hogy igyál belőle,
Bánatos bús szíved vigasztald meg tölle.

2.– Nem kell nekem borod, idd meg hát azt magad,
Ha nem sajnáltad megcsalni lányságomat.
– Addig sajnáltalak, míg meg nem csaltalak,
Immár a nagy Isten viselje gondodat.

3.– Anyám, te jó anyám, engedj a szobába,
Felvevő ruháim lássam utoljára.
Ruháim, ruháim, mind földre hulljatok,
Mert a gazdátokat utoljára lássátok.

4.Anyám, te jó anyám, engedj a kapuba,
Leánybarátaim lássam utoljára.
Leányok, leányok rollam tanuljatok,
A szép legénynek csókot ne adjatok,
Mert ha csókot adtok, meglátszik rajtatok,
Kilenc hónap múlva megnő a hasatok.

5.Anyám, te jó anyám, engedj a konyhába,
Hogy szép edényeim lássam utoljára.
Kiment a konyhába, kést tett ruhájába,
És azzal elindult utolsó útjára.

6.Kiment az erdőbe, egy tölgyfa tövébe,
Rávágta a nevét a tölgyfa tövére.
– Az erdei vadak tépjék szét testemet,
Ezzel a szép késsel kiontom véretem.

Csikdánfalva – Antal Anna kb. 30 éves – füzetből – 1953. szeptember 10.

2.
JÓ ESTÉT, BÖZSIKÉM
(A megesett leány)

1.– Jó estét, BözsiKém, mi bajod érkezett?
A szoknyád eleje úgy megrövidedett.
– Szabó nem jól szabta, varró nem jól varrta,
Verje meg az Isten, ki annak az oka!

2.– Szabó is jól szabta, varró is jól varrta,
Drága jó BözsiKém, a babád az oka.
– Hojérok, hojérok, vigyétek lányomat
Az akasztófára, legmagasabbjára!

3.– Anyám, édesanyám, csak azt engedje meg,
Házamba menjek be, párnáim nézzem meg.
Párnáim, párnáim, gyászba boruljatok,
Engem sírassatok!

4. Anyám, édesanyám, még azt engedje meg,
Fonóba menjek el, a lányokat nézzem meg.
Leányok, leányok, gyászba boruljatok,
Engem sírassatok!

5. Anyám, édesanyám, csak azt engedje meg,
Kertembe menjek ki, virágim nézzem meg.
Virágok, virágok, feketét nyíljatok,
Engem sírassatok!

Csikdánfalva – Albert Antalné Juhász Anna 47 éves – 1952. június 15.

Vargyas Lajos kötetében 299 változatának helyét sorolta fel, és még hely nélkül megemlített három adatot.³ Erdélyben csupán 50 változatát tették közzé, ami a gyűjtés hiányával magyarázható, hisz Csikban is mindmáig a közismert balladák közé tartozik. Dánfalva szomszédságában, Karcfalván is lejegyezték, mégpedig Bartók Béla 1907-ben. 1972 óta egészen 1989-ig újabb száz változat adatait sikerült közzétennünk.⁴ Ezek között felsoroltuk azokat a változatokat is, amelyeket a Hargitában,⁵ illetve a Falvak Dolgozó Népében⁶ jelentettünk meg.

Mai elterjedtségét bizonyítja, hogy néhány gyűjtő az utóbbi időben is megjegyezte: még számos változata ismeretes gyűjtési területükön. Nemrég Zsók Béla közölte egy csernakeresztúri változatát.⁷

Az utóbbi számbavétellel a változatok száma 402-re emelkedett, amelyben viszont meglepően kevés a csiki: 15, dánfalvi pedig 3.

Vargyas Lajos a ballada első feljegyzésének idejét 1872-ben állapította meg. Újabb adatok előkerülése során módosult ez az évszám, hisz a *Kolozsvári Közlöny*ben már 1864-ben megjelentették változatát.⁸

Kiderült az is, hogy egyes motívumait már az 1800-as évek elején leírták, kéziratos lejegyzését pedig 1863, 1864-ből is ismerjük.⁹

Vargyas Lajos megállapítása szerint ez a balladánk francia eredetű, de hasonló történetről szólnak a portugál, katalán, spanyol, angol, német balladák is, sőt bizonyos orosz kapcsolatra is rávilágított Lengyel János.¹⁰

A balladában találhatók ezen sorok:

– Hojérok, hojérok, vigyétek lányomat
Az akasztófára, legmagasabbjára!

még azon büntetés emlékét őrzik, amikor a teherbe esett leányt halállal büntették. A férfi halálbüntetéséről szól az 1791-ik törvény,¹¹ de alkalmazásáról nem lehetett hallani. A teherbe esett leányt később már börtönbe zárták, vagy a családtól elkergették. Gyakran állították pellengérré, amelyet városokban vagy falvak központjában helyeztek el még a XIX. század első felében is. „Előfordult, hogy a megcsett lány sárga ruhában, sárga gyertyával a kezében volt köteles a pellengér mellett állni”¹² Meg is vesszőzték a bűnösnek kimondott leányt. Az egyházi iratok tanúsága szerint a XVIII. század végén és XIX. század elején gyakori volt ezen vétség miatt az eklézsiakövetés, ami azt jelentette, hogy megbocsátásért a lánynak az egyház vezetői előtt kellett beismernie bűnösségét.

Idők folyamán új típusa is kialakult ezen balladának, amikor az énekben nem is csik szó a bűnbeesésről, csak a kedvesét kereső völegényről, majd a leány és a legény haláláról. Ilyen változat a következő:

3. FELMEGYEK A HEGYRE (A kedvese után haló legény)

1. Felmegyek a hegyre,
Lenézek a völgybe,
Ott látok egy asszonyt
Tiszta feketében.

2.– Jó napot, jó napot,
Te ismeretlen anyám!
Hol van a szép lányod,
Hol van a Mariska?

3.– Elment az erdőbe
Gyöngyvirágot szedni,
Gyöngyvirágot szedni,
Koporsóba tenni.

4.– Nincsen ottan, nincsen
Te ismeretlen anya.
Hol van a szép lányod,
Hol van a Mariska?

5.– Bent van a szobában,
Márványkoporsóban.
Kést vett a kezébe,
Szúrja a szívébe.

6. Harangoznak délre,
Nem csak az ebédre,
Most visznek egy kislányt
Gyászos temetőbe.

7. Harangoznak délre,
Nem csak az ebédre,
Most visznek egy bányászt
Gyászos temetőbe.

Csikdánfalva – Szöcs Mária kb. 20 éves – füzetből – 1965.

Az előbbinél népszerűbb *A halálra táncoltatott leány* típusú ballada.

4.
JÓ ESTÉT, JÓ ESTÉT
(A halálra táncoltatott leány)

1.– Jó estét, jó estét, csaflárosné asszonyság!
Hol van az a Bözsi lány, talán le is feküdt már?

2.– Lefeküdt, lefeküdt szép paplanos ágyába,
Hadd pihenje ki magát csendes nyugodalmára.
– Költse fel, költse fel, engedje el a bálba,
Piros bársony cipejét húzza fel a lábára!

3.Fel is kel, fel is kel, el is mene a bálba,
Akkor az a két betyár rákacsint a cigányra.
– Húzzátok, cigányok, estétől szép reggelig,
Míg a babám cipeje piros vérrel megtelik!

4.– Na most lányok, na most lányok, rólam példát vegyetek,
Két fi betyár szeretőt soha ne szeresettek!
Mer én kettőt, mer én hármat, mer én négyet tartottam,
Édes-kedves jó anyám, halálomra táncoltam.

5.Átkozott az apa, de még jobban az anya,
Ki egyetlen leányát a bálba elbocsássa.
Este elbocsássa, szép reggelig nem látja,
Reggel kilenc órakor halva viszik az ágyba.

6.Harangoznak délre, de nem déli ebédre,
Azt a híres Bözsi lányt viszik a temetőbe.
Két betyár kíséri, azok tették a sírba,
Apja, jó édesanyja haláláig síratja.

Harmadikos voltam, amikor édesapámtól tanultam ezt a dalt kint az erdőben. Mesélte édesapám, hogy valamikor megtörtént dolog volt, amikor a legények, betyárok egy lányt halálra táncoltattak – mondta Antal Erzsébet.

Csikdánfalva – Antal Erzsébet 20 éves – 1971. május 16.

Vargyas Lajos 1972-ig összegyűjtött 431 változatát sorolta fel. Ezek között Erdélyből 75-nek közölte gyűjtési helyét. Viszonylag kevés a csiki lejegyzések száma, mindössze 16, ami szintén a gyűjtés hiányával magyarázható, hisz minden helységben a kedvelt „hosszú ének”-ek közé tartozik.

1989-ig ezen balladának is újabb 105 változatát találtuk meg,¹³ amelynek eredményeként 1989-ig 536 változat lelőhelyét és más adatait sikerült megismernünk. Legutóbb 2 változatát Csemakeresztúron Zsóka Béla jegyezte le.¹⁴

A Dánfalvával szomszédos helységek közül még csak Jenőfalván írták le, és egy változatát 1969-ben Csikmadarasról közöltük.

Legelső lejegyzésére 1846-ban került sor. Vargyas Lajos megállapítja, hogy ezen balladánk is francia eredetű, de maga a történet megtalálható az olasz, angol, német énekekben is (II. 280–281.)

5.
FEHÉR LÁSZLÓ
(A halálraítélt húga)

1.Fehér László lovat lopott,
De nem egyet, hanem hatot.
Kettőt fogott soroglyába,
Úgy vágtatott Gyöngyvárába.

2.Ott lefoglák a zsandárok,
Rátették a börtönajtót.
Ezt a húga meghallotta,
Rögtön a kocsisnak mondta:
– Fogd be, kocsis, a lovamat,
Keressem fel szép bátyámat!

3.Bíró, bíró, Horvát bíró,
Hová tetted szép bátyámat?
Szabadítsd ki szép bátyámat,
Adok egy véka aranyat.

4.– Nem kell nékem az aranyad,
Csak egy éjjeli hálásod.
Háljál velem az éjszaka,
Megszabadítom bátyádot.

5.Fehért Anna nem nyugodott,
Elment a börtönajtóhoz:
– Bátyám, bátyám, Fehér László,
Hallod-e, mit mond a bíró?
Háljak vele az éjszaka,
Megszabadít a rabságból.

6.– Húgom, húgom, Fehér Anna,
Ne hálj vele az éjszaka,
Szüzességed is elveszi,
Bátyádnak is fejét veszi.

7.Fehér Anna nem nyugodott,
Elment vissza a bíróhoz:
– Bíró, bíró, Horvát bíró,
Veled hállok az éjszaka.
Veled hállok az éjszaka,
Szabadítsd ki a bátyámat!

8.Fehér Anna nem nyugodott,
Éjfél tájba zergést hallott.
– Bíró, bíró, Horvát bíró,
Mi zereg az udvarodon?
– Lovam viszik itatóba,
Annak zereg a féklánca.

9.Erre feleli a visszhang:
– Ne itt keresd szép bátyádot,
Sűrű erdő közepébe,
Akasztófa tetejébe.

10– Bíró, bíró, Horvát bíró,
Egyéb átkot nem kívánok,
Mosdóvizet vérré váljon,
Törülköződ lángot hányjon!

Csikdánfalva – Szabó Ferencné Both Ilona 36 éves – 1971. május 16.

Vargyas Lajos 445 változatának közölte lelőhelyét, amelyek között 73 erdélyi, 18 csiki adat. Csikból a gyergyói és gyimesi énekeket jegyezték le legtöbbször; további lejegyzésre várnak a még ma is szinte minden csiki helységben élő változatok.

1972 óta is számos kötetben viszonylag sok változatát közölték. Háromszékről 16 teljes szöveget jelentettünk meg, mellette felsoroltuk még 18 változat adatait.¹⁵ Tizenegy évvel később szintén háromszéki gyűjtést tartalmazó kötetben újabb 6 teljes szövegét, a jegyzetekben pedig 21 változat adatait találjuk.¹⁶

Faragó József 1974-ben 4 változatát közölte: egyik csikszentdomokosi gyűjtés. A jegyzetekben kitért arra, hogy „Szatmár környékétől Kászonig további változatok tucaitait őrizzük”.¹⁷ 1975-ben Kibédén 2 változatát jegyezték le,¹⁸ 1979-ben pedig valamivel rövidebb szövegét.¹⁹ A ballada Szatmár vidéki népszerűségét bizonyítja az, hogy 1978-ban Bura László 7 teljes változatát, a jegyzetek között 8 adatait közölte.²⁰

Legkorábbi lejegyzésére 1846-ban került sor.

A balladában foglalt történetről először a Sárváron lakó Perneck György 1547-ben egy latin nyelvű levélből szerezhetett tudomást, amelyet Makarius József Bécsből küldött. Nem sokkal később 1578-ban Bornemisza Péter is leírta ugyancsak az eseményt, sőt Shakespeare a *Szeget szeggel* című drámájában a Fehér László balladához hasonló történetet jelenített meg.

Vargyas Lajos a Milánóban közismert történet Magyarországra kerüléséről feltételezi, hogy az ott és más olasz városokban állomásozó magyar katonák hozhatták magukkal leszerelésükkor. Azt is megjegyzi, hogy „Legrégibb, 14. századi francia eredetű balladáink közé tartozik”, és ismeretes olasz, katalán, dán változatokban is (II. 284–301.).

6. EGYSZER EGY KIRÁLYFI (Szerelem próbája)

1. Egyszer egy királyfi
Mit gondolt magában,
Hi-hi-hi, ha-ha-ha,
Mit gondolt magában.

2. Fel kéne öltözni
Kocsisi ruhába,
Hi-hi-hi, ha-ha-ha,
Kocsisi ruhába.

3. Meg kéne kéretni
Gazdag bíró lányát,
Hi-hi-hi, ha-ha-ha,
Gazdag bíró lányát.

4.– Jó estét, jó estét,
Gazdag bíró lánya,
Hi-hi-hi, ha-ha-ha,
Gazdag bíró lánya.

5.– Üljön le minálunk,
Szegény kocsislegény,
Hi-hi-hi, ha-ha-ha,
Szegény kocsislegény.

6.– De nem azért jöttem,
Hogy én itt leüljek,
Hi-hi-hi, ha-ha-ha,
Hogy én itt leüljek.

7. Hanem azért jöttem,
Hozzám jössz-e, vagy sem,
Hi-hi-hi, ha-ha-ha,
Hozzám jössz-e, vagy sem?

8.– Nem megyek, nem megyek,
Szegény kocsislegény,
Hi-hi-hi, ha-ha-ha,
Szegény kocsislegény.

9.– Ha nem jössz, hát nem baj,
Gazdag bíró lánya,
Hi-hi-hi, ha-ha-ha,
Gazdag bíró lánya.

10.– Van a szomszédodba
Kosárkötő lánya,
Hi-hi-hi, ha-ha-ha,
Kosárkötő lánya.

11.– Jó estét, jó estét,
Kosárkötő lánya,
Hi-hi-hi, ha-ha-ha,
Kosárkötő lánya.

12.– Jó estét, jó estét,
Szegény kocsislegény,
Hi-hi-hi, ha-ha-ha,
Szegény kocsislegény.

13. Üljön le minálunk,
Szegény kocsislegény,
Hi-hi-hi, ha-ha-ha,
Szegény kocsislegény.

14.– De nem azért jöttem,
Hogy én itt leüljek,
Hi-hi-hi, ha-ha-ha,
Hogy én itt leüljek.

15. Hanem azért jöttem,
Hozzám jösz-e, vagy sem,
Hi-hi-hi, ha-ha-ha,
Hozzám jösz-e, vagy sem?

16.– Elmegyek, elmegyek,
Szegény kocsislegény,
Hi-hi-hi, ha-ha-ha,
Szegény kocsislegény.

17. Akkor felöltözött
Királyi ruhába,
Hi-hi-hi, ha-ha-ha,
Királyi ruhába.

18.– Jó estét, jó estét,
Gazdag bíró lánya,
Hi-hi-hi, ha-ha-ha,
Gazdag bíró lánya.

19.– Üljön le minálunk,
Gazdag királyúrfi,
Hi-hi-hi, ha-ha-ha,
Gazdag királyúrfi.

20.– De nem azért jöttem,
Hogy én itt leüljek,
Hi-hi-hi, ha-ha-ha,
Hogy én itt leüljek

21. Hanem azért jöttem,
Jösz-e hozzám, vagy sem,
Hi-hi-hi, ha-ha-ha,
Jösz-e hozzám, vagy sem?

22.– Elmegyek, elmegyek,
Gazdag királyúrfi,
Hi-hi-hi, ha-ha-ha,
Gazdag királyúrfi.

23.– Van a szomszédodban
Kosárkötő lánya,
Hi-hi-hi, ha-ha-ha,
Kosárkötő lánya.

24. Jó estét, jó estét,
Kosárkötő lánya,
Hi-hi-hi, ha-ha-ha,
Kosárkötő lánya.

25.– Üljön le minálunk,
Gazdag királyúrfi,
Hi-hi-hi, ha-ha-ha,
Gazdag királyúrfi!

26.– De nem azért jöttem,
Hogy én itt leüljek,
Hi-hi-hi, ha-ha-ha,
Hogy én itt leüljek,

27. Hanem azért jöttem,
Hozzám jösz-e, vagy sem,
Hi-hi-hi, ha-ha-ha,
Hozzám jösz-e, vagy sem?

28.– Nem megyek, nem megyek
Gazdag királyúrfi,
Hi-hi-hi, ha-ha-ha,
Gazdag királyúrfi.

29. Van már nékem egy más,
Szegény kocsislegény,
Hi-hi-hi, ha-ha-ha,
Szegény kocsis legény.

Csikdánfalva – Búzasi Béláné Páll Amália 44 éves – 1972. február 23.

Kevésbé elterjedt balladáink közé tartozik. Vargyas Lajos 85 változatának adatait közölte, amelyek között Csikból 2 található. 1989-ben a korábbi adatokat még 32 változattal egészítettük ki, ezzel egyben szaporodott a Csikból közölték száma is, hisz 4-et jegyezhetünk innen. Vargyas Lajos eredeti magyar balladának tekinti, amely a XIV. századtól a XVIII. század közepéig bármikor keletkezhetett (II. 516.) Legrégibb feljegyzését Stoll Béla közölte 1809-ből, majd a pontos háromszéki, albisi-lelőhelyét Faragó József tisztázta.²¹ Változatát Erdélyi János gyűjteményének I. kötetében találhatjuk.²²

7.
SÍRDOGÁLÓ JÁNOS
(A gyáva legény)

1.– Gyere hozzám vacsorára,
Apró vágott káposztára,
Bejöhetsz, szívem, bátran!

2.– Hej, nem merek én bemenni,
Én édes angyalom,
Ajtónak a nyiforgásán
Észrevesznek, csillagom.

3.– Hájazd meg az ajtósarkát,
Nem hallik meg a nyiforgás,
Bejöhetsz, szívem, bátran!

4.– Hej, nem merek én bemenni,
Én édes angyalom,
A kutyának ugatásán
Észrevesznek, csillagom.

5.– Vess egy darab csontot neki,
S az ugatást elfelejti,
Bejöhetsz, szívem, bátran!

6.– Hej, nem merek én bemenni,
Én édes angyalom,
A csizmámnak kopogásán
Észrevesznek, csillagom.

7.– Köss kezkendőt a sarkára,
Nem hallik a kopogása,
Bejöhetsz, szívem, bátran!

8.– Haj, nem merek én bemenni.
Én édes angyalom,
Az ajkunak cuppanásán
Észrevesznek, csillagom.

9.– Hát te vitéz, hát te mit érsz,
Ha még csokolózni is félsz?
Elmehetsz már a dógodra,
Nem szorultam a csókodra!
Elmehetsz már, nem kellesz,
Nem vagy előttem kedves!

Csikdánfalva – Both Amália 18 éves – 1952. szeptember 7.

Vargyas Lajos az 1972-ig közzétett, vagy kéziratban maradt gyűjtésekben 13 változatára talált. (II. 438.) Ezek között egyetlen csiki volt. 1989-ig még 2 változat adatait rögzítettük,²³ a mostanival a csiki változatok száma 3-ra emelkedett. Vargyas Lajos megállapítása, hogy ezen balladánk is francia eredetű, s megtalálható még a breton, lengyel, litván, jakut, német, dán népköltészetben is. Keletkezési idejét a XIV. századra teszi.

8.
HAJNALSZIK, HAJNALSZIK
(A megszólaló halott)

1. Hajnalszik, hajnalszik,
De nem jóra hajnalszik,
Dorohóji kaszárnyába,
De nem jó hír hallszik.

2. Megöltek egy legényt
Harminc forintjáért,
Belédobták a Nyeszterbe
Piros pej lováért.

3. De a Nyeszter nem szerette,
Partjára kivette,
Arra járt egy halászlegény,
Hálójába vette, partjára kivette.

4. Odament az apja,
Köti, de nem hallja:
– Kelj fel, kelj fel, édes fiam,
Gyere, menjünk haza!

5.– Nem bírok felkelni,
Mer meg vagyok halva,
A fehér varrott bundám
A fejemre van fagyva.

6.Odamegy az anyja,
Köti, de nem hallja:
– Kelj fel, kelj fel, édes fiam,
Gyere, menjünk haza!

9.– Nem bírok felkelni,
Mer meg vagyok halva,
Gesztenye színű hajam,
Vállamra van fagyva.

7.– Nem mehetek haza,
Mer meg vagyok halva,
Kerek himes fehér gagyám
Száromra van fagyva.

8.Odamegy babája,
Köti, de nem hallja:
– Kelj fel, kelj fel, én kedvesem,
Gyere, borulj a vállamra!

Csikdánfalva – Simon Károly 25 éves – füzetből – 1952.

E változat színhelye teljesen átalakult. Amíg a szövegek döntő többségében a legényt a Tiszába vetették, ebben az énekben a Dnyeszterbe dobták, s még a dorohóji kaszányát is említették. Talán annak is tulajdonítható, hogy a dánfalvi legények közül gyakran vittek katonának a dorohóji kaszányába, s ennek nyomán a népdalokban is többször előfordul a város neve.

Vargyas Lajos 328 változat adatait összegezte, amelyek között 11 csiki, és pedig egy a szomszédos Karcfalváról való.

Ezen balladának is számos változata jelent meg 1972 után. Háromszékről 15 teljes, közben két esetben betyárballadával összefonódott szöveget közöltünk, kiegészítve még 52 változat adataival.²⁴ További háromszéki közlések 1984-ből: 4 változat teljes szövege és 16-nak adatai.²⁵ Ráduly János Kibédről 3 változatát, egynek adatait jelentette meg.²⁶

Az előzőkhöz hasonlóan Szatmár környékén is a kedvelt balladák közé tartozik. Itt 4 változat teljes szövegét, 10-nek pedig adatait sorolták fel.²⁷ Legutóbb Csermakeresztúrról is közölték egy változatát.²⁸

9.

HA BEMEGYEK CSÍKSZEREDÁBA

(A rab)

1.Ha bemegyek Csíkszeredába,
A nagy törvényszék szobájába
Ott látok sok urat ülni,
Azok fognak elítélni.

2.– Anyám, anyám, édesanyám,
Jöjjön, nézze meg a cellám!
Csupa vasból a nyossolyám,
Itt halok meg, édesanyám.

3.Ha itt meg találok halni,
Ki fog engem megsírátni?
Megsírát az én jó anyám,
Aki gondot viselt reám.

4.Erdő, erdő, sűrű erdő,
Közepében rabtemető,
Közepében halálmadár,
Egyik dombról a másra száll.

5.Erdő, erdő, de magas vagy,
Szülőföldem de messze vagy.
Azt az erdőt levághatnám,
Szülőföldem megláthatnám.

6.Ha majd egykor kisüt a nap,
Sötét felhők eloszlanak,
Megnyílnak a börtönajtók,
S hazafelé visz az utunk.

Csikdánfalva – Both Amália 18 éves – 1952. szeptember 7

10.
SZOMORÚAN SÜT FEL A NAP
(Igazat valljatok)

1.Szomorúan süt fel a nap húsvét szombatjára,
Csender cirkál a faluban nálunk minden este,
El is indul az autó Csíkszereda felé,
Csender ugrik a falukon minden utca elé.

2.Azt kérdezik: – Honnan hozzák ezket a fiúkat,
Talán bizony összeverték a jó barátjokat?
– Pajtásaim, jó társaim, igazán valljatok,
Rabéletem a fogházban ne hosszabbítsátok.

3.Szeredai gyűjtőfegyház külső udvarában
Szomorúan szól az anya a szép két fiához:
– Ó, ártatlan gyermekeim, mit kellett megérem?
Gyermekimmel a fogházban nem szabad beszélnem.

4.Szeredai gyűjtőfegyház magas kerítése,
Isten verte annak sorsát, aki bejut ide.
Még a madár is kivágyik a drótkalitkából,
Én Istenem szabadíts ki ebből a fegyházból.

A férjem volt a bátyjával bezárva. Biztosan ott hallották a fegyházban, s azután így átalformálták.

Csikdánfalva – Szabó Ferencné Both Ilona 36 éves – 1971. május 16.

Faragó József megállapítása, hogy a rabénekekben akár három történeti réteget is megtalálhatunk. Az elsőbe azok tartoznak, amelyek a klasszikus régi balladáink kialakulásával egyidőben formálódtak, a másik a betyárballadákkal közös emléket őriz, de van egy legújabbnak nevezhető réteg is, amelyekben a II. világháború utáni időszak bizonyos vonatkozásainak szimbóluma, a „a fekete autó” is megjelenik.

Ezek a rabénekek az elterjedt és közkedvelt balladák közé tartoznak.1973-ban Háromszékről 13 változatát tettük közzé, és még felsoroltuk 7-nek adatait.²⁹ Szintén háromszéki rabságról szóló balladák jelentek meg 1984-ben. Ekkor 14 változat teljes szövegét, 18-nak adatait közölték.³⁰ Csikban Imets Dénes jegyezte le egy menasági változatát.³¹ Ráduly János Kibédén gyűjtötte össze 3-nak teljes szövegét és 3-nak adatait,³² majd 1979-ben még egy változatát.³³ Ismeretes Szatmár környékén is, ahonnan Bura László 1978-ban 4 változatát tette közzé, illetve 4-nek az adatait írta le.³⁴

Rabénekeket közöltek a *Romániai magyar népdalok* kötetben is. Faragó József azt írta, hogy a Kolozsvári Folklor Intézet Archivumában még 15 dallamváltozat található.³⁵

11.
RÓZSA SÁNDOR
(Lova lába megbotlott)

1. Esik eső, szép csendesen csepereg,
Rózsa Sándor a csárdában kesereg.
– Kocsmárosné, sört ide az asztalra,
Legszebb lányát állítsa ki strázsára!

2.– Édesanyám, nem állok én strázsára,
Amott jönnek a fegyveres zsandárok.
Rózsa Sándor nem vette ezt tréfára,
Felugrott a selyemszörű lovára.

3. Felugrott a selyemszörű lovára,
Kivágtatott a hortobágyi pusztára
Lova lába megbotlott egy fenyőbe,
Ott fogták meg Rózsa Sándort fehérbe.

4.– Arra kérem a jó zsandár urakat,
Engedjék el bár csak a jobb karomat,
Engedjék el bár csak a jobb karomat,
Hadd fogjam meg selyemszörű lovamat.

5. Megüznem a jó feleségemnek,
Gondját viselje három gyermekemnek.
Se tüzérnek, se huszárnak ne adja,
Mind a kettőt betyárnak taníttassa.

Csikdánfalva – Both Amália 18 éves – 1952.

Vargyas Lajos 1972-ig ezen balladatípus 229 változatának lelőhelyét közölte.³⁶ Csikból csupán 3 változat található.

Bizonyára később jutott el a Székelyföldre, mint ahogy más vidéken elterjedt, de egészében napjainkig a legkedveltebb és széltében-hosszában ismert betyárballadák közé tartozik. 1973-ban Háromszékről 13 változat teljes szövegét és 28-nak adatait soroltuk fel.³⁷ Az előbbi folytatásaként 1984-ben szintén Háromszékről 6 változatának teljes szövegét és 7-nek adatait közölték.³⁸ Ráduly János Kibédéről 3 teljes szövegét gyűjtötte össze,³⁹ majd 1979-ben is közzétette egyik kibédi változatát.⁴⁰

12.
TISZA PARTJÁN ELALUDTAM
(Itt az utazólevelem)

1. Tisza partján elaludtam,
Aj de szomorút álmodtam.
Megálmodtam azt az egyet,
Hogy a babám mást is szeret.

2. Szeress, szeress, csak nézd meg, kit,
Mert a szerelem megvakít,
Mert engemet megvakított,
Órökre megszorított.

3. Reggel, mikor felébredtem,
Kilenc zsandár áll előttem,
Kilenc zsandár kérdi tőlem,
Hol az utazólevelem?

4.– Állj meg, zsandár, megmutatom,
S csak a lábim kigombolom.
Kigombolom mellényemet,
Eléveszem fegyveremet.

5. Egyet-kettőt fejbe lőttem,
Ilyen szerencsétlen lettem.
– Jaj Istenem, mi csináljak,
Elfussak-e, vagy megálljak?
Ha elfutok, fejbe lönek,
Ha megállok, megkötöznek.

*

6. Erdőbe halok meg,
Megesznek a vadak.
Hej, el is énekelnek
Az égi madarak.

Csikdánfalva – Imre Ferencné Csutak Veronika 71 éves – 1972. február 23.

Vargyas Lajos 1972-ig *A betyár utazólevele* típuscímnel (II. 879.) 155 változatának lelehelhelyét vette számba, közöttük 2 gyimesi lejegyzés. 1973-ban Háromszékről 3 teljes változatát jelentették meg,⁴¹ további 2 változatát szintén Háromszékről 1984-ben közölték, s felsorolták 7-nek adatait.⁴² Kibédrről 5 szövegét közölték.⁴³ Szatmár vidékéről egyet jegyeztek le. Ilyen típusú balladát itt még az adatok felsorolása részen 13-at találunk, azonban ezek kapcsolódtak más típusúakhoz is.⁴⁴ Legutóbb Csemakeresztúrról jelent meg 2 változata.⁴⁵

13.

ELALUDTAM BRASSÓ SZÉLÉN (Itt az utazólevelem – Sárga csikó nem eladó)

1. Elaludtam Brassó szélén,
Jaj, de rosszat álmodoztam.
Megálmodtam azt az egyet,
Hogy a babám mást is szeret.

3.– Állj meg, zsandár, megmutatom,
Csak a lágybim kigombolom.
Jobb lábamon van a fegyver,
Ez az utazólevelem.

2. De amikor felébredtem,
Kilenc zsandár áll mellettem,
A tizedik kérdi tőlem,
Hol az utazólevelem?

4. Ti, zsandárok, mit akartok?
Talán vasazni akartok?
– Mi vasazni nem akarunk,
Sárga csikót kantározunk.

5.– Sárga csikó nem eladó,
Nem is zsandár alá való,
Mert ha arra zsandár ülne,
Még a madár is rab lenne.

Csikdánfalva – Búzasi Béláné Páll Amália 44 éves – 1972. február 23.

A befejező részben a balladához kapcsolták a *Szilaj (Sárga) csikó nem eladó* típus egyik versszakát, és az esemény színhelyének „*Brassó szélén*”-t jelölték meg.

Ilyen típusú balladát Csikban csak a Gyimesekben jegyeztek le – egyet. Ezen dánfalvi változat újabb bizonyítéka a betyárballadák székelyföldi elterjedésének és közkelettségének.

1972 óta a *Háromszéki balladák* kötetben egy az itt közölt példa szerinti kapcsolatban, 3 pedig önállóan a *Szilaj csikó nem eladó* típusban található.⁴⁶ Egyik változatban a *Szilaj csikó nem eladó* típus rabénekkal fonódott össze.⁴⁷ A két típus további összekapcsolása található a későbbi háromszéki gyűjtésekben is.⁴⁸ Az utóbbi típusnak Kibédrről 3 teljes szövegét közölték,⁴⁹ a *Szatmári népballadák* kötetben pedig 2 változatát jelentették meg.⁵⁰

14.

CSÁRDA, CSÁRDA
(Itt az utazólevelem – Öreg baka)

1. Csárda, csárda, vásárhelyi csárda,
Abba mulat három öreg baka,
Egynek nincsen bajnét az oldalán,
Nyári szabadságra jönnek hazafelé.

2. Arra jár a csendőrök káplára,
Azt kérdezi: – Ki van a csárdába?
Feleli a kocsmárosné büszke lánya
– Három öreg baka mulat a csárdába.

3. Azt kérdezi a csendőrök káplára:
– Öreg baka, van-e igazolvány?
– Itt van, csendőr, itt van a belső zsebemben,
Tudod, jó barátom, megszenvedtem érte.

Csikdánfalva – Simon Károly 25 éves – füzetből – 1950. június 14.

A dánfalvi Simon Károly füzetében talált szöveg már teljesen átalakult tartalmú változat. Az *Itt az utazólevelem* típusú ballada szolgált ezen ének mintájául.

15.

FÁBIÁN PISTA

1. Engem hívnak Fábián Pistának,
Be is állok lovas katonának.
Bársony nyereg szorítsa a lovamat,
Más öleli a kedves galambomat.

Csikdánfalva – Albert Antal 75 éves – 1972. július 16.

Nagyszalontai híres betyárról szóló ének, amelyet Vargyas Lajos 1972-ben *A német szökött katonája* típuscímmel jelentetett meg. Időközben a katonának álló legény éneke lett ezen töredékben. Énekese nagypapjától tanulta kb. az 1910–1915-ös években.

Vargyas Lajos 46 változatának lelőhelyét írta le, de Csikból egyet sem említett. Ezek szerint első csiki töredékes változatát itt közöljük. 1973-ban a Kismargita típusú balladához kötődött egyetlen versszakát közöltük Háromszékről,⁵¹ de 1984-ben Pozsony Ferenc két még az 1850-es években kéziratot füzetben lejegyzett és egy későbbi Kismargita típusú balladával összefonódott változatát találta meg Felsőháromszéken⁵².

Az 1978-ban megjelent *Szalmári népballadák* kötetben egyetlen változatát olvashatjuk.⁵³

16.

NEM MESSZE VAN IDE KISMARGITA
(Ki sem megyek, meg sem adom magam)

1. Nem messze van ide Kismargita,
Körös-körül Tisza, Duna járja.
Körös-körül Tisza, Duna járja,
Közepibe egy lebuji csárda.

2.Közepibe egy lebujdi csárda,
Abba iszik egy betyár bújába.
– Kocsmárosné, van-e söre-bora?
Töltsön egy fél litret a számomra!

3.Kocsmárosné, jönnek a zsandárok,
Azt kérdezik, én itt mit csinálok?
– Kocsmárosné, ki-é ez a pej paripa,
Küldje ki hát annak a gazdáját!

4.– Jó bort iszik annak a gazdája,
Most jött ide, nincs egy fél órája.
– Küldje ki hát annak a gazdáját,
Mi nem bántjuk, csak adja meg magát.

5.– Ki se megyek, meg sem adom magam,
Hogyha tetszik, hajtsa el a lovam.
Szügyelőbe van a bugyeláris,
Abba fekszik százezer forint.

6.Százat adtam piros pej lovamért,
Százat adtam rajta való szerszámért.
Százat adtam egy barna kislányért,
Kit nem adnék ez széles világért.

Csikdánfalva – Both Ferencné Abos Anna 39 éves – 1971. április 11.

Ez a betyárballadánk a legelterjedtebbek közé tartozik. Vargyas Lajos 1972-ig 370 változat helyét közölte, amelyek között 4 csiki található; felsíki egyetlen korábban ismert változatát csak Vacsárcsiban jegyezték le. Az itt közölt dánfalvi szöveg Csikból a második adatunk. 1973-ban Háromszékről 4 változatát közöltük,⁵⁴ és felsoroltuk 2-nek adatait.⁵⁵

Egy szövege és dallama a *Romániai magyar népdalok* kötetben jelent meg. A jegyzetekben Faragó József megerősíti az elterjedtségéről mondottakat: „archívumunkban Szatmár vidékétől Háromszékig több tucatnyi variáns sorakozik” – írja.⁵⁶

1975-ben Kibédreől 3,⁵⁷ majd ugyanonnan 1979-ben újabb változatát ismerhettük meg.⁵⁸ 1978-ban Szatmár környékéről 4 szöveget tették közzé.⁵⁹

17.

RABLÓBETYÁR AZ ERDŐBEN (Hová lesz az éjszakára?)

1.Rablóbetyár az erdőben
Bújdosik a sűrűben.
Elgondolja ő magában,
Hová lesz az éjszakája.

2.Hová lesz az éjszakája?
A babája ablakába
Bekopogtat tolvaj módra:
– Hon va-e a házigazda?

3.– Nincs itthon a házigazda.
Kerülj, betyár, az ajtóra,
Az ágyad is meg van vetve,
Gyere, betyár, fekdj ide!

4.– Nem fekszek én az ágyadba,
Nem kötesz fel riadóra.
– Felköltelek reggel jókor,
Éjfél után egy órakor.

5. Kelj fel, betyár, riadóra,
Éjfél után egy az óra.
Irigyeid sokan vannak,
Mint a kutyák, úgy ugatnak.

6.– Nem félek én a kutyáktól,
Irigyeim haragjától.
Én Istenem, adj egy napot,
Hadd ugassam ki magamot!

Csikdánfalva – Márton János kb.30 éves – füzetből – 1953. augusztus 24.

Piros vér folyt az asztalon típuscímmel jelent meg a *Háromszéki népballadákban*. Az itt közölt dánfalvi változatból hiányzik a második rész, éppen ezért választottuk a *Hová lesz az éjszakára?* típusbesorolást.

Háromszékről 1973-ban 3 változatát közöltük, egynek pedig adatait írtuk le.⁶⁰ Mindkét rész egységesen található a kibédi gyűjtésben.⁶¹ Szatmár vidékéről is ismerjük egy szövegét a két résszel.⁶²

18.
BÉCSI ERDŐ GYÁSZBA VAN
(Gyászban van)

1. Bécsi erdő gyászba van,
Bécsi erdő gyászba van,
Rózsa Sándor halva van,
Rózsa Sándor halva van.

5. Édesanyám, kedvesem,
Édesanyám, kedvesem,
Van-e ingem szennyesen,
Van-e ingem szennyesen?

2. Még csütörtökön este,
Még csütörtökön este
Vígán ment a pincébe,
Vígán ment a pincébe.

6. Mert ha nincsen szennyesen,
Mert ha nincsen szennyesen,
Adok egyet véresen,
Adok egyet véresen.

3. Édesanyja utána,
Édesanyja utána:
– Sándor fiam, jöjj vissza,
Sándor fiam, jöjj vissza!

7. Vigye ki a Tiszára,
Vigye ki a Tiszára,
Mossa ki szép tisztára,
Mossa ki szép tisztára!

4.– Nem mehetek én vissza,
Nem mehetek én vissza,
Vérben fürdök én máma,
Vérben fürdök én máma.

8. Kilenc kislány fehérbe,
Kilenc kislány fehérbe,
Tizedik feketébe,
Sándor a temetőbe.

9. Na most, lányok, sírjátok,
Na most, lányok, sírjátok,
Síromra boruljátok,
Koszorúkat fonjátok!

Csikdánfalva – Both Ferencné Abos Anna 21 éves – 1953. augusztus 24.

19.
CSÍKDÁNFALVA GYÁSZBAN VAN
(Gyászban van)

1. Hej, Csíkdánfalva gyászban van,
Csíkdánfalva gyászban van,
Mert egy leány halva van,
Mert ott egy leány halva van.

2. Még vasárnap délután,
Ej, még vasárnap délután,
Elindult az új utcán,
Elindult az új utcán.

3. Édesanyja utána,
Ej, édesanyja utána:
– Édes lányom, gyer haza,
Édes lányom, gyer haza!

4. – Édesanyám, nem megyek,
Ej, édesanyám nem megyek,
Még ma vérben fürödök.
Még ma vérben fürödök,

Csíkdánfalva – Albert Mihály 78 éves – 1972. július 16.

Az eredetileg Gacsaj Pestáról szóló nyiri ballada Erdélyszerte közkedvelt. Vargyas Lajos azt írta, hogy „Róza Sándor neve nagyon általános benne, de természetesen semmi kapcsolata nincs a híres betyárral”. (II.774.) Elterjedtségét bizonyítja, hogy 191 változat lejegyzési helyét ismerjük. Csikból 2 delnci, 2 rákosi adatot írtak le. Közkedvelt azért is, mert egyrészt összekapcsolódik más balladákkal, vagy pedig újabb típusokat is kialakít. Az utóbbi időben különösen népszerű volt a *Nem bántjuk mi a szegényt* típusa.

A *Háromszéki népballadák* kötetben 18 önálló és különböző kapcsolatu változatát, majd 13-nak adatait közöltük.⁶³ Az 1984-ben megjelent kötetben újabb 3 szöveg és 5 adat található Felsőháromszékről.⁶⁴ Kibédrol 1975-ben 3, majd 1979-ben újabb változat szövegét közölték.⁶⁵ 1978-ben Szatmár vidékéről is közzétették 4 változatát.⁶⁶ Legutóbb Csemakeresztúrról közölték 2 szövegét, egyiket a jegyzetekben.⁶⁷

Dánfalván egész sajátos, de töredékes változatát énekelte Albert Mihály, hisz a leányt nem tudja hazahívni édesanyja, és vérben fürdésre készül.

20.
SZENDRE BÁRÓ
(A bárókisasszony)

1. Túl a vízen nagy tölgyfa árnyékában
Juhászlegény furulyázik magában.
Olyan szépen furulyázik magában,
Felhallszik a Szendre báró házába.

2. Fel is hallszik, ki is nyílik az ablak
Göndörhajú kisasszony néz ki rajta
Felsőhajt, és elgondolja magában:
– Mért is lettem Szendre báró leánya?

3. Másnap reggel korán virrad hajnalban,
Szendre báró kísétál a tanyára.
Azt kérdi a legidősebb juhásztól:
– Nem láttad-e göndörhajú leányom?

4. – Bizony mondom, báró uram, nem láttam,
Három napja a bojtárom odavan,
Három napja, hogy a nyájam szomjan van,
Talán bíz a kisasszony is vele van.

5. Megtalálta rezgőnyárfá tövében,
Ott játszott a juhászlegény ölében.
Mikor a lány az apját meglátta,
Zsebkendőjét könnyeivel áztatta

6. Erre aztán a juhász is megszólalt:
– Báró uram, adja nekem a lányát! –
Inkább, lányom, haljatok meg mindketten,
Hogy énnékem juhász legyen a vejem.

7. Túl a vízen most faragják azt a fát,
Amelyikre juhászlegényt akasszák.
Fújja a szél gyócsingét, gatyáját,
Mér szerette Szendre báró leányát?

8. Gyászba van a debreceni főutca,
Juhászlegényt most viszik végig rajta.
Koporsója végig-végig koszorú,
Utána a kisasszony meg szomorú.

9. El is érnek a temető elébe,
A kisasszony letérdepel a földre.
Felsőhajt, és elgondolja magában:
– Mért is lettem Endre báró leánya?

10. Még az úton lefelé sem mehetek,
Mert azt mondják, fekete gyászt viselek.
Fekete gyász, fehér az én jegykendőm,
Juhászlegény volt az első szeretőm.

11.Falu végén szegény asszony kunyhója,
Oda jár a falu lánya fonóba.
Megyek én is, megkérdem a jövőndöt,
Kapok-e még juhászlegény szeretőt?

Csíkánfalva – Antal Erzsébet 20 éves – 1971. május 16.

21.

ÉJFÉL UTÁN KETTŐT ÜTÖTT AZ ÓRA
(A kisasszony maga sétál – A bárókisasszony)

1.Éjfél után kettőt ütött az óra,
Kinn a dombon most is szól a furulya.
Furulyaszó elhallszik a határba,
Elhallszik a Szendre báró ablakba.

2.Nyitva van a Szendre báró ablaka,
A kiszasszony maga nézett ki rajta.

3.Szépen legel a báróné juhnyája,
A kisasszony maga sétál utána.
Már távolról kiáltja a juhásznak:
– Jancsi szívem, terítsd le a subádat!

4.– Nem terítem ide le a subámat,
Zöld a határ, behajtják a juhnyáját.
Jancsi szívem, mindazokra ne gondolj,
Jó az anyám, kiváltja ő, ha mondom.

5.Harmadnapra Szendre báró bújába
Kilovagol a szendrei határba.
Azt kérdi a legidősebb juhásztól,
Nem látta-e Szendre báró kisasszont?

6.Nem láttam és, báró uram, ha mondom,
De egy juhász három napja odavan,
Három napja, hogy egy juhász odavan,
Biztosan a kisasszony is vele van.

7.Szendre báró hintót küld a lányáért,
Három pandúrt meg a juhászlegényért.
Elöl hozzák a kisasszont hintóba,
Hátul meg a juhászlegényt vasazva.

8.Még a búza ki sem hánta a fejét,
Már a madár mind megette a szemét
– Jaj istenem, én Istenem, Istenem,
Látod, anyám, mire vitt a szerelem!

9.– Lányom, lányom, lányomnak sem mondalak,
Nemhogy téged egy juhászhoz adjalak.
– Én nem bánom, édesanyám, tagadj meg,
De a szívem a juhászért szakad meg.

10.Aj, de szépen kifaragták azt a fát,
Amelyikre juhászlegényt akasszák.
Fújja a szél fehér ingét, gagyáját,
A kisasszon sírassa a babáját.

11.Még az úton lefelé sem mehetek,
Mind azt mondják, fekete gyászt viselek,
Fekete gyász, fehér az én zsebkendőm,
Így gyászolom meg a juhász szeretőm.

Csíkánfalva – Both Ferencné Abos Anna 39 éves – 1971. április 11.

A *Szendre báró* (20. *A bárókisasszony*) ma is a közkedvelt, énekelte balladák közé tartozik. Vele, a téma és esemény közeli rokonsága és hasonlósága folytán összeolvadt a következő, a 21. számú. Vargyas Lajos 263 változat lelőhelyét sorolta fel, közöttük Csikból 5-öt; itt található egy karcfalvi lejegyzés is.⁶⁸

1973-ban Háromszéken 22 változatát írtuk le, és 42-nek adatait sorakoztattuk fel. Szabó T. Attila tanulmányban közölte Apor Péter *Metamorphosis Transilvaniae* című művének egyik feljegyzését, amely

szerint „Küküllő vármegyei főispán, Csík-, Gyergyó-, Kászsónszéknek főkapitánya, ennek vala egy igen szép kisasszony testvérhúga”, aki körülbelül az 1680-as években élehetett. Apor Péter nem nevezi meg a bárót, sem a leányát. Néhány évvel később azonban Cserei Mihály közölte, hogy a történet csicsói Petki Farkas leányáról szól, akinek fiát később a leány testvérbátyja Csíkban lovashadnaggyá tette, és Székely Istvánnak nevezte. A ballada valós háttéréről Domokos Pál Péter is írt, és megállapította, hogy az eseménynek 1705 előtt kellett történnie Felcsíkon, mert Csicsó várát a labancok abban az évben lerombolták. Hasonló esemény a Petki családban (István vagy Farkas életében) történt.

Szabó T. Attilát bizonyára félretájékoztatták, amikor jegyzetében kifogásolta a háromszéki gyűjteményben található nagy számú változatot, sőt a változatok előszóban való hagyományozódása iránt kételyei merültek fel. Azért tartjuk szükségesnek visszatérni rá, mert Háromszéken, Csíkban ma is a változatok sokaságát lehet gyűjteni.⁶⁹

A továbbiakban Háromszékről 1984-ben újabb 3 változat teljes szövegét, 24-nek pedig adatait tették közzé.⁷⁰ Kibédéről 1975-ben 5-nek teljes szövegét, egynek adatait közölték.⁷¹ Szatmár vidékéről 1978-ban 5-nek teljes szövegét, 54-nek adatait jelentették meg.⁷² Legutóbb Csemakeresztúrról 4-et tettek közzé.⁷³

Az eddigiekben együtt tárgyaltuk a 20. és 21. példánkat, mivel a 21. teljesen összefonódott a megelőzővel. Különálló változatát Dánfalván nem jegyeztük le. Az eddigieket még ki kell egészíteniük azzal, hogy Vargyas Lajos a két balladának összesen 463 változata lelőhelyét sorolta fel, amelyek között 6 csíki található.⁷⁴

22.

ODAKINT A HEGYDÖMB OLDALÁBAN

(Alku – Leégett a cserény)

1. Odakint a Hegydomb oldalában
Két juhász ült egy fa árnyékában.
Amint ottan beszélgettek essze,
Azt mondja a gazdag a szegénynek:

2.– Juhászlegény, szegény juhászlegény,
Tele pénzzel ez a kövér erszény
Megveszem a szegénységet tőled,
Ráadásul add a szeretődöt!

3.– Ha ez a pénz volna csak foglaló,
Meg százannyi volna borra való,
A világot adnák ráadásul,
Szeretömöt úgy sem adnám másnak.

4.– Ha az megcsal, vagy hűtelen lenne,
Sem szeretőd, sem pénzed nem lenne.

*

5. Leégett a vásárhelyi cserény,
Benne égett szegény juhászlegény.
Benne égett az ő furulyája,
Ráadásul kivarrott subája.

Csikdánfalva – Both Ferencné Abos Anna 39 éves – 1971. április 11.

23.

AMOTT A NAGY DOMBNAK OLDALÁBAN

(Alku – Leégett a csikdánfalvi erdő)

1. Amott a nagy dombnak oldalában
Két legény is tanakod magában.
Amint ottan ketten beszélgetnek,
Azt mondja a gazdag a szegénynek:

2.– Hallod-e te, szegény juhászlegény,
Tele pénzzel ez a kövér erszény.
Megveszem a szegénységet tőled,
Ráadásul add a szeretődöt!

3.– Ha ez a pénz volna csak foglaló,
Ezer annyi, meg egy borra való,
A világot adnád ráadásul,
Szeretömöt úgy sem adnám másnak.

4. Leégett a csikdánfalvi erdő,
Benne égett szegény juhászlegény.
Benne égett kilenc rend ruhája,
Ráadásul kivarrott subája.

5. Barna kislány kerüli az erdőt,
Keresi a régi szeretőjét.
– Barna kislány ne keresd babádot,
Hisz ő rég, hogy leégett a nyáron.

6.– Jó emberek, mutassatok utat,
Keresse fel könnyeim a sírját,
Hadd teremjen, ne csak bimbót,
Hisz ő rég, hogy szeretőm volt.

Csikdánfalva – Szabó Ferencné Both Ilona 36 éves – 1971. május 16.

A második változatot az énekes a szárazság idején egymást követő erdőtüzekhez kapcsolta. Vargyas Lajos *Megégett a cserény* típuscimen 97 változatának lelőhelyét összesítette, közöttük egyetlen csikít, de ezekből hiányzik a közkedvelt Petőfi-vershez kapcsolása.⁷⁵

1973-ban Háromszékről gyűjtött balladák közül 9-nek teljes szövegét, 11-nek adatait tettük közzé.⁷⁶ Szintén Háromszékről jelentették meg 1984-ben egy „Alku” nélküli változatát, majd 3-nak adatait írták le.⁷⁷ Kibédéről 3 változatát, 2-nek adatait közölték, majd szintén onnan 1979-ben még 2 szövege jelent meg.⁷⁸ Szatmár vidékéről is 2 szövegét írták le, de egyik sem kapcsolódik a Petőfi-vershez. Itt a teljes szövegeket még kiegészítették két adattal is.⁷⁹ A *Szatmári népballadák*-kötetben teljesen különálló szöveggel szerepel az *Alku* típusú ballada, 2 változatban és 2 adattal.⁸⁰

24.

SZABÓ VILMA

(A gyermekgyilkos leányanya)

1. Szabó Vilma kiment az erdőbe,
Lefeküdt a diófa tövébe.
Odamentem, kiáltottam neki:
– Kelj fel, Vilma, mert meglát valaki!

4. Szabó Vilmát hat csendér kíséri,
A babája az ablakból nézi:
– Ne nézd, babám, gyászos életemet,
Mert miattad szenvedem ezeket.

2. Szabó Vilma nem vette tréfára,
Beugrott egy közeli csárdába:
– Csaplárosné, van-e söre, bora?
Egy fél litert tőtsön a számomra!

5. Szabó Vilmát hat csendér vallassa
A babája az ablakon hallgassa.
– Valld ki, Vilma, minden tetteidet,
Hová tetted három gyermekedet?

3. Szabó Vilma borát meg sem issza,
Csendér-káplár az ajtót megnyitja.
Csendér-káplár elkiáltja magát:
– Jertek, fiúk, megfogtuk a Vilmát!

6.– Egyet tettem diófa tövébe,
Másodikat Duna fenekére,
Harmadiknak én gyilkossa lettem,
S magam pedig a tömlécbe tettem.

Csikdánfalva – Both Amália 18 éves – 1952. szeptember 7.

Vargyas Lajos a *Magzatgyilkos lány* típusú ballada után nyomban a Klasszikus balladák fejezetben tárgyalja *Háromszoros magzatgyilkos* típuscimmal, és bizonyítja, hogy az „új hangú ének” szoros kapcsolatot mutat az előzővel. 266 lejegyzett változat lelőhelyét sorolta fel, közöttük 9 csikít.⁸¹

1989-ben az előbbi jegyzéket még 72 változat teljes szövegének felsorolásával egészítettük ki, és összeszámoltuk a különböző kötetekben található adatokat is, ami még 124-nek számbavételét jelenti. De több kiadásban hivatkoznak arra is, hogy elterjedt, ma is közkedvelt balladánk közé tartozik. Csikból összesen 13 lejegyzéséről tudunk.⁸² A ballada keletkezéséről Vargyas Lajos azt írta: „A moldvai-bukovinai Szabó Erzsébet ballada tehát francia eredetű és a 14. századból származik; a háromszoros magzatgyilkos viszont ebből a régi balladából alakult a 19. század folyamán.”

Vargyas Lajos a francia mellett felsorolja breton, olasz, angol, dán, szlovák, morva, lengyel, ukrán, német, vend, szlovén, horvát, morva-cseh, litván változatait is.

Legutóbb 1995-ben Csemakeresztúrról 3 változatát közölték.⁸³

25.

SZABÓ GYULA
(A meggyilkolt szerető)

1. Szabó Gyula Horvát Julit szerette,
De a Juli szülei nem engedte.
– Hadd el, Jula, ha nem szabad szeretni,
Megmutatom, mit fogok cselekedni.

2. Szabó Gyula egy vasárnap délután
Találkozott Juliskával az utcán.
Kihívta a zöld erdőbe sétálni,
Hogy ők ottan virágot fognak szedni.

3. Amikor a virágokat megszedték,
Szabó Gyula így szólt a Juliskához:
– Nem akarom, hogy te legyél a másé,
Még az éjjel meg kell halni egymásért.

4. Szabó Gyula karabélyá de fényes,
A Julis szívének egy elégséges.
Egyet lő a szeretője szívébe,
A másikat saját maga testyére.

5. Gyászba van a csikdánfalvi főtca,
Horvát Julit most viszik végig rajta.
Koporsója körös-körül koszorú,
Édesanyja csak egyedül szomorú.

6.– Gyertek, lányok, öltözzetek fehérbe,
Kísérjetez engem a temetőbe.
Álljatok fel a síromra sorjába,
Búcsúzzam el töltek utoljára.

7.– Ugy-e, Gyula, akkor nem fájt a szíved,
Amikor a leányomat megölted?
– Akkor nem fájt, jaj, most mindjárt meghasad,
Viselem a tizenkét kilós vasat.

8. Tizenkettő, tizenhárom, tizennégy,
Szabó Gyula, ilyen késén hová mész?
– Megyek, megyek, kimegyek a sírkertbe,
Rózsát teszek a Juli keresztjére.

Csikdánfalva – Both Ferencné Abos Anna 39 éves. – 1971. április 11.

Vargyas Lajos 38 változatának lelőhelyét sorolta fel. (II.623: 98/184.) Csiki, menasági változatát Imets Dénes 1970-ben közölte.⁸⁴ Háromszékről 1973-ban 9 változatát és 57-nek adatait közöltük.⁸⁵ A jegyzetekben Faragó József felsorolta a legfontosabb romániai változatait.⁸⁶ Egy változatát Szöröcsén írták le 1984-ben, de további 16 adatait Felsőháromszékről is felsorolták.⁸⁷ Kibédtről 1975-ben 3 változatát és 2-nek adatait közölték.⁸⁸ Szatmár vidékéről 1978-ban 3 teljes szöveget és 3-nak adatait ismerhettük meg.⁸⁹ Legutóbb Csernakeresztőron újabb változatát jegyezték le.⁹⁰

26.

BARNA JANCSI
(Az anyagiilkos fiú)

1. Barna Jancsit arra kérte babája,
Tegye az édesanyját más világra.
Ki is vitte zöld erdőnek szélére,
Éles kést vert édesanyja szívébe.

2. Véres lett a Barna Jancsi gyócsinge,
S nincsen anyja, ki kimossa fehérre.
– Mosd ki, babám, gyócsingemet tiszta fehérre,
Holnap visznek örmester úr elébe.

3.– Örmester úr, adjon Isten jó napot!
– Adjon Isten, Barna Jancsi, mi bajod?
– Örmester úr, szívem nyomja a bánat,
Egy kislányért megöltem az anyámat.

4.– Barna Jancsi, kár volt eztet megtenned,
Egy kislányért az anyádot megölnöd.
– Örmester úr, anyám volt ellenségem,
Kit szerettem, nem lehet feleségem.

5. Túl a vízen most faragják azt a fát,
Amelyikre Barna Jancsit akasszák.
Fújja a szél fekete göndör haját,
Odahaza más öleli babáját.

6. Házunk előtt folyik el az Olt folyó,
Abban úszik egy fekete koporsó.
Koporsóból kilátszik a szemfödél,
Látod, babám, de hiába szeretted.

Csikdánfalva – Abos Ferencné – 1953. augusztus 31.

Közkedvelt ballada, legtöbb helyen ma is éneklik. Vargyas Lajos 138 változat lelőhelyét sorolta fel, amelyek között Csikből 4-et, de Felcsikről 1972-ig egyetlen lejegyzését sem találjuk meg. (II.769: 126/226.)

1973-ban Háromszékről 6 változatnak teljes szövegét, 46-nak adatait tettük közzé.⁹¹ További 3 háromszéki változata jelent meg 1984-ben, illetve 11 adatot is közzé tettek,⁹² 1974-ben a *Romániai magyar népdalok* kötetben 2 változatát közölték.⁹³

1975-ben Kibédről 2 változatát ismerhettük meg, 2-nek pedig adatait.⁹⁴ Szatmár vidékéről 1978-ban 3 teljes szöveget és 3 adatot közölték.⁹⁵ Legutóbb Csernakeresztúrról is megismerhettük 2 változatát.⁹⁶

27.

KOVÁCS JULCSA (A cséplőgéphe esett lány)

1. Megindult a temesvári masina,
Kovács Julcsát felküldték az asztagra.
Kovács Julcsa fel is ment az asztagra,
Véletlenül beleesett a dobba.

3. Mikor Julcsát kivették a nagydobból,
Letették a födre két szál deszkára.
Piros vére úgy folyott, mint a patak,
Julcsa anyja gyenge szíve meghasadt.

2. Mikor eztet a nagybátyja megtudta,
Felkiáltott: – Álljon meg a masina!
Álljon meg hát a masina egy szóra,
Kovács Julcsa beleesett a dobba!

4. Mikor Julcsát feltették a szekérre,
Elvitték a királyorvos elébe,
Királyorvos félrefordult, s azt mondta:
– Ennek csak a Nagyisten az orvossa.

5. Mikor Julcsát feltették a szekérre,
Elvitték az édesanyja elébe:
– Nyitsd ki, anyám, zödre festett kapudat,
Hadd vigyük be eszezúzott lányodat!

Csikdánfalva – Both Amália 18 éves – 1952.

A közismert Farkas Julcsának a nevét az énekesek vagy megtartották, vagy hasonló baleset esetén új névvel helyettesítették. Csikmadarason Horváth Jolánról énekelnek, akit a fűrészgárban ért baleset, s gyógyítónak a csikszeredai főorvost jelölték meg.

Vargyas Lajos 132 helységet sorolt fel lelőhelyként, de kiegészítette: „A gyűjtés nem mutatja ki a teljes elterjedést: rákérdezéssel szinte minden faluban meg lehet találni.” Erdélyt nem a gyakori lelőhelyek között tartotta számon, de innen is 15 helységet sorolt fel, amikor az ének elterjedését vizsgálta. Csikből 2 változatot említett, egyik sem felcsiki.⁹⁷

1972 után is szép számmal gyűjtötték. A teljes számbavétel nélkül soroljuk fel néhány fontosabb gyűjtemény adatait: Háromszékről 1973-ban 20 változatát közöltük, amelyek között a leány malomba vagy cséplőgéphe esett, néhány változatban legény esett a cséplőgéphe. A teljes szövegeken kívül még felsoroltuk 11 éneknek adatait.⁹⁸ A cséplőgéphe esett legény balladájának egyik változatát Almási István Futásfalváról közölte.⁹⁹ További 5 háromszéki változatát 1984-ben tettük közzé, kiegészítve 10 adattal. Mind a teljes szövegek, mind az adatok a malomba, illetve a cséplőgéphe esett lányról, néhány esetben legényről szólnak.¹⁰⁰ 1974-ben Ördögösfüzesről, illetve Magyarlapádról közölték egy-egy változatát.¹⁰¹ Kibédről is olyan 7 változatát gyűjtötte Ráduly János, amelyekben a lány szereplő halálának okozója cséplőgép, malom vagy a vasgyár. Ezekon kívül még 4 ének adatait is megtalálhatjuk ebben a kötetben.¹⁰² Vasgyárban történt halálról szól még egy kibédi változat 1979-ből.¹⁰³

Szatmár vidékéről 1978-ban 4 változatát közölték, egyik szintén malomba esett lányról szól. Bura László még kiegészítette 11 adattal.¹⁰⁴ Legutóbb Csernakeresztúrról közölték egy változatát.¹⁰⁵

28.

FODOR ESZTI
(A szülőgyilkos lány)

1. Duna mellett van egy város...
Égész város rémes hírrel van tele.
Fodor Eszti meggyilkolta szüleit,
A szerelem rontotta meg az eszit.

2. Mert a legény nem is volt jóra való,
Rossz életű és szép lány bolondító.
Fodor Esztinek a szívét megvette,
Bánatosan elment hozzá egy este.

3.– Jaj, Esztikém, drága kincsem, életem,
Édesanyád azt mondta, nem ad nekem.
Dehát, ha mi nem lehetünk egymásé,
Hamarosan bosszút állok azokért.

4. Ne hallgass te apád, anyád szavára,
Boldogságod úgy nem éred el soha.
Fodor Eszti búsan beszélt anyjának:
– Édesanyám, rossz híre lesz lányának.

5. Ha nem ad annak, akit szeretek,
Így a világ legrosszabbja én leszek.
– Nem adlak én a nem élni valónak,
Ha rossz sorsod lesz, akkor én sajnállak

6. Fodor Eszti felkereste kedvesét,
Elmesélte neki a szomorú hírt.
– Dehát ha mi nem lehetünk egymásé,
Hamarosan bosszút állok azokért.

7. Jaj, Esztikém, drága kincsem, életem,
Hallgass ide, mit mondok én most neked:
Apád, anyád mészárod le egy éjjel,
Ha szereted a jeleni kedvesed...

8. Fodor Eszti, amint mondá, úgy is tett,
Szombat este úgy tíz óra lehetett,
Mikor Eszti belépett a szobába,
Fényesre fent hosszú kést vitt markában.

9. Akkor a lány kistestvére felrettent:
– Jaj, Istenem, Eszti néni mit teszen?
Mért fekszik ott édesanyám véresen,
Mért fekszik ott édesanyám véresen?

10. Akkor a lány kistestvérét megfogta,
A nagy késsel az életét eloltja.
Akkor a lány kiment az istállóba,
Hol az apja édes álmát aludta.

11. Éppen arra járt el a város öre:
– Fodor Eszti, ilyen későn mit teszel?
Fodor Eszti egyet szólni nem tudott,
Mert tudta, hogy bűnös tette jutott.

12. Az éjjeliőr Fodor Eszti felkérte,
Hogy azonnal szobájába bevigye.
És ott látta a sok szörnyű nagy tettet:
– Jaj, Esztikém, mind te tetted ezeket?

13.– Mind én tettem, s még csak egy a kérésem,
Hogy azonnal oltsa el az életem!
De az ör öreá nem hallgatott,
Fodor Eszti a börtönbe juttatta.

14. Lovas Józsi volt az Eszti kedvese,
Akiért e szörnyű dolgot megtette.
Ott hervadnak mindketten a börtönbe,
Sötét börtön lett az élet tengere.

Csikdánfalva – Both Amália 19 éves – 1953. augusztus 30.

Csikdánfalván ismerik a Fodor Eszti című új balladát is. Gyűjteményekben ritkán találunk rá e balladára, mégis Kalotaszegen, Háromszéken, ezek szerint Csikdánfalván is éneklék. Bizonyára ponyva útján terjedt. Háromszékről 1973-ban 3 változatát írtuk le, kiegészítve még 2 adattal.¹⁰⁶

A *Szatmári népballadák* kötetben közölt ballada énekesé tudni véli az énekcbe foglalt valós történetet is. A kötetben egy teljes szöveget és 12 adatot jelentettek meg.¹⁰⁷

29.

KÉSŐ ESTE MENTEM A SZIVARGYÁRBA
(Leégett a gyár)

1. Hej, késő este mentem a szivargyárba,
Édesanyám sírva nézett utánam.
– De, ne sírj, anyám, sírba tesz a pesti szivargyár,
Hej, sírba tesz a göndör hajú magyar lány.

Csikdánfalva – Kristof András 50 éves 1953. augusztus 21.
Inaskorában írta le körülbelül a 920-as években.

30.

LEÉGETT A BOTFALUSI CUKORGYÁR
(Leégett a gyár)

1. Leégett a botfalusi cukorgyár, Benne égett tizenhárom magyar lány. Verd meg Isten, verd meg azt a jó édesanyát, Ki a cukorgyárban neveli fel a lányát.	2. Másnap reggel mentem a cukorgyárba, Kedves édesanyám sírva tekint utánam – Kedves édesanyám, sírba tesz engem a cukorgyár, Sírba tesz a falumbeli büszke lány.
--	--

Csikdánfalva – Szabó Ferencné Páll Mária 37 éves – 1971. május 16.

Gyűjteményekben ritkán előforduló balladatípus. Háromsszéken 2 változatát írtuk le, egynek pedig adatait közöltük. 2-ben a botfalusi cukorgyárról énekelnek, ami a gyár közelségével is magyarázható, egyben pedig a szegedi gyufagyár leégetéséről költöttek éneket.¹⁰⁸

Szatmár vidékéről Bura László 2 teljes szövegét, kettőnek pedig adatait közölte. Ezekben a nagykárolyi cserépgyárról, a cukorgyár kéményéről, valamint a konstancai dohány- és cukorgyár leégetéséről énekeltek.¹⁰⁹

31.

BÍRÓ JANI
(A meggyilkolt legény)

1.– Bíró Jani voltam én idáig, Éltem huszonkét éves koromig, De az idő rövidre volt mérve, Ki kell költöznom a temetőbe.	4. Édesanyám második kérésem, Kökeresztet csináltasson nekem. Márvány kökeresztet fejem fölé, Írassa rá, itt van Bíró Jani.
2. Temetőbe most ásnak egy új sírt, Amelyikbe Bíró Janit teszik. – Nyitva van a temető kapuja, Kísérjete ki engemet oda	5. Édesanyám harmadik kérésem: Bimbórózsát ültetessen nekem. Bimbórózsát ültessen síromra, Egy jenőfalvi kislány locsolgassa.
3. Édesanyám az első kérésem, Gyászkoszival temetessen engem, Kísérjenek ki engem a sírba, Úgy se kísérnek ki többé soha.	6. Új keresztfa van a temetőben, Gyászkoszorú van a tetejében, Ott alussza Jani álmát végig, Az Istentől várja a kegyelmét.

7.– Senki keze szennyét nem hordoztam,
Bálint Feri véremet ontotta,
Éles bicskát szúrt a mejembe,
Egy szóért ezt érdemeltem tőlle.

8– Bálint Feri, fáj-e a te szíved,
Bíró Janit örök sírba tetted?
– Hogyne fájna az én árva szívem,
Jani miatt fogházba kerültem.

9.A fogháznak harminchat ablakja,
Bálint Feri sírva pucolgatja.
Sírva sepri a fogház elejét,
Sírátja a régi szeretejét.

Csikdánfalva – Both Amália 18 éves – 1952. szeptember 7.

Azon helyi balladák közé tartozik, amelyeknek pontosan tudjuk valós eseményét és az ének születése körülményeit. Bíró Janit 1934-ben Karcfalván vasárnapi táncban ölte meg Bálint Feri. A Csíki Lapok 1934. október 14-i és december 30-i számában írt az eseményről. Azt is mondták, hogy a fenti szöveghez hasonlót a helybeli kántor a temetésen énekelt.

A környéket megrendítő eseményről szóló ének rövid idő alatt elterjedt Felcsíkon, majd más vidékeken is. Általánosan ismert éneklési forma lehetett, hisz hasonló szerkezettel és előadási móddal, párbeszéddel megtalálható Szatmár vidékén is.

A Bíró Janiról szóló éneket 1970-ben Imets Dénes is közölte.¹¹⁰ A *Háromszéki népballadák* kötetben Bíró Jani címen 6 változatát közöltük: kevésbé térnek el az itt leírt szövegtől, de kiegészülnek néhány adattal is. Hasonló szöveggel más gyilkosságtörténetet is lejegyeztünk. Ilyen: Bartha Pali voltam én idáig, Baróti János voltam én idáig, Baróti Sándor voltam én idáig.¹¹¹ Baróti Sanyi voltam én idáig kezdettel énekelték az orbaiszéki Zabolán is 1972-ben.¹¹²

Szatmár környéki pusztadaróci énekben szintén így kezdik a balladát: Márk Pityuka voltam én idáig.¹¹³

32.

KICSI MAGYAR

(Apja gyilkosa)

1.– Hallották-e Bükkfő mellett mi történt?
Kicsi Magyarat vagyonaért megölték.
Vérért vették, mint a fogolyamadárnak,
Nyolcvan éves öreg Both István bának.

3.Most nyílik a csíkszerdai rabajtó,
A két tettest most kísérik be rajta.
Felsőhajtnak: – Jaj Istenem, mit tettünk?
Életünket rabságul kell letötsük

2.A ruháját a bokorba betették,
És azt mondták, hogy a németek tették.
Tisztításkor a ruháját megkapták,
És azonnal a két tettest lefoglák.

4.Júliusnak huszonkettedikére
Levelet írt mind a kettő férjének.
Küldjön nekik párnát, ruhát, lepedőt,
Mert messze van a tizenöt év rabidő.

Az énekes mondotta: „Tekerőpatakon Bot István mellékeve Kicsi Magyar volt. Elvult az erdőre kaszálni. Az unokája és a leánya összegegyeztek, hogy megölik, hogy a vagyonya s a ruhája maradjon nekik. S akkor elmentek Bükkfő mellé, vittek egy kötelet, s az öregnek a nyakára tették, s megnyuvasztották. S akkor levetköztették, ruháját elttették a vészbe. Tisztításkor a ruháját megkapták a szomszédos gazdák. Azonnal a lányát s az unokáját lefoglák, s elzárták tizenöt évre.

Az öregot kiásták egy évre, s megállapították, nyuvasztás volt. Both Vera Tódor Jóskánét 1944–45-ben fogták le.”

Csikdánfalva – Ferenc Károlyné kb. 25 éves – 1953. szeptember 10.

33.

FERENCZ KÁROLY
(A fától megütött legény)

1.Ferencz Károly voltam én idáig,
Éltem én csak húsz éves koromig.
De az idő rövidre volt mérve,
Ki kell költözni a temetőbe.

2.Senki keze szennyét nem hordoztam,
Egy fenyőfa halálom okozta.
Egy fenyőfa zuhant a fejembe,
A Hargita fenyves erdejében.

3.Mit sírattok Hargita szép fáit?
Szenvedésem nem tartott sokáig.
Barátaim tölletek elválva
Térek én egy csendes nyugovásra.

4.Jó szüleimk, ne sírjatok értem,
Mert az Isten nekem így rendelte.
Távol kellett tölletek mergválnom,
Nem láttatok utolsó órámon.

5.Csíkdánfalvi ifiak s leányok,
Utoljára szólok én hozzátok:
Éljetek boldogan a világba,
Mert én többé közetek nem járok.

6.Új keresztfa van a temetőben,
Gyászkoszorú van a tetejében.
Ott alussza örök álmát végig,
Az Istentől várja a kegyelmét.

Csíkdánfalva – Both Amália 18 éves – 1952.

Ferencz Károly Csíkdánfalván született 1930-ban. 1950 telén a Hargita Illó nevű erdőrészen favágás közben meghalt. A kivágott fa dőlt rá. A tragikus eseményhez hiedelem is kapcsolódott. Azt tartották a környéken, hogy azon a napon, amikor kétbelű fát vágnak ki, valaki a favágók közül meghal. Ezen a napon is előzőleg egy olyan fát vágtak ki.

Dánfalván s a felcsiki községekben tavasszal a fiatalok néhány napra az erdőkben tartózkodnak, hogy a kivágott erdőrészek helyén újból csemetefákat ültessenek a későbbi erdölési lehetőség biztosításáért. Esti éneklés közben határozták el, hogy éneket szerkesztenek Ferencz Károly haláláról. Mintául szolgált a karcfalvi gyilkosságról, Bíró Janiról szóló ének, amelyet néhányan ismertek. (31. sz.) Érdeklődésünkre az énekesek elmondották, hogy Both Amália és Kedves Borbála közösen kezdték fogalmazni. Keletkezéséről Both Amália mondotta: „Amikor fogalmaztuk, többen kacagtak egy-egy szóért, mert nem volt jó, és innen is, onnan is mondtak egy-egy jó szót. Amikor hazajöttünk, és itthon is énekelni kezdték, mindenki kérdezett, hogy ki fogalmazta, de kentük egymásra, hogy nem én, hanem te fogalmaztad.”

A községben rövid idő alatt ismertté vált, különösen kezdetben gyakran és szívesen énekeltek, elmondották a keletkezési körülményeit is, de már 1952-ben többen nem tudtak a szerzőkről.

Azt is meg kell jegyeznünk, hogy 1952 nyarán kérésünkre a csíkdánfalvi fűvészenekar is eljátszta a vasárnap délutáni tánc szünetében, majd a dallam felgyorsításával folytatták tovább a táncolást.

A Ferencz Károlyról szóló ének nem csak a községben terjedt el, hanem a környéken is megismerték. Néhány adatra sikerült rátalálnunk a kezdeti időszakból. Már 1951-ben Brassóban szolgáló lány leírta barátnője füzetébe: „Szeretettel jegyezte Imre Juli Vízi Margitnak, Csíkdánfalvi, 1951-ben Október 18-án, csütörtökön délután 2 órakor Brassóba.”

Terjedésének gyorsaságáról még néhány adatot sorolunk fel: 1954 júniusában Gyimesközéplekon egy 11 éves gyermek énekelte a hcgyoldalban. Szintén 1954-ben, szeptemberben Sepsiszentgyörgyön 12 éves tanuló énekelte el, aki csikszentdomokosi szolgálójuktól tanulta. Rövid idő alatt Háromszéken is ismertté vált, még pedig eléggé tartósan, hisz az eseményt követően még 15-20 év után is énekeltek Sepsiköröspatakon és Málnásfürdön is.¹⁴

- 1.Vargyas Lajos II. 1976.
- 2.Küllös Imola 1988. 267–277. és Vargyas Lajos 1988. 278–371.
- 3.Vargyas Lajos II. 1976. 133.
- 4.Albert Ernő 1989. 154–155.
- 5.Uő.1969a. 3.
- 6.Uő.1969b. 3.
- 7.Zsók Béla 1995. 152:103.
- 8.Kolozsvári Közlöny 1864. 528.
- 9.Szilágyi Ferenc 1978. 97.
- 10.Lengyel János 1979. 520.
- 11.Provisionalis Articulosok 1835. 37.
- 12.Tárkány Szöcs Ernő 1981. 226.
- 13.Albert Ernő 1989. 159–160.
- 14.Zsók Béla 1995. 29:8.; 50: 22.
- 15.Albert Ernő–Faragó József 1973. 126–157: 56–70.; 480:444–461.
- 16.Pozsony Ferenc 1984. 152–165:59–64.; 242:243–263.
- 17.Jagamas János–Faragó József 1974. 418.
- 18.Ráduly János 1975. 54–56:18–19.
- 19.Uő. 1979. 67:9.
- 20.Bura László 1978. 39–53:17–23.; 175–176:161–168.
- 21.Stoll Béla 1962. 62–66. és Faragó József 1972. 38–40.
- 22.Erdélyi János I.1846. 373:377.
- 23.Albert Ernő 1989. 161:23.j.
- 24.Albert Ernő–Faragó József 1973. 251–269:161–175.; 194:107.; 246:159.; 483–485:521–572.j.
- 25.Pozsony Ferenc 1984. 194–200:98–101.; 243–244:315–326.
- 26.Ráduly János 1975. 122–125:100–102.; 166:174.
- 27.Bura László 1978. 75–80:43–46.;176–177:178–187.j.
- 28.Zsók Béla 1995. 186:145.
- 29.Albert Ernő–Faragó József 1973. 166–176:77–89.; 481:466–472.
- 30.Pozsony Ferenc 1984. 166–175:65–78.; 242:264–281.
- 31.Imets Dénes 1970. 101.
- 32.Ráduly János 1975. 88–90:52?54.; 166:162–164.
- 33.Uő.1979. 20:21.
- 34.Bura László 1978. 109–111:75–78.
- 35.Jagamas János–Faragó József 1974. 417:216.j.
- 36.Vargyas Lajos II.1976. 675–676.
- 37.Albert Ernő–Faragó József 1973. 211–222:126–138. és 482–483:486–513.
- 38.Pozsony Ferenc 1984. 184–188:87–92.;243:295–301.
- 39.Ráduly János 1975. 102–104:71–76.
- 40.Uő.1979. 86:31.
- 41.Albert Ernő–Faragó József 1973. 199–201:113–115.
- 42.Pozsony Ferenc 1984. 187–189: 91–92.; 243:302–308.
- 43.Ráduly János 1975. 111–114:86–90.
- 44.Bura László 1978. 104:69.; 180–181:249–261.
- 45.Zsók Béla 1995. 111–112:70–71.
- 46.Albert Ernő–Faragó József 1973. 202–205:116–119.
- 47.Uo. 168:81.
- 48.Pozsony Ferenc 1984. 189–190:93–94.
- 49.Ráduly János 1975. 116–118:93–95.
- 50.Bura László 1978. 102–103:67–68.
- 51.Albert Ernő–Faragó József 1973. 208:123.
- 52.Pozsony Ferenc 1984. 182–183:84–86.
- 53.Bura László 1978. 87:52.
- 54.Albert Ernő–Faragó József 1973. 205–208:120–123.
- 55.Uo. 482–485.
- 56.Jagamas János–Faragó József 1974. 164:159.; 403:159.

- 57.Ráduly János 1975. 119–121:97–99.
- 58.Uő. 1979. 90:35.
- 59.Bura László 1978. 105–107:70–73.
- 60.Albert Ernő–Faragó József 1974. 225–228:140–142.; 483:514.
- 61.Ráduly János 1975. 106:81
- 62.Bura László 1978. 88:54.
- 63.Albert Ernő–Faragó József 1973. 228–235:143–148.; 483:515–519.
- 64.Pozsony Ferenc 1984. 191–193:95–97.; 243:309–313.
- 65.Ráduly János 1975. 108–118:82–84.; és 1979. 87:33.
- 66.Bura László 1978. 89–93:55–58.
- 67.Zsók Béla 1995. 156:106.;247:105.
- 68.Vargyas Lajos II. 1976. 753.
- 69.Szabó T. Attila 1975. 368–370; Domokos Pál Péter 1975. 618–624.
- 70.Pozsony Ferenc 1984. 200–202:102–104.; 244:327–350.
- 71.Ráduly János 1975. 126–131:103–107.; 167:175.
- 72.Bura László 1978. 116–122:83–87.; 184–187:316–369.
- 73.Zsók Béla 1995. 90:54.; 99:62.; 119:75.; 240–241:61.j.
- 74.Vargyas Lajos II.1976. 757.
- 75.Uo. 789.
- 76.Albert Ernő–Faragó József 1973. 270–278:176–184.; 506:176–186.
- 77.Pozsony Ferenc 1984. 203:105.; 244–245:351–353.
- 78.Ráduly János 1975. 154–156–145.; 167:188–189. és 1979. 103–104:50–51.
- 79.Bura László 1978. 113–114:79–80.; 231:79–80.
- 80.Uo. 154–155:118–119; 194:485–488.
- 81.Vargyas Lajos II.1976. 259:24/68.
- 82.Albert Ernő 1989. 162–164:26.j.
- 83.Zsók Béla 1995. 188–190:147–149.
- 84.Imets Dénes 1970. 113.
- 85.Albert Ernő–Faragó József 1973. 303–312:216–224.; 487–489:622–678.
- 86.Uo. 530:220–224.
- 87.Pozsony Ferenc 1984. 220:122.; 246:402–417.
- 88.Ráduly János 1975. 233–235:110–112.;167:176–177.
- 89.Bura László 1978. 123–126:88–90.; 231:88–90.
- 90.Zsók Béla 1995. 187:146.
- 91.Albert Ernő–Faragó József 1973. 313–319:225–230.; 490–491:686–731.
- 92.Pozsony Ferenc 1984. 216–218:118–120.; 246:391–401.
- 93.Jagamas János–Faragó József 1974. 329:321.;338:331.
- 94.Ráduly János 1975. 137–138:115–116.; 167:178–179.
- 95.Bura László 1978. 122–135:97–99.; 188–189: 389–410.
- 96.Zsók Béla 1995. 106:66.; 242:66.j.
- 97.Vargyas Lajos II. 1976. 777.
- 98.Albert Ernő–Faragó József 1973. 353–368:268–287.; 495:825–835.
- 99.Almás István 1973. 6.sz.
- 100.Pozsony Ferenc 1984. 204–206:106–110.; 245:354–363.
- 101.Jagamas János–Faragó József 1974. 324–316.;331:323.
- 102.Ráduly János 1975. 156–161:145–152.; 167–168:190–193.
- 103.Uő. 1979. 106:53.
- 104.Bura László 1978. 144–147:109?112.; 193:463–473.
- 105.Zsók Béla 1995. 177:122.
- 106.Albert Ernő–Faragó József 1973. 326–329:238–240.; 491–736.
- 107.Bura László 1978. 136:100.; 190:412–423
- 108.Albert Ernő–Faragó József 1973 . 278–279:185–186.; 485:577.
- 109.Bura László 1978. 115–116:81–82.
- 110.Imets Dénes 1970. 102.
- 111.Albert Ernő–Faragó József 1973. 432–442:368–380.; 497:878.
- 112.Pozsony Ferenc 1984. 233:139.
- 113.Bura László 1978. 166:135.
- 114.Albert Ernő–Faragó József 1973. 462–464:40

NÉPDALOK

A csíkdánfalván énekelt népdalok egyik részét őseink több évszázadon át formálták, adták át apáról fiúra, nemzedékről nemzedékre, s így megőrizték az unokáknak, de az életmód változásával, a gondolkodás fejlődésével, újabb tapasztalatokkal fokozatosan átalakultak a viseletek, szokások, az énekek is.

Az új születését elsősorban a népi tehetségeknek lehetett köszönni, de meghatározó szerepe volt annak is, hogy a község lakói állandó kapcsolatban voltak a szomszédos falvakkal, messze vidékekkel is.

Évszázadokon át a katonák nemcsak a magyarlakta területeket járták be, hanem Európa sok országába eljutottak. Útjuk során megfigyelték, hogyan élnek az ottani emberek, tapasztalataikat itthon hasznosították. A fát, deszkát szintén minden évben a közeli-távoli városokba „koboros” szekerekkel szállították, s közben a vásár során, áldomásokkor, pihenésekkor ismerkedtek más vidékek embereivel, szokásaival, dalaival is.

A szolgák, szolgálók négy-öt, sőt több évig falvakban, városokban a családjuktól távol éltek, s ezen idő alatt a közös sors még szorosabbra fűzte a barátságot más vidékek legényeivel, leányaival. Találkozásaik során a fiatalok énekeltek, táncoltak, egymást megtanították olyanokra, ami otthon nem volt ismeretes, s így hazatérőikkel gazdagították közösségük költészetét is.

Mindig érték idegen hatások a népi kultúrát, de a faluközösségek évszázadokon át sikerrel alakították azt olyanná, hogy szervesen beépüljenek a már kialakított hagyományokba. Azonban az utóbbi negyven-ötven évben oly erőteljes, gyors hatások érték a faluközösségeket, hogy az évszázadokon át szívesen őrzött értékeik egyik részéről rövid idő alatt lemondottak. Alig egy-két évtized kellett ahhoz, hogy a hagyományos népviselet mára már csak ünnepi emlékként éljen, s félő, hogy hasonló átalakulás következik a székely népi élet más területein, például a népdalok, balladák, más népköltészeti alkotások létében is.

Ezért is fontosnak tartjuk, hogy egy-egy közösség népi hagyatékát írásban is rögzítsük, hogy nemzeti sajátosságként az utókorunk is átadhassuk, örökre megőrizhessük. Láthassák az utánunk következők, mit alkottak és őriztek a dánfalviak még nem is olyan régen. A remény is él bennünk, hátha idő teltével szükségét érzik az eljövendő nemzedékek a mai éltetésének, egyesek felújításának.

Az utóbbi ötven évben lejegyzett énekek, más hagyományok szemelvénytartó bemutatására törekedhetünk csak, hisz nagyobb összefogásra lenne szükség ahhoz, hogy sokkal teljesebbé tegyük gyűjteményünket.

A község lakói az itt teremtett, vagy máshonnan hozott énekekben elsősorban a helyet jelölték meg, vagy a meglévőt alakították át. Az általunk gyűjtött énekekben Dánfalvát különböző szókapsolatokban említették. Ilyenek:

A dánfalvi büszke lányok / A dánfalvi hegy alatt / A dánfalvi híd alatt / A dánfalvi templom kapujában / A dánfalvi torony tetejére / A dánfalvi vasútállomáson / A dánfalvi, csíkdánfalvi bíró kapujában / Csíkdánfalvi büszke lány szeretője / Csíkdánfalvi fűtca / Csíkdánfalvi halastó / Csíkdánfalvi juhászegény / Csíkdánfalvi utca / Dánfalában nincsen olyan legény / Dánfalában szépen muzsikálnak / Dánfalvában van egy szomorúfűzfá / Csíkdánfalván a legszebb lányt szeretem / Csíkdánfalván keritnek egy temetőt / Csíkdánfalva közepében lakik egy menyecske / Elég nagy a dánfalvi határ / Felszántatom, felszántatom a dánfalvi temetőt / Leégett a, leégett a dánfalvi csárda / Mit ér nekem Dánfalában az élet / Most építik a dánfalvi templomot / Réten, réten a dánfalvi réten / Tetted volna a dánfalvi postára / Utca, utca, a fűtca, a dánfalvi utca / Aj de szép a csíkdánfalvi lány / Kihajlott a csíkdánfalvi útra / Lányok, lányok, csíkdánfalvi lányok / Ne sírjatok énutánam csíkdánfalvi lányok / Nincsen párja a csíkdánfalvi kislánynak / Nyitva van a csíkdánfalvi csárda ajtó / Szépen szól a csíkdánfalvi nagyharang.

A magyar népköltészet eddig összegyűjtött alkotásai közül leggazdagabb részt a szerelmi dalok alkotják. Vargyas Lajos két alapvető kötetet vizsgált: Kodály Zoltán *A magyar népzene* és Vargyas Lajos *A magyarság népzeneje* címűeket,¹ amely kötetekben összesen 886 egy- és többversszakos ének található. Ezeket a dalokat különböző csoportokra osztva megálapította, hogy a szerelemtől szóló énekek száma 472. A Dánfalván lejegyzett és füzetekben talált 350 ének között 95 dal szól a szerelemtől, nem számítva ide azon katonadalokat, amelyekben a szerelemtől is énekelnek.

Példák a dánfalvi

SZERELMI DALOKból:

Szerelem – elhervadás – zöld erdő

Ha vadgalamb volnék, zöld erdőben élnék,
Ha szellő lehetnék messze elrepülnék,
De egyik sem vagyok, szegény árva vagyok,
Hej, talán nemsokára elhervadok.

Both Joachim kb. 20 éves
– füzetből – 1953. szeptember 4.

Szerelem – leánykérés – betyár

Egy anyának vagyon két leánya
Egyik szekfü, másik majoránna.
Rég megmondtam az édesanyjának,
Adja nekem lányát bokrétának.
Ha nem adja lányát bokrétának,
Itt a csárda, állok be betyárnak

(A 920–930-as években írta füzetébe)
Kristóf András 50 éves – 1953. augusztus 21.

Szerelem – lesz szerető

Nincsen regló, nincsen zöld fű,
Hol a lovam regeljen,
Nincsen nékem szép szeretőm,
Aki engem szeressen.

Majd lesz regló, majd lesz zöld fű,
Hol a lovam regeljen,
Majd lesz nékem szép szeretőm,
Aki engem szeressen.

Both Ferencné Abos Anna 21 éves – 1953. szeptember 8.

Szerelem – nem viszik férjhez – rózsza

Szép a rózsza három hónapos koráig,
Szép a kislány húszéves koráig.
Húsz év után sírassa az édesanyja,
Hogy a lányát nem viszik férjhez soha.

Both Amália 19 éves – 1953. augusztus 30.

Szerelem – csábítás

Ess az eső az ekém szarvára,
Ne higgy kislány a legény szavára,
Mert a legény megfogja a te jobb kezéd,
Úgy csalja ki szívedből a szerelmet.

Albert Antal 56 éves – 1953. augusztus 10.

Szerelem – boldogság – csillagok – madár

Jó bort iszom én, fenyőágot tüzelek,
Csíkdánfalván a legszebb kislányt szeretem,
Olyan annak a kökény szeme járása,
Mint az égen a csillagok ragyogása.

Számya, számya van, számya van a madárnak.
Nincsen párja a csíkdánfalvi kislánynak,
Korán felkel, félrefesüli haját,
Gyenge karjaival öleli a babáját.

Fülöp Félix 72 éves – 1973 április 21.

Szerелеm – válogatós – páva

Zöld erdőben, zöld mezőben
Sétál ott egy páva.
Zöld a lába, zöld a szárnya,
Aranyos a tolla.

Hítt engem is útitársnak,
S nem mentem el véle,
Dánfalában nincsen olyan legény,
Sej, aki nekem kéne.

Both Amália 19 éves – 1953. augusztus 30.

Szerелеm – hűség – gerlice

Bús gerlice mindig párját keresi,
Mert nem tudja a szerelmet feledni,
Hogyha én is el tudnák feledni,
Mért tudtalak oly igazán szeretni.

Both Joachim 20 éves – 1953. augusztus 30.

Szerелеm – hűség

Hej, ha kimegyek én a magas tetőre,
Találok én szeretőre, kettőre.
Hej, nem kell nekem sem a kettő, sem az egy,
Csak az szeressen, aki eddig szeretett.

(Az 1920–1930-as években írta füzetébe)
Kristóf András 50 éves 1953. augusztus 30.

Szerелеm – egymásra találás

Udvaromon arany válú, arany kút,
Abba fürdik három ruca, három lúd.
Mindig fürdik, mégis sáros a tolla,
A legszebb barna lány szeretőm a faluban.

Kristóf András 50 éves – 1953. augusztus 21 (Az 1920–1930-as években írta füzetébe)

Szerелеm – egymásra találás – hal – rozmaring

A dánfalvi híd alatt, híd alatt,
Lányok fogják a halat, a halat,
Zsebkendőbe takarják, takarják,
A legénynek úgy adják, úgy adják.

A dánfalvi hegy alatt, hegy alatt
Három kislány rozmarintot aratgat.
Én vagyok a rozmarint kévekötoje,
Barna kislány igaz, hű szeretője.

Albert Antal 55 éves – 1952. augusztus 15

Szerелеm – vágyódás

Szerелеm, szerелеm, átkozott győtrelem,
Mért nem virágoztál minden falevelen,
Minden fa tetején, minden fa levelen,
Hogy szakított volna minden leány s legény.

Albert Antal 55 éves – 1952. augusztus 15.

Szerелеm – kétely – pohár – virágom

Nincs egyebem, egyetlen egy pohárom,
A pohárban egyetlenegy virágom.
Virágomnak az a neve, nefelejcs,
Ne ölelj meg, ha igazán nem szeretsz.

Albert Antal 56 éves – 1953. augusztus 14.

Szerелеm – udvarlás – vágyódás

Talpig ráncos a gagyám,
Ülj az ölömbe, babám,
Ülj az ölömbe,
Kacsintsál a szemembe!

Három bokor saláta,
Három kislány kapálta,
Nem kell nekem saláta,
Csak az, aki kapálta

Kristóf András, 50 éves – 1953. augusztus 27. (Az 1920–1930-as években írta füzetébe)

Szerелеm – ne csald meg – ibolya

Jaj de nehéz egynek kettőt szeretni,
Tövis közül az ibolyát kiszedni.
Én is szedtem, megszúrta a kezemet,
Bama kislány, ne csald meg az árva szívemet.

Márton János kb. 30 éves – 1953. augusztus 26

Szerелеm – irigyek – madárka – kert – fészek

Egy gyenge kis madár hozzám kezdte járni,
Virágos kertemben fészket kezdte rakni.
Azt a sok irigyim észbe kezdé fogni,
Madárka a fészket abba kezdé hagyni.

Both Amália 19 éves – 1953. augusztus 30.

Szerелеm – ne várákózz – csipkerózsza – édes búza

Felszántom a császár udvarát,
Vetek bele csipkerózsát.
Csipkerózsza, ne virágozz,
Már én értem, babám, ne várákózz.

Kristóf András 50 éves – 1953. augusztus 27.

Felszántom a rózsám udvarát,
Vetek bele édes búzát.
Édes búza, ne virágozz,
Már énreám, babám, ne várákózz.

(Az 1920–1930-as években írta füzetébe.)

Szerелеm – akadály – irigység – udvarlás – piros rózsza

Látod, babám, azt a piros rózsát,
Reggel nyílik, én meg este járok.
Este járok, mikor senki se lát,
Mégis irigy rám az egész világ.
Kristóf András 50 éves – 1953. augusztus 27.
(Az 1920–1930-as években írta füzetébe)

Irigyeim hagyjatok szeretni,
Hagyjatok a rózsámmal beszélgetni.
Rá van kapva szemem az intésre,
Két karom a szép lány ölelésre.

Szerелеm – elvált – irigylik a boldogságot – eperfa – fényes csillag

Házunk előtt, a mi házunk előtt van egy magas eperfa,
Sűrű annak a levele, meg sem ázom alatta,
Recés annak a levele, jaj de jó szagú,
A babámért, kedves édesanyám, sose leszek szomorú.

Házunk előtt, a mi házunk előtt van egy szép fényes csillag,
Annak a fényes csillagnak, jaj de sok irigye van.
Irigyelik töllem azt a fényes csillagot,
Amely a mi házunk előtt három éve, hogy ragyog.

Fülöp Félix 72 éves – 1973. április 21.

Szerелеm – átok – búbánat – malom

Édesanyám megátkozott,
Mikor a világra hozott.
Engem aval átkozott meg,
Verjen meg a nagy utazás.

Verjen meg a nagy utazás,
Az átolvető hordozás,
Fejsze, csákány a vállamon,
Egy pár patkó a lábamon.

Árok, árok, csendes árok,
Nem gondoltam, hogy így járok,
Nem gondoltam, hogy így járok,
Bánatos napokra jutok.

A búbánat keserűség,
Még a testvér is ellenség,
A búbánat keserűség,
Még a testvér is ellenség.

[Erdélyi Magyar Adatbank]
Túl a vízen van egy malom,
Bánatot örölnek azon.
Nékem is van egy bánatom,
Odaviszem, lejáratom.

Fülöp Félix 72 éves – 1973. április 21.

Szerelem – „csákányos munka” – erdő – halál – hazatérés

Mikor mentem Terkucára csákányos munkára,
Nem siratott meg engem a falu legszebb lánya.
Meg sirat az öreg édesanyám, nem megyek én haza,
Terkucait fenyves erdő, hej, borul a síromra.

Ha meghalok édesanyám ne hagyj idegenbe,
Vitess haza engemet a csíkdánfalvi temetőbe.
Ültessetek virágot a sírom minden oldalára,
Hadd nyugodjon meg a szívem legalább a sötét sírba.

Süket Jenő 50 éves – 2010. február

Szerelem – átok – madár

Szabad a madárnak ágról ágra szállni,
Csak nekem nem szabad szeretőmhöz járnai.

Áldd me, Isten, áldd meg a szeretőm házát,
Verd meg, Isten, verd meg a benne lakóját!

Azt se mindegyiket, csak az édesanyját,
Mért nem adta nekem az ő kedves fiát.

Ha neki fia volt, nekem szeretőm volt,
Ha neki kedves volt, nekem kedvesebb volt.

Bíró Regina kb. 26 éves – 1953. szeptember 4. (A füzetben: írta B. R. 1945.)

Szerelem – akadály – irigység – bánat – madár

Egy gyöngye kis madár hozzám kezde járnai,
Virágos kertemben, virágos kertemben
Fészket kezde rakni,
Azt a sok irigyim észbe kezdé fogni,
Madárka a fészket abba kezdé hagyni.

Csiriplő madárka, bánatim hordója,
Pendítsd meg nyelvedet, pendítsd meg nyelvedet
Gyönyörű nótára.
Hagyd sűrű bánatim felpanaszolását,
Dalold el lelkemnek a felvidulását.

Both Amália 19 éves – 1953. augusztus

Szerelem – tiltás – galicka

Szomszédasszony, hallja-e, hallja-e,
Kisebb lányát szeretni hagyja-e?
Ha nem hagyja, zárja bele galickába,
Hogy ne fájjon az én gyenge szívem rája.

Both Amália 18 éves – 1952. augusztus 30.

Szerelem – elválás – folyóvíz – kenyér

Ha elmész is, csendesesen járj,
Csendes folyóvizet igyál.
Akkor jussak az eszedbe,
Mikor a kenyér kezdedbe

Szöcs Anna 17 éves – füzetből – 1953. augusztus 25.

Szerelem – elválás – átok

Köszönöm, kedvesem, hogy eddig szerettél,
Arról sem tehetek, ha már megvetettél,
Nálamnál szebbeket s jobbakat kerestél.

Adjon is az Isten szebbet, jobbat mint én.
Kivel a te szíved soha ne nyugodjék,
Sohase nyugodjék, örökké bánkódjék,
Mint a tenger habja, örökké hánykódjék.

Bíró Regina 26 éves – 1953. szeptember 4. (A füzetben 1945-ös keltezés)

Szerelem – elválás – vágyódás – viola

Elmehetek le és fel az utcán Gyere be violám, csókold meg az orcám,
Nem mondják már nekem: Én is megcsókolom százszor egymás után.
Gyere be violám!

Szöcs Anna 17 éves – füzetből – 1953. augusztus 25.

Szerelem – szívfájdalom – kesereg – virág

Hejde, lemegyek én a rétre kaszálni, Most építik a dánfalvi templomot,
Annyi a virág, nem bírok rendet vágni, Tizenkét lány hordja rá a bádogot,
Piros a rend attól a sok virágtól, Tizenkét lány tizenkét szép legénnyel,
Fáj a szívem megválni a babámtól. Mindenki a kedves szeretőjével.

Ess az eső, szép csendesesen csepereg,
Szőke-barna kislány szobájában kesereg.
Ki-ki nyitsa szobájának ablakát,
Úgy hallgassa az eső suhogását.

Dobos János kb. 36 éves – 1952. augusztus 15. (Füzetben: írtam 941-ben II. hó 28-án)

Szerelem – elhagyta a párja – madárka

A mi házunk tetejére rászállott egy árva kismadárka,
Azt füttyöli, azt dalolja, hogy őket is elhagyta a párja,
Párjavesztett madár a párját várja,
Kivel erdőt, kivel mezőt összejárja,
Csak én nem találok a páromat,
Árva vagyok, árva.

Fülöp Félix 72 éves – 1973. április 21.

Szerelem – visszautasítás – pártalálás – búcsú – rózsza

Rózsza, rózsza, bazsarózsza, kihajlott az útra,
A leányok mind azt mondják: szakíts egyet róla.
Nem szakítok, van már nekem piros rózsza,
Én a tied, te az enyém úgy sem leszünk soha.

Utca, utca, a fő utca, a dánfalvi utca,
Még ma este végigmegegyek rajta.
Végigmegegyek, magállok egy háznál,
Az én csárdás kisangyalom rácsos kapujánál.

Rácsos kapu, rácsos kapu, rácsos ablak rajta,
Nyújts ki, babám, nyújtsd ki karod rajta.
Nyújtsd ki, babám, ölelő két karod,
Mert én tölled, mert én tölled búcsúzni akarok.

Fülöp Félix 72 éves – 1973. április 21.

Szerelem – boldogság – a házasság bánása

De szeretnék hajnalcsillag lenni,	Dombon van a nénémasszony háza,
S babám ablakába beragyogni,	Benne van a lánya vetett ágya.
S beragyognék hajnalba hozzája,	Benne van a selyem ágytakaró,
Csókot kérnék tölle utoljára.	Ez a kislány de kedvemre való.

S mindig bánom, hogy megházasodtam,
Legénységem gyászba borítottam,
Mert énnékem nem szabad lányt szeretni,
Lányok után nem szabad már járni.

Fülöp Félix 72 éves – 1973. április 21.

Szerelem – elválás – rózsám

Ablakomba besütött a holdvilág,
Az én rózsám abba fésüli magát,
Göndör haját száz felé fújja a szél,
Látod, babám, de hiába szeretnél.

Albert Antal 56 éves – 1953. augusztus 27.

Szerelem – udvarlás

Ember, ember, az akarok lenni,
Nekem abból nem parancsol senki.
Parancsol csak egy ügyes asszony lánya,
Ej, három éve, hogy járok hozzája.

Kristóf András 50 éves – 1953. augusztus 27.
(az 1920–1930-as években írta füzetébe)

Szerelem – hűtlenség – rágalom – lencse – rozmarin

Asszony, szeresd az uradot,	Ősszel virágzik a lencse,
Érttem ne veresd magadot,	Rajtam van a világ nyelve.
Lesz majd nékem felcségem,	Száradjon ki minden asszony nyelve,
Akivel a világot élem.	Hogy ne legyen rajtam a világ nyelve.

[Erdélyi Magyar Adatbank]

Csárdás kiskalapot veszek,
Rája rozmarintot teszek,
Szagos lesz az utca, hej a merre járok,
Hej, annál jobban szeretnek a lányok.

Kristóf András 50 éves – 1953. augusztus 27. (az 1920–30-as években írta füzetébe)

Szerelem – feleség – tréfa – elhagyás – Tisza

Lefele folyik a Tisza,	Elhagyott a feleségem,
Nem folyik az többé vissza,	Az is az én gyengeségem.
Édes volt a babám csókja,	Ha elhagyott azt sem bánom,
Ha sajnálja, vegye vissza.	Kutya legyenek, ha sajnálom.

Both Amália 19 éves – 1953. augusztus 30.

Szerelem – bánat – bimbó – rózsa

Tele van a bokor bimbóval,
Tele van az én szívem bánattal.
Amikor a rózsa elhervad,
Az én szívem bánatában meghasad.

Both Joachim 20 éves – 1953. szeptember 4.

Szerelem – bánat – szenvedés – rózsa

Hervad az a rózsa, melynek töve nincsen,
Elhervadok én is, mert szeretőm nincsen.
Hervadj, rózsa, hervadj, már az enyém nem vagy,
Míg az enyém voltál, piros rózsa voltál.

Piros rózsa voltam, de már elhervadtam,
Sűrű könnyeimmel arcámat lemostam.
Jobb lett volna nekem világon sem lenni,
Mintsem ilyen kínokat kellett itt szenvednem.

Szőcs Anna 17 éves – 1953. augusztus 25.

Bujdosás – bánat – csalódás – rózsa

Elindultam szép hazámba,	Bú ebédem, bú vacsorám,
Vissza szép Erdély országba.	Szerencsétlen minden órám,
Visszanéztem fél utamból,	Nézem a csillagos eget,
Szememből a könny kicsordul.	Sírhatsz, babám, ma eget.

Jaj Istenem, rendelj szállást,	S ha megérem, jövődőbe
Mert meguntam a bujdosást,	Vetek árpát a mezőbe,
Idegen földön a lakást,	Vetek árpát, vetek búzát,
Éjjel-nappal a vándorlást.	Közepébe piros rózsát.

Piros rózsza ne virágozz,
Kisangyalom, ne váraozz,
Mert ha reám váraozzol,
Soha meg nem házasodol.

Both Gergely 17 éves – 1953. szeptember 10.

Szerelem – humor – kender

Gyéren vetem a kenderem,	A pozdorjával tüzet teszek,
Gyakran terem rajta.	S megfütözöm nála,
Nem kell nekem a kender,	Szeretöm kicsi ruháját*
Csak a pozdorjája.	Szárítgatom rajta.
	*zsebkendőjét

Kristóf András 50 éves – 1953 augusztus 25.

KATONAÉNEKEK

Katonaság – Kossuth Lajos – szabadság – haza

Kossuth Lajos azt izente,	Esik eső karikára,
Elfogyott a regimentje.	Kossuth Lajos kalapjára.
Ha még egyszer azt üzeni,	Valahány csepp esik rája,
Mindnyájunknak el kell menni,	Annyi áldás szálljon ráj
Éljen a magyar szabadság, éljen a haza!	Éljen a magyar szabadság, éljen a haza!

Kossuth Lajos íródeák,
Nem kell neki gyertyavilág,
Megírja ő a levelet,
A csillagok fénye mellett,
Éljen a magyar szabadság, éljen a haza!

Both Ferenc 19 éves – 1953. szeptember 4.

Katonaság – Gábor Áron – elválás – virág – ágyú

Gábor Áron rézágyúja fel van virágozva,
Indulnak már a tűzerek messze, a nagyútra.
Nehéz a rézágyú, felszántja a hegyet-völgyet,
Isten veled, édes rózsám, el kell válnom tölled.

Albert Antal 55 éves – 1952. augusztus 20.

Katonaság – gőzkocsi – harctér – szerelm – elválás – csillag

Nincsen páros csillag, mert lehullott az este,
Nincsen szép szeretöm, a gőzkocsi elvitte.
Arra vitte, amerre a nap lejár,
Amerre a harminckettős ágyúgolyó exponál.

Both Ferencné Abos Anna 21 éves – 1953, augusztus 24.

*Katonaság – szerelem – csalódás – átok –
szeretőtalálás – szivárvány – ibolya – harmat*
Kék szivárvány átkarolta az eget,
Barna kislány csalta meg a szívemet,
Megállj, megállj, barna kislány, hűtlen szerető,
Ha megcsaltál, verjen meg a teremtető!

Kiskoromban árvaságra jutottam,
Nagykoromban katonának soroltak.
Megtanultam, hogy kell tűrni, szenvedni,
Azt is tudom, hogy kell a lányt szeretni.

Kékibolya búra hajtja a fejét,
Égi harmat nem öntözi a tövét.
Szállj le, harmat, a kékibolya hervadt tövére,
Most találtam egy igaz szeretőre.

Fülöp Félix 72 éves – 1973. április 21.

Katonaság – szerelem – betyár – sarkantyú

1.Erdő, erdő, erdő, de szép kerek erdő,
Páva járja, páva, páva harminckettő.
Körülfogták a zsandárok,
Isznak benne a betyárok,
Csárdás kisangyalom,
Érted fáj a szívem nagyon.

2.Erdő, erdő, erdő, de szép kerek erdő,
Páva járja, páva, páva harminckettő.
Aranyos a páva tolla,
Csipkés a babám szoknyája,
Csárdás kisangyalom,
Érted meg kell halnom.

3.Erdő, erdő, erdő, de szép kerek erdő,
Páva járja, páva, páva harminckettő.
Mikor visznek katonának,
Vagy tűzérnek, vagy huszárnak,
Csárdás kisangyalom,
Érted meg kell halnom.

4.Erdő, erdő, erdő, de szép kerek erdő,
Páva járja, páva, páva harminckettő.
Fekete a medve szőre,
Mint a babám szemöldöke,
Csárdás kisangyalom,
Érted fáj a szívem nagyon.

5.Erdő, erdő, erdő, de szép kerek erdő,
Páva járja, páva, páva tizenkettő.
Most osztják a sarkantyúkat,
Én kapom a legrosszabbat,
Csárdás kisangyalom,
Érted fáj a szívem nagyon.

Kristóf András 50 éves – 1953. augusztus 27.

Katonaság – szerelem – reguta

Mit ér nekem Dánfalában az élet,	Három kislány kiment a temetőbe,
Ha nincs benne, akit én szeretek?	Mind a három letérgyel a földre,
Brassó felé nézek én, arra járok én,	Egy közülök felsóhajt a magas égre,
Ott van, akit igazán szeretek én.	Mért is lettem regruta szeretője.

Both Ferencné Abos Anna 21 éves – 1953. augusztus 22.

Katonaság – harctér – Doberdó – Oroszország – édesanya

Kimegyek a doberdói nagy hegyre,	Édesanyám, hol fogok én meghalni,
Feltekintek a csillagos nagy égre.	Hol fog az én piros vérem elfolyni?
Csillagos ég, merre van a magyar hazám,	Oroszország közepében lesz a sírom,
Merre sírat éngem az édesanyám?	Édesanyám, arra kérem, ne sírjon.

Albert Antal 55 éves – 1952. augusztus 20.

Katonaság – huszár – szerelem – rózsám – csillagok

Jól van dolga a mostani huszárnak,	Édesanyám, ki a huszár, ha én nem,
Nem kell szénát kaszáljon a lovának,	Ki nyergeli fel a lovat, ha én nem?
Mert a széna porcióra van kötve,	Felnyergelem aranszörű lovamat,
Van kötve, de van kötve,	Lovamat, de lovamat,
Gyere, rózsám, tedd a lovam elébe!	Lerúgatom véle a csillagokat.

Albert Antal 56 éves – 1953. augusztus 27

Katonaság – szerelem – bánat – rózsza

Kiskoromban árvaságra jutottam,	Búra, búra, búbánatra születtem,
Nagykoromban szolgálatra szorultam.	Még az anyám sem virasztott mellettem.
Megtanultam, hogy kell tűni, szenvedni,	Úgy nőtem fel, mint a kertben a rózsza,
Szaz is tudom, hogy kell a lányt szeretni,	Katona lettem húsz esztendőskoromban.
Hogy kell a lányt igaz szívből szeretni.	

Abos Ferencné 22 éves – 1953. augusztus 31.

Katonaság – szerelem – határvadász – búcsú – szomorúfüz

Zúg az erdő, zúg a mező,	Kiütött a Nyárad vize
Vajon ki jár benne?	Homokos partjára.
Harminckettős határvadász	Beültettem a két szélét
Masirozik benne.	Szomorúfüzfával.
Éppen máma jött újságba,	Szomorúfüzfának ága
Katonának el kell menni.	Reáhajlik a síromra,
Utoljára jöttem hozzád,	Télen-nyáron bánatában
Babám, búcsút venni.	Ki van virágozva.

Both Róza 22 éves – 1953. szeptember 4.

Katonaság – szerelem

Decembernek elsején be kell vonulni,
Mégfűjják a trombitát, lóra kell ülni.
Kis pecj lovam tropba megy, vissza-visszanéz,
Száz ablakból száz kislány nyújtja a kezét.

Kalapomban rozmaring recés levele,
Most van az én legénységem legszebb ideje.
Ne sírjatok, leányok, visszajövök én,
Ha megsegít három évre a csillagos ég.

Antal Anna 26 éves – füzetből – 1953. szeptember 10.

Katonaság – szerelem – rózsafa

Édesanyám rózsafája,
Én voltam a legszebb ága,
Ferenc Jóska leszakított,
Fegyver alatt elhervasztott.

Hadd hervasszon, hadd fogyasszon,
Csak az Isten el ne hagyjon.
Hadd hervasszon, hadd fogyasszon,
Csak az Isten el ne hagyjon.

Édesanyám mondta nékem,
Minek a szerető nékem?
De én arra nem hallgattam,
Titkon szeretőt tartottam.

Szeress, babám, csak nézd meg, kit,
Mert a szerelem megvakít.
Mert engemet megvakított,
Örökre megszomorított.

Albert Mihály 78 éves – 1972. június 16.

Katonaság – szerelem – hűség – vidámság

1. Aj, de szépen esik az eső,
Annál jobban zöldül a mező.
Zöld mezőben szépen legel a bárán,
Aj, de szép a mostani leány.

5. El van zárva vasas zár alá,
Román király fegyvere alá.
Nincs olyan zár, ki kizárja,
Ki a babám kiszabadítsa.

2. Eljöttek a lovas zsandárok,
Itt kell hagyni régi babámot,
Nem zsebkendő, hogy a zsebembe tegyem,
Hogy én ötöt magammal vigyem.

6. Szabadulnék, hej de nem lehet,
Le kell töltsen a három évet.
Egyet töltök a hazámért,
Kettőt a régi jó babámért.

3. Udvarhelyszék, hej de szép város,
Közepében van egy kaszárnya,
Körös-körül sok ződ csipke,
Rászállott egy bús gerlice.

7. Nem messze van ide Szereda,
Hintókocsin járok én oda.
Hintókocsi, sárgaréz a tengelye,
Szeretőmnek Sári a neve.

4. Ne sírj, ne sírj te bús gerlice,
Eljön még a te párod ide.
Nem kell nékem senki párja,
Ha az enyém el van zárva.

8. Aj de szépen esik az eső,
Annál szebben zöldül a mező.
Zöld mezőben szépen legel a bárán,
Aj de szép a csíkdánfalvi lány.

Imre Ferencné 71 éves – 1972. február 23.

Katonaság – sorozás – szerelem

Gólyamadár rászállott a vasútra,
Szeretömöt most viszik sorozatra.
Én is elmegyek veled, én is ott leszek veled,
Megszámolom, hányat dobban a szíve.

Albert Antal 56 éves – 1953. augusztus 10.

Katonaság – császár – apa – fia – verik

Az ökör a földet nem magának szántsa,
Az apa a fiát nem magának tartsa,
Nagyra, nagyra felneveli,
Akkor a császár elveszi,
Keservesen nézi, hogy egy káplár veri.

Fülöp Félix 72 éves – 1973. április 21.

Katonaság – szerelem – búcsúzás – elválás – harctér

Kedves édesanyám, csak az a kívánságom,
Egy sorba temessenek a babámmal.
Siromban is ölelem a babámat,
Kedves édesanyám, megköszönöm magának.

Mikor mentem, babám, az úton lefelé,
Lányok kísérték az állomás felé.
Minden lánnyal kezet fogtam sorjába,
Csak a régi babám maradt legutoljára.

Szerbusz, régi babám, add ide a jobb kezed,
Mert én téged igazán szeretlek.
Sokat jártam sok esőben, nagy sárban,
De már látom, babám, fáradságom hiába.

Ha felülök, babám, a fekete gőzösre,
Ráülök a kuferom tetejére.
Elkezdem a napjaimat számlálni,
Meddig kell még, babám, a harctéren szenvedni.

Bíró Regina kb. 26 éves – 1953. szeptember 4.

Katonaság – idegen ország – Nagyerdő

Mikor a Nagyerdőn kimész,
Arra kérlek, vissza ne nézz
Szívednek ne legyen nehéz,
Hogy az idegen földre mész.

Albert Antal 56 éves – 1953. szeptember 2.

Katonaság – hazahívás – levél

Édesanyám postán küldött egy ember-
től tarisnyába levelet:
– Gyere haza, édes fiam, ha lehet!
– Hazamennék, édesanyám, nem lehet,
Kéreztem az ezredestől, nem ereszt.

Albert Antal 56 éves – 1953. szeptember 2.

Katonaság – szerelem – tiltás – torony – holló

A dánfalvi torony tetejébe
Rászállott egy holló feketében.
Látod-e, babám, hogy az is minket gyászol,
El akarnak tiltani egymástól.

Minek varrod, babám, a zsebkendőt,
Hisz jól tudod, hogy nem vagyok szeretőd.
Varrjál bele két szép piros rózsát,
Közepébe, hogy szerettük egymást.

A dánfalvi templom kapujára
Ráhullott az akácfa virága,
Felszedné azt sok jó édesanya,
Csak a fia ne lenne katona.

Antal Anna kb. 30 éves – füzetből – 1953. szeptember 10.

Katonaság – szerelem – búcsúzás – hazavágyás – boldogság

Októberben rokkulnak a gyerekek,
Jaj de nehezen búcsúznak szegények.
Szerbusztok, gyerekek, na most lányok, Isten veletek,
Mert én innen úgy is elmegyek,
Édesanyám, a szeretőm nem sajnál.

Ha kiállok a kaszárnya elébe,
Föl-föl tekintek a csillagos nagy égre.
Skét fényes csillag mutatja a magyar hazánkat,
Három éve nem láttam a babámat.

Ha letelik ez a három esztendő,
Eljárok hozzád éppen úgy, mint ezelőtt.
Szabad leszck még ezen a kerek világon,
Mint a madár zöld erdőben az ágon.

Antal Anna kb. 30 éves – füzetből – 1953. szeptember 10.

Katonaság – szerelem – rózsza – határvadász

Felszántatom, felszántatom a csikdánfalvi temetőt,
Vetek bele, vetek bele piros pünkösdi rózsát.
Ha az a föld, fekete föld piros rózsát teremne,
Minden ügyes barna kislány határvadászt szeretne.*

*székely fiút szeretne, csiki legényt szeretne

Albert Mihály 78 éves – 1972. június 16.

Katonaság – hazavágyás – édesanyám – édes tej

Megyen a vonat lefelé,
Egyenesen a határ felé,
Ott az ágyúk szépen szólnak,
Apró fegyverek ropognak.

Felmegegyek egy magas hegyre,
Annak is a tetejére,
Onnan nézek hazám felé,
Édesanyám háza felé.

Hazám, hazám, csendes hazám,
Bárcsak határod láthatnám,
Látom füstjét, de csak alig,
Hogy az égen lengedezik.

Édesanyám, gyűjts gyertyára,
Hazamegyek vacsorára.
Forralj nekem édes tejet,
Apríts bele lágy kenyeret.

Forralj nekem édes tejet,
Apríts bele lágy kenyeret,
Hadd egyek egy jó vacsorát,
Amit édesanyám csinált.

Albert Mihály 78 éves – 1972. június 16.

Katonaság – huszár – szerelem

Indulnak már a huszárok, kengyelben a lábok,
A dánfalvi büszke lányok sírva néznek rájuk.
Ne sírjatok én utánam csikdánfalvi lányok,
Nem lesz többé zsellérhuszár a kedves babátok.

Albert Mihály 78 éves – 1972. június 16.

Katonaság – hazatérés – kétely

Arrul alól kékbe borult az ég,
Az én babám most írja bús levelét.
Írjad, babám, írjad bús soraidat,
Hadd tudjam meg, mihez tartsam magamat.

Kitöltöttem három évet s hat napot.
Kapitány úr, szalutálni nem fogok.
Szalutáljon az a burkus reguta,
Kinek hátra harminchat kis hónapja.

Sárgára van a kaszárnya befestve,
Harminchárom barna legény van benne.
Nézz fel, rózsám, a felső emeletre,
Három éve, hogy ott szenvedek benne.

Simon Károly kb. 25 éves – füzetből, Jasiban – 1953. augusztus 14.

1.Kodály Zoltán 1971. és Vargyas Lajos 1981.

NAP, HOLD ÉS A CSILLAGOK

Vécsey Gyula az 1970-ben megjelent Hargita Kalendáriumban *Miért esküdtek őseink a Napra, Holdra és a csillagokra?* címen közölt rövid tanulmányt a székelyek ősi hagyományairól. Több adattal bizonyította, hogy különösen Csíkban hosszú ideig erőteljesen élt a Nap-, Hold-, csillagokról szóló hiedelem még századokkal a kereszténység felvétele után is.

Egyik bizonyítéka a csíkdánfalvi temetőben talált fából készült fejfa, amelyen napkorongos felsőrészt helyeztek el. 1944-ben még lefényképezte, 1946-ban már nem találta meg.

Vécsey Gyula a fentiekkel kapcsolatban az ősi esküvésre is felhívta a figyelmet. Azt írta: „Hogy ezek vallási szimbólumok lehettek, azt megerősíti az a krónikás szöveg is, mely úgy szól, hogy Pekri Lőrincz székkapitánynak a székelyek a Napra, Holdra és a csillagokra esküdtek fel – jelül annak, hogy a pogány vallás kultusza hosszú évszázadokon keresztül megmaradt a kereszténység felvétele után.”¹

KAPURA SZEGEZÉS

A csíkdánfalvi Both István 1764. június 23-án közölte a Madéfalvi veszedelem kivizsgálására kinevezett Bünyenyítő Bizottság előtt, hogy 1763 nyarán a 72 éves édesapja figyelmeztette: a kuruc szabadságharc idején szokásban volt a kapuraszegezés. „A kurucvilágban minden embernek fel kellett vennie a fegyvert, és aki nem akart katonáskodni, azt a kapujára a lábánál felakasztották, és a talpát jól megverték.”²

Veress Dániel szintén a kapura szegezésről közölt adatot a *Rodostói csillagnéző* című művében. Zágonban Mikes Pál, Mikes Kelemen édesapja, aki Thököly Imrével menekült Plojestre, arra kapott megbízatást, hogy csapatával térjen haza Háromszékre, és űzze ki a németeket a székéből. Mikes Pál éjszaka Zágonba érkezett, és Jankó Boldizsárt, kire nevezte, kapujára felakasztatta.³

KARDRA ESKÜVÉS

Csíkdánfalvi nagyobb Albert Mihály 1762 októberében történt eseményt mondott el a határőrség szervezésével kapcsolatban: „Mikor anno 1762. október, generális báró Buccow Csíkba való létibe Csíkszeredára hitták az embereket, az említett generális úr eleibe, hogy ottan bécsküdjünk, mű dánfalviak, szendomokosiak és madarasiak megindultunk Csíkszereda felé. Az úton pedig nem egyenesen a vár felé, hanem a delnei Szent János-templom felé mentünk, a szentdomokosiak vezetvén bennünket, akik tudták, hogy a delnei pap, Páter Beke oda ki jött volt. Odaérkezvén ott találtuk a megnevezett papot, aki azt mondotta a népnek (az én jelenlétemben), hogy tegyük le a fegyvert, mert nem őfelsége parancsolja, hogy katonák legyünk [...]

Aval elmentünk a Szent János templomától Somlyóra. Ottan az emberek a somlyói klostrom közfalára kívül támasztották a fegyvereket. És a falu végén, a vár felé, Demeter János (aki Madéfalván megholt) éles kardjára tévén az ujjakat, egyenként odamen- vén, eskette meg az embereket, hogy azok, kiknek fegyvere vagyon, leteszik, akiknél pedig nincsen, soha fel nem veszik.”⁴

Ritkán hallani a magyar szakirodalomban a kardra esküvés hagyományáról, mégis egyik Háromszéken gyűjtött Kőműves Kelemen balladában ennek emlékét őrzik. A kőművesck kardra esküsznek azért, hogy az elsőnek érkező feleséget megölik, és vérével állítják meg Déva várát:

Hallgassatok ide, tizenegy kőműves,
Ennek más a jele, mer e nem áll meg most.

Húzzatok tü kardot, húzzatok tü kardot,
Esküdjünk meg arra, esküdjünk meg arra,

Kinek felesége hamarabb ideér,
Annak vegyük vérit, annak vegyük vérit,

Avval ótsunk meszet, avval ótsunk meszet,
Avval rakjunk falat, avval rakjunk köfalt.⁵

PÜNKÖSD

Egyik érdekes püNKÖSDI népszokás leírását 1908. június 7-én Ágner Béla közölte. Ebben az ismertetőben az akkor még élő csíkdánfalvi ünneplést írta le. „Legtöbb eredetiséget a következő csíkdánfalvi szokásban látok. PüNKÖSD vasárnap délutánján két legény felöltözik álarcos, nagyszakállú, papírcsákójú, rongyos ruhájú embernek. Az egyiknek egyik kezében nagy boton zacskó van a pénz befogadására, másikban kampóbot, mellyel a szembejövőket akasztja meg. A másik legény meg korommal teli kannát hordoz. Utóbbinak derekán és nyakán »külük« (kolompok) vannak, a másiknak meg csengettyük. Nagy szénás szekerre telepednek. Az ökrök szarváról piros pántlika csüng le, a szekérbe zászló gyanánt piros kendőt lobogtatnak, a szekér előtt is vígan »külüz«-getnek (kolompolnak) s a szekeret kísérő legények énekébe belevegyül a cigányok muzsikája. A nagybögőt a leányok piros–fehér–zöld pántlikával ékesítik föl. Így járnak házról házra, pénz vagy szénát kérve. Ha nem adnak a nótázó legényeknek, akkor a kormos bekormozza a fősvényt. A mulatságnak itt is tánc a vége.”⁶ Bizonyos motívumaival kapcsolatba hozható a fentiekkel a tőlünk távol eső helyről leírt szokás, amelyet Bálint Sándor közölt. Ott az „obszitos katonák közül választották a múlt században (XIX.sz.) a püNKÖSDI királyt”. Ez a király nem ló- vagy más verseny győztese, hanem a legények maguk közül választották, s sovány lóra, gebére ültették, álarcot, papírkoronát tettek fejére, oldalára kardot kötöttek, kezébe fokost tettek, tarka ruhába öltöztették. Kíséretéhez szintén álarcos főurak, udvari tisztségviselők tartoztak. Vidáman vonultak át a falun, s útközben hamuval telt fazékkal, törött, rossz edényekkel doboltak a falu lakói. A tréfás, zajos ünnepség bállal fejeződött be, s a királyság csak egy napig tartott.”⁷

A huszárok huszárkirály választásának emléke a XVI. századig nyúlik vissza. Balassi Bálint *Áldott szép püNKÖSDnek gyönyörű idejé-ről* írt híres versében az ünnepet katonaként dicsőítette:

Neked virágoznak bokrok, szép violák,
Folyó vizek, kutak csak neked tisztulnak,
Az jó hamar lovak is csak benned vigadnak.⁸

A huszárok körében oly tartós hagyománya alakult ki az ünneplésnek, hogy még a XVII. században is huszárkirályt választottak az ezredekben. Ez a királyság is egy napig tartott. Csupán megjegyezzük, hogy a határország megalakulása után, 1764-től a Sepsiszentgyörgy központtal szervezett, későbbi 11. számú Württemberg huszárezred 2. századának központja Dánfalván volt.⁹ Hogy kapcsolódott-e a fennmaradt szokás ezen tényhez, bizonyítani nem tudjuk.

Ágner Béla 1908-ban egy másik csikdánfalvi szokást is leírt, amelyet kapcsolatba hozott a pünkösdi királyjárással:

„Ez a kéregetés egy más alakú pünkösdi királyjárás csikdánfalva és Gyergyószentmiklós körül. A legények kettős sorba állanak: elől megy egy legény hatalmas rúddal. Minden két legény vállára egy harmadik áll föl. Az első egy hosszú rúdba kapaszkodik, a többi meg az előtte menő kabátjába. Ez a furcsa menet hosszú sorban járja a falut. Természetesen lecsnek, dévajkodnak a kisérők nagy vígságára. Rendesen »Akkor szép az erdő, mikor zöld« kezdő dalt éneklük.»¹⁰

Ezen szokásra emlékezett Albert Mihály is 1974. június 26-án Dánfalván, de nem hozta kapcsolatba a pünkösdi királyválasztással. Albert Mihály 1894. május 5-én született, tehát az előbbi leírással egyidőben volt 14 éves. Maga is részese volt hasonló játéknak.

Dánfalva egyik tizeze Oltfalva, amely hosszú ideig külön falu volt. Az ottani gyermekek tavasszal a Tanorokban játszottak: „Csináltunk ilyen malomkereket, úgy, hogy egymás vállára felálltunk, két ember így egymás mellett vót, a harmadikat, elől egy-egy rúddal ott vót, a legelső fogta, felállott ide, a kettőnek a vállára, s a rudat így fogta, s akkor jöttünk ide, onnat a Tanoroktól ide, Antal Józsihoz, s itt szálltunk le. Itt aztán egy tisztelet vót, kik a lovak vótak, akiknek a hátán álltunk... malomkerekek...

Kettő egymás mellé állt, egy elől vót, egy jó kemény ember, keménynek kellett legyen, me ugye, rúd vót a kezibe. Vállunkra egy másik jó kemény ember felállott, annak is keménynek kellett legyen, aztán álltak többen, majdnem, mint egy raj a katonáéknál, aztán úgy öt-hat-hét, mikor mennyi fiatalság vót, hosszú es vót. Mikor ide kijövődött, itt egy beszéd tartatott, s aztán vót, Karika Pál Jánosnak hívták, ez egy jó mókás ember vót.

Ez [a játék] vasárnap s nagy ünnepnapokon, mikor húsvét s efféle vótak.

Csináltak máshelyt es, mü csak itt, oltfalviak vótunk. Odale, Városba [Dánfalva másik tizeze] es vót, úgy hitták, Jádzókert, hát azoknak ott vót. A felszegieknek biztoson Selymék valamelyik végibe vót, met olyankor száraz hely kell az ilyennek.

Vótak ott katonaszolgált legények es. Milyen kemén vót a banda... Vótak olyan kemén emberek, hogy... kiválasztották, hogyhát, ha gyenge vót alól a kocsi, olyant nem tettek, me ugye kijöttek ide az országútra.

A játék folyt ott a Tanorokba, úgy estefelé forma, s akkor, mikor má, mielőtt vége szakadt vóna, az előtt má a malomkereket megcsinálták, malomkerekek vót, s akkor jöttünk, de énekszóval:

Asztalomon tenta, penna, papiros,
A babámnak egy levelet írok most.
Írok én neki oly szomorú levelet,
Ha a szíve kőből van is, megreped.

Aztán a végibe:

Látod, babám, látod azt a nagy hegyet,
S látod a hegy tetején a jegenyét,
Mikor az a jegenyefa kivirít,
Kedves babám, akkor leszek a tiéd.

A pütkösi ünneppel, a hozzá fűződő népszokással kapcsolatban első adataink 1594-ből valók, amelyek elnevezéseikben kötődnek a pütkösi népszokásokhoz. 1692-ből ismeretes egy csiki, mégpedig kozmási feljegyzés a királynéválasztás tilalmairól, amely szintén kapcsolódhat a pütkösi szokásokhoz: „Elcitol fogva régi időben is mindenkor tilalma volt a sátoros ünnepeken való táncolásnak, királynéasszony ültetésnek, mely pogányoktól maradt szokás ezután is tilalmas”.¹¹

A régi ünnepek a tavasz köszöntését, a termékenység elősegítését jelentették, amely szokások az idők folyamán különböző népeknél sok változáson mentek át, de a legtöbb helyen valamilyen formában mindig fontosnak tartották ősidők óta megtartását. Mivel pogány szokások voltak, az egyház tiltotta megünneplését, amint a csikkozmani tiltásból is kiderül. Bálint Sándor pedig az átalakulás folyamatára utal:

„Az egyház, ha nem is tudta teljesen kiirtani, keresztény tartalommal iparkodott megtölteni őket”.¹²

A csiksomlyói búcsúnak fontos hagyománya alakult ki. Pütkösdkor kezdetben csak a csiki katolikus falvak lakói gyűltek össze Csiksomlyón, mára már tán vallástól függetlenül a magyarság találkozóhelyének is szokták nevezni.

A pütkösi búcsút évente május 10-e és június 13-a között tartották, húsvét ünnepétől számított ötvenedik napon. Maga a szó a görög pentekosztészből ered, és ötvenediket jelent.

1566-ban János Zsigmond elrendelte, hogy Csik-, Gyergyó-, Kászonszéknek is unitáriusnak kell lennie. Amikor szavának nem találta foganatját, Udvarhelyen megkezdte, és sikerrel valósította meg a hittérítést. Csik következett volna. A híre a székek papjai ellenállásra biztatták a lakosságot. Kezdeményezője István gyergyóalfalusi pap volt. Biztatására a csiki falvak lakói keresztetkét víve vonultak Csiksomlyóra a Boldogságos Szűz szobrához, hogy segítségét kérjék; könyörgő körmenetet is tartottak, majd szembeszálltak a támadó sereggel, s a csikiak a királyi hadakat megfutamtították. A visszatérő székelyek zöld ágakkal érkeztek Somlyóra, és ünnepelték a győzelmet. Ettől az évtől számítják a csiksomlyói pütkösi búcsú rendszeres megtartását. Újabban több adattal bizonyítják, hogy a búcsú megtartása nem kapcsolódott a János Zsigmond elleni harchoz.

Feljegyezték, hogy 1780-ban a körmeneten 9900-an vettek részt, és a templomban is még mintegy 3000-en maradtak. A csikiak mellett felsorolták a háromszéki, udvarhelyi falvakat is, ahonnan keresztikkel érkeztek a búcsúra. A Csikból felsoroltak között találjuk Nagyboldogasszonyfalvát is, amelynek részét képezték a dánfalviak, mivel ekkor még közös egyházközséget alkottak.

A XX. században már oly nagy tömeg gyűlt össze, különösen az 1940-es években, hogy az első falvak „keresztaljai” már megkerülték a Kis-Somlyó hegyét, amikor az utolsók, rendszerint a csángók, még el sem indultak. Egy bizonyos ideig 25 000–30 000 felvonulót tartottak nyilván. A 90-es években 200 000-et is meghaladó tömegekről beszéltek. Új, egyszerű kezdeményezés a Nostalgia vonal indítása Budapestről Csiksomlyóig, 2010-ben immáron harmadszor. Kitérő is kapcsolódik hozzá: utasai ellátogatnak Gyimesbükkekre, az egykori határállomásig, az érkező vonatról a búcsú látogatói 2009-ben kisebb csoportokban

leszálltak a felcsíki falvakban, ahol a lakosság vendégül látta, majd másnap, szombaton indultak Somlyóra. Felemelő érzés volt látni azt is, ahogyan Csikban fogadták az érkező vendégeket minden állomáson.¹³

A búcsúval kapcsolatban két dánfalvi vonatkozást is meg kell említenünk. Az egyik: Gyergyóból csütörtökön reggel több „keresztalja” is elindul hazulról, és a Hargitán keresztül, az úgynevezett Gyergyói úton estefelé érkeztek Dánfalvára. Amint az erdőből a község irányába kiindultak, a templom tornyában figyelő gyermekek jelére kezdettek harangozni, s mindaddig szóltak a harangok, amíg a már hagyományosan kialakult gazdák csüreibe meg nem érkeztek. Másnap, pénteken indultak tovább Somlyóra, szombaton részt vettek a szentmisén és a körmeneten, majd vasárnap vagy hétfőn tértek haza, ahol a falvak végén már várták az otthonmaradottak.

A másik dánfalvi vonatkozás: szombaton reggel gyalog indultak a község lakói. A kikerülés kezdése előtt megérkeztek a kegytemplomhoz. A 20 kilométernyi utat többnyire mintegy négy óra alatt tették meg, majd a körmenet után a megszokott helyen, csürben, ismerősöknél aludtak, vasárnap délelőtt indultak haza. Az Olt hidja mellett őket is várták az otthoniak. Időközönként a fúvószenekar, a rezesbanda is elkísérte a keresztalját. Amikor 1949-ben eléggé feszült hangulatban zajlott a búcsú, hisz híre járta, hogy Márton Áron püspök ellen merényletet akarnak megkísérelni, vasárnap délelőtt a hazainduló keresztaljának a templom előtti nagy téren összegyűltek egyszerre a dánfalvi fúvószenészek a *Székely himnuszt* kezdték fújni. Befejezésekor a nagy tömeg dermedten hallgatott még jó ideig, mintha valamely jelre várt volna, majd fokozatosan elindult különböző irányba egy ideig búcsút véve a hasonló ünneptől. A következő évben már motorkerékpár-versenyre hivatkozva tiltották meg a somlyói búcsút, s bár kisebb csoportok továbbra is megjelentek, de hivatalos engedélyezésére csak 1990-ben kerülhetett sor.

A csíksomlyói búcsú történetét korábbi időkre is visszavezették. 1444-ben IV. Jenő pápa által keltezett levélből tudhatjuk, hogy csíksomlyón a „templomot újból kezdték építeni”, ahol régóta már „a híveknek sokasága szokott összejönni ájtatosságnak okából, és gyakorta nem szűnik odagyűlni”.

A pápai levél arra is kitért, hogy akik a „templomot évente a mi Urunk Jézus Krisztus Anyjának Sarlós Boldogasszony ünnepét megelőző déltől másnap estig ájtatosan meglátogatják, valamint az építés befejezéséhez, a templom fenntartásához [...] segítő kezet nyújtanak, a rájuk váró bünbánati elégtételtől jelen levelünk által kegyesen 7 évi búcsút engedélyezünk a mostani időtől örökre tartó jövőre szóló érvénnyel.

Kelt Rómában, Szent Péternél, az Úr megtestesülésének 1444. évében január 27-én, pápaságunk 14-ik évében”.¹⁴

Daczó Árpád nemrég megjelent művében még mélyebb gyökereit mutatja ki a csíksomlyói búcsúnak. Azt bizonyítja, hogy a napba öltözött Boldogasszony-szobor sokkal régebbi emléket őriz, mint ahogyan azt eddig gondoltuk. Megállapítása, hogy a keleti népek megünnepelték az aratás kezdetét. „Mezopotámiában [...] Babának, a Földanyának, a népe kenyéréből gondoskodó, jóságos istenasszonynak volt akkor az ünnepe.

A magyarok és a velük rokon népek Keletről hozták magukkal ezt a szokást, és itt is gyakorolták. Ennek pedig, tehát a Földanyának, itt a Kárpát-medencében – úgy néz ki – Csíksomlyó volt az egyik fő kultikus helye. Hogy ezt a népi szokást is megszen- telje, azért a kereszténység erre a napra tette az aratással kapcsolatos Mária ünnepet!”

Mindmáig hagyomány, hogy a búcsúra összegyűltek, különösen a moldvai csángók pünkösdi hajnalán a Kis-Somlyó hegyén az úgynevezett Salvator-kápolnához [üdvözítőt

jelent] gyűlnek, hogy napkeltekor csodás látványban részesülhessenek. Ezt a kápolnát, úgy vélik, Szent István király építtette 1002-ben, amikor az erdélyi fejedelmet, Gyulát legyőzte.

Ide gyűltek az ősök is, e kultikus helyen találkoztak az ezen hagyományt őrző székelyek is. Bizonyára még sok kérdést kell tisztázni ezzel kapcsolatban az elkövetkező időkben.

A somlyói napkeltét néző gyülekezettel kapcsolatban mondotta el a dánfalvi Albert Mihály fogsága élményét. 1974. június 26-án: „ott láttam, ahol vótam fogságban, Oroszországban, még a kirgiszek, illetőleg a szardok, az az elnevezések nekik. Aztán hogy más nevezések van-e, nem tudom. Azok a Nappal szembe állottak, és akkor lehajoltak a földön, és ott, ott valószínű imádság vót az, me úgy hallott, hogy valamit mormolnak. Amikor a Nap jött fel, akkor. Ez az ők vallások vót nekik, mert ez valóságos vallások vót nekik, ennek a szardoknak”.

Mások azt is elmondották, hogy pünkösöd hajnalán a felcsíkiak is kimentek a Salvator-kápolnához. „Elmentünk pünkösdkor a búcsúra, mikor a nap felkelt, mindig odaállottunk, valami jeleket láttunk, ott Somlyón, a Jézus-hágóján, valami olyan különleges jeleket láttunk. Csak ezt pünkösöd napján láttuk, más napokon es neztük, de azt nem láttuk soha, mint pünkösöd napján reggel napfeljöttkor.

Mű es ezt a gyergyóiaktól, idegenektől hallottuk, s tanoltuk, s mentünk így oda, a tető”.¹⁵

A csíksomlyói napnézést, különös jelek látását, pogánykori maradványát Vécsey Gyula is tárgyi emlék közlésével erősítette meg, miután több csíki adattal bizonyította a Nap, Hold, csillagok ősi kultuszának hagyományát a csíki falvakban. Vécsey Gyula „a csíksomlyói templom kórusfeljárója előtti folyosórésznek egyik íves bolthajtása alatt – tiszta napszimbólumnak 2-szer 12-ös ékes tagoltsággal” egy faragott köre akadt, amelyről a kolostori hagyományt is közölték vele: a Nagy-Somlyó tetejéről, a pogány áldozati helyről, költöztették a somlyói barátokhoz, amelyet a valamikor Nagysomlyón székelő, úgynevezett fekete barátoktól vettek át, akik közölték, hogy a székelyek megkövetelték azon kö megőrzését „mint az ősök emlékét”, s bár a ferences barátok a kérést nem tartották bc, de ha főzőkályha támasztékeként megőrizték, míg Bíró Benedek, volt rendfőnök, mai helyére nem tetette. Ennek a kőnek még egy fontos értékét közli Vécsey Gyula. A „kétszer tizenkettes beosztásával az alkalmazott asztrológiára, csillagjósolás tudományára utal a csillagkultusszal kapcsolatban”.¹⁶

SZOLGÁLÓK LÁTOGATÁSA

A századforduló nemzedéke még átélte, de a későbbiekben feledésbe merült az a szokás, amely szolgálók csoportos látogatását jelentette. Az 1880–1890-es években különböző újságokban többször is írtak arról, hogy a csíki, többnyire asszonyok tömegesen meglátogatták a Brassóba szolgálónak elszegődött lányaikat. A látogatás időpontja aszerint változott, hogy mely vasárnapra esett pünkösöd ünnepe. 1893. május 26-án azt írták, hogy „ünnepe első napja a viszontlátás örömeinek van szánva”.¹⁷

Nem ismerjük ezen találkozási lehetőség kialakulásának időpontját, de régi, ősi szokásnak említik később, 1900-ban is. „Hagyományos ősi szokás az is, hogy így pünkösöd táján felkerekedik a sok csíki asszony, felpakol a tarisznyájába mindenféle hazulról való jókat, és megy meglátogatni a leányt”.¹⁸

A találkozásra minden esztendőben a meghatározott napon került sor, hisz Csíkbán minden faluban pontosan tudták, mikor kell indulniuk, hogy a szokáshoz híven találkozzanak gyermekükkel. „Miként minden esztendőben, mikor közeledik a piros pünkösöd ün-

nepe, felkerekednek a csiki asszonyok, előveszik a tulipántos ládából a csipkés fekete csepszet s az ünnepi szőttest”, és indulnak Brassó városába.

Minden faluban a szolgálonak állt leányok szülei, hozzátartozói „társaságokba állva megfogadják a szekercst, ellátják magukat úti pogácsával, mézes-köményes pálinkával, s indulnak tíz-tizenkettenként egy szekéren Brassóba, meglátogatni a leányt”.¹⁹

„Míg is várja a csiki asszony, hogy a pünkösöd napja közeledjék, ez az idő az, amikor száz meg száz anyókából álló karaván húzódik gyékényes, csengős szekereken faluról-falura brassó felé.”²⁰ Körülbelül megjelölik a szekerek számát is: „a gyékényes szekerek százával vonulnak Brassóba, s a karavánban sok száznyi csiki asszony siet meglátogatni a leányát vagy leányait, akik a Cenk alatt levő városban szolgálnak. Ünnepszámba megy ez a látogatás úgy az anyák, valamint a lányok részéről, minthogy éveken keresztül csak pünkösdkor látják egyik a másikat, s ilyenkor aztán mindenik szolgálóleány felhasználja a konvenciók szabadságát, hogy a falujabeliekkel együtt pacérozzzék a brassai nagy álén.”²¹

A fenti adatok is azt bizonyítják, nem tévedünk, ha legalább ezerre tesszük a Brassóban szolgáló csiki lányok számát: „ott van szolgálatban ezernyi csiki leány a vén Brassóban, ahol nagyon keresettek a csiki szolgáltók”.²²

A látogatás örömet néha a pünkösdkor szokásos eső annyira szomorítja, hogy a városban „alá-fel”-járás, a „pacérozás”, a piacon a „tereficselés” helyett a gyékényes emyő alatt húzódnak meg. Ilyenkor csak emlékeznek arra, hogy előző éveken „csupa székely leány és asszony nyüzsgött”, „a nagy promedán kömyékén örvendezve egyik a másikának, mert már karácsony óta nem látták egymást: anya és leánya.”²³ De az is előfordult, hogy éveken át csupán e néhány napon találkozott a szolgálóleány szeretteivel.

A viszontlátás örömei között a városban és az otthon történt dolgok kibeszélése jó érzéssel táplálja a találkozás napjait. Néha egy-egy legény, de az anya mellett a szolgáló húga, néneje, valamelyik rokona is részese ennek a látogatásnak. Néhány nap után a látogatók búcsúznak a lányoktól. Sok könny, jó tanács, biztatás, figyelmeztetés után indulnak haza a szekerek „Csikország felé”, majd sorba betérnek falujukba, a dánfalviak Dánfalvára, s azután még napokon át a család, a rokonság, barátok, ismerősök, falustársak között arról beszélnek, mit láttak-hallottak a nagyvárosban, milyen körülmények között él lányok szeretteiktől távol.

Miért is mentek a csiki lányok a nagyvárosokba szolgálni? Azért, mert a nagyszámú családok nem tudtak megélni a csiki földből. Volt, aki elvándorolt, aki ideiglenesen keresett munkát más vidéken, akár más országban, aztán hazatért, de számosan maradtak végleg távol, többségük Moldva és Havasalföld nagyobb városaiban.

A Nemzeti Társalkodó 1836-ban megjelent számában régi eltávozásokról írak: „Székelynek szabad hazájából kiköltözni (Siculis libere emigrat) – ez áll az 1555 dik esztendőben összeállított ’s Dobó István és Kendi Ferenc erdélyi vajdák, székely ispányok által megerősített székely törvények közt, s ezen szavakból bátran azt következtetni, hogy Székelyek közül nemzeti lételöknek 1555. előtt lefolyt időszakban is történtek kiköltözések; mert itt szabadság van határozva a kiköltözésre.”²⁴

Teleki Domokos 1796-ban megjelent művében azt közli, hogy a Gyimesekben még kevesen élnek, akik többnyire székelyek, de akik Moldvából érkeznek oda, azok is székelyek, az utóbbiak korábban távoztak a Keleti-Kárpátokon át, de a hegyen túl is találni székelyeket: „Moldvában ilyen kivándorlottak, kivált székelyek igen sokan vagynak, és nevezetesen ezen utolsóknak két nagy falujuk is vagon. Amely öt magyar falut telepí-

tettek Bukovinába, az is mind olyan kivándorlott magyar és székely lakosokból áll, kiket oda összevontak”.²⁵

Adatok sokaságát sorakoztathatnók fel arról, hogy különböző körülmények között: katonákként, politikai üldözöttekként, máskor szárazság, éhség miatt, a jobb megélhetés reményében is a csiki székelyek mikor, milyen körülmények között voltak kénytelenek elhagyni szülőföldjüket.

Bár kevesebb időre, de a szülőföld elhagyására kényszerültek azok is, akik távoli helyekre szolgának, szolgálónak állottak. Nem használták a cseléd szót: a fiatalok szolgának, szolgálónak távoztak hazulról. Bizonyíthatjuk, hogy a Sóvidéken is hasonlóképpen vélekedtek.²⁶

A szolgaság, de különösen a szolgálóság legtöbbször tisztességet, megbecsülést, több tudás szerzését, szorgalmat jelentett. Aki több ideig volt szolgáló városon, az többet is tudott, mint az otthonmaradottak: jobban sütött-főzött, sokat hallott a világ dolgairól, belelátott a városi élet fejlettebb voltába, szorgalmával, kitartásával helytállt a városi követelmények között. A falvakban úgy tekintettek rájuk, mint akik különbek a többi lányoknál.²⁷ Elsősorban a szegények, a sokgyermekes családok lányai mentek szolgálni, de gyakran a gazdagabbak is hosszabb-rövidebb időre. A szegényebbek különösen azért, hogy szolgálóságuk idején összegyűjtsék a férjhezmenéshez szükséges staféring jelentős részét.

Legtöbbször 3-4 évet szolgáltak, de voltak olyanok, akik 6-8 esztendő is eltöltöttek városon. Megkedvelték a felfogadó családok, szinte nélkülözhetetlen hozzukartozónak tekintették, s gyakran még azután is meglátogatták szülőfalujukban, miután hazatérve férjhez mentek, s családos-gyermekes asszonyok lettek.

Bukarestben szolgáló székely leányról írt Barabás Miklós, aki 1831–1833-ban tartózkodott Havasalföld fővárosában: „Az egész Rajmond család igen művelt volt – írta önéletrajzában –, a kisasszonyok, sőt anyjuk is az oláh és a modern görög nyelven kívül ... jól tudtak franciául, olaszul, sőt magyarul is elég jól beszéltek, mely utóbbit a magyar cselédektől és dajkáktól tanulták el. (Sok székely cseléd volt Bukarestben, mert jól fizették őket, s jobb hasznukat vették, mint a cigány vagy oláh paraszt cselédeknek; így aztán sok bojár és katona tudott többé-kevésbé magyarul.)”²⁸

Korábbi évszázadokból is ismerünk adatokat székelyek kivándorlásáról; fejedelmi kedvezőtlen intézkedések következtében a XVI. században, majd a székely felkelés kegyetlen megtorlása miatt 1562-ben, amikor a székelyek szabadságvesztése és jogfosztása következett.²⁹

A kuruc szabadságharc idején kétszer is menekülnek nagyobb számban székelyek a Gyimesi- és Ojtozi-szoroson Moldvába és Havasalföldre; az 1705. évről írták, hogy az „erdélyi kinn lévő főrendek, nemesek feleségestől, gyermekestől ki Moldvába, ki Havasalföldre, ki Máramarosba, Magyarországba, Törökországba elbujdosott”. De 1707–1711. években szintén nagy számban menekültek a székely kurucok a Keleti-Kárpátokon túlra.³⁰

Következett az 1717–1718-as szárazság, majd esőzés, amikor Csíkból számosan más vidékre menekültek. És ebben a században ismét újabb csapást jelentett a székelysége, elsősorban Csíkra és Háromszékre, a határország szervezése, amikor már az előkészítés idején 270 családfő hagyta el otthonát, követve őket az átjárókon és titkos ösvényeken olyanok, akikről pontos kimutatást nem készítettek, aztán 1764. január 7-ét követően legalább még 640 család távozott, akik közül idővel néhányan hazatértek, de a legtöbbször bizonyos ideig Moldvában maradtak, később jelentős részük Bukovinában telepedett le.³¹

Az egyik jelentésben, miután már említették a határok őrizőit, s azt, hogy a csíkiak naponta távoznak Moldvába, példaként azt írták: „Alázatosan repraesentálom Méltóságos Generális Uramnak, hogy szintén ezen órában jöttek valami 40-ig való csíki limitrophus katonák [a katonaságot elfogadó, az erőszakosan szervezett határőrségre felelős] egész szekérrel bágáziástól s vagyon közöttük csak ifjú legény 18, madéfalviak; a többi pedig a körül való falukból valók, s azt mondják, hogy itten, a sáncon akarnak bémenni, s ahol bémertek a csugesen, az ottan lévő strázsák elszaladtak, egyik Zöld Mátyás volt.”³²

És a kivándorlás különböző, de kényszerítő indokok miatt folytatódott tovább a XIX. és XX. században is. Orbán Balázs írta 1869-ben: „A természet adományainak ezen gondatlan elhanyagolása, a föld kincseinek ezen tekintetbe nem vétele okozza aztán, hogy Csíknak felszaporodott népessége otthonjában tevékenységi tért és foglalkozást nem kaphatván, munka után menve vidékekre elvándorol. Midőn a kaszálás, cséplés korszaka bekövetkezik, akkor Csík férfi népességének fele karavánokban vonul a megyékbe munkát keresni, mit, mivel nagyon jó dolgúak, szorgalmatosak, kapnak is. Ekként vándorolnak el messze vidékekre a nők kukorica-kapálás- és aratáskor, s kik nyugatra tartanak, azok a munka végeztével vissza is térnek tűzhelyükhöz, de sokkal veszélyesebb a munkakeresőknek kelet felé áramlása, mely mindig künnmaradókat, s mi több – áldozatokat hagy maga után.”

A Bukaresttől 8 kilométerre fekvő Chitilán működő cukorgyárban 1881-ben 600 munkás dolgozott, legalább fele erdélyi s mintegy 200 székely, akik a jobb fizetés reményében mentek át a határon, azonban az egyezség szerinti összegnek csak felét fizették ki.³⁴ Ugyanennek az évnek első felében hivatalos kimutatás szerint csupán Csík megyéből útlellyel 1194 férfi és 155 nő utazott Romániába – munkára, akikről azt írták, hogy visszatérnek.³⁵

Három adatot közlünk Csík lakosságáról:

1721:	33 491
1850:	92 449
1930:	157 748

Az első esetben valamivel több mint 100 év alatt majdnem háromszorosára, míg a következő közel 100 évben még duplájára sem emelkedett a lakosok száma, mégis egyre fokozódik a túlnépesedés.

Csíknak 1938-ban a lakosság 29%-a „mezőgazdaságon kívüli jövedelemre utalt”, s ennek eredménye, hogy a „népfölösleg állandó ütemben vándorol a megszokott útvonalakon”. A továbbiakban Venczel József írta, hogy a népesség Csíknak „30 százalékkal emelkedett, s a viszonylagos túlnépesedés következményeképpen negyedszázazer lélek elhagyta a megye területét”, akiknek egyik része napszámosként dolgozott, másik része szolgának állt, harmadik része pedig végleg kitelepedett.³⁶

Ha tovább szűkítjük a csíki adatokat, akkor megállapíthatjuk, hogy Szentdomokos, Szenttamás, Jenőfalva, Karcfalva, Dánfalva lakói közül 1869 és az 1930-as évek között „mintegy 6000-re tehető az elvándorlók száma”.

A jobb tájékozódásért érdemes egy pillantást vetnünk más országok népszaporulatának néhány adatára is. Svédországban az 1000 lélekre jutott természetes szaporulat 1924-ben 5,8, Franciaországban 1,5 Japánban 12,6, Romániában 14,1, Magyarországon 6,5, Erdélyben 8,6, Csíknak pedig, az egész megyét tekintve, minden fenti számot felülmúlóan 15,5, de az előbb említett öt községben 22,3 – jóval több az említett országokénál. Ez a szám a későbbiekben már 10,0-ra csökkent, de még mindig meghaladta a romániai 9,6-ot vagy az erdélyi átlagot, az 5,2-öt, nagyon közel maradva az

által Csíkhöz, a 9,9-hez. Mintegy összegezőként Venczel József így fogalmazott: „falvaink évente százakat dobnak ki a nagyvilágba – bolyongónak, iparosnak, kültelki munkásnak, napszámosnak, cselédnek”.³⁷

Ha csak Dánfalva természetes szaporulatát vesszük figyelembe, megállapíthatjuk, hogy 1800 és 1935 között 11 763 gyermek született. A tízévenkénti születés két szakaszát követve 1800–1809-ben 532, 1900–1909-ben 1149, valamivel több a kétszeresénél.

Tovább haladva: 1800-tól 1935-ig tehát 11 763 gyermek született e faluban, meghalt 7662 ember, ami azt jelenti, hogy 135 év alatt Csíkdánfalván a természetes szaporulatnak 4101-nek kell lennie. Ennek ellenére 1929. szeptember 25-én 2844 személy lakott a községben.³⁸

1929. szeptember 25-én a legtöbb családban, 102-ben, már 2 gyermek született, 25-ben 6, majd 1-ben 10. Ekkor összesen 472 család volt Dánfalván.³⁹

A földterületek összessége a lakosság arányához viszonyítva s ebből következően a viszonylagos túlnépesedés eredménye volt, hogy Dánfalváról évről évre nagyobb számban indultak, különösen a lányok szolgálatot keresni.

Ha kissé visszatekintünk a történelmi adatokra is a szolgák, szolgálók sorsával kapcsolatban, megállapíthatjuk, hogy már az 1500–1600-as évekből számos feljegyzést találunk arról, hogy Erdély különböző területein miként éltek szolgák, szolgálók. Egy időtől kezdődően hivatalból megszabták azt is, hogy mennyi bért szabad fizetni a szolgálatba állóknak, s annak betartását szigorúan megkövetelték mindkét fél részéről.

Azok, akik szolgálónak készültek, kevesen maradtak saját falujukban, legtöbbjük közeli távoli városokba szegődött el. A dánfalvi leányok közül kevesen Csíkszeredában, Sepsiszentgyörgyön is elhelyezkedtek, de legtöbbjük Brassóban szolgált. Trianon előtt és 1940–1944 között sokan találtak gazdára Budapesten, de már ebben az időben, majd a 920-as évektől kezdődően Bukarestben is.

A Brassóban szolgálatot kereső csíki leányokról írták 1885 januárjában: „A cseléd-ségnek tegnap volt szent „alásfel” napja. Egyebet sem lehetett az utcákon látni kisírt szemű szolga és szolgáló népet, amint egymástól búcsúzkodtak. Hogy a cókmozót annál könnyebben lehessen az új gazdához szállítani, a szülők is bejöttek faluról, s gyönyörűség volt nézni, mint számoltatják magzatjaikat a megtakarított summa és jó nagaviselet felől. A becsületes, jó magaviseletű cselédek itt maradtak, a rosszak és megbízhatatlanok Bukarest felé vándoroltak, a székely lányok Eldorádójába.”⁴⁰ Azért lehetne vitatkozni ezen a megfogalmazáson! Csupán csak annyit fűzünk hozzá, hogy egyoldalú, bizonyos fölényességet sugalló megállapítás a határon túl kerülő székely lányokról.

Bukarest mellett más romániai városba is eljutottak a székely lányok. Galacot említve írták: „a székely lányokon kapva kapnak az oláh uraságok, mert csinosak, formásak és alkalmazkodóak”.⁴¹

Sodródtak néhányan az élet elvetésének örvényébe is, megtörtént a „golyahozta kis batyú” érkezése is, azonban ez csak a ritkább esetek közé tartozott, hisz többségük szorgalmával, tisztességével, pontosan végzett munkájával dicsőséget szerzett családjának, falujának is, a kislányként, alig 10–13 évesen kezdett nagy felelősséggel járó feladatának jó elvégzésével. Inkább úgy tekinthetünk ezen hírekre, mint az olyan történetekre, amelyeket a hírhozók, alig várva az újabb eseményre, lehetőleg felnagyítva, kissé általánosítva is, gyorsan megírnak, de 100–200-ról nem szólnak semmit, mert ott különösebb érdekesség nem történik, csupán annyi, hogy a szolgálók mindenki meglegedésére végzik mindennapi feladatukat.

Azt is mondtuk, hogy sok esetben a szolgálólányt családtagnak tekintették, más helyen viszont a lehető legtöbbet követeltek tőle.

Duka János egyik könyvében a szolgálókról is található anekdota: „A felcsíki falvakból sokan mentek szolgálni mindenfelé, de elsősorban a nagyobb városokba, hogy a lányok meg-

szerezzék a „staférunjukat”.Egy dánfalvi asszony is elvitte a leányát Brassóba, ahol a nagysága így bízta az aggodalmaskodó édesanyát:

Nálunk a cselédnek
igen jó dolga van.
Kenyér a kredencbe,
kulcs a zsebembe,
mikor akarsz, akkor vágatsz belőle!

Ezzel a humoros mondással szokták példázni Csíkban a cselédek jó sorsát.⁴²

HÓGATÁS

Építettem egy kicsiházat[az erdön] s a marháknak egy szint külön, mert a medvék s a vaddisznók jártak borzasztóan, úgy, hogy a lovakot különösen nem tudtam ott megtartani, bé kellett éjjelre rekeszteni, s ennek adtam, s úgy vótunk.

Kaszáltunk, s a tüzek égtek mindenfelé. Eszembe jut ez a Antal Áron izeje, hogy a Pálokról s rókákról, hogy má a hógatás is belé vót írva az ő cikkibe, amit írt, kezdek hógatni: hóóóó–hóóóóóó! Úgy, má úgy körülbelől 9 óra vót, este, vagy még több es lehetett. S megszólal a hóóóóó az Égés-tetőn, s meg Kocsis-tetőn, s meg Medvegödörbe, s mindenfelé, s úgy ment ez a hógatás ide. Úgy béhoztam vót ezt a hógatást, me addig nem vót, hogy egészen, azt hiszem, hogy öt-hat évig es, még házasember vótam, akkor es... De azt hiszem, még ehíszte még tíz évesnél is több házas ember vótam, még akkor es, mikor kimentem, s ott kaszáltunk, s este megkezdtem, s ez ment úgy, hogy egész mindenfelé, mintha parancsszó lett vóna. Én csak megkezdtem, s akkor mindenütt folytatták. Éjjel. De szép vót. Szép vót.

Albert Mihály 78 éves – 1974. június 5.

1.Vécsey Gyula 1970. 143.	22.Uo. XIII. évf. 82.sz. 1895. jún.1. 2.
2.Imrch István 1994.229.	23.Uo.
3.Veress Dániel 1972.11.	24.Nagy Ajtai Kovács István 1836. 390.
4.Imrch István 1994. 228.	25.Teleki Domokos 1993. 52–53.
5.Albert Ernő 1993. 164.	26.Barabás László 1995. 207.
6.Balázs Márton 1942. 50.	27.Uo. 211.
7.Bálint Sándor 1976. 337.	28.Barabás Milkós é.n. 214.
8.Balassi Bálint 1955. 55.	29.Demény Lajos 1976. 52.
9.Dr. Endes Miklós 1938. 211.	30. Csutak Vilmos 1993. 190–191.
10.Balázs Márton 1942. 50.	31.Jakab Elek 1878. 56.
11.Tátrai Zsuzsanna 1990. 175.	32.Nagy Ajtai Kovács István 1836. 2. félév. 400.
12. Bálint Sándor 1976. 336.	33.Orbán Balázs II. Csikszék 1869. 5.
13.Dr.P. Boros Fortunát O.F.M. 1994. 78–80.	34. – s. – f. Nemere XI. évf. 99.sz. 394.
14.Daczó Árpád (P. Lukács O.F.M.) 2000.23–24.	35.Nemere XI. évf. 84.sz. 1881. 333.
15.Uo. 26. és elmondta Petres Andrásné Péter Rozália, aki Csikmadarason született	36.Venczel József 1980. 42–46.
1904. szeptember 22 én – elmondta 1974. június 27-én.	37.Uo. 116.
16.Vécsey Gyula 1970. 144.	38.Uo. 77. és 83.
17.Székely Nemzet XI. évf. 76.sz. 1893. máj. 26. 2.	39.Uo. 84.
18.Uo. XVIII. évf. 83.sz. 1900. jún. 2. 2.	40.Székely Nép III. évf. 2.sz. 1885. jan. 3. 2.
19.Uo. XIII. évf. 82.sz. 1895. jún. 1. 2.	41.Székely Nemzet VII. évf. 132.sz. 1889. aug. 27. 2. – Székely lányok Romániában
20.Uo. XI. évf. 76.sz. 1893. máj. 26. 2.	42.Duka János 1995. 69.
21.Uo. XVI. évf. 79.sz. 1898. máj. 28. 2.	43. Antal Áron 1927.

TÁNC

Egyik legfontosabb közösségi szórakozás. Legtöbbször a vidámság, a találkozás öröme kíséri. Elsősorban a fiatalok, de a gyermekek, házasemberek, sőt öregek is táncolnak. Az idők folyamán a táncok is alakulnak, újabbakkal bővülnek.

A falu közössége mindenütt jól tudta, hogy a fiataloknak találkozási lehetőséget kell biztosítani, s erre régóta legjobb alkalom a tánc. De a vasárnapi találkozások mellett táncra alkalmasak voltak a lakodalmak, a fonók, kalákák, névnapok, katonabúcsúk, keresztelők stb., még a legény vagy leány halálakor is, az úgynevezett „halott lakodalma”, amely temetés utáni rövid táncból áll.

Legfontosabb és leggyakoribb az ifjúság vásár- és ünnepnapi tánc. Többnyire legények szervezték.

Táncoltak a gyermekek is. Egy-egy utcából összegyűltek, citerára, furulyára vagy ének-szóra vidáman táncoltak.

A vasárnapi táncokat gyakran tízesenként rendezték, Dánfalván négy helyen is, de nyáron szabadtéren, valamely nagyobb udvaron, csűr előtt a négy tízes fiataljai együtt táncoltak. Később Antal Gyula nagytermében, az iskola felépítése után dísztermében, egy időben a község háza nagytermében rendeztek táncokat. A kultúrház felépítése, valamint a Falu Háza berendezése után jó lehetőség mutatkozik a táncolásra is. Újabban, különösen lakodalmakat, a község háza vendégtermében is tartanak, de előfordul, hogy nagyobb sátrat húznak fel, amelyben ünnepelnek, lakmároznak, táncolnak.

A táncban bizonyos szabályokat is betartottak a fiatalok. Ünnepi öltözetben jelentek meg. A lányok vasárnapi ebéd után minden tízesből az országúton találkoztak, egymást karonfogva, 8–10-en egy sorba állva énekszóval végig-haladtak az úton. Gyakran a legények is a lánysorok mögött csatlakoztak hozzáuk, együtt énekeltek. Igazi szép látvány volt a népviseletbe öltözött, szépen éneklő vidám fiatalok vonulása. A lányok régi hagyomány szerint részt vettek a vecsernyén, azután csoportosan indultak a tánchelyre. A legények kocsmában vagy háznál pálinkát vagy bort ittak, azután indultak táncolni. Érkezésükig a lányok magukban párt alkottak, úgy táncoltak, esetleg sorban álltak a padok előtt. Az érkező legények intettek annak a lánynak, akivel táncolni akartak.

A közös táncolás alkalmával Dánfalván szokás volt, hogy a leányt az anyja elkísérte a táncba, utána együtt tértek haza.

A fiatalok vasárnapi táncja mind a hat felcsíki faluban közismert volt.

*

Az a folyamat, ami a pogány életmódból a kereszténységre áttérés alkalmával végbe ment minden területen, az a táncokban is kialakult. A későbbiekben is az egyház gyakran tiltotta az olyan megnyilvánulásokat, amelyek a pogányságra emlékeztettek, másokat pedig kereszténnyé alakítottak.

A XV. század előtti időszokról kevés feljegyzés található a hagyományos táncokról, azonban a feljegyzésekben leírták, hogy tiltják az ünnepnapokon, templomokban, temetőben való táncolást.

Arra is kitémek, hogy a keresztények arra törekedtek, hogy a „Pogány innepjeikből Keresztyén Innepeket csináljanak”, de a megszorított ünnepok során a valóságos célt elhagyják, és az „Isteni tisztelet helyett illetlen táncokban foglalják magokat”.¹

Csikban 1666-ban így vélekedtek a táncról: „Eleitől fogva régi időben is mindenkor tilalma volt az (:sátoros:) ünnepeken való táncolásnak, királyné-asszony-ültetésnek, mely pogányoktól maradt szokás ezután is tilalmas; hanem az ifiak abból az ordinarius parochus paptól vegyenek engedelmet és szabadságot”; „egyébaránt az büntetése mindenkétől sigillatim flor. 1, kik engedelem ellen táncolnak. De az engedelem is délelőtt semmiképpen ne lehessen, se pedig vecsernye alatt, mert az tilalmas mindenkor.

Szent János estin való virasztáson (való táncolás) semmiképpen meg nem engedtetik (sub poena flor. 1) (: éppen éjfélig, annál inkább hajnalig vagy virradatig, hanem késő vacsora ideig, mikor ember le szokott nyugonni ágyába, az is tisztességesen, egyébaránt a büntetés flor. 1.”)²

Vecsernye előtt még a XX. században sem kezdődött a vasárnapi tánc.

A csiki papság előterjesztésére Csik-, Gyergyó- és Kászsónszék végzése szerint, amelyet Csiksomlyón 1726. augusztus 1-jén tettek közzé a 14. pontban azt fogalmazták, hogy „szombat vagy ünnep estin kalákában táncolókat, kik amiatt a vasárnapi misét vagy ünnepnapikat elvesztetlenek”, a megyebíró 3 forintig büntesse, de vonják felelősségre azt is, ki házánál a táncolást megengedte.³

Jenőfalván a falu nótáriusa 1795-ben írta: „Az ifjúságnak ki kell adni és publikálni, hogy senki ne merészeljen „táncolni”, testi büntetés alatt, sem mijesnap, sem ünnep- és vasárnap...”. Büntetése a jobbágnak, katonának egyformán kijár: 25 bot. Szintén Jenőfalván 1847-ben is szabályozták a táncolást: aki az ezredparancsnokság engedélye nélkül táncolásnak helyet ad, azt pénzbeli és testi büntetésben részesítsék.⁴

Madarasi táncolás emlékét őrzi egyik csiki oklevél. 1804-ben írták, hogy Kásás Miklós, aki 30 éves és Cserei Pál jobbágya a legények kérésére György Péterhez ment furulyálni s ott „a legények táncoltak egy darabig”.⁵

Szentiváni Mihály 1847-ben erdélyi útja során Csikban is megfordult. Azt kiemelte, hogy udvariasságot színmutatás nélkül talált, de a katonák és civilek között él az ellentét mulatságokban is. Azt írta: „A provincialisták és katonák közti feszültség itt – mivel több a nemes – szembetűnőbb víg és komoly dolgokban. Mulatságaik ritkán közösek, s azokban is kitérsző a két tónus tusakodása. Legszebb lánynak is ritkán sikerül katonát és nem katonát egyesíteni udvarlói közt”.⁶

A táncolási módról közölt adatokat moldvai utazása feljegyzéseiben Imets Fülöp Jákó, a somlyói gimnázium igazgatója. Arról írt, hogy a moldvai fiatalok egyik táncban „a fiúk és leányok egymás mellett külön bicegnek a tactusra” és azt, hogy a nálunk, tehát Csikban szokásos páros táncok e népnél ismeretlenek. A csiki táncolási módot kiegészíti: „Láttam, csak két évtized előtt, hogy a mi öregebb székelyeink is a páros táncban minél távolabb tartották magoktól a táncosnét. De rövid időn is nagyot döccent a világ kereke. A modern polkák, zepperek és cancanok tisztátalan célja éppen az, mit illemesebb apáink kerültni ügykeztek”.⁷

1931-ben került sor először az Ezer Székely Leány találkozóra. A Csiki Lapokban hivatkozva az Erdélyi Tudósítóban megjelent közlésre, arra kérik a növegyeteket, a papságot és tanítókat, hogy a somlyói búcsúra a székely leányok a maguk készítette ruhában való felvonulását készítsék elő.⁸

Az alapos előkészítés bizonyossága, hogy a továbbiakban is egymást követték a falhívások az ünnepség jó megszervezésére. Áprilisban az Erdélyi Római Katolikus Nőszövetség felhívását lehetett olvasni, kiegészítve azzal, hogy „a múltak édes emlékeihez való

ragaszkodás” táplálja az ünnepségre érkező lányokat, „hogyan anyáik gyönyörű ösi viseletében jelenjenek meg”.⁹

S valóban népviseletben öltözött táncosok gyűltek össze, nagy sikere volt az ünnepségnek. A dánfalvi leányok megalakulásától kezdve részesei voltak a találkozónak. Megelőzően a felcsiki falvakat is végigjárta Bándi Mária tanárnő, és megtanította az egységes néhány mozzanatról álló közös táncot. 1990-es újrakezdés óta továbbra is minden évben táncosok képviselik a községet.

De 1932-ben a helyi román csendőr feljelentése következtében azért büntették meg Dánfalván Szöcs Istvánt 1000 lejellel, mert kaláka végeztével a házigazda zenészeket fogadott, s a vendégek táncoltak.¹⁰

A második világháború után a felcsiki táncmozgalom nagy sikerének kell tekintenünk a Madarason, korábban Dánfalván is tanító Miklós Márton és Böjte Rozália tanárnő alapította csoportot, amelyet Forrás Népi Együttesnek neveztek el. A helyi tánc- és zenei-, szokáshagyományokat népes szereplőkkel nagy sikerrel mutatták be. Ilyen címen készítették műsort: *Madarasi lakodalmas, Felcsiki leányszöktetés, Találkozó a Hargita forrásnál, Hargita hangjai*. Munkásságuk megbecsülését, elismerését jelentette, hogy műsorukat a Román Televízió Magyar Adása külön is bemutatta, példát állítva Erdély népi mozgalmi elé. Táncjátéknak dolgozták fel a *Kádár Kata* népballadát is. 1989 után az együttest Svájcba is meghívták vendégszereplésre.

1981-ben Szentdomokoson megalakult az Öregek Táncs csoportja. Sikerrel mutatták be a régi táncokat, gyakran szerepeltek különböző ünnepeken és más megyékben is, legutóbb 2009-ben.

Dánfalván a szokásos táncok szünceiben egy-egy legény önállóan is táncolt. Egy községben kevés ilyen közönség elé kiálló jó táncos volt, Abos Károly viszont rendszeresen megtette, később is szívesen eltáncolta kedvenc táncát. Japán gyűjtők Abos Károly táncát 98 éves korában, a magyarost, féloláhost filmre is vették. 2009 januárjában a község lakossága születésének 100. évfordulóját ünnepelte, ekkor is az ünnepi szertartás után a templomból kijöve, a zene hallatán, s a közönség biztatására táncba fogott: néhány lépést mutatott be, de páros táncba is kezdett. Elmondta azt is, hogy a mulatozás közben mindig kedvét lelta a táncban, s másokat is szórakoztatott vele: „Ha a muzikaszó megszólalt, tudtam mulatni, az italt is meg tudom inni”.

Abos Károly ünnepsését 2010. január 11-én a Duna Televízió Esti Híradója is bemutatta.

A japán gyűjtőnek a 60. évén felüliek régi dánfalvi csoportos és páros táncokat mutattak be: Bene József és neje, Irén, Karda Alajos és neje, Ilona, Ambrus Gergely és Szabó Ilona, Dobos Ignác. Filmre vették a lassú és gyors csárdást, magyarost, féloláhost, seprűst, elvesztettem zsebkendőmet, gólyást, öreg zsidóst, az újabb keletű németest, a bécsi keringőt. A már említett japán gyűjtő által filmre vett táncokat 2007 decemberében a zenekar karácsonyi koncertjén a lakosságnak is bemutatták.¹¹

A dánfalvi táncokat színpadon is lehetett látni. Említettük már, hogy a 930-as években, majd a 40-es évek első felében a dánfalvi fiatalok is rendszeresen részt vettek az Ezer Székely Leány ünnepségein, ahol a falvak fiataljai közösen táncoltak. 1949-ben már rendeztek megyei kultúrversenyeket. A dánfalvi táncosok a székely Vigadóban nagy sikerrel szerepeltek. Az akkori fűvőzenekar kísérte.

1952-ben a diákok alakítottak táncs csoportot, amellyel szintén kultúrversenyen vettek részt. 1958-ban a női táncs csoport szerepelt sikerrel Marosvásárhelyen. Azután is hosszabb-rövidebb időre alakult mindig újabb táncs csoport. A 970-980-as években a dánfalvi néptánc továbbtanítását egy lelkes tanító család, Albert Dénes és felesége, Margit vállalták. Nagyon sok előadást szerveztek mind a községben, mind a szomszéd községekben.

1991 után a felcsíki falvak fiataljai táncos-énekes találkozókát is rendeznek. 1991-ben Madarason, 1992-ben Dánfalván, 2000. június 7-én Szentdomokoson találkoztak.

A dánfalvi táncsoport 2003-ban Felső-Ausztriában szerepelt az európai adventi találkozón, a 25 meghívott ország képviselői között. Látogatásuk nagy jelentőségű volta az ausztriai magyarok és a helyi lakosok számára. Márton Árpád, a linzi magyar táncsoport felelőse a látogatás után cikket jelentetett meg a Hargita Népeben. Azt írta: „A dánfalvi táncsoport fellépése a fénypontja volt a kétnapos találkozásnak. Gramastetten polgármestere személyesen hívta meg a táncsoportot ebédre, megköszönte a jó szereplést, és meghívta őket a jövőben megrendezendő találkozóra is.”

A látogatás során az egész Székelyföldet képviselő kiállítást is rendeztek: „A kétnapos rendezvényen kiállítást szerveztünk a Székelyföld hagyományos termékeiből: kerámiákból, hímzett terítőkből és szőtesekből”.

A látogatás során a táncsoport szereplése a messze földön élő magyarok és osztrákok előtt is a község lakosságának megbecsülését jelentette. Márton Árpád így folytatta írását: „A záróünnepség alkalmából jótékonysági előadást tartottunk Linzben a felső-ausztriai magyarok számára, ahol a terem zsúfolásig megtelt. Tiszta szívvel kijelenthetem, hogy a világon bárhol büszkék lehetünk hagyományainkra, kultúránkra, népviseletünkre. Ezt az örökségünket – ha szegények vagyunk is – nem veheti el senki tőlünk! Még egyszer köszönöm a jó együttműködést, további jó munkát kívánok a csíkdánfalvi néptánc-együttesnek.”¹²

A népi táncok további őrzésében fontos szerepe van a manapság gyakori ünnepségeknek, a testvértelepülésekkel való találkozóknak. Olyankor többnyire színpadon helyi táncokat is bemutatnak, társas táncot is járnak a fiatalok, idősek, de hamar áttérnek az új, modern táncokra.

Manapság szinte minden faluban alakult táncegyüttes, tagjai képzését helyi tanítók, tanárok vagy fogadott táncoktatók végzik. A dánfalvi táncmozgalmat Juhász Levente irányította.

Dánfalván működik a Pántlika és a Bogács néptánc együttes.

2008-ban már a helyi táncokon kívül Madarason reneszánsz táncházat is alakítottak, Tóth Márta 15–17. századi történelmi társastáncokat tanít.¹³

Emlékezetes marad az a tánctalálkozó, amelyet 2009. október 8–11-e között rendezett a balánbányai Botorka Művelődési Egyesület és a Nexus Alapítvány. A XIII. alkalommal megrendezett Nemzetközi Néptáncfesztiválon a Báthoriak korának azon eseményét idézték, amikor Báthori Endre bíborost és Erdély fejedelmét 1599-ben Szentdomokos határában, Pásztorbükkön kivégezték. Nyolc helységből mintegy 250 szereplő érkezett Balánbányára. A nagyszerű műsort Pásztorbükkön, a bíboros kivégzése helyén is október 11-én bemutatták, ugyanis a Szentdomokosiak és környékiek minden évben elzarándokolnak Pásztorbükkre.¹⁴

Gyermeklakodalom. Az utóbbi években Felcsíkon rendszeresen megtartják a gyermeklakodalmat. Szervezői sikerrel elevenítik fel azt a hagyományt, amikor minden faluban a felnőtteket utánozva a gyermekek gyakran rendeztek gyermeklakodalmat. Sorra került a rendezvény már több felcsíki faluban, Karcfalva, Szentdomokos és Balánbánya után a IV. találkozóra 2004-ben Dánfalván került sor. A szervezők nagyszerű ötlete volt, hogy az ilyen találkozókát lehetőleg ki kell terjeszteni a szórványvidékekre is. Szervezője a Pántlika Gyermek-néptáncgyüttes, amelynek vezetője Juhász Levente. De előkészületeiben részt vett az egész tantestület és a szülők. A meghívott székiek a Szalmakalap Néptáncsoport tagjaival érkeztek, vezetőjük Filep Sándor.

A találkozó során végigjátszották a lakodalmi szokásokat: a menyasszony házánál a kapufélfára felállították a fenyőfákat, a széki vőlegény és kísérete indult a dánfalvi lány kikérésére, elmondták a szokásos rigmusokat, megjelent az álmenyasszony, a templomban is megáldották a fiatalokat, majd a falun végigkísérték az új párt. Meg kell jegyeznünk, hogy 450 gyermek örülhetett a találkozásnak. Az egész lakosság támogatta a rendezvényt, az asszonyok 4500 töltelékes káposztát készítettek.¹⁵

Így nőhetnek fel fiataljaink gondos irányítással a hagyományok éltetőinek.

1. Dömötör Tekla 1979. 27. és 56.
2. Imreh István 1983. 289.
3. SZOT VII. 323:1559.sz.
4. Imreh István 1987. 198–199.
5. CSÁLvt F. 28. III. csomag 161. sz.
6. Szentiváni Mihály 1986. 130.
7. Imets Fülöp Jákó 1870. 73.
8. Csiki Lapok XLIII. évf. 6. sz. 1931. február 8. 2.
9. Csiki Lapok XLIII. évf. 15. sz. 1931. április 19. 2.
10. Csiki Néplap II. évf. 7. sz. 1932. március 23. 3.
11. Csikdánfalvi Harangszó III. évf. 12. sz. 2007. 3.
12. Hargita Népe XV. évf. 292. sz. 2003. december 17.
13. Csiki Hírlap III. évf. 80. sz. 2008. április 25.
14. Honlap.
15. Sarány István Hargita Népe XVI. évf. 90. sz. 2004. április 20.

Sem a falcsíki, sem a dánfalvi korábbi zenei hagyományokról nincsenek feljegyzéseink, legfeljebb létére következtethetünk abból, hogy táncokra Csíkban már korai utalásokat találhatunk.

Népi és gyári készítésű hangszerek, amelyek bizonyos hangokat keltenek régóta az emberiség közös kincse, s Csíkban is ismertté válhattak. Kezdetleges lehetőségek az asztal, szék, edény ritmikus verése, kütről, sípról már a XII. századtól vannak adatok, dobosról, hegedűsről a XIV., dudásról, lantosról, trombitásról a XV., cimbalmosról, citeráról a XVI., cigánybandáról a XVIII., rezesbandáról a XIX. század végétől találunk feljegyzéseket.¹

Csíkban már a XVII–XVIII. században a somlyói scholából tanítók, kántori teendőket ellátók kerültek ki, akik bizonyos zenei nevelésben részesültek. Mindez kihatott a környező településekre is. Majd 1846. január 10-én a széki gyűlésen azt határozták, hogy „az ifjúság nevelése érdekében Somlyón a zene taníttassék, annak költsége aláírás útján biztosíttassék”, a három esperesség, Csíkszereda tanácsa, Gyergyószentmiklós és Szépvíz kereskedői tanácsa és a királybírák támogassák.²

Haynald Lajos, Erdély püspöke szükségét látta annak, hogy a gimnázium mellett Somlyón tanító- és kántorképző iskola is működjék. 1858-ban P. Simon Jukundián zenetanárt neveztek ki igazgatónak, aki 25 éven át irányította az intézetet. Jól képzett tanítók, kántorok kerültek falvakra, akik az egyházi énekek mellett a világi énekek művelői is voltak. A felcsíki és egész Csík falvaira is kihatással volt, hogy Csíkszeredában a 930-as években Sarkadi Elek, a gimnázium zenetanára vezetésével fellendült a zenei élet. Sok más műsor mellett előadták a Mágnás Miskát, a János vitézt is 1935-ben.³

A II. világháborút követően számos kiválóan képzett növendék hagyta el a tanítóképzőt.

Dánfalván a XX. századból ismeretes a népszínművek rendszeres bemutatása, amelyben éneketétek és zenei számok is szerepeltek, elhangzás után gyorsan terjedtek.

Dincsér Oszkár 1938 és 1942-ben Csíkban a hangszereket tanulmányozta, gyűjtésének eredményét külön kötetben is megjelentette.⁴

Dincsér Oszkár felsorolja a felcsíki zenészeket: Csíkmadarason Ádám Rudolf 49 éves, Szenttamáson Pulika Miklós 64 éves, Csíkszentdomokoson Duduj Ádám 53, Duduj Lajos 50 éves. Ők a muzsikások, feleségeik gardonon kísérik.

Dánfalván Szeder Péter Pulikát említette. Vele kapcsolatban meg kell jegyeznünk, hogy kiváló zenész volt, feleségével együtt lakodalmak sorában, táncokban rendszeresen zenéltek. Mindig jó hangulatot tudtak teremteni. Jól ismerték a dánfalvi népzenei hagyományokat, azokat őrizték és terjesztették. Szeder Péter ismerte a kottát is.

Ha szükség kívánta, a rendetlenkedő legényeket felesége a délutáni táncokban rendre utasította. A községben is megbecsülték. Tiszteletben nevelte, iskoláztatta lányát és fiát. Takarékosan, tisztességesen élt, a község lakói közül egyesek gyakran hozzáfordultak pénz kölcsönzésért is.

Dánfalván a későbbiekben zenészek voltak: *Bögösök*: Balázs József, Dobos István, Kajtár Dezső, Ambrus Béla, Pál László, Szabó Béla, Both Ágoston.

Harmonikások: Kajtár Béla, Csáki József, Szabó József, Vizi László, Boér Attila, Szabó Ernő, Zsigmond Attila

Klarinét, szaxofon: Csáki Gergely, Boér Tibor, Antal Ferenc, Dobos Zsolt.

Később időközönként a helyi lakosok közül még alakultak zenekarok. Mindannyian őrizték a dánfalvi énekeket és táncok dallamait.

Zenét még tanított a dánfalvi és madarasi fiataloknak Miklós Márton tanító. A 960-as években dr. Lovász Zoltán állatorvos vezetésével próbálkoztak falusi dalárda létrehozásával, majd nagyszerű népi zenekart is alakítottak. A zenekar működése mozgósította a szólóénekeseket is, akik a középiskola diákjai, tanárai, vagy éppen a falusi ifjúságból kerültek ki (Eröss Irén, Antal Irén, Páll Gyula, Antal Erzsébet, Dobos István).

A 970-980-as évek között nagyon sokat fejlődött a zenei élet, hiszen egy lelkes zenetanárt helyeztek ki Dánfalvára Gidró Béla személyében. Ezekben az években majdnem minden fiúgyermek valamilyen hangszeren tanult zenélni.

FÚVÓS ZENEKAR

Csikban a fúvószenekarok alakulása a XX. század elejére tehető.

Madarason, Dánfalván fúvószenekart már a 920-as évek kezdetén szerveztek. A dánfalvi fúvósok rendszeresen zenéltek táncokban, más ünnepségeken. 1930-ban azt írták, hogy a dánfalvi Dugás-fürdő nyitásakor a „községi rézbandérium” mintegy 2000 jelenlévő előtt zenélt.⁵

Szomorú tragédiával kapcsolatban is megemlégték 1932-ben a dánfalvi „rezesbandát”. A Csiki Néplapban arról számoltak be, hogy április 21-én két dánfalvi legény katonának vonult be. Az egyiket a rezesbanda, a másikat a cigánybanda kísérte. A madarasi állomásra igyekeztek, s az Olt hídjánál jó kedvvel táncra perdültek, de vita alakult ki a cigányzenekar kísérete és a rezesbanda között. Fazakas István bicskával támadt a rezesbanda tagjára, Fülöp Mátyásra, s a nyakába szúrással annyira megsebesítette, hogy belehalt sérülésébe.⁶

Zenéltek a színpadon bemutatott, betanított táncok előadásán, a megyei kultúrversenyeken is. Emlékezetes, hogy Somlyóra 1949-ben a pünkösdi búcsúra – amint említettük – elkísérték a keresztalját.

Az említett fúvószenekar még a 950-es, 960-as években is zenélt.

A fúvószenekar tagjai voltak: Albert József (Hurda), Antal Áron (Muszka), Antal Ferenc (Furulyás), Antal Imre, Antal István (Furulyás), Antal Károly, Bíró András, ifj. Blága Péter, Both István, Dobos János, Fülöp Ágoston, Fülöp Félix, Fülöp Ferenc, Fülöp Mátyás, Imre Ferenc, Pál András, Pál János, Süket János, Süket Jenő, Süket József.

A csikdánfalvi fúvószenekar 2005-ben alakult újjá. A község vezetősége, a Csikdánfalvaért Egyesület jelentős anyagi segítséget vállalt működtetéséhez. A zenekar új Thomann-hangszereket kapott svájci adományként. A 22 különböző hangszer értéke meghaladta a 250 millió akkori lejt. A svájciak a zenekari tagoknak egyenruhát is biztosítottak.⁷

A fúvószenekar 2005-ben már bemutatkozott a község lakóinak is. Ünnepségeken, felvonulásokon, Dánfalva Napon nagy sikerrel szerepeltek, ebben az évben karácsonyi koncertet is tartottak a dánfalvi művelődési otthonban.

Az időközben tovább bővült dánfalvi fúvósok, 32-en, 2006. augusztus 17–20 között Solton, Dánfalva testvértelepülésén szerepeltek a Szent István Napi rendezvényen. Ilyenkor szokták Solton megszentelni az új kenyeret.

A zenekar 2006-ban bemutatkozott a Hargita Megyei Napokon rendezett fúvós-találkozóon, valamint az Ezer Székely Leány Napja ünnepségen is.⁸

Megalakulása után folyamatosan bővült a tagok száma, 2008-ban azt jegyezték fel, hogy a dánfalvi fúvószenekar a lelkes és kitartó karmester, Urszuj Árpád vezetésével már a harmadik koncertjét is megtartotta. Gál Kálmán a Csikdánfalvi Harangszóban közölt cikkében a zenekar sikeres szereplése bemutatása mellett külön is kitért arra, hogy a község vezetői folyamatosan segítik a zenekar működését.⁹

A 2008-as esztendő azért is jelentős a dánfalvi fúvószenekar életében, mert ebben az évben a már hagyományossá vált fúvósok találkozóját a községben rendezték. 2008-ban a dánfalvi fúvósok az uzoni találkozón is megjelentek, amelynek során alkalmuk volt kiváló háromszéki fúvósokkal is találkozni mint a rétyi Kovács András fúvószenekar tagjaival, amelyet nagy sikerrel vezet Kelemen Antal.¹⁰

Ma már természetes a Március 15-i ünnepségen, a Dánfalva Napokon, a Dugás-fürdő megnyitóján, a kortárstalálkozókon és más alkalmakkor a fúvósok ébresztője vagy napközbeni szereplése. De részt vesznek különböző találkozókön a megye településein és más megyékben is.

A dánfalvi fúvószenekar tagjai 2010-ig: Ambrus Zoltán, Antal Árpád, Antal Mátyás, Balázs Levente, Bálint Attila, Bartalis Lajos, Boér Albin, Boér Andrea, Boér Laura, Boér Tibor, Both Ágoston, Bőjte Csongor, Dobos Emőke, Dobos Zsolt, Eröss Adél, Fülöp Béla, Fülöp Orsolya, Gál Gábor, Juhász Levente, Kajtár Ákos, Kajtár Róbert, Karda József, Karda Levente, Kosztandi Béla, Süket Magor, Süket Norbert, Szabó Anita, Szabó Dénes, Szabó Evelin, Szabó Szidónia, Vizi László, Zsigmond Éva Sarolta, Zsigmond Zoltán, Zsók Tamás.

A csíkszentdomokosiak is 2009-ben alakítottak fúvószenekart. A helyi vezetők 40 új hangszeret vásároltak, Pap Levente és Sándor Árpád irányítja.

És nyomban kell említenünk Szenttamást is, ahol 27 hangszeret vásároltak, és Urszuj Árpád zenetanár vezetésével megkezdték az előkészületeket.

Dánfalván az iskolában furulyás csoport is alakult, amelynek vezetője Both Annamária. 2008-ban a helyi vezetők támogatásával a karcfalvi és jenőfalvi gyermekeknek is mintegy 30 taggal fúvószenekart alakítottak, amelynek vezetője Bálint Zoltán. Rövid idő teltével a sepsiszentgyörgyi Erzsébet park zenepavilonjában a Rétyen táborozó csíkkarcfalvi gyermek-fúvószenekar Bálint Zoltán vezetésével már koncertezett, és most már 60 tagot számlál a zenekar.

JEGYZETEK

1. Sárosi Bálint MNL III. 727–728.
2. Endes Miklós dr. 1994(1938). 265.
3. Csiki Lapok XLVII. évf. 4. sz. 1935.január 27. 2.
4. Dincser Oszkár 1943. 12–14.
5. Csiki Lapok XLII. évf. 26. sz. 1930. június 29. 3.
6. Csiki Néplap II. évf. 39. sz. 1932. szeptember 27. 3.
7. Csíkdánfalvi Harangszó I. évf. 3. sz. 2005. május 13. 2.
8. Gál Kálmán Hargita Népe XVIII. évf. 187. sz. 2006. augusztus 23.
9. Csíkdánfalvi Harangszó IV. évf. 1. sz. 2008. 1.
10. Háromszék 5495.sz. 2008.október 2. 8.

KORTÁRSTALÁLKOZÓ

Az 1970-es évek elején a felcsíki hat faluban rövid idő alatt új szokás alakult ki. Mivel közkedvelt mozgalom volt, gyorsan terjedt, eljutott híre Hargita megye más területeire, sőt a szomszédos megyékbe is. Kitalálója bizonyára az érettségi találkozókra gondolt, amikor úgy döntött vagy döntöttek, hogy összehívják találkozóra a faluban lakó és a településről eltávozott egyazon évben születetteket, azokat, akik 50 évvel korábban jöttek világra. Ennek külön jelentősége volt, különösen a diktatúra időszakában, hisz a találkozó résztvevői az ünneplés közben jó alkalmat találtak arra, hogy az öröm mellett megbeszéljék gondolataikat-bajaikat, erőt merítsenek további teendőikhez. De az együttlét napjai a hagyományok erőteljes felelevenítését és őrzését, az anyanyelvápolást, a népköltészet fejlődését is jelentette. Az ilyen jellegű ünneplés gondolata annyira közkedveltté vált, hogy korábbi, sőt későbbi évfordulós találkozókra is sort kerítettek. Így ma már tartanak 40, 60, 70 stb. éves találkozókat is.

A kezdeményezési, első megvalósítási körülményeket pontosan kellene tisztázni, mert idő teltével feledésbe merülnek az események, Dánfalva akkori művelődési otthona igazgatója, Szász János közlése szerint a kortárstalálkozó gondolata madarason született. Az első 1971-ben tartották. A következő évben Szász János, a kultúrotthon igazgatója kezdeményezésére Dánfalván is sor került a találkozóra. Szász János azt írta 1976-ban, hogy hatodik, majd 1977-ben, hogy hetedik alkalommal tartják.¹

A kezdésre Szász Erzsébet nyugdíjas tanárnő így emlékezett a Csikdánfalvi Harangszóban megjelent cikkében: „Felcsíkon először Csikmadarason 1971-ben szervezték meg ezt a találkozót. Csikdánfalván a következő évben az 1922-ben születettek hívták meg egymást egy kis közös emlékezésre”.²

Érdemes azt is felidézni, hogy 1922-ben Csikdánfalván 119-en születtek, a találkozó idején 72-en éltek.

Megdöbbenő a következő megjegyzés is: „1921-ben még 135-en születünk. Ma jó, ha 15-öt keresztelnek”.³

Tovább folytatva a fentieket: 1925-ben 91, 1926- 103, 1928- 89, 1929- 107, 1930- 104, 1932- 72, 1933- 81, 1934-ben 85, eljutva napjainkig a következő az eredmény: 2003-ban 16, 2004- 17, 2005- 25, 2006- 18, 2007- 24, 2008- 13, 2009-ben 15 gyermek született.

A találkozást minden évben hosszas, alapos előkészület előzi meg. A helyiek és a kultúra vezetői összefogása szükséges hozzá. Legelső teendő felkutatni azok címét, akik eltávoztak a községből. Meghívók kiküldése. A helyiek műsorának előkészítése. Mozgósító ereje van, hisz szinte az egész falu készül az ünnepségre. 1976 júliusában mintegy 700-an köszöntötték az ötvenéveseket. Hagyományos ünnepi műsort alakítottak ki: táncok, szólóénekek, a dalárda számai vagy éppen monológok, szavaltatok illetve egyfelvonásos darabok szerepeltek a köszöntő műsorban. Így került sor például az ünneplő 50 évesek által bemutatott Aranyos öregek című darabra.⁵

Minden évben nagy sikere volt a Szász János által írt krónikának, amelyben vidám hangulatban sorolta fel az ünneplettek érdemeit és erényeit. Az évek hosszú során a műsorok előkészítésében nagy szerepet vállalt Szász Erzsébet magyar szakos tanárnő, Albert Margit, Ambrus Ilona tanítónők, Kész Piroska és Farkas Mária óvónők.

Virágokkal köszöntik a helyiek az ünnepletteket. Újabbban a 30 tagú fúvószenekar vezetésével felvonulnak a község központjában, majd a Művelődési Otthonban kerül

sor a hivatalos köszöntőre, és a tiszteletükre rendezett műsorra. Hagyományos közös énekítés az ünnepség jelentős száma. Akkor énekelik a Csíkdánfalvi hegyek alatt, / Van egy forrás titok alatt... kezdetű éneket. A község vezetői: polgármesterek, a művelődési ház igazgatója köszönti az ünnepeket.

A közös ünnepség végén az ötvenévesek átadják a stafétabotot, a kopjafát a 49 éveseknek, s ezzel zárul az ünnepség, s egyben megkezdődik a következő évi találkozó előkészítése.

Mai szemmel így foglalta össze a találkozót Szász Erzsébet nyugdíjas tanárnő 2006-ban: „Az idő teltével sok minden megváltozott. Így például a találkozó hagyományos időpontja – június első szombatja –, és sok egyéb. Úgy tűnik egyre kevesebb időnk marad magunkra és egymásra.

De az ünnep lényege megmaradt: a családok és a szülők öröme, hogy köszönhetik immár felnőtt fiaikat, és a szertartás gerince is. A népviseletbe öltözött ünnepeket, a gyülekezésre hívó zeneszó, a hálaadó szentmise, főhajtás az eltávozottak előtt, a krónika, a staféta átadás-átvétel”.⁶

A találkozók annyira sikeresek voltak, hogy a későbbiekben a hat község mindegyikében, sőt az egész megyében, más megyékben is rendszeresen megtartják.

1. Szász János Művelődés XXIX. évf. 7. sz. 1976. július 63. old.; Uő. Művelődés XXX. évf. 8. sz. 1977. augusztus 60.; Csíkdánfalvi Harangszó III. évf. 6. sz. 2007. 1.
2. Szász Erzsébet Csíkdánfalvi Harangszó II. évf. 5. sz. 2006. 3.
3. János Pál Csíkdánfalvi Harangszó I. évf. 5. sz. 2005. július 22. 3.
4. Az adatokat Szabó Imre közölte.
5. Szász János Művelődés 2010. (Kézirat)
6. Szász Erzsébet Csíkdánfalvi Harangszó II. évf. 5. sz. 2006. 3.

FALUNAPOK

Új hagyomány született 1989 után Felcsikon is. Magyarországi hatásra kezdtek megszervezni a falunapokat, amelyet ma már neveznek Csíkdánfalva Napoknak, Csíkdánfalvi Ifjúsági és Hagyományörző Napoknak is. Mivel a község lakossága kedvező rendezvénynek találta, évente egyre többen vettek részt, ma már az egész község magáénak tartja, és kiemelkedő, egyik legfontosabb ünnepnek tekinti.

Jó alkalom kínálkozik a szomszédos községekkel, a testvértelepülésekkel való kapcsolat megerősítésére is. Azért is jelentős értéke, mert erre az alkalomra mind a kultúra számos területén, mind a sportban emlékezetes bemutatkozásokra kerülhet sor. De nem maradnak el a kiállítások, vásárok, előadások, bálók, tűzijátékok sem. Mi sem bizonyítja jobban az érdeklődést, mint az, hogy az utóbbi években, 2009-ben is több mint 2000 ünneplő gyűlt össze.

A falunapokat sikerrel tartják minden évben Madarason is. Karcfalva és Jenőfalva közösen Nagyboldogasszony Napokat tart. Rendszeresen megtartják Szenttamáson és Szentdomokoson is.

Hogy láthassuk mi minden történik egy falunapon, mellékeljük a 2007-es Dánfalva Napok műsorát:

A CSÍKDÁNFALVI NAPOK PROGRAMJA

Péntek augusztus 3.

- 10.00 Konferencia: Lehetőségek a turizmusban
- 13.00 Női kézilabda – sportszarnok
- 17.00 Asztali tenisz – sportszarnok
- 16.30 Párkapcsolat a házasságban
-előadás a faluháza kistermében-
előadók: Kristály József és Katalin
- 17.00 STAR show-főpróba-
- 20.00 Felcsiki katolikus ifjúsági csoportok
találkozója
- 21.00 Koncert: a csíkszeredai Psallite
katolikus ifjúsági ének- és zenecsoprt
- 22.00 Szabadtéri buli

Szombat augusztus 4.

- 09.00 Minifoci bajnokság
- 12.30 Sport és ügyességi vetélkedők
- 18.00 STAR show-play back és karaoke-
- 20.00 Stand up comedy:
Fellépnek: A 2007-es Humorfeszt döntősei
- 21.00 Operett-sanzonműsor
Mardirosz Ágnes színésznő
Szilágyi Nóra énekes
zongorán kísér: Ráduly Gábor
- 22.00 Koncert

Vasárnap augusztus 5.

- 07.00 Fúvós ébresztő
- 10.00 Főzőverseny kezdete
- 11.00 Ünnepi szentmise
Felvonulás
- 13.00 Főztek kóstolója
Térzene: a csíkkarcfalvi fúvószenekar
a csíkdánfalvi fúvószenekar
- 14.00 Hagyományörző csoportok fellépése
Solti Margaréta néptáncsoport
dánfalvi Pántlika néptáncsoport
- 16.00 Csíkdánfalvi Fúvószenekar koncertje
- 17.45 Hegedülnek-szépen muzsikálnak
Csíkmadarasi Népzenekar
meghívott énekesek: Gábor Anikó, Dobos
István, Ferencz Alajos és Péter Árpád
- 19,00 Ifjú tehetségek gálaműsora
- 20,30 Máté Ottilia
kísér: Vesztergán Miklós-tárogató
Jóni Gyula-cimbalom
- 22.00 Tűzijáték
- 22.15 Koncert: Kormorán Memory Band

TESTVÉRTELEPÜLÉSEK

A rendszerváltás után alakult ki az a mozgalom, amely nyugatról már korábban indult, hasznosnak bizonyult, rövid idő alatt nálunk is teret hódított. Felcsik minden falujában sikerrel találtak testvértelepüléseket elsősorban Magyarországon, de Európa különböző államaiban is.

2001 óta Dánfalva testvértelepülése Solt városa. Hasznosnak, tanulságosnak bizonyult ez a kapcsolat. Munkára ösztönöz, barátságot épít, a tapasztalatok átadását segíti, a találkozás öröme mélyíti, az együvé tartozás tudatát erősíti. Minden évben az óvodásoknak játékokat, mesekönyveket, sportfelszereléseket, a község és az iskola könyvtárának bővítésére szépirodalmi és tudományos műveket hoznak. 2004-ben Solt város alpolgármestere, Kovács János a március 15-i ünnepeken verssel köszöntötte a dánfalvi küldöttséget:

MEGTALÁLTUK EGYMÁST (Solt és Csíkdánfalva testvérvárosi kapcsolatáról)

Üzenetet kaptunk egy őszi reggelen,
Erdélyország felől jött a hír csendesen.
Nem harsogott, zúgott, mint harci kürt zaja,
Nem jajgatott benne ezreknek panasza,
De biztos volt és fájó szívet szorongató,
Ősi földből sarjadt őszinte, tiszta szó.

Magyar szólt magyarnak:
Testvér mi itt vagyunk!
Figyelj ránk, nyújtsd kezed,
Hozzátok tartozunk!
Elsodort bennünket a háború vihara,
Akkor lett szép Erdély a sóhajok otthona.

(...)

Mert a jó szándék s az ima meghallgatást talált,
És őszinte óhajtás átlépte a határt,
És íme elhallatszott a Duna partjára,
Jó magyarok közé, Soltnak városába.

(...)

Csíkdánfalvi testvér, légy itthon minálunk,
Bármikor érkezel, szeretettel várunk,
S hogyha elindulunk hozzátok Erdélybe,
Tudjuk, hogy ugyanazt kapjuk majd cserébe.

A két testvérváros, Solt és Csíkdánfalva
Apraja és nagyja együtt azt akarja,
Legyen a kapcsolat most már maradandó,
A testvéri szeretet miköztünk állandó.
Éljünk együtt vígan számos szép napokat,
A jó Isten áldja meg a mi barátságunkat!

A dánfalvi küldöttség is rendszeresen részt vesz a soltiak ünnepségein, 2001 óta meghívott vendégei a Solton tartott Szent István napi és az új kenyér ünnepségeknek, amelyet augusztus 20-án tartanak. 2005-ben Dánfalván írták alá a testvértelepülésről szóló okiratot. Ugyanebben az évben a dánfalvi küldöttség immár ötödik alkalommal volt Solt város vendége a szokásos találkozási napon.¹

A Dánfalvára érkező solti küldöttség ajándékba egy tűzoltó autót is magával hozott. 2005-ben a dánfalvi 14 tagú táncsoport is szerepelt az ünnepségeken, meglátogatták az Ópusztaszeri Nemzeti, Történeti Emlékparkot. Hasonlóképpen a Dánfalva Napok vendégei Solt város küldöttségének tagjai. Sok más mellett azért is értékes az ilyen testvértelepüléseken rendezett találkozás, mert a vendégek családoknál helyezkednek el, egymást bővebben megismerik, s ha szükség, segítséget is tudnak nyújtani egymásnak.

A madarasiak 1991-ben a Bács-Kiskun megyei Apostag községgel alakítottak ki testvéri kapcsolatot, majd a svájci Lausanne melletti Románellel kerültek kapcsolatba, akik 1990-ben látogattak Madarasra. 1992-ben 45 tagú madarasi küldöttség utazott Svájcba. További kapcsolatot teremtettek a magyarországi Ártánddal, Tömörkénnyel, Csongráddal.

Karcfalviak Helvéciával – Bács-Kiskun megye, Mernye – Somogy megye, Zetény – Szlovákia helységekkel tartanak testvéri kapcsolatot. 2008-ban Karcfalván a találkozások emlékére kopjafát is avattak.²

Szentdomokos testvértelepülései: Szódliget (Pest megye), Boldog és Szentdomokos (Heves megye), Jakabszállás (Bács-Kiskun megye), Berzence (Somogy megye).

A szentdomokosiak a Törökországban élő 4000 lakosú, tőlünk 1800 km távolságra lévő az anatóliai Gebizben Macahköy–Magyarfalu lakosságával találtak kapcsolatot, amely települést 450 évvel ezelőtt magyarok alapították. 2006 júniusában 30 tagú küldöttség látogatta meg, amely a csíkszentdomokosi Kosza Endre által készített székely kapuval ajándékozta meg a települést, a két polgármester jelenlétében június 14-én a község főterén avatták fel. Macahköy–Magyarfalu küldöttség 2007. május 25-én látogatott Szentdomokosra.

Figyelni kellene a szórvány településekre és a moldvai csángókra. Hasznos lenne mindannyiunknak, ha velük is minél több testvértelepülési kapcsolat alakulhatna ki.

1. Csíkdánfalvi Harangszó I. évf. 7. sz. 2005. október 3. 1.

2. Csiki Hírlap III. évf. 160. sz. 2008. augusztus 18.1.

ÖREGEK NAPJA

Új keletű, mindenki által elfogadott, tiszteletet ébresztő ünnepség Dánfalván az Öregek Napja. Minden évben lehetőleg október első felében tartják, amely ünnepség azt bizonyítja, hogy az idős embereket a község lakossága, az előljárók, az egyház, a rokonok, számos kultúracsoporthoz megbecsüléssel köszönti és ünnepli.

De Dánfalván az idősekre más alkalmakkor is figyelnek. A Csíkdánfalváért Egyesület 2005 karácsonyát megelőző héten többnyire egyedül élő 70 személynek ünnepi csomagot nyújtott át mintegy 1500 új lej értékben, azzal a gondolattal, hogy legyen hagyomány.¹

Említsük meg azt is, hogy 2006-ban Dánfalván 80 éven felüli lakos 120 személy volt.

Az Öregek Napján hagyományosan a Polgármesteri Hivatal, a Csíkdánfalváért Egyesület, a Nefelejcs Nyugdíjas Egyesület a szervező. Az ünnepeltek a község polgármestere, a Nyugdíjas Egyesület képviselője, fiatalok, rokonok külön is köszöntötték. A 2008-as ünnepségről Szabó Imre így számolt be a Hargita Népeben: Az ünnepséget október 12-én, vasárnap tartották. „120 nyolcvan év fölötti idős ember kapott meghívót, közülük 66-an jelentek meg ... Volt, akit kocsival, de volt olyan is, akit szekérral hoztak a hozzátartozók ... megilletődve, könnyes szemmel vettek részt az értük tartott ünnepi szentmisén. A mise végén az újjáélesztett és létszámban meggazdagodott ifjúsági vallásos csoport gyönyörű, bensőséges zenés-irodalmi összeállítással lepte meg az öregeket”.

Az ünnepség a szomszédos vendégházban folytatódott, ahol az öregek közös ebédet vettek részt, emlékeztek a gyorsan elrepülő évekre, majd ajándécsomagban részesültek. A csomagokat azoknak is elküldték, akik nem tudtak részt venni a közös ünnepségen.²

2010 januárjában Csíkdánfalva lakossága a község legidősebb emberét, a 100 éves Abos Károlyt köszöntötte. Istentiszteleten vettek részt, majd közös ünnepséget tartottak. Utaltunk arra, hogy vidám, viszonylag könnyen mozgó, még táncolásba is kezdő idős embert ünnepeltek. Az öregek megbecsülését jelenti, hogy ez alkalommal köszöntötte Dánfalva plébánosa, Bara Ferenc, a község polgármestere, Süket Jenő, a megyei tanácsos Szentes Antal, Albert Margit nyugalmazott tanítónő, a Nefelejcs Nyugdíjas Egyesület alelnöke és dédunokája, Pál Emília.

Meg kell jegyeznünk, hogy – amint a filmekről írva is említettük – Abos Károly 2005-ben filmen is szerepelt. A Hargitafürdőn forgatták Bodor Ádám *Az érsek látogatása* című filmet, amelyben az egyik érseket alakította. Filmezték Japán táncgyűjtők is.

Abos Károly ünneplését 2010. január 11-én a Duna Televízió Esti Híradója is bemutatta.

De az öregekre a községben más vonatkozásban is figyelnek. Albert Margit, a Nefelejcs Egyesület alelnöke, nyugalmazott tanítónő arról számolt be, hogy 2007. július 15-én a dánfalvi időseknek találkozót szerveztek, amelynek során a Kissoltról, Magyarországról érkezett Nagy házaspár az egyes betegségekről megelőzéséről vagy gyógyításáról, mint a rákos megbetegedések, csontritkulás, ízületi bántalmak, cukorbetegség, magas vérnyomás, magas koleszterinszint, torokfájás stb. beszéltek. Az előadás végén bárki elmondhatta az egészségével kapcsolatos panaszait, a Nagy házaspár pedig lelkiismeretes, alapos, körültekintő módon mindenki számára elmagyarázta, milyen terméket használjon gyógyulása érdekében. Végül a megjelentek hálás köszönetet mondtak nekik, ők pedig megígérték, hogy máskor is felkeresnek bennünket. Addig is Zsók Jolánt ellátták megfelelő ismeretterjesztő anyaggal, hogy

minden érdeklődőt a legteljesebb mértékben fel tudjon világosítani, és beszerezni számukra a megfelelő gyógyhatású terméket.³

Dánfalván a Nefelejcs Nyugdíjas Egyesület tagjai időközönként közös összejöveteleket, kirándulást is szerveznek. 2007-ben meglátogatták a Munkácsy-tárlatot.⁴

Dánfalván 2007 márciusában Nyugdíjas Klub is alakult, a tagság elnöknek Zsók Jolánt választotta. A klub tagjai közül egy csoport Solt városába, Dánfalva testvértelepülésére is ellátogatott.⁵

Az Öregek Napját hasonlóképpen ünneplik a felcsiki szomszédos községekben is.

Karcfalván 2007. októberében a 100. életévét taposó, s közelebbről születésnapját ünneplő Sugár Andrást köszöntötték az Öregek Napján.⁶

Madarason is 2008. október 26-án hasonló ünnepséget tartottak. Bálint Emma és Bíró Éva főszervezők arról számoltak be, hogy 220 meghívott közül 140-en vettek részt a szentmisén és a közös ebéden, amelynek során fiatalok köszöntötték az öregeket virággal, verssel, énekkel. A helyi fúvószenekar is külön köszöntötte. Megjelent a megemlékezésen Kelemen Hunor parlamenti képviselő is.⁷

Szenttamáson 2009. október 25-én tartották az Idősek Napját, ahol szintén szentmisén, majd a részükre előkészített ünnepi műsoron vehettek részt a megjelent öregek.⁸

1. Csikdánfalvi Harangszó II. évf. 1. sz. 2006. január.
2. Szabó Imre Hargita Népe XX. évf. 240. sz. 2008. október 15.
3. Albert Margit Csikdánfalvi Harangszó III. évf. 2007. 7. sz. 3.
4. Csikdánfalvi Harangszó III. évf. 6. sz. 2007.
5. Csikdánfalvi Harangszó II. évf. 10. sz. 2006. 1.
6. Hargita Népe XIX. évf. 233. sz. 2007. okt. 6.
7. Hargita Népe XX.évf. 250. sz. 2008. október 27.
8. Csiki Hírlap IV. évf. 207. sz. 2009. október 23.

KULTÚRHÁZ – KÖNYVTÁR

KULTÚRHÁZ

Dánfalván a XX. század elején még nem volt kultúrház. Bizonyos kulturális rendezvényeket a régi iskolában tartottak. A fiatalok téli táncösszejöveleteket tízesekben régi házak vagy nagyobb szobák bérbevételeivel rendeztek.

A két világháború között Antal Gyula épített színpaddal együtt nagyobb termet, ahol a helyi és más műkedvelők sikerrel mutattak be színműveket, a fiatalok vasárnaponként táncmulatságokat rendeztek. Táncmulatságokat, nagyobb összejöveleteket tartottak a község-háza nagytermében is, majd 1938 után az iskola dísztermében, később a község-házában.

A kultúrházat 1970–1974 között építették, amelynek külső falán Zsigmond Márton, dánfalvi képzőművész nagyméretű márványmozaijka látható. A belső részében 350 személynek biztosítottak férőhelyet, megfelelő színpadot építettek, bármely társulat jó feltételek között tarthatja meg előadását. A csíkszeredai Jádzó Társulat előadásaira évente 200 körül váltanak bérletet, de ellátogat a marosvásárhelyi társulat is. Dánfalván koncerteket is tudnak tartani.

Kultúrházat alakítottak át, bővítettek, vagy újat építettek Madarason, Karcfalván, Szenttamáson is.

A dánfalvi kulturális élet fellendítéséhez elsősorban a község vezetőinek, a helyi értelmiségnek, tantestületnek kellett összefognia. Rendezvényeik sikeresek, messze földön megbecsülést szereznek a községnek, egyre gyarapodnak újabb lehetőségekkel.

OLVASÓKÖRÖK

Felcsíkon már a XX. század fordulóján alakultak *olvasókörök*. Elsőrendű feladatuknak tekintették az irodalmi alkotások, folyóiratok népszerűsítését, emellett egyben a művelődési élet központjává tudtak válni. Irányításába a helyi tanítók, más értelmiségiek bekapcsolódtak, így irodalmi esteket, megemlékező ünnepségeket, ismeretterjesztő előadásokat, színdarabok bemutatását, bálók szervezését a népnevelés egyik részét magukra tudták vállalni. A karcfalvi olvasókör után Dánfalván az I. világháborút követően alakult – Molnár György kezdeményezésére –, melynek működését a helyi tanítók, iparosok, földművesek segítették.

A községi művelődési otthon vezetői mindig találtak megfelelő módot arra, hogy a hosszú diktatúra idején is őrizték a hagyományokat akár éneklésre, táncolásra, szokások őrzésére, színjátszásra került lehetőség.

Manapság minden területen újabb fellendülés tapasztalható, de az új lehetőségek is az évek során hagyománnyá alakultak. Ilyenek a kortárstalálkozók, a falunapok, kapcsolat a testvértelepülésekkel, a zenekari koncertek, tűzijátékok, stb.

KÖNYVTÁR

A 930-as években az Iparosok Egyesülete már bizonyos könyvtárat működtetett, olvasókört is alakított. Az iskolai könyvtár köteteit a 930-as években kicserélték, 1940–44 között a leventéknek működtettek könyvtárat.

A II. világháború után egy ideig Gáll Lajos cipész házában kihelyezett könyvtár működött, amely az ipartestület folytatásaként alakult át községi könyvtárrá az 1950-es évek elején.

A dánfalvi könyvtár külön könyvtárossal 1955 májusától kezdett működni Fülöp Mária irányításával. Mivel a község költségvetésében rendszeresen szerepelt könyv-

vásárlásra alap, rövid idő alatt a könyvek számát 3000–3500-ra lehetett emelni, működését az akkori Néptanács épületében biztosították. A könyvtár irányítását a továbbiakban Eröss Etelka és Karda Ida végezte. Az új kultúrotthon felépítésével a könyvtárnak is megfelelő helyiséget lehetett biztosítani. 1974-től 1990-ig szűkített órarenddel kellett működtetni a könyvtárat, de így is Szász Erzsébet irányításával tovább bővült a könyvvállomány, mintegy 10 000-re, az olvasók is 300 körül rendszeresen látogatták. Jó kapcsolatot sikerült kialakítaniuk az iskolával is.

1989 után újból önálló könyvtárost lehetett alkalmazni Szász Csilla, majd Eröss Zsuzsa személyében, folytatta Both Ágoston, Gál Kálmán.¹

Napjainkban, 2004-től Szabó Imre vezetésével sikeresen működik a község könyvtára, mintegy 18 000 könyvet sikerült beszerezniük. Kérésre a könyveket házhoz is elszállítják. A könyvtár találkozókat, különböző rendezvényeket szervez. Ötletes pályázatot írt ki a községi könyvtár, amikor Móra Ferenc *Cinege cipője* versére mesét kellett írniuk a gyermekeknek. Huszonkét mese készült el. A fiatalok jutalmazását a Polgármesteri Hivatal vállalta.

Érdeklődéssel követték a Nagy Könyv magyarországi versenyét, amely azért is jelentős volt, mert a dánfalviak is érdeklődéssel figyelték az érdekes vitákat. A könyvtárban a versenyző könyvek fontosabb részét meg is lehetett találni.

Külön könyvtár működik az iskolában Karda Zsuzsanna irányításával, ahol 2008-ban 21 353 kötetet tartottak számon. Ez a szám azért is nagy értéket jelent, mert Szász János közlése szerint 1957-ben az iskolában csupán 110 könyv szerepelt a leltárban.

A házi olvasmányok biztosítása, a szakterületek új könyvei, az értékes sorozatok, a legújabb nagy értékű lexikonok jelentősen megkönnyítik a tanulók tájékozódását a szépirodalomban és a tudományos eredményekben. A könyvtár hozzásegíti a tanulókat a kutatáshoz, a különböző pályázatokra írt sikeres dolgozatok elkészítéséhez is.

1. Közölte Szász János. Művelődés. 2010. (Kézirat.)

ÚJ MŰFAJOK

FÉNYKÉPEK

Érdemes figyelemmel követni a Csíkdánfalvi Harangszóban megjelentetett fényképeket, amelyek idővel történelmi bizonyosságai lesznek a mai eseményeknek.

A fényképek szemléletes bizonyítékai bizonyos korok embereinek sorsáról, életmódjáról, számtalan eseményről, a környezetről, építkezésről, szokásokról, viseletről, katonaságról, szolgák-, szolgálókról stb. Dánfalván is az idők folyamán számos olyan fénykép készült, amelyeknek megismerése közérdeklődésre tarthat számot, de csak szűk kör ismeri. Az utóbbi években a község története iránt érdeklődők számos képet gyűjtöttek össze különböző időszakokból: Ambrus-Mátyás Mária az iskola történetéhez, népviselethez kapcsolódókat, Szabó Imre a község régi életéhez, Márton István, Süket Jenő, Imre Károly a korábbi dánfalviakról gyűjtöttek össze képeket. Igen értékes Ádám Gyula és Dobos Árpád fotóművész Dánfalváról készített képsorozata, amelyek egyik része CD-lemezen is megjelent. Az említett fényképeszek kiváló minőségű, bárhol dicséretet érdemlő asztali- és falnaptárokat készítettek az egymást követő években, s ezekben minden hónap lapjához valamely jellegzetes dánfalvi képet kapcsolnak.

A Dánfalváról és a hat faluról szóló könyvben még számosan hozzájárultak a dánfalvát és a felcsiki hat falut bemutató képek megjelentetéséhez.

A *Csíkdánfalvi Harangszó*, a község újságja, 2005 óta rendszeresen közöl fényképeket a község mai életéről: a mindennapi eseményekről, március 15-i ünnepekről, a Dánfalva Napokról, pünkösdi búcsúról, első áldozókról, bérmálásról, árvízről, kortárstalálkozókról, az iskola és az óvoda jelentősebb eseményeiről stb. A III., 2007-ik évfolyamától kezdődően a szerkesztőség felhívással fordult a község lakosságához: keressék meg régi fényképeiket, és juttassák el a szerkesztőkhöz, ők az újságban közlik, hogy a jelentősebb eseményekről szóló képeket mások is megismerjék. Így kerülhetett sor a templom építésekor készült fénykép, különböző korábbi találkozó, kulturális rendezvények közlésére.

A *Csiki Hírlap* 2009-től kezdődően „*Régi csiki képeslapok*” rovatban, Eröss Vilmos szerkesztésében sorozatban közöl fényképeket Csík különböző helységeiről. Így kerülhetett sor az 1940-es években készült Madaraszról és Dánfalváról szóló képeslap megjelentetésére.¹

E képeslapok sorozatban közlése azért is figyelmet érdemel, mert közölje hol a képeket magyarázza, hol a település néhány mondatos történetét is leírja. A Dánfalvához és Madarashoz kapcsolódó szövegek:

Az 1940-es évek elején megjelent csíkdánfalvi ötképes lap felirata: Utcarészlet, Iskola, Templom, Utcarészlet és Hangya. (Lásd a fényképek között). A továbbiakban rövid összefoglaló található a község történetéről.

Csikmadaras

A Mihalcz András-féle üzletház az 1930-as években épült. Bal oldalán később bővítettek, jelenleg a Bomilact tejfeldolgozó és a Kalorisz vegyes üzlet működik benne. Az 1931-ben felépült új községházán, majd kultúrotthonban később a rendőrség is helyet kapott. A mai községháza csendőrlaktanyának épült 1938–40 között. A falurészleten távolban a római katolikus templom, előtte néhány lakóház található. Az alsó képen, a „Fő-úton” a magasra nőtt fáktól nem látjuk a templomot, csak a kökerítést, amely 1906-ban épült a templom és az iskola

frontján. Az ötödik kép, „Részlet a Hargitával”, jobbra egy nagy épületet ábrázol, mely a Tamás Ároné volt. Eröss Vilmos.

HONLAP

Napjainkban Minden község elkészíti vagy elkészítteti honlapját, amelyen a településsel kapcsolatos szövegek mellett egész sor fényképen örökítik meg a község mai fontosabb eseményeit.

FILM

A felcsíkiak a filmeket kezdetek óta ismerték, mivel iparosok, szolgáltatók, szolgák nagy számban éltek nagyobb városokban. De már 1916-ban Szentdomokoson néma filmeket mutattak be, mivel a faluban a gyárak áramot szolgáltatottak. A két világháború között a vándor filmesek szinte minden faluban – ahol megfelelő helységet találtak – vetítettek egy-egy játékfilmet, 1940–1944 között Karcfalván szombaton és vasárnap rendszeresen vetítettek filmet, a környék falvainak lakossága folyamatosan látogatta a bemutatókat.

A háború után kivételes alkalomnak számított egy-egy film megtekintése, a televízió elterjedésével fokozatosan háttérbe szorultak a vetítések.

A XXI. században azonban néhány felcsíki falu lakói részeseivé váltak egy magyarországi film elkészítésének.

Bodor Ádám *Az érsek látogatása* című kisregénye nyomán filmet forgattak, amelynek jelentős része a Hargitán készült. Rendezője, Kamondi Zoltán mintegy 100 statisztát Felcsíkról: Dánfalváról, Karcfalváról, Jenőfalváról választott Novák Zsóka ajánlására, kinek segítettek a kiválogatásban Juhász Levente dánfalvi táncoktató, valamint karcfalvi Kozma Ervin alpolgármester és felesége.

A dánfalvi és karcfalvi statiszták 2004 telén, majd 2005 nyarán „példásan közreműködtek” a film forgatása idején.

A filmen szereplők közül külön is meg kell említenünk a dánfalvi akkor 95 éves Abos Károlyt, akit Juhász Levente ajánlott a rendezőnek: „Kamondi Zoltán rendezőnek első látásra megtetszett a bohókás természetű Karcsi bácsi. Hamar megkedvelte az öregot, s rábízta a haldokló vikárius szerepét”. Szereplésére emlékezve Abos Károly elmondta, hogy autóval vitték a Hargitára, Bükszadra is. Amikor a haldokló érsek szerepében szemét be kellett hunyia, humorosan mondta: „Legtöbbször kifogtam rajtuk, s mondtam, hogy még mielőtt behunynám szemem, töltsenek egy jó pohár pálinkát. Töltöttek, s mikor egy kis idő után felkínálták a következő pohárkával, már tudtam, mi a teendőm, rögtön hunytam is le a szememet”. A forgatás alatt bőven kínálták pálinkával. Társainak mondta, mikor elfogyott a pálinka: „Adnak helyette mást, ha még úgy akarják, hogy behunyjam a szememet”.

Karcfalvi szereplő Fülöp László tanár, aki a sánta öregurat, Sántha Katalin kosaras aszszonyt játszott, Sánta József 67 éves karcfalvi asztalos arról beszélt, hogy vagy 20–30-an, mind sovány emberek, börtönben tartózkodtak, meg kellett hajigálniuk két vénkisasszonyt. Az egyik Töröcsik Mari volt. Itt is rögzítsük a vele való élményt: Jelenet ismétlésekor arra biztatta a felcsíki statisztákat, hogy jobban, hevesebben hajigálják, de hozzáfűzte: „Arra viszont ügyeljenek, hogy ne üssenek agyon, mert én december ötödikén magukra szavaztam”. Így tehát folytatták a dobálást, de a végén látták, hogy a szegény színésznők arca véres. Nagyon megsajnálták, azonban ők nevetve mondták, hogy nem igazi vér, hanem piros festék van az arcukon. „Valami proletárféle lehettem” – mondta Kozma Mihály nyugdíjas Csikjenőfalváról, akit kutyák kergettek.

Azt is elmondták a felcsíki statiszták, hogy a nyugdíjhoz jól fogott a napi 250 ezer, Abos Károlynak pedig az 500 ezer régi lej.²

CSÍKDÁNFALVI HARANGSZÓ

A Csíkdánfalvi Harangszó 1. száma 2005. március 15-én jelent meg. A Csíkdánfalva Önkormányzata adta ki, támogatta a Communitas Alapítvány is. Az első szerkesztők: Antal Árpád plébános, Both Kinga-Zsuzsanna, Gál Kálmán, Imre Károly, Kajtár Sándor, Kajtár Szidónia, Márton István, Szabó Imre. Időközben hol bővült, hol szűkült a szerkesztősége. 2008-ban a következő nevek szerepeltek: Szerkesztők: Gál Kálmán, Szabó Imre. Munkatársak: Antal Árpád esperes-plébános, Gáll Izabella, Imre Károly, Márton István. Havonta jelent meg.

Az első számban Márton István polgármester így köszöntötte az olvasókat: „Kedves csíkdánfalvi falustársaim és elszármazottak! Hiszem, rólunk, Dánfalviakról szól ez az újság, és falusfeleink írják véleményüket a történésekről, tudósítanak eseményekről, tájékoztatnak, segítenek, eligazítanak a törvények értelmezésében. Szól az önkormányzat munkájáról, tájékoztat az egyházzól, kulturális eseményekről, sportról, vagyis mindenről, ami foglalkoztatja a faluközösséget”. Antal Árpád esperes-plébános is beköszöntőjében azt fejezte ki, hogy „üzenete, jelentése világos, nemcsak Isten házába, hanem munkára, összefogásra, jövő építésre hív” a megjelenő újság. S valóban. Az újság éveken át betöltötte hivatását. Egy bizonyos időszak jelentős eseményeit írta meg, amelynek során visszatekintett a múltba is, de mindenekelől a napi teendőkre, a jövő útjának keresésére hívta fel a figyelmet. Megemlékezett a fontosabb történelmi eseményekről, különböző rendezvényekről, testvértelepülésről, kortárs találkozókról, külön oldalon írtak az egyházzól, gyakran az iskoláról, óvodáról, a sporteseményekről, jelentős helyet biztosítottak a mezőgazdaságnak, állattenyésztésnek; szakmai tanácsokat adtak az időközi munkálatokhoz. Nehéz lenne felsorolni, hogy mi mindenre terjedt ki a szerkesztők figyelme, azt azonban összegezőképpen elmondhatjuk, hogy a szerkesztők sikerrel teljesítették vállalt feladatukat.

TELEHÁZ

Újabban a művelődési otthon tartozéka az úgynevezett teleház, amelyet magyarországi mintára szerveztek. Dánfalván a helyi ifjúsági szervezetek irányítására bízták működését, de a község vezetősége folyamatosan támogatja. Sikertült már a kezdetkor, 2005 telén 6 számítógépet biztosítani, amely nagyszerű lehetőséget jelent a fiataloknak mind a világháló, mind a villámposta használatára. Dánfalván *Mindenki irodájának* nevezik a használatára berendezett helységet. A fiatalok sorban tanulják meg kezelését, kellemesen tudják tölteni szabadidejüket, kellő használattal az érdeklődők minden területen jelentősen bővíthetik tudásukat.

A fiatalok a számítógépek használatát már az iskolában megtanulják, ismereteiket itt továbbfejleszthetik.

Eddig ismeretlen ajánlközás lehetőségét teremtették meg a 35 év alatti munkanélkülieknek Felcsíkon, Szentdomokoson. Számukra olyan tanfolyamot szerveznek, amelynek elvégzés után a munkanélküliek távmunkát vállalhatnak, esetleg megmenekülhetnek így az ingázástól vagy akár az elvándorlástól, Ezért is nevezik Távmunka-központnak.³

Számítógép ma már Dánfalván minden intézményben működik, hasznosítják a világháló tudását, a gyors elektronikus levelezést, tájékozódnak a világban, figyelemmel követik a pályázati lehetőségeket. Jellegzetes eredmény, hogy 2004-ben a dánfalviak a villámposta segítségével sikerrel szervezték a székiekkel a gyermek-lakodalmat. Számítógép számos család tulajdonában is található, de elterjedt a maroktelefon, a színes televízió is.

TELEVÍZIÓ

Ma már a mindennapi használat mellett a dánfalviak és a felcsiki hat falu lakói is igénylik a saját szerkesztésű televíziós adások megszervezését. Minden faluban évek óta időközönként helyi adásokat is közvetítenek, de napjainkban olyan igény is született, hogy kellő összefogással megvalósítható legyen a felcsiki térség rendszeres tévéadása, amely a helyi eseményeket mutatja be. Az első lépéseket már megtették. A Felcsiki Kistérségi Társulat, amely 2000-ben alakult Csíkszentdomokos központtal, mára áthelyezte irodáit Dánfalvára, sok más hasznos kezdeményezés mellett ma egyik figyelme arra irányul, hogy létrehozza a Felcsík-Tévét. A tervezet szerint Csíkcsecsótól Balánbányáig terjedne ki hatásköre, rendszeresen hol havonta, hetente, esetleg naponta közvetítene közérdekű adásokat. A televízió Szentdomokos központtal a Kosza család irányításával működne. Az első lépések biztatóak. 2009-ben elkészítették kisfilmjüket, amelynek segítségével Csicsó, Madéfalva, Rákos, Madaras, Dánfalva, Karcfalva, Jenőfalva, Szenttamás, Szentdomokos, Balánbánya jellegzetességeit mutatták be. A forgatókönyv szövegét Kurkó István írta, elmondta Farkas Beáta. Filmezték, feldolgozták: Kosza Róbert, Kosza Arnold, Kosza Endre. A film megtekinthető a világháló www.rastudio.net pontján.

A Kosza család 2008-ban kiváló néprajzi filmet készített Csíkszentdomokosról. Ebben a szentdomokosi földművelés módjára tekinthet be a néző a tavaszvárástól, szántástól-vetéstől aratásig, a mai fejlett gazdasági felszerelések, eszközök alkalmazásáig, egészen az őszi betakarításig. Erről a filmről is elmondható, hogy kiváló alkotás, szép nyelvezettel megfogalmazott kísérőszöveggel. Az ilyen jellegű filmek nagyban hozzájárulnának Felcsík népszerűsítéséhez a magyar lakta területeken, külföldön is.

1. Eröss Vilmos 2010. Dánfalva Csiki Hírlap V. évf. 8. sz. 2010. január 13. Régi csiki képeslapok (24.); Madaras Csiki Hírlap V. évf. 13. sz. 2010 január 20. Régi csiki képeslapok (25.) Fényképezte Mihálecz András; Madaras Csiki Hírlap V. évf. 23. sz. 2010. február 3. Régi csiki képeslapok (27.) Közölte Eröss Vilmos.

2. Kristó Tibor: Statiszták a Hargitán – avagy egy groteszk regény népszerűsítése –. Székelyföld X. évf. 3. sz. 2006. március. 131–136.

3. Csiki Hírlap V. évf. 40. sz. 2010. február 26.

SZOKÁSOK – JELES NAPOK

CSÍKDÁNFALVI LAKODALMAS SZOKÁSOK¹

Minden időben a lakodalomnak megvolt a maga foratókönyve, amely tükrözte a kor igényeit, a helyi szokásokat, a szervezők anyagi lehetőségeit és társadalmi helyzetét.

Régen (ezelőtt 50 évvel) a lakodalmas szokások több hetes eseménysorozatból álltak.

A leány és a legény eldöntötték, hogy összeházasodnak. Miután a leány és a legény is bejelentette szüleinek, hogy mi a szándékuk, a leány szülei elmentek a legény szüleinek házába: „háztüz nézőbe”. A két család így ismerkedett meg.²

A következő lépés a kikérés volt. A legény és két megbízott kikérő elment a leánys házhoz. A legények kikérték a leányt, és a háziak választ adtak, majd vacsorával kínálták meg őket. Ezek után leszögezték az eljegyzés időpontját.

Az eljegyzés alkalmával a vőlegény adta a gyűrűt és mellette egy fehér fejkendőt a menyasszonynak, a menyasszony pedig egy szép inggel viszonzta leendő párja ajándékát. A jegyesség időtartama is eltérő volt. Ha az eljegyzésen nem rögzítették a lakodalom dátumát, akkor a jegyesség ideje alatt döntötték el ezt az időpontot.

A lakodalom előtt a fiatal pár jelentkezett a helyi tanácsnál és a plébános úrnál, ahol bejelentették, hogy összeházasodnak, és egyeztették a lakodalom napját.

Az esküvő előtt a pap három héten át vasárnaponként a templomban kihirdette a jegyeseket, így már a falu tudtáraadták a lakodalom hírért.

Az esküvő előtt egy héttel, szombat este volt az irogatás, amikor felírták a leány hozományát. Felsorolták mindent, amit a leánynak szándékoztak adni, a ruhákat, alsóneműket, asztal- és ágyneműket, ágyterítőket, bútorokat, állatokat, gabonát, birtokokat. A lista a birtokokkal kezdődött, s majd a bútorokkal, ruhákkal folytatódott.³

Csütörtökön a gazda székelyruhába öltözve meghívta a vendégeket a fiatalok kivételével. A fiatalokat a vőlegény és a menyasszony hívta meg, a meghívást a lakodalom előtt két héttel kezdték meg, amikor az ágütő legényeket és a koszorúslányokat hívták. A többi fiatal csütörtökön hívták meg.

Szombaton vitték a pernét (a leány hozománya): szekerekre kirakták az összes hozományt. Csujjogtatva vitték, lehetőleg a leghosszabb úton, ahhoz a házhoz, ahová az új pár költözött. A lány hozományával rendezték be a fiú által kapott házat.

Az igazi lakodalom vasárnap délben kezdődött,⁴ amikor a legény násznépével együtt kikérte a menyasszonyt (a legényes nép szekerekkel érkezett), ezek után a tanácshoz vonultak, ahol hivatalosan összeadták őket,⁵ majd a templomba mentek, hogy az Úr színe előtt is kimondhassák a boldogító igent. Téli időszakban szekér helyett szánnal érkeztek. A templomi esküvő után a szekerekkel a falvakon végighaladtak, egészen Szenttamásig, de amikor a legények, férfiak megrészegedtek, olyan eset is volt, hogy a menyasszonyt a szekérrel együtt felborították (komolyabb baleset nem történt). Ilyen esetben felállították a szekeret, visszaültek, és elindultak hazafele.

Megjegyzendő, hogy a jegyesek, az ágütők és a koszorúslányok székelyruhában jelentek meg a lakodalomban.

Esküvő után visszatértek a lakodalmas házhoz, a menyasszonyt a legényes házhoz vitték. Ekkor kezdődött meg az „első asztal”. Ez alatt ettek, ittak, táncoltak. Az első asztal végén a

menyasszony levette a székelyruhát, és átöltözött. A fiú bérma-keresztanyja befonta a „menyecske” haját, és kontyba tette, majd rá fejkendőt kötött (abban az időben az asszonyok fejkendőben jártak).

Amikor bekontyolták a menyasszonyt, akkor jöttek a kontylével – a leányos háztól vedrekben hozták a tésztát, süteményt és a pálinkát. Ezzel az új pár személyesen mindenkit megkínált. Az első asztal végén a menyasszonyt és négy fiatalasszonyt letakarták lepedővel. A völegény meg kellett tapogassa őket, és meg kellett mondania, hogy melyik az ő felesége. Ezután mindenki mulatott, ameddig bírta.

A második asztal hétfőn tizenegy órakor kezdődött. Mindenki evett, ivott, mulatott. Táncoltak és kurjongattak, egyszóval mindenki jól érezte magát. A második asztalnak éjfélkor lett vége.

Szerdán este volt a visszahívás. Ezen csak a családtagok, rokonok és a „bérmák” vettek részt.

Ilyen volt Csikdánfalván ezelőtt 50 évvel a lakodalom.

A fenti szokásokat Albert Lajos lakodalmas gazda verses füzetében leírt versek is híven tükrözik, a versekből megismerhetjük a lakodalom menete mellett a terítékre kerülő ételek sorrendjét, valamint az ételek felszolgálásakor mondott rigmusokat is.⁶

Albert Lajos lakodalmas füzete iskolai gyűjtőmunkánk során került elő, és úgy gondoltuk, érdemes utána nézni, hogy ki is ő tulajdonképpen.

Csikdánfalván született 1898-ban – amint azt megtudtuk a helyi temetőben levő síremlékeről. Írástudó ember volt, a helyi tanácsnál egy ideig pénztárosi funkciót is betöltött, és szívesen segített a helyi lakosoknak különböző kérések és hivatalos iratok megszerkesztésében.

A lakodalmas füzetet a szerző 1925-ben írta. Nem tudjuk, hogy valahonnan másolta-e, vagy saját rigmusait vetette papírra. Ma is jól olvasható, szép kaligrafikus betűkkel írt füzetecske, igazi néprajzi értéknek számít, helyi hagyatékaink kiemelkedő gyöngyszeme.⁷

Mint arról Both Vilmosné beszámolt, a helybeli néhai Mészáros Lázár lakodalmát is Albert Lajos vezette. Felesége Ábrahám Zsuzsanna volt, házasságukból született Albert Vilmos, aki ma is él a dánfalvi családi házban. Albert Vilmos ma is használt és ismert ragadványneve a Laji, amelyet valószínű, apja keresztnévéről kapott. Bara Juliannával való házasságából született két leánya: Gizella és Éva. Időközben Éva meghalt, de Gizella nevű leánya Csíkszeredában ma is él.

A továbbiakban bemutatjuk azokat a rigmusokat, amelyeket Albert Lajos írt, s amelyek a régi lakodalmas szokásokat bizonyítják.

ELJEGYZÉS⁸

Kedves szónok Úr!

A mellettem álló szép menyasszony, Csíkszék dánfalvi NN,

Kit is Csíkszék Karcfalvi NN eljegyzett,

Kivel házasságot akarnak kötni.

Itt hát a szép menyasszony, melyet ezen kézfogás és gyűrűváltásra felajánlok.

Kívánom tehát, hogy az új párokat az isten sokáig éltesse!

Kézfogás és gyűrűváltás,

Megáldás a kézfogáson.

Kedves Atyánkfiai, jól meggondoljátok, mit cselekesztek,

Mert ez egy olyan dolog, amitől függ az örökkévaló boldogság vagy boldogtalanság,

Mégis azt kívánom, hogy az áldások Istene álgyon meg titeket,

És tartson meg az egymáshoz való igaz és állandós szeretetben,

Akadályozzon meg az Úr minden ártalmas nyelveket,

Melyek a ti házassági életeteket megháborítaná.

Ilyen jólétben elérvén azon dicső napot, amelyen a hitnek láncával elválhatatlanul egybe kötettek.

Legyen lelketek üdvösségére és Isten dicséretére, ezt kívánom szívémből!

KÉZFOGÁSI CEREMÓNIA

Dicsértessék, áldoztassék az áldott Úr Jézus Krisztus!

Kedves jó uraim, minthogy a mindenható Isten hozzánk való kegyelmességéből rendelte,

Az emberi nemzetnek vigasztalására hogy jó volna kinek-kinek párjával élni

És úgy dicsérni az ő áldott szent nevét, ezekben nekünk is egy kedves Atyánkfia folyamodott, aki Csíkszék, Dánfalva NN, és aki szándékozott nőül venni a dánfalvi NN hajadon leányát, és a háromszori hirdetés meglévé, akadály nem történt.

Azért kérem kedves szószóló urat, ezen tisztességes személyt, mellyel ezen ifjú házasságot akar kötni, szíveskedjék ezen kézfogás és gyűrűváltás helyére elészolgáltatni.

PERNE KIKÉRÉSE

Jó emlékezetembe lehetnek, uraim, kegyelmetek,

Hogy az elmúlt bizonyos napokban a mi kedves atyánkfia megtalálta vala a kegyelmetek

Becsületben való kedves atyjok fiát, akit házasságra magának eljegyzett vala,

Kik között kézfogás, gyűrűváltás, háromszori hirdetés, és ami idetartozik,

Illendő ceremóniák végbementek, és minek utána az anyaszentegyháznak dicséretes szép szokása szerint, a szent házasságra illendőképpen elkészítettek, a penitencia tartás és oltári szentség által éltek, erős hitek letétele után egymáshoz felszenteltettek, és elválhatatlanul egybekötöttetek, az okáért kegyelmetek,

Azon feljebb megnevezett becsületes személyt kezek alatt ne tartsák, hanem ötet

minden illető perefernális javaival szolgáltatassák nyuszulyó asszonyunk kezére,

Hogy kegyelme szállítsa vőlegény uram szállására,

Kik között a házasság szentsége megerősítettet, és az Isten ökegyelmét vég nélkül dicsérhessék, szívémből kívánom. Ámen.

FELKÖSZÖNÉS

Szerencsés jó estét kívánok mindenkinek, e menyegzős házban összegyűlt vendégeknek.

Míg rebegő nyelvem szárnyára eresztem, előbb szemeimet az égre terjesztem.

Onnét várok áldást ezen társaságra, ennek pedig minden ittlelvő tagjára.

Vőlegény s menyasszony, kik itt ülnek ketten, éltesse is őket a felséges Isten.

Szerencsések legyenek e földön, s mindég kövessék hűn egymást, hőtig, amint illik.

Ne lássák meg a bűt, a bűnek szomorú napjait, éljék e világnak gyönyörű napjait.

Látják uraim, asztal van terítve, kés, tányér villával, kanállal ékítve,

Jönnek már az étkek mindjárt sorjában, ez a sok legénység nem áll itt hiába.

Nehogy az asztalon az étel meghűljön, felmelegítése dologba kerüljön,

Tessék uraimék helyre telepedni, a muzikusoknak kell majd melegedni.

Méltó hát, hogy itten az öröm terjedjen, ételben, italban testünk részt vehessen.

De ne féljen senki, hogy csömört fog enni, mert a gyomrát biz itt meg nem terhelheti.

ÉTELEK BEMONDÁSA

Vőfélyek érkeztek híres Perzsiából. Követül küldettek hozzátok Szittyából. Utánam érkeztek megterhelt tevéin, majd előkerülnek most pompás étkeik. Az első tál étel lesz bagolynerítés, utána érkezik a kemencenyögés, csirkeordítás, meg a borjúköhögés, végre érkezik az üres kocsi zörgés.

Egy öreg sündiszónó léssen bepácolva, egy beteges bolha lesz a nyársra húzva. Sült pecsenye helyett egy nagy fejszeboka, háromszáz esztendő s kereknek agya. Káposztás hús léssen hasas szalonnával, kifő a pulykának combja. Ez a magyaroknak híres eledelünk, ha ide felhozom, jó ízűen megesszük. Készülnek az étkek, süt-főz a szakácsné, jól tud mindeneket, jobban mint a papné. A jó ételeket tudja kavargatni, de boros kancsót is tud ám hajtogatni. Szentháromság Isten, segíts minket erre, hogy a multságunk jól menjen végtére. Kívánom fejenként, hogy ki-ki elérje békével, erővel az Isten segítse. Hajnali szép csillag, tündöklő fényesség, királyi virtusság, ékeskedő szépség, kinek ajakán kiömlött fényesség. Kívánom istentől, hogy legyen csendesség. Mert most nem tréfálok, megyek a konyhára s sok jó eledelnek drága illatára, majd megjelenek mindenek láttára. Hogyha előbb nem, hát Szent György napjára.

SAVANYÚ LEVES

Ismét megérkeztem, uraim, sokára. De merem mondani, nem jártam hiába, mert olyan jó étket hoztam valójában, mely első menüs az étkek sorában. Ezen eledelért nagy próbát tettem. Egy szilaj bikával hét nap verekedtem. Kicsinybe múlt, fogam hogy ott nem feledtem. De oda se neki, csak hogy legyőzhettem. Nosza hevenyében a bőrét levettem. A fejét nyakastól egyszerűen leszeltem. Ezt a jó eledelt ebből készítettem. Megvallom uraim, ezt én is szeretem. Mivel hogy nincs több ily híres éték, ezért a magyarnak vizet inni vétek. Itt a jó paprikás, uraim, vegyetek, széles jó étvággal kívánom, egyetek.

ÉDES LEVES

Érdemes vendégek! Nem üresen jöttem. Étekkal terhelve vagyon mindkét kezem. De mielőtt hozzányúlunk a kanállal, buzgó szívvel hálát is adjunk az Úrnak. De hogy én itten hosszan ne papoljak, és a forró tálaiktól sebeket ne kapjak, vegyék el a kezemből a forró tálat, melyet az ujjaim már forróbb nem állhat. A hátam megett is még hús legény vagyon. Azoknak is kezét süti igen nagyon. Ne tántorogjon hát most előttem senki, mert a nyakát hamar leforrázom neki. Itt tehát a leves, melyet adott jó hús. Azért itt senkinek szíve ne legyen bús. Nosza muzsikusok, szóljon hát a virtus. Ezzel dicsértessék az Úr Jézus Krisztus.

TORMÁS HÚS

Gyenge bomyúhús ez, mit hozok tormával, csak harminc tavasszal járt ez az anyjával. Gyengesége miatt szénát nem ehetett, szegény gyenge állat csak a korpát nyelte. Ezért a tormáért jó sokat fáradtam, Magyarország részét szélteben bejártam. Ezt a keveset is Marostóban ástam, szerencsémnek tartom, hogy reá akadtam. De az erős éték való csak magyarba, nem igen fér ebből a német gyomrába. Lesz még több éték is, csak ne siessenek, e erős étékből keveset egyenek. Tessék hát a tormás gyenge bomyúhússal, erre kínálhatja torkát ki-ki pálinkával. Egyék hát uraim fő appetitussal, ehhez is tartozik a cigány egy tussal.

KÁPOSZTA

Paradicsomkertből éppen most érkeztem, mely gyönyörű kertnek gyümölcséből ettem. Mivel hogy sokáig ottan kertészkedtem, szép fejes káposztát böven természettem. Nagy Magyarországnak jó részét bejártam, ily káposztafélét keveset találtam, de annyit mondhatok, hogy ahol csak jártam, mindenki dicsérte, fülemmel hallottam.

Szalonna és káposzta az étkek vezére, nemes magyar hazánk, országunk címere. Még királyunknak is gondja vagyon erre, áldott föld az, ahol terem a gyökere. Mégis nem dicsérem, dicsérje meg magát, mert bele vágattam nagy falat szalonnát. Tizenkét disznónak elejét, hátulját, keresse meg benne ki-ki fülét farkát. Mivel pedig mostan a káposzta itt vagyon, ki-ki az evéshez jó buzgón fogjon, hogy restsége miatt éhen ne maradjon, s azután élénk panaszukat nyújtsa.

SÜLT HÚS

Itt hozok sülteket, számtalan sokfélét. Azért köszörülje ki-ki jól meg a kését. Hogy el ne csorbítsa a tányérja szélét. Húzza meg kend, komám, rekedt hegedűjét. Nincsen párja étkek között a jó peccsenyének, mert ez vidámságot okoz az elmének. Ósatyáink miért voltak olyan vének. Miért? Mert borral és peccsenyével éltek. Tessék hát, uraim, vegyék el kezemből, jó nagy darabokat metéljenek ebből. De bort is igyék rá, ki eszik ebből, mert ha bort nem iszik, nagy foga nő ettől.

TÉSZTASÜTEMÉNY

Itt van a fäin lisztből jó féle sütemény. Nincs ebben sem ánizs, sem mustár, sem kömény. Cukorral vegyítve nem is igen kemény. Aki ilyenrel él, nem is gyötri a köszvény. Édes uraim, valamint asszonyaim! Mindjárt megkívánja a szem, ha ránéz. Bátran lehet enni, gyomornak nem nehéz. Fogjon meg hát minden darabot, aki kér. Éljen!⁹

VÖLEGÉNY BÚCSÚZTATÁSA, AMIKOR INDUL A VENDÉGSEREG A MENYASSZONY UTÁN

BÚCSÚZTATÁS ESKÜVÖRE¹⁰

Tisztelt násznép! Halljunk egy pár búcsúszavakat, mielőtt itt hagynánk az érdeemes házat, mert illő, hogy midőn ily útra indulunk, Isten s ember előtt híven beszámoljunk. Kedves völegényünk is ekképpen szólna, ha szív szerelmétől szavakhoz jutna. Elmondom tehát én, mit elméje gondol, ilyen formán volna látnom bús arcáról. Örömmel virradt fel rám a reggel. Örömmel üdvözlöm ártatlan szívemmel. De mostan keblemet nagy bánat fogja el, mert a házas élet útjára lépek fel. Hosszú az én utam, melyre most indulok. Azért, oh Istenem, most tehozzád fordulok, s tőled buzgó szívvel kegyelmet esdeklek. Induljunk el a Szentháromság nevében e nehéz utamon, melyen vezérelj Istenem.

Mert áldás- és reményt csak tőled nyerhetek, kérlek, oh el ne hagyj e nehéz sorsomban. Szent Fiaddal együtt állj mellettem nyomban. Most ma változik meg életem útja: vagy holtig öröme, vagy örökös búra. Azért oh Istenem, ne hagyj el, légy velem.¹¹

Bocsásd meg ellened elkövetett vétkem. Add, hogy boldog legyen az én páros életem. Édes Jézus, kérlek, maradj holtig velem.

Hozzátok fordulok most édes szüleim, és kik jelen vagytok rokonaim, testvéreim. Az Istenre kérlek bocsássátok meg, ha valaha bármit vétettem tinéktek. Kísérjete el az Isten házába, s kérjétek az Istent érettem imádkozva: Bő áldást adjon szent házasságomra.

Dicsőség az Istennek a nagy magasságban, ki lakozik mennyben fénylő boldogságban. Ki nekem rendelt egy igazi társat, hogy kivel megnyerjem mennyeknek országát. (1925.III.5.)

ESKÜVŐRŐL VISSZAJÖVET

Legyen az Istennek dicsőség az égben, szerencsével jártunk. E dolgunkban végre legyen Isten vezérünk mindenben, s ami még hátra van, érvük ekképpen. Válgék az új pámak az eskü lelkük örök javára és üdvére, s az Isten áldása szálljon a fejükre, s valamint az őket nevelő jó szülőkre. Mai nagy fáradozásuk nem esett hiába, mert egy drága kincset hoztunk e hajlékba. Fogadják be őt vidám hajlékukba, részeltessék őt szép multságokban. Itt van a menyasszony köztünk, megérkezett, tessék örömapa fogjon vele kezét.

NÁSZNAGYNÁL

Szerencsés jó estét kívánok násznagy uramnak, végére jártunk már a hosszú utunknak, munkás seregünk, mely odakinn vagy, hosszú utazásban elfáradtak nagyon. Fogadják be őket vidám hajlékukba, részeltessék őket szép multságokban.

MEGKÖSZÖNÉS

Köszönjük, násznagy uram, szállásukat, hogy befogadtak mind nászi utasokat. Örülve mivélünk a sok rendbéli jókat, a jó Isten segítse meg, hogy még szolgáljanak ily ügyben sok más legénynek, mire az Isten segítse meg, szívemből kívánom.

MEGÁLDÁS A GYŰRŰKRE

Azt kívánom, minthogy e gyűrűknek végük nincsen, a ti szerelmeteknek is holtig vége ne legyen.

BÉKÖSZÖNTŐ BESZÉD

Dicsérettsek és áldassék és felmagasztaltassék az áldott Úr Jézus Krisztus szent neve! Ki is mindnyájunkat a mai szent nappal megörvendeztetett, úgy mint a maguk kedves fiúk első tisztessége napjában, kívánom továbbra is, őrizze és oltalmazza az Isten minden szívbeli szomorú változásoktól.

LEÁNY KÖSZÖNÉSE

Kedves atyafiak, akik itt vannak, egy kis csendességet énnékem adjanak. Még egy pár szót szólok, kérem, figyeljenek. Megmondom szándékát ártatlan szívemnek, mint a mezei virágok, szépen virágoznak, a kerti violák szint úgy illatoznak.

Az életem is e napig virágzott, most a hideg ősznek dere reá hullott, zöldülő levele mára földre rogyott. Midőn a kis madár szárnyakra kel, köszöni anyjának víg csevegésekkel az utána való sok fáradozását s a mellette való hü gondoskodását.

Az idő változik, változtat minket is, szerencsés napot követ szerencsétlen is. Mindenféle állat párt választ magának. Én is választottam, kerestem magamnak.¹²

Így rendelte az Isten. Életemnek párját e házban lakozó szülőknek, kit kegyelmetek híven felneveltek, most élettársul nékem átengedtek. Szívemből kérem én most az ég és a föld urát, tartsa meg hü társam édes apját és anyját. Másodszor fordulok az édes anyához, mint kerti rózsának jó termő fájához, ki 9 hónapig méhében hordozta, s e világra hozta, és ötet ápolta, ruházta, gondozta, és minden veszélytől ötet oltalmazta.¹³

Ezeket, édesanya, forró könnyhullatással köszönöm szívemből nagy sóhajtozással . Ti összes hallgatók, kik ide jöttetek, első tisztességet, hogy neki tegyetek, az Isten áldásából mind részt vegyetek, legyen az egekben örökös helyetek.

FELKÖSZÖNTÉS

Kedves vendégeim! Én méltó halás köszönetemnek adok kifejezést, hogy a szeretett menyegzős házhoz mind egybe összehozott, hogy ezen új párnak szent hitének tanúivá lehettünk, s első jeles napjukat ünneppel köszönthessük, mert születésünk után van két jeles napunk: házasságunk meg a halálunk, mert Krisztus urunk, mikor lakodalmat tartott tanítványaival, sok víg mulatságban volt, hogy ezen mulatság neki megtetszett, azokat rendelte nekünk, hitünkben is ilyent rendelt. Azt kívánom, hogy azon szent hit, mely őket összekötötte, váljék nekünk és szüleinknek örömére, nekik pedig lelkük üdvére.

BEKÖSZÖNTŐ

Mai napon lett kedves anyámasszony, mivel megértem ezt a dicső napot, hogy az én magános életem párossá változott. Elsőben is tisztelem e családnak fejét, kitől származott az én élettársam, kivel összeköttem ma a szent oltáron. Ujjamon van immár megszentelt gyűrűje, összeolvadt szívünk a szent esküvőben. Köszönöm maguknak, s a maguk fióknak, hogy engem választott élete párjának. Én is megmutatom gyermeki hűséggel, ha a jóságos Isten megsegít engemet. Én most szokatlan vagyok a maguk házoknál, kérem tanítsanak kezek után, megfogadom Isten után. Kérem a jó Istent, éljünk békességben, tartson állandós és hosszas egészségben. (1.16.1925)

MENYASSZONYI POHÁRKÖSZÖNTŐ

Öröm kelt szívemben, könny csillog szememben, hogy ily szép társaság jött, hogy tisztességüket tegyék. Első tisztességet, akik nekünk tettek, kívánom Istentől, sokáig éljenek!

POHÁRKÖSZÖNÉS

Kedves férjem! Köszönöm szívednek szíved fáradtságát, éjjeli és nappali sok fáradozását, miért a nagy Isten úgy áldjon meg téged. Áldjon meg, aki teremtett, s aki téged szeretettel fel is ékesített. Adjon Isten csendes békességet köztünk, kedves férjem, holtig szeretetet. Az Isten éltesse az egész nász vendégkoszorút: Szívemből kívánom.

FEKETE KÁVÉ

Messziről jövök én, szultán udvarából, hozok én kávé tele kancsójából. Jó ital a kávé, jobb mint holmi lőre, mert az ember soha be nem rúghat tőle.

KÉZFOGÁSI CEREMÓNIA

Dicsértessék, áldoztassék az áldott Úr Jézus Krisztus szent neve. Kedves jó uraim, mint hogy a mindenható isten hozzánk való kegyelmességéből rendelte az emberi nemzetnek vigasztalására, hogy jobb volna kinek-kinek párjával élni és úgy dicsérni az ő áldott szent nevét, az okból nekünk is egy kedves atyánkfia folyamodott, aki Csíkszék dánfalvi Mészáros János az emberi áldást elérvén páros életre tette szándékát. Sokat járt, fáradozott, és sok fáradtság után talált ezen nemes háznál egy maga szíve szerint való személyt, özvegy Albert Józsefné hajadon leányát, Erzsébetet és a háromszori hirdetés meglévn akadály nem történt. Azért kérem a völegény uram kérésére a kedves szószóló urat, azon tisztességes személyt, mellyel ezen ifjú házasságot akar kötni, szíveskedjék azon kézfogás és gyűrűváltás helyére elszolgáltatni, hogy mi is állíthassuk a Szűz Mária Szeplőtelen fogantatására felszentelt templomunk oltárának jobb szegére. Minek utána szószolló uram rövid választát is elvárjuk.¹⁴

„Dicsértessék a Jézus Krisztus! Emlékezzenek rá, jó uraim, hogy ennek előtte szavainkra ígéretet tettek, hogy kegyelmetek kedves hajadon leányát, nemes dánfalvi Antal Máriát a mi kedves atyánkfiának, nemes dánfalvi Simon Istvánnak szánták házastársul, Istennek rendelése és az anyaszentegyház dicséretes szokása szerint. Közöttük a gyűrűváltás és kézfogás, a háromszori kihirdetés megtörtént, völegény gazduram arra kéri kegyelmeteket, hogy a fent említett első tisztességes első személyt szolgáltatassák ki a Kisboldogasszony Anyánk nevére szentelt templom jobb szegére, ezekről kérjük nyoszolyoasszonyomékat, hogy a menyasszony perefériumát a völegény uram házába szállítsák. Erről rövid választ kérünk kegyelmetektől mihamarább!

FELELET A KÉZFOGÁS ELŐTT

Igen is igyekszünk kegyelmetek, de legfőbbképpen völegény uram kérésére a nevezett szent helyre előállítani, hogy ott az Úr Jézus és Boldogságos szent Szűz jelenlétében egymásnak örök hűséget ígérve, holtok és holtiglan, amely legyen lelkeknek üdvére, Isten dicséretére, szívemből kívánom.

VACSORA ALATTI BESZÉD A HÁZASSÁGRÓL

Kedves vendégek, ifjak, tisztos urak! Illő becsülettel egy kis csendet kérek. Míg a szent házasságot elbeszélem egybe, méltassanak engem egy kis figyelemre. A szent házasságot maga Isten szerzé, maga Isten adta Évát Ádám mellé, hogy legyen hű társa örömben és bajban, mint ezt Mózes könyve bőven élénk adja. De boldog is kinek van hű felesége, mert a hű feleség a ház gyöngye, éke. Vig öröm és áldás száll vele a házba, kivirágzik szépen a boldogság fája. A rideg legénynek unalmas az élet, nincs kivel felossza, hogyha kedve éled, nincs ki vigasztalja, ha meggyűl a gondja, nincs ki áldószókkal kedvesének mondja. Azért hát legények, kinek nincsen párja, tegyen szert mielőbb Jutka vagy Évára. Gondolkozom én

is már régen felöle, talán lesz is valami belőle. Csak az a nagy baj, hogy a jó asszony ritka. Ezért tudom sok nő száll ellenem síkra, de nem bánom, ha a szemem kiássák is, mégis kimondom, hogy némely asszony rosszabb, mint az áspis. Dühös, mint sárkány, kelcpelel a nyelve, jaj annak a férjnek, aki ilyent vesz el. Duzzog, pöröl, dörmög, savanyú az arca, mint a ma szakasztott éretlen vadalma. Aki ilyent kap, azt megverte az Isten, mert a rossz asszonymnak földön párja nincsen. De nem szólok többet, ürülnek a tálak, most újra a dolgomhoz látok.

ASZTAL FELSZEDÉSEKOR

Szeretetre méltó házgazdánk! Hisszük, hogy testünk éhe elvevődött, egészségre váljon elede-lünk. Szívesen adatott italunk, ételünk. Kedves vendégek, a tánc szabaduljon, a muzsika most már szóljon és harsogjon, járjuk el a csárdást világos virradatig. Nyugalomra senki se gondoljon addig. Engedelmet kérek gyenge szólásomról, mert igaz, hogy iskolát keveset jártam, buták s ostobák által tanultam.

Dicsértessék az Úr Jézus Krisztus szent neve.

Kedves szószóló uram. Az elmúlt bizonyos napokban egy galambocskát engedünk szárnyára, és mostan annak keresésére indultunk. De csak hosszas fáradozás után akadunk nyomába. Ekkor kapujában olyan jelet láttunk, mely volt Noénak öröme a bárkából kibocsátott galambocskára. Mi is zöld ágat látván a kapuban örömmel fakadtunk. Mutassák meg azért szószóló uram, hogy olyan jegyen vannak. Ha pedig más jegyre változtatták, és esetleg ha meg nem ismer-nők, akkor engedelmet kérünk. (19.II.1925.)

Ezért üvölt a sátán száz alakban, a vész csak egyforma, változó, de állók én fönsséggel, ingatlan. Fenntart az Úr, s az Isten mondta volt, ha felbúg az ítélet harsonája, és győz a hős a nagy ítéleten, megdicsőül majd akkor arája. Boldog kezdet lesznek nekem, pedig a vég, akkor midőn kondul a toronyban a lélekhívó harang, és akkor lesz majd minden kezdetnek vége, mind az utolsó ítéletnek lesz az életnek vége.

Féltelek a széltől, égő napsugártól, féltem a te szerelmedet az elhervadástól. Szeretnék, mint a kertész áll a virágok mellett, temeltetted örködni és tégedet minden veszélytől bántalmaktól megoltalmazni. A te szerelmedet az elhervadástól mindig meg-menteni.

A JÓ REMÉNYSÉGRŐL

Fönn az égben a nagy Isten, abban bíztam mindig, és abban is bízom én ezután, szép életről, szép jövőről és te rólad, Zsuzsanna, álmodozom mindig. Alig múlik, alig telik csak idő el, hogy elhozza örömeinkre azt a dicső napot, melyben a mi magányos éltünk párossá változzék, hogy mi egymás karjaiba találhassuk egymást. Énelőttem csak te vagyol mindig igaz, hogy most távol vagyok, mégis téged látlak. Mindig úgy gondolom, hogyha egymást átkarolva jó reménnyel, szeretettel ez az élet talán sokkal könnyebb lenne. Nem tudom, te hogy gondolod.

Bánatos volt az ég húshagyati napokon. Az is tudta, és gyászolta azt a napot, amelyen az ifjúság a farsangi három napon mulatott. Énvelem érzett és gyászolt az idő is, mert nekem sem volt, kivel ezen a három napon mulatni. Szomorúság, bánat jár a fejem felett, de jó az Isten, megsegít velem együtt engemet is minden lépésében. Isten legyen veled jóban és rosszban, minden sorsban viselje gondját, mert én ötet igazán szeretem, de amíg élek, soha el nem felejtem.

Az isten dicsősége legyen gondviselőnk, örködjék felettünk, a mi Védasszonyunkhoz fohászokodom, és ötet kérem én. Övjon, oltalmazzon, és minden veszélytől minket távol

tartson. Te néked is velem együtt hű szeretettel és egészséget adjon, ne lássuk meg a bút s bánatot, s a jövő szomorú napjait, éljük a világnak egyhangú napjait együtt.

Nem érdemes sími, ha gyötör a bánat. Csak kacagnak rajtam, ha könnyezni látnak. Szegény, fájó szívem nem lesz mégsem könnyebb. Hiszen rajtadon kívül más nincsen, ki könnyet érdemel. Egy szép lapot kaptam tőled, s ez lesz boldogságunk emléke.

CSÍKDÁNFALVI LAKODALMAS SZOKÁSOK A XXI. SZÁZADBAN

A XXI. századi lakodalmi szokások alkalmazkodtak az aktuális gazdasági-társadalmi helyzethez. Részben egyszerűsödött a bonyolult ceremónia, és rövidebbek lettek az egyes lakodalomhoz fűződő szertartások. Ezeket próbáltuk megörökíteni Boér Tibor mostani lakodalmi gazda versein és a mindennapi tapasztalatunk alapján.

Miután a fiú és a lány eldöntötte, hogy össze akar házasodni, a fiú egy este a szüleivel elmegy a lányos házhoz, és kedvese szüleitől megkéri leányuk kezét. A szülők választ adnak, megkínálják vendégeiket, és közös megegyezéssel kitűzik az eljegyzés napját.

Az eljegyzési vacsorát a lány otthonában tartják, amelyen részt vesznek a jövőbeli jegyesek, a szülők és a bérmaszülők. Ez a vacsora lehet szűkebb vagy tágabb körű a család anyagi lehetősége függvényében vagy a fiatalok akarata szerint. A fiú adja a jegygyűrűket, és emellett még kedvesét megajándékozza egy mellékgyűrűvel, vagy egy pár aranyfülbevalóval, ezek az ajándékok a fiú gazdagságát tükrözik. A lány szülei fizetik az eljegyzési vacsorát. A vacsora elfogyasztása közben kikérik a leányt, felhúzzák a gyűrűket, és kitűzik az esküvő napját.

A lakodalom előtt pár hónappal lefoglalják a vendéglőt, a gazdát és a zenészeket.

Az esküvő előtt egy hónappal a jegyesek elmennek a polgármesteri hivatalhoz és a plébános úrhoz, ahol bejelentik szándékukat és közlik a kitűzött dátumot.

Az esküvő előtti három héttől kezdve a pap minden vasárnap kihirdeti a házasulandókat a templomban, azzal a céllal, hogy ha valaki házassági akadályt tud az illetők között, az értesítse a plébánost. A hirdetések által a falu már előre tudja, hogy lakodalom lesz.

Egy hét múlva a jegyesek meghívják a koszorúslányokat és az ágúto legényeket. A többi fiataalt is a jövőbeli pár hívja meg, de csak az esküvő előtt egy héttel, vagyis ugyanazon a napon (vasárnap), amikor a gazda hívja a többi vendéget (de akad olyan eset is, hogy nem a gazda hívja meg a vendégeket, hanem a menyasszony rokonait a menyasszony egyik rokona és a vőlegényénél is ugyanígy). Napjainkban meghívót is visz a gazda. Ízléses, szép, nyomdában készült meghívókat készítenek a fiatalok megrendelése alapján.

Az ágúto legények elmennek az erdőre, kiválasztanak négy sudár fenyőfát, és hazaviszik valamelyikhez közülük.

Az ágúto csütörtökön délután szokott sor kerülni. A koszorúslányok krepp-papírból készített rózsákkal díszítik fel a fenyőfákat. Ez alatt a legények készítenek két táblát: az egyik „ISTEN VELED” felirat áll, a másikon „ISTEN HOZOTT” felirat olvasható. A két fenyőt felrakják a szekérre az „Isten veled” feliratú táblával együtt, és a leghosszabb úton szállítják a lányos házhoz, miközben a szekéren ülő fiúk és lányok hagyományos lakodalmi dalokat énekelnek. A bejáratu kapuhoz felütik a feldíszített fenyőfákat, valamint az „ISTEN VELED” feliratú táblát. Azután a háziak vacsorával és kürtöskalaccsal, pálinkával kínálják meg a fiatalokat, majd éjfélíg mulatnak.

Péntek este a leány a barátjával, a fiú pedig barátaival ünnepli meg leányságának, illetve legénységének utolsó napját. Ez a leány-, illetve a legénybúcsúzó.

Napjainkban szombaton tartják a lakodalmakat az alábbi forgatókönyv szerint.

Szombaton délelőtt a vőlegény vendégei, élükön zenészekkel és a lakodalmas gazdával – ceremónia mesterrel – a legényes háztól jönnek a leányos házhoz, hogy kikérjék a menyasszonyt. Itt a vendégeket várják a menyasszony rokonai, s miután a lakodalmas gazda¹⁵ beköszönt, és kikérte a leányt, aki szépen elbúcsúzik szüleitől, elindul az egész lakodalmas nép a házasságkötési ceremóniára a faluházába, majd a templomba.

A templomi esküvő után az egész vendégsereg megy a vendéglőbe, ahol kezdetét veszi a multság. Napjainkban a lakodalmat a fiú és a leány vendégei egy helyen tartják, ezért sokkal kevesebb vendég van. A vendéglőben megkezdődik az „első asztal”, ami a menyasszonyi táncsal zárul.

A menyasszonyi tánc alatt a vendégek táncolnak a menyasszonnyal is és a vőlegénnyel is pénzbeli adomány fejében. Menyasszonyi tánc közben ha ellopják a vőlegényt vagy a menyasszonyt, akkor ki kell váltásák (általában aki ellopja, az szokta meghatározni, hogy kinek kell kiváltania. A kiváltók lehetnek: a bérmák vagy az ifjú pár megmaradt tagja. A menyasszonyi tánc előtt beszedik az ajándékot, és az új pár mindenkivel koccint (ezt a szokást a kontylé emlékére őriztük meg).

A „második asztal” a menyasszonyi tánc végén kezdődik.

Az ételek behozása között a vendégsereg és az ifjú pár is táncolnak. A második asztal vasárnap hajnalig tart. A vendéglőből utoljára az új pár és a szülők mennek haza.

A mai lakodalomban lényegesen kevesebb verses szöveg hangzik el, mint a régebbiben.

Manapság visszahívás nincs.

Meg szokták tartani az aranylakodalmat, rendeznek gyermeklakodalmat is.

ADATKÖZLŐINK

BOTH VILMOSNÉ	80 éves, Dánfalva	hsz.
BOÉR TIBOR	éves, Dánfalva	hsz.
SZŐCS JUDIT	42 éves, Dánfalva	hsz.

1. Csikdánfalvi lakodalmi verseket írt le Székely László csikszeredai, majd karcfalvi tanár. (Székely László é. n. [1997]. 79–89. A közölt lakodalmi versek után írta: Csikdánfalva, 1946. Kajtár Péter füzete, aki 1871-ben született; Dánfalvi lakodalmi szövegeket még helyi füzetekben találhatunk. A felcsiki lakodalmi szokást külön könyvben jelentette Balázs Lajos 1994.; A csiki lakodalmi szokásokhoz kapcsolódó versek egyik részéhez jó összehasonlító alapul szolgál Orbán Balázs 1869-ben megjelent műve. (Orbán Balázs II. 1869. 80–82.); Dincser Oszkár: 1943. 59–62.; Duka János 1958. 49–53.; Antal Imre 1983. 141–149.
2. Az udvarlás kezdetétől figyelemmel követték a fiatalok kapcsolatát, megpróbálták a szülők, a rokonok véleményét mondani mind a leányról, mind a legényről. Külön értéknek számított, az úgynevezett „egyedül való” leány vagy legény. Lásd Még Balázs Lajos 1994. 64–65. A bővebb érdeklődésre akkor került sor, amikor szomszédos faluban élt a leány vagy legény.
3. Lásd még Ambrus-Mátyás Mária: A csikdánfalvi leányok hozománya és a hozományvitelhez kapcsolódó hiedelmek című fejezetet.
4. Különböző időszakokban változott a lakodalom időpontja: hétfő, de lehetett más nap is szombat és vasárnap kivételével.
5. A polgári házasságkötést 1894-ben törvényesítették. Ma nem kötelező, hogy a lakodalomnak szerves része legyen, akár napokkal megelőzheti az egyházi esküvőt.
6. A kontyolásról már 1829-ben hasonlót írtak: Ebédkor vitte ki a menyasszonyt a násznagyné, haját felkontyolta, majd lepedő alatt 3–4 asszonnyal cgyütt

- elrejtette, a vőlegénynek mátkája fejére kellett mutatnia. Ha nem találta el, fizetnie kellett. (Kállay Ferenc 1829. 48.); A gazdag lakodalmi költészet félnépi eredetű, szerepet kaptak benne a helyi kántorok, tanítók, de a másolók is módosítottak a szövegeken. Ortutay Gyula: Lakodalom. In: Balassa Iván–Ortutay Gyula: 1980. 580.
7. Fő célunk az, hogy bemutassuk Albert Lajos lakodalmos gazdának füzetét, amely tartalmazza a lakodalom 1925-ben leírt verseit. A lakodalmakhoz kapcsolódó versek, bizonyos részletek gyakran találhatók különböző kéziratos füzetekben, de a teljes lakodalom alkalmával mondott verseket általában a lakodalmat levezető „gazda” írta le, s ezzel megőrizte bizonyos korszak lakodalmi szokását. „Gazda” szerepére azonban egy-egy közösségben csak kevesen vállalkoztak.
 8. Albert Lajos lakodalmos könyve, eredeti kézirat.
 9. Vessd össze: Györgyi Erzsébet 1980. 391–392.
 10. A füzetben leírtak sorrendjét követtük.
 11. Lukács Károly dánfalvi Bécsben szolgáló huszár 1911-es keltezésű füzetében így írta le: „Mert gondold meg, hogy ma változik meg a sorsod jóra vagy rosszra, Holtig tartó boldog vagy holtig tartó boldogtalanságra”.
 12. 1869-ben így írták le Gyimesben: „Változik az idő, s változtat minket is, / Szerencsés napokban van szerencsétlen is, / Mindenféle állat párt választ magának, / Én is választottam s kerestem magamnak.” (Orbán Balázs II. 1869. 81. ; „Változik az idő, változtat engem is, / Szerencsés órák közt van szerencsétlen is. / Mindenféle állat párt keres magának, / Gerlicék galambot választanak maguknak, / Én is választottam, kerestem magamnak.” A szöveg alatt: Írtam csikmenasági – Kovács Albertnek [csikdánfalvi] mind jó katona barátomnak Kis Ilván 1938. október 17-én.; „Változik az idő, változtat minket is, / Szerencsés napokra jő szerencsétlen is.” (Székely László é. n. [1997]. 79. Csikdánfalva 1946.); „Mert változik az idő, változtat munköt is, / Szerencsés napokban van szerencsétlen is. / Ugye, még a madár is párt választ magának, / Én is kerestem, és választottam magamnak.” (Balázs Lajos 1994. 297–298. Csikszentdomokos. Kristály Albert 79 éves – 1972.). Csupán arra szolgál bizonyítékkul e néhány adat követése, hogy egyes motívumok időtállóak, pedig időben is eltérnek, nagy területet bejárnak. Szövegekörnyezetükben azonban már nagyobb változatok alakulnak.
 13. 1869-ben így írták le: „Másodszor fordulok az édesanyáéhoz, / Kedves magzatjának jó termő fájához, / Hogy kilenc hónapig méhében hordozta, / Tizedik hónapban e világra hozta, / Táplálván, ruháztván ötet ápolgatta.” (Orbán Balázs II. 1869. 81.); „Másodszor fordulok jó édesanyjáéhoz, / Mint palántált újság jó termőfájához, / Ki kilenc hónapig méhében hordozta, / Kilenc hónap után a világra hozta, / Hidegtől, széltől híven oltalmazta.” (Balázs Lajos 1994. 298. Csikszentdomokos. Kristály Albert 79 éves. – 1972.)
 14. Közös forrás látszik a változat kialakulásával. (Székely László é. n. [1997]. 83.) „Dicsértessék a Jézus Krisztus! Emlékezzenek rá, jó uraim, hogy ennek előtte szavainkra ígéretet tettek, hogy kegyelmetek kedves hajadon leányát, nemes dánfalvi Antal Máriát a mi kedves atyánkfíának, nemes dánfalvi Simon Istvánnak szánták házastársul, Istennek rendelése és az anyaszentegyház dicséretes szokása szerint. Közöttük a gyűrűváltás és kézfogás, a háromszori kihirdetés megtörtént, vőlegény gazduram arra kéri kegyelmeteket, hogy a fent említett első tisztességes első személyt szolgáltassák ki a Kisboldogasszony Anyánk nevére szentelt templom jobb szögére, ezekről kérjük nyoszolyoasszonyomékat, hogy a menyasszony pereferiumát a vőlegény uram házába szállítsák. Erről rövid választ kérünk kegyelmetektől mihamarább! (Székely László é. n. [1997]. Csikdánfalva – 83. old.) 1946.
 15. A lakodalmos gazda már a XVII. században ismeretes volt a nemesek lakodalmában, Székelyföldön máig fontos szereplője a lakodalomnak. (Györgyi Erzsébet: 1990. 48.)

A CSÍKDÁNFALVI LEÁNYOK HOZOMÁNYA ÉS A HOZOMÁNYVITELHEZ KAPCSOLÓDÓ HIEDELMEK

Ósi szokás, hogy a házasulandó fiatalok megkapják szüleiktől a családi élet elkezdéséhez a létfenntartási eszközöket, amelyet aztán a lakodalmas nép ajándéka egészít ki.

A legények szüleiktől általában lakást kapnak, amit a menyasszonynak illik berendezni a hozományként kapott bútorokkal és a hozzájuk tartozó kelengyével együtt.

A házasság eredetileg a nő megvevését jelentette, ezért még ma is egy-egy székely faluban nem elveszik hanem „megveszik” a leányt, és így a férjhez adandó lányt „eladó” lánynak nevezik. Így Csíkdánfalván a házasságra érett lányt „eladó sorba került” leányként emlegetik.

Régebb valóban vásárolták a leányt, továbbá alapos alkut képezett a hozomány.¹

Továbbá: a székely törvények között 1555-ben az szerepelt, hogy „Valamely embernek fia, leánya vagyon, az örökség a fiat illeti, de úgy, hogy a fiú a leányt, kiki a maga székének törvénye szerint kiházassítsa”.²

Előfordult, hogy a kiházásitást igazságtalannak tartották, s olyankor perre került sor. Jenőfalván 1781. június 22-én azért perelt Borbély Józsefné Kálmány Anna testvéreivel, Kálmány Mihállyal és Józseffel, mert a „perafemuma” kifizetésekor szoknyát, főrevalót és csizmát nem adtak.³

A házassági alku eredménye a „parafemum-levél”, más néven perefemum-, perne- vagy inventárium-levél, mely írásos kikötéseket, megajánlásokat, záradékokat is tartalmaz, egyben felsorolja és felértékeli mindazokat az ingó és ingatlan dolgokat, amelyeket a lány férjhezmenetelekor kap. Csíkdánfalván a hozomány összeírásokat tartalmazó dokumentumot inventárium-levélnek, perefemum-levélnek, vagy egyszerűen leltárnak nevezik.

A hozomány „általában minden (ingó vagy ingatlan) vagyon ... amelyet a nő a fivéréivel vagy szüleivel való osztozkodáskor kapott, vagy maga keresett és férjének átadott”.⁴

Nálunk, Csíkdánfalván a perefemum, perne, kelengye elnevezést az összes házasságba vitt javak megnevezésére használják.

A peme elsősorban vászon neműkből állt: viselőruhák, díszpárnák, ágytartók, lepedők, abroszok, szalmazsák, kendők, törülközők, tarisznyák, zsákok, de hozzátartoztak a lakásberendezésre szolgáló ládák, bútorok, valamint állatok (szarvasmarha, sertés, juh, tyúk) és élelmiszer (szalonna, zsír), fõldek.

A csiki hagyománytisztelő, szokásokat ápoló falvakban, így Csíkdánfalván is, melyet Imreh István találóan nevez „rendtartó székely falu”-nak, a hozomány „kiállítására” évszázadok óta berögzült, valósággal intézményesített szokásokat követ.

Régebb a lány ingatlant nem kapott, később már az eljegyzéskor számba vették a lány teljes hozományát, amelyben ingatlanok is szerepeltek, ilyenkor az egyezés jeleként kezét fogták, ezt, a kézfogással való megpecsételését, magyar szokásnak is nevezték.⁵

Csikszentdomokosról ismerünk 12 hozománylevelet 1867-től, de csupán háromban találunk ingatlannal kapcsolatos feljegyzést.(389, 390, 393. sz.)⁶

Három perefemum-levelet Csikmenaságról is leírtak a Péter Ignác három leánya: Mária, Anna és Borbála férjhezmenetelekor, 1887, 1888, 1893-ban készültet. Bár a két első levél bevezetőjében azt írták, hogy a leány „ingó és ingatlan” vagyonát írták össze, csupán az elsőben található ilyen pont: „38. egy darab széna fű hely Somospatakába”.⁷ De Háromszéken, Málnáson már a XIX. század elején, 1815 körül írt parafernum-levélben található ingatlannal kapcsolatos feljegyzés: „Egy ben valo jóság a mely vagyon a Benedek András és Szabó Dániel között lévő Joszaganak Nap nyugati, vagy is

Benedek András mellet levő fele része”. „Az Három határban Szántó földek”. A dálnoki huszár Telcki László leányának, Klárának 1835-ben készült „Parafernumá”-ban 9 bejegyzés tartalmaz földeket.⁸

Azért tartottam érdemesnek a hozományadás szokásainak a leírását, mivel több inventárium-levelet áttanulmányoztam. Tettem ezt azzal a szándékkal, hogy a családi élet legfontosabb eseményének, a házasságnak egyik jelentős mozzanatát megvizsgálhassam.

A hozományadás szokásai az utóbbi években kihálófélben vannak, egyre ritkábban találunk olyan családokat, ahol a hozomány átadása hagyományosan megy végbe.

A hozománykészítés a leány születésével és felnevelésével párhuzamosan történik. A nagyanyák, anyák szabad idejükben – főleg télen – fonták-szötték a lent, a kendert, a gyapjút. A megszótt anyagokat végekbe csavarták, és így tárolták, s csak férjhez menés előtt szabták fel, és varrták meg rendeltetésüknek megfelelően. A felcseperedő leány szintén segédkezett kelengyjének elkészítésénél.

A leány kelengyjét tulipános ládákban tárolták, melyet a felső vagy „tisztaszobában” tartottak. Ezek a tulipános ládák szintén a hozomány tartozékai voltak.

A tulipános ládákat szakavatott bútorfestő-asztalosoktól rendelték, melyet általában kék alapszínben készítettek, és piros tulipánnal, csavart végű rózsával, pontozott margarétával, bóbítával, zsinórral és bojtjal díszítettek, ami a felcsíki bútorfestés sajátos jegye volt. Dánfalvi érdekességnek számít, hogy a csokorminták egymást keresztezték és az, hogy számos hosszúpád középcsokra az életfára utal. Napjainkban sok ilyen hozományos láda (padláda), szék, tálas, falutéka, fellelhető – sajnos nagyon elhanyagolt állapotban – padlásokon, színekben, csűrőkben vagy erdei nyaralókban.

Az adatközlőim – id. Ambrus Árpád 82 éves nyugalmazott tanító, valamint Kajtár Gizella, 88 éves Csíkdánfalva 485 sz. alatti lakos – Bálint Péter bútorfestő asztalost említik, aki a XIX. század második felében készített számos máig is fennmaradt bútort.

Megfigyelhető, hogyan változott az emberek ízlése az utóbbi száz évben: míg a századfordulóig, sőt századunk első tíz-tizenöt évében a festett bútort volt az egyedüli kedvelt bútorfajta, majd az 1960-as évekig az erezett mintájú festett deszkabútor, azután pedig a kor divatjának megfelelően a furnéros vagy más modern, gyári bútorarabok szerepelnek a hozományban.

A leányos szülők anyagi helyzetétől függően változott a hozomány mennyisége: a szegényebbek hozományában csak egy rend konyha- és egy rend szobabútor szerepelt, a módosabbakéban két rend szobabútor.

A kelengyékhez tartoztak csergék, festékesek, gyapjú-lepedők is, melyeket híres szövőasszonyok szöttek. Csíkdánfalván ma is sok asszonymak ad kenyeret ez a mesterség. Ezelőtt a falusi asszonyok mindegyike tudott szőni, fonni, de foglalkozásszerűen egyikük sem üzte ezt a régi mesterséget,

Adatközlő, id. Ambrus Árpád nyugalmazott tanító szerint az egyik legrégebb csergeszövő-asszony az 1976-ban, 96 éves korában elhunyt Pál Antalné volt, aki maga fonta, növényi anyaggal festette, és szötte meg a gyapjút. Utolsó munkái 1975-ben kerültek ki keze alól. A menyé, az ifj. Pál Antalné még ma is sző.

A csíkszeredai „Hargita-művészete” kisipari szervezetetei helyi rendeltségének az alapítója az 1982-ben elhunyt id. Albert Antal volt, akitől a mai szövőasszonyok tanulták mesterségüket. Ők a fent említett kisipari szervezetetben dolgoznak, de ugyanakkor saját részükre is szőnek. Ilyenek: Búzasi Veronika, Dánfalva 311. szám alatti lakos, Csáki Amália 472. sz., Csáki Anna 468. sz., Fibula Mária, 732. sz., Szabó Emma 583. sz., Zsigmond

Borbála 439. sz., akik gyapottat szőnek, valamint Albert Irén 82. sz., Gál Margit 327. sz., Gyenge Magdolna 417. sz., Süket Irén 515. sz., Kajtár Mária 381. sz., Kajtár Vilma 581. sz., valamint akik gyapjút szőnek. Dobos Erzsébet 364. sz. és Kovács Lászlóné 169. sz. alatti lakos a szövetekezeten kívül dolgoznak.⁹

Az idők folyamán csergeszövés technikája is változott, a régen kedvelt sima (ványolt) csergét az 1970-es években felváltotta a manapság is divatos bogos cserge, s ezzel találkozunk a hozományban is.

Csikban maradt fenn a XIX. század végéről ismert csikos, farkasfogas, koszorús díszítésű festékes. Ezekből a régi darabokból sajnos alig maradt fenn néhány, melyeket többnyire a templomokban őriznek. Csikdánfalván az idősebb asszonyok birtokában még elég sok virágmintás festékest találunk, melyet nálunk rakottasnak neveznek.

A régi festékesek modern változata nélkül a felcsíki leányok hozománya ma sem lenne teljes.

Az anyagi helyzettől függően a leányok a hozományban egy vagy két rend rakottast kapnak, melynek tartozékai a nagyszőnyeg, az ágytakaró, fotelterítők, futószőnyeg, asztalterítő és kisebb terítők.

Ezen kívül len-, kender-, illetve napjainkban gyapott-szőteményeket is kapott a leány: pl. asztalterítőt, szalvétákat, lepedőket, ágyneműt. Ezek száma szintén az anyagi helyzettől függött. Napjainkban ezeket a szőteményeket kiegészítik a gyári, üzletekből vásárolt, hasonló funkciót betöltő holmikkal.

Az inventárium-levelek vizsgálatokor kiderül, mit is kaptak régen és századunk közepéig a csikdánfalvi leányok hozományként.

Több XIX. század végi és XX. század eleji inventárium-level tanulmányozása alapján, melyet az asszonyok, családok ma ereklyeként őriznek, megállapítható, hogy a leányok általában azonos használati értékű tárgyakat kaptak, melyek csak a minőségük és mennyiségük tekintetében különböznek egymástól.

Az inventárium-level összeállítására nagyon komoly feladatnak számított, amelyet a tanúk aláírásukkal (régen az írástudatlanok a nevük előtt húzott keresztvonással) s ha kellett, esküjükkel is kötelesek voltak bizonyítani. „Jelen inventarium felvételt a jelen tanúk az előtt napi becsértékben lelkiismeretesen értékelve darabról-darabra felvételtek, amit bármikor hitünkkel, s életünkkel is igazoljuk”.¹⁰

A hozomány felértékelését a leány és a legény szülei, valamint rokonok és szomszédok végezték. Az értékelés közben gyakran támadtak viták, mivel a leány szülei nagyobb értéket, a legény szülei pedig kisebb értéket tulajdonítottak az illető tárgyaknak, mint amennyit az a valóságban ért. A leány szülei ezt azért tették, hogy a hozomány összértéke minél több legyen.

Az inventárium-levelek fontosságát még azzal is hangsúlyozták, hogy megírásával tekintélyes személyt bíztak meg. A múlt században keltezett levelek között gyakran találkozzunk olyanokkal, amelyeket a falu jegyzője írt meg. Napjainkban a család vagy a szomszédosság legtekintélyesebb személyére hárul ez a feladat.

„A hozomány összeírása a lakodalom előtt, egy szombat este történik”.¹¹

„A pernét azért szokták összeírni, hogy tudják azt, hogy körülbelül mennyi a leány hozománya”.¹²

A leltár általában a bútorok felsorolásával kezdődik, ezt követik a szőttesek, vászonnemük, ágynemük, ruhák, asztalnemük, lábbelik, edények, állatok, majd ingatlanok, melyek általában szántó és kaszáló területeket jelentettek.

A leltárban a következő tárgyak szerepelnek;

- bútorok: festett láda, kaszten láda, pohárszék, asztal, karosszék, edénytartó, éjjeli szekrény, mosóasztal, függönyráma, ágy, napjainkban szoba és konyhabútor
- szöttek: ágytakarók, csergék és festékesek
- ágynemű: párna és paplanhuzat, lepedők (gyapjú és vászon), derékalj, abroszok, törülközők
- ruhaneműk: szöttek vizitek (női blúz), rokolya (szoknya), gylöcsing, rékli, posztó kurti (kiskabát), nagykendő, bunda
- lábbelik: csizma (új és fejtelt), félcipő
- edények: fatányér, fakanál, tekenyő (teknő), rézmozsár, káposztasarvaló, káposztáskád, pálinkáshordó, laskasírtó (nyújtó), sótartó, tányérok, csészek, lábasok
- evőeszközök: kanál, kés, villa
- különfélék: tükör, lámpa, szentkép, gyertyatartó, „gúnyatakarító nagykefe”, tarisznyák, zsákok, tele gabonával vagy pityókával
- állatok: tehén, tinó, juh, bárány, sertés, malac, tyúkok
- ingatlan: föld, mely lehetett szántó vagy kaszáló.

A neki járó földrészt a fiatalasszony általában tavasszal, szántáskor vette birtokba. Az inventárium levélben mindig feltüntették a dülő nevét, a földrész megtalálható volt, nagyságát és szomszédait. Pl.: „Kóka dülőben az Agyaghegyen vékás szántó”, „kaszáló Sár dülőben, Lukács József szomszédságában”, vagy „Középrész dülőben 3 vékás szántó Zsók Mátyás szomszédságában” – olvasható egy 1910-es és 1934-es Csíkdánfalván keletkezett perefernum-levélben.¹³

Arra is van példa, hogy a lány szülei fenntartották a föld feletti haszonélvezeti jogukat, s csak haláluk után lehetett a leány a föld teljes jogú birtokosa. Idézek egy 1898-ban írt perefernum-levél záradékából: „Ezen írt birtokokat most leányomnak, Julisnak szabad használatba átengedem, hogy részibe számítódék, s holtam után pedig, ami illeti része szerint megkapja, abból is, ami fekvő birtokon lészen, amibe beleegyeztem alulírt tanúk előtt, s amit nevem írásával megerősítek”.

Az inventárium-levelekből az is kitűnik, hogy 1962, a kollektivizálás után, a csíkdánfalvi leányok hozományában nem szerepel a föld mint a hozomány tárgya.

A továbbiakban idézünk néhány érdekes és figyelemreméltó megjegyzést adatközlőinktől.

„A perné általában a lakodalom utáni héten, kedden, vagy csütörtökön viszik”.¹⁴

Az utóbbi években már Felcsíkon is az irogatás napján elviszik a pernefernumot.¹⁵

Más helyen a lakodalmat megelőző napokban vagy közvetlen előtte viszik a leány hozományát, a perné.¹⁶

A „perné” a bérmaszülők, közeli rokonok és szomszédok, általában nők, a férfiak mint fogatosok viszik. (Szabó Ilona)

Ilyenkor összegyűlnek, megkérdezik, adnak-e valamit? A kérdésre nem felelnek semmit.

Eközben megérkeznek a szekerek, a lovak már fel vannak bokrétázva. „A lovakra a bokrétát a fiú bérmakeresztanyja készíti, és mielőtt – egy másik adatközlőm szerint: elindulnának a pernéért, azt a lovakra tűzik. (Both Vilmosné)

„A lovakra a bokrétát a fiatalok (koszorús leányok) szokták tenni azért, hogy minél díszesebb legyen a menet”. (Kajtár Gizella)

Ezután megkezdődik a perne kiadása. A hozományt a lakodalmas gazda a következő szavakkal kérte ki:¹⁷

„Jó emlékezetben lehetnek uraim kegyelmeitek,
 hogy az elmúlt bizonyos napokban a mű kedves atyánk fia
 megtalálta vala a kegyelmeitek becsületben lévő kedves attyuk fiát,
 akit házasságra magának eljegyzett vala, kik közt kézfogás, gyűrűváltás, háromszori
 hirdetés és ami ide illő ceremóniák végbemenete,
 és mincképpen az Anyaszentegyháznak dicséretes szép szokása szerint
 a szent házasságra illő képei előkészítették,
 a penitencia-tartás és az oltári szentség által éltek,
 erős hitek letétele után egymáshoz felszenteltettek,
 és elválhatatlanul egybeköttettek,
 az okáért kegyelmeitek azon megnevezett
 becsületes személyt kezükön ne tartsák,
 hanem ötet minden perfernalis javaival szolgáltatassák nyuszulyó
 asszonyunk kezébe, hogy ökegyelme is szállítsa völegény uram szállására,
 kik közt a házasság szentsége megerősítették,
 és az Isten Ökegyelmét vég nélkül dicsértessék, szívemből kívánom”.

A leánynak ha sok hozománya volt, akkor két vagy három szekérre rakták.

„Először az ágyat /ágyakat teszik fel, amelyekre 2-2 szalmazsákot és derékaljat tesznek.
 Arra felrakják a csipkés lepedőket (ahány van, általában 12 lepedőt kaptak). Az ágyterít-
 őket (rakottas, bogos) falvédővel. Az ágyterítőkre rakták a nagy és kispárnát, amelyek-
 re ráhúzták a huzatot.” (Both Vilmosné)

„Az ágyat a szekér elejére szokták tenni, rá rakottast vagy más terítőt, alája a lepedőket.
 A párnákat a rakottásra teszik, keresztbe, úgy, hogy ha a párna széle csipkés, akkor az
 út felé legyen.”(Kajtár Gizella)

„Az első szekérre teszik az ágyneműt, azon megy a bérmaszülő egy tyúkkal.”(Szabó Ilona)

„...először felteszik az ágyat, bele a deszkákat, rá szalmazsákot, derékaljat, a derékalj-
 ra 3-4 csipkés alsólepedőt (amennyi van) rá az ágyterítőt, aztán a csergét, paplant, plé-
 dket és végül a párnákat.” (Blága Márta)

„A szekér végében a szekrényeket és melléjük a székeket, asztalokat teszik a szekérhez
 erősítve.”(Kajtár Gizella)

„Az ágy után rakták a ruhaszekrényt. Akinek több bútora volt, annak két vagy több
 szekéren vitték a pernét. Az első szekérre az ágy elé rakták a karos padot, amelyen ül a
 fogatos és a bérmakeresztanya, kezében egy tyúkkal. (Both Vilmosné)

A tyúkok lábának összekötözését többféleképpen magyarázzák adatközlőim: „Azért
 visznek szalaggal összekötött tyúkokat, hogy annyi gyerek legyen a családban, ahány
 tojást tavasszal kikölt a tyúk.” (Blága Márta); „A tyúkoknak a lábát összekötözik, hogy
 ne repüljön el, mert az szerencsétlenséget, halált jelent”(Szabó Ilona); „A tyúkot a
 szalagnál fogva lógatják le a szekérről.”(Kajtár Gizella)

A hiedelem szerint nem szabad feltenni a szekérre üres vázát, edényeket. „Az edényeket, üres
 vázákat nem rakják fel a szekérre, mert ha eltörik, szerencsétlenséget, halált jelent”. (Blága
 Márta); „A tükröt azért nem teszik fel a szekérre, mert azt tartják, ha véletlenül eltörik,
 valamilyen szerencsétlenség, (halál) történik”. (Kajtár Gizella); A szentképet minden alka-
 lommal az ölükből viszik. Ez általában az utolsó vacsorát, a szent családot vagy Jézus
 képét ábrázolja. „A szentképet azért viszi a fiatal pár, mert azt tartják, hogy akkor boldog
 házasságuk lesz.” (Both Gizella) „A szentképet a fiatalok szokták vinni, annak jeléül, hogy
 majd a Jóisten megsegíti őket.”(Blága Márta)

Miközben a pernés szekér halad, a pernevivők kiabálnak, hogy az utcán mindenki vegye őket észre, és csodálják meg a hozományt. „Kiabálnak, hogy gyűljenek ki a népek az útra, és lássák, mennyi sok perefernuma van a lánynak. A nézőket pálinkával és kürtöskaláccsal kínálják.”(Both Vilmosné)

Ilyenkor tréfás verseket mondanak:

„Álljanak meg a hídon,
Pisiljen a menyasszony!”

„Ezt az Isten nekünk adta,
Ott az anyja hadd sirassa!”

„Minden asszony jöjjön ki,
Lásson csudát ide ki!”

„Ez a leány igen jó,
Csak a legény legyen jó!”

A humoros versekhez tréfás ötletek is társulnak: ilyenkor elkötik az utat, hogy az így kikényszerített megállónál kínálkodhassanak.

Útban a legényes ház felé bajok is érhetik a szekeret és annak rakományát. A néphagyomány ezeknek a bajoknak igen nagy jelentőséget tulajdonít, mert azt tartják, hogy ezek szerencsétlenséget hoznak az új párra.

„...a nem szakszerűen rakott bútor leesik; a haragos titokban elemeli a kerékszeget, ezért a szekér felborul, s tönkremegy minden.” (Blága Márta)

„Útközben eltörhet a szekér rúdja, vagy egyéb törik le a szekerről, vagy valami elromlik, esetleg megakad a szekér. Ilyenkor azt tartják, hogy szerencsétlenség éri az ifjú párt, elválnak, meghal az egyikük, vagy más szerencsétlenségek”. (Kajtár Gizella)

A fiatal férj házához érkező szekeret várják az ottani szomszédok, szülők, rokonok. „Először a bútort rakják be a szobákba, majd az ágyneműt és az apróságokat”. (Szabó Ilona); „Először az ágyat veszik le, aztán a bútort, s egyúttal be is rendezik a házat.” (Both Vilmosné); „A perne leszedését hátulról kezdik, ami felül van, azt rakják le előre.” (Kajtár Gizella)

Mint ahogy az egész pernevivés ceremóniáját végigkíséri a tréfa, a legényes házhoz érve is találkozunk vele. „A pernevivők vetik meg a fiataloknak az ágyat, megviccelik őket, úgy teszik az ágydeszkat, hogy essenek le róla, csengőt, vagy cserépdarabokat tesznek az ágy lába alá”. (Szabó Ilona); „Régi szokás, hogy amikor még nem kanapét, hanem úgynevezett kettős ágyat adtak hozományba, tréfából a szalmazsák alá nem rakták be a deszkákat”. (Blága Márta)

Ilyenkor a hozomány átvételekor szokott kiderülni, hogy az elköszönő legények nem loptak-e el valamit. Az új ház berendezése után a pernevivőket mindig megvendégelik tölteletes káposztával, paprikással, kürtös kaláccsal és pálinkával.

Miután lerakták a szekerről a pernét, és az új házat berendezték, a háziak elvárják, hogy a szomszédok és a legény rokonai megcsodálják a hozományt. A szekrényeket, amibe az ágyneműk, abroszok, szalvéták és törülközők vannak, nyitva hagyják, sok esetben ezeket az asztalra rakják, hogy a jelenlevő szomszédok láthassák. A jelenlevőknek illik megnézni és megdicsérni a holmikat.

A fentebb említett, az ággyal kapcsolatos tréfákat azért teszik, hogy ezáltal válják emlékezetessé az új párnak az új házban eltöltött első éjszaka. Ehhez a szokáshoz a nép semmiféle hiedelmet nem fűz.

Ha a férjhez adott leány, vagy a férj meghal akkor a hozomány, illetve a házastárs sorsa a következőképpen alakul. „Halál esetén, ha gyermekek voltak, akkor ők örököltek, s csak egy rend ágynemű maradt a férjnek. Ha nem volt gyermek, akkor elárverezték, és a pénzt az árváknak adták” (Szabó Ilona); „Ha a férj hal meg, akkor az asszony hazaköltözhet a szüleihez, de ha ott marad, akkor ő öröklí a lakást” (Blága Márta); „Válás esetén a nő a pemét elviheti”. (Blága Márta)

A hozományadás nagy anyagi terhet jelent a szülőknek. Ezért is maradt fenn az a közmondás, hogy: „ahány lánya volt, annyiszor égett le a háza”.

Napjainkban, sajnos egyre ritkábban látunk szekereken „csujjogtatva” szállított hozományt. Ez a régi szokás kihalófélben van. Ezzel magyarázható, hogy az utóbbi öt esztendőben egyetlen pernevivő szekeret sem sikerült lencsevégre kapnoim.

ADATKÖZLŐK

Szabó Ilona 77 éves	–	Dánfalva	522. sz.
Blága Márta 81 éves	–	”	638. sz.
Kajtár Gizella 88 éves	–	”	585. sz.
Both Vilmosné 80 éves	–	”	217. sz.
Ambrus Árpád 82 éves	–	”	704. sz.

A felsorolt személyeket nem véletlenszerűen kerestem fel, hanem előbb id. Ambrus Árpád nyugalmazott tanítótól megtudakoltam, hogy kik azok a személyek, akik véleménye szerint legjobban ismerik a régi hagyományokat.

FÜGGELÉK

A csíkdánfalvi Both Gergely hajadon leányának, Marcellának minden magával férjhez viendő „perefenális javairól”.

<i>Szám.</i>	<i>A javak megnevezése</i>	<i>becs. érték</i>	
		<i>fo.</i>	<i>kra.</i>
1.	Vagyon két festett láda zároson		
2.	egy karos festett pad és egy festett ágy	4	-
3.	két festett karos szék, egy fogas, egy nagy kád	5	-
4.	egy hosszú bunda	4,70	-
5.	két flaner szoknya és 8 vanrokoják előkötözőkkel	20	-
6.	két flaner, egy posztó kurti és egy bőrbunda	40	-
7.	nyolc vizitkák és kézbeli ruhák	12,50	-
8.	tizenegy bolti, egy selyem elől főre való ruhák	9	-
9.	két maga szötte főre való ruhák és két fejére való	12,50	-
10.	14 ing ajastól, három gyoics belölük	8	-
11.	három cseregék és három gyapjú lepedők	10	-
12.	négy ágytakarók, ebből egy bolti, három magaszötte	26	-
13.	öt abroszok, ebből egy bolti, egy magaszötte	9	-
		9.50	-

14. nyolc törölköző és nyolc takargató	3,60 -
15. vagyon hat zsák köblös – egy, vékás – egy	3,20 -
16. három búza és zabok, és 8 régi véka zab	7 -
17. két pár csizmák	7 -
18. egy léhel, egy pár gereben	1 -
19. egy tormareszelő, egy tölcsér, egy kanna	- -
20. két dar. 5 és 3 éves tehének	110 -
21. egy anyajuh, egy kosbárány	9 -
22. egy dar. gője sertés	5 -
23. Gyertyános sarkán 14 vékás zabnak	30 -
24. egy szekér szénáttermő kaszáló a gyergyai útnál	20 -
25. Gyertyánban a Mihályén 8 vékás zab	24 -

Hogy az túl és fennirt perefermális javakat tisztán felvettük és megbecsültük és alulírottak.
Csikdánfalván, 1892 Február 12

Márton Gergely
+Gál Tamás.

INVENTÁRIOM

a Csík Dánfalvi Márton Mihály és Both Ágnes hajadon Leánynak, Rózálinak minden magával férhez vivő ingó- és ingatlan vagyonaíró, a melyeket magával férhez vit Blága Károlyhoz.

Sor szám	Becs ár és a Tárgyak megnevezése	Becs ár	
		lej	bán
1. vagyon	1. dr. kaszten.		
2. "	1. dr. üveges.	1 200	
3. "	1. dr. kihúzó asztal.	1 500	
4. "	2. dr. kanapéos pad.	500	
5. "	1. dr. háló ágy	1 000	
6. "	2. dr. karos szék. 2 d. ülőszék és egy küseb karos szék	500	
7. "	1. dr. edén tartó	400	
8. "	3. dr. Cserge	200	
9. "	1. dr. ványolt lepedő és 3. dr. ványolatlan gyapjú lepedő	3 600	
10. "	2. dr. derekaj héjastól	2 400	
11. "	2. dr. Szinrejáró lepedő, 1. d. takács, 1. dr. gyócs lepedő	3 000	
12. "	5. dr. alsó fehér lepedő	2 200	
13. "	1. dr. Szalma zsák	800	
14. "	15. dr. páma. 2-2. Héjal	150	
15. "	2. dr. búza szárasztó	7 500	
16. "	1. dr. Fal védő	200	
17. "	6. dr. Asztal terítő	250	
18. "	10. dr. törölköző kendő. 10. dr. takargató szervét	1 400	
19. "	1. dr. Kasra való. 3. dr. szotyorra való	1 500,	
		500	

20. "	15. dr. ing. 10. dr. Ingaj	2 750
21. "	1. dr. vég házföd rongy	200
	átvitel	31 750
	vagyis áthozat	31 750
22. "	6. dr. rokoja	4 220
23. "	5. dr. vet rokoja Boti	3 000
24. "	4. dr. alsó rokoja	1 500
25. "	4. dr. surcz. 9. dr. vizitka és egy flóner ?	3 700
26. "	8.dr. fej kendő. 2. dr szőtes ruha.	2 780
27. "	1. dr. nagy kendő. Egy d. hárász kendő egy dr. kötöt gyapjú ruha	2 000
28. "	4. dr. kicsilepedő 1. ványolt. 1. ványolatlan, és két darab szőtes lepedő	8 500
29. "	1. pár csizma. 1 pár boksz cipő. 1. pár fél cipő	1 300
30. "	6. dr. zsák. Egy dr. tarisnya	1 000
31. "	1. dr. tehén bojástól és egy dr. 3. diszke tehén	7 000
32. "	2. dr. tejes jú	1 000
33.	Vagyon ezen ingó vagyonokon kívül a Keleti fordulóban	
34.	a keresztút tetőn 2. és fél vékás szántó ősznek	
35.	a Kajtár Antal szomszédságában	5 000
36.	csakugyan a keleti fordulóban a csrefánál1/ és fél vékás	
37.	szántó ősznek az Antal Gergely szomszédságában	300
38.	Szintén a keleti fordulóban, Ködben 8 véka fereje szántó zabnak	3 000
39.	vagyon a nyugoti határon	
40.	gyergy[ó] útyán 2. és fél vékás szántó ősznek	
41.	a Lukács öröző szomszédságában	5 000
42.	Szintén a nyugoti határban	
43.	a sere dülőben egy 2. vékás szántó ősznek	5 000
44.	vagyon a madicsába egy 6. vékás szántó zabnak	2 000
45.	Szintén a nyugoti határban vagyon bük sorkán az erdőrészen	
46.	kívül lévő kaszáló két szkekér szénát termő kaszáló	10 000
47.	Szintén a nyugoti határban bük alatt	
48.	a Both István szomszédságában egy rend szénát termő kaszáló	2 000
	vagyon még 4 hold jog	2 000
	vagyon még 4 véka rozsot	600
	összesen	102 65

hogya a túloldalon felsorolt ingó és ingatlan vagyonokat
 értékek szerint fel vetük, és értékében megbecsültük igazoljuk
 Elöttünk tanú Igazoljuk Márton István Blága József
 Kelt Csík Dánfalván 1925 Június hó 10 én
 Ezen ingatlan vagyonokat kapta és magával vite osztály részéből
 adó Márton Mihály és Both Ágnes

INVENTÁRIUM

Mely felvétett Csíkdánfalván Süket János és neje Süket Teréz szülők a hajadon leányok, Margitnak a férhez menése alkalmával az apai és anyai vagyonok ingó és ingatlanok felvé-
tettek és a mai napon le értékeltettek.

Folyó- Szám	Darab	Tárgyak megnevezései.	Pengőben Pengő
1	1	Kihuzos asztal	600
2	1	Úveges	2 000
3	2	Ágy	1 200
4	1	Ruha szekrény	800
5	4	Karos szék 2 drb kisebb	560
6	2	Derekaj 1 drb gyolcs 1 drb házi	1 200
7	2	Szalmazsák	400
8	1	Cserge	1 000
9	1	Gyapjú ványoltas lepedő	600
10	3	1 drb fehér gyolcs 1 drb takács 1 drb színére járos lepedők	2 000
11	2	gyapju ág terítők 2. falvédő	2 000
12	4	házi szöttes ág alsó lepedők	1 200
13	6	Párnák, 2 huzattal 1 pár gyolcs	3 000
14	6	Ing házi szöttes nyak	1 000
15	3	Kicsi lepedők gyapju 1 drb színére járó	350
16	6	gyapottasok 2 drb fejeřitett	2 400
17	10	Törülkőzők gyapottasok	1 000
18	6	Takargató 2 drb falvédők 4 drb tálos csík	700
19	7	Szoknya és bluzzal 5 drb kötényel	10 000
20	2	Alsó szoknyák	200
21	1	Téli kabát 1 drb bunda 2 drb hárász kendők	2 000
22	2	Szvetter 1 drb fehér 1 drb festett	300
23	4	Mellények	200
24	8	Fejkendők	1 600
25	12	Nagy zsákok	1 200
26	1	Búza aszaló	100
27	1	Vég ház föld szőnyeg 11. m.	300
28	1	pár Csizma viseltes	600
29	1	pár Fél cipő	400
30	1	pár Egész cipő	400
31	1	Garnitur evő eszközök	250
32	1	Kompos készlet	150
33	1	Disznó levágva	1 500
34	1	Gyapju tarisznya	100
35	1	Zsák kukoricza	160
36	1	Fejős juh	600
37	1	Tehén fejős	7 000
38	1	Kaszálló sár düllőben 1 szekér szénát Lukács József szomszédsága	7 000

39	1	Négyvékás szántó nyártőke düllőben János Péter szomszédságában 4 vékás	4 000
40	1	Nyugati fordulóban Remete homlok düllőben 2 vékás szántó Lukács Péter szomszédságában	3 000
41	1	Középrez düllőben 2 vékás szántó Zsok Mátyás szomszédságában	3 000
		Összesen	56 970

[a valóságban 66 070]

Jelen inventárium felvétetet a jelen tanuk előtt napi becsértékben lelkiismeretesen értékelve darabról darabra felvétetett a mit bármikor hitünkkel is igazolunk.

Kelt Csíkdánfalván 1945. Április 12 én

Előttünk tanúk Kajtár Pál, János István, Dombi Áron, Süket Margit

LELTÁR

Készült 1988.VI. 28-án a Bőjte Ilona hozományának felleltározása alkalmával. Jelen vannak: Szöcs Zoltán és Bőjte Ilona, Benes Zoltán és Kopasz Emma keresztszülők, Antal Mária, Antal Jenő bérmaszülők, Bőjte László, Antal Magdolna tanúk.

Az alant felsorolt tárgyak átadandók az új párnak:

Sorsz.	Tárgy megnevezése	drb	érték	megjegyzés
1.	szobabútor	1 rend	24 000	világos
2.	szobabútor	1 gar.	16 000	barna
3.	konyhabútor	1 gar.	4 000	–
4.	szalmazsák	1	100	–
5.	derekalj	1	400	–
6.	cserge	2	2 000	fehér, rakottas
7.	paplan	5	4 000	–
8.	páma –	nagy és kicsi+6	1 800	ebből 4 ízes
9.	gynemű	10 rend	7 000	tarkott
10.	rakottas	4 rend	15 000	szürke, drapp, piros
11.	abrosz	13 drb	2 800	–
12.	törülközők	40	1 000	–
13.	csihányzsák	16	1 300	–
14.	nagyszőnyeg	1	813	–
15.	futószőnyeg	90 m	4 000	–
16.	bunda	1	5 000	–
17.	téli kabát	1	1 400	–
18.	kosztüm	4	3 000	–
19.	ruha	20	10 000	–
20.	blúz	15	3 000	hosszú szárú
21.	csizma – bőr	2 pár	2 400	–
22.	cipő	8 pár	2 500	–
23.	eszcájj	4 szett	1 500	–
24.	12 személyes ebádló készlet	1	2 000	–
25.	tányérkészlet	1	350	–
26.	kukta és fazakak	3	800	–

27.	apróságok (italos készletek, tálcák, vázák)	2 000	–
28.	mosógép	1 800	–
29.	csillár	1 200	–
30.	szentkép	1 000	–
31.	növendék, 2 éves	3 500	–
32.	juh	2 880	–

Aláírás: a leltár elején felsorolt tanúk aláírásai

1. Szendrey Zsigmond és Szendrey Ákos 1943. 162.
2. Idézi Imreh István 1973. 224–225.
3. Imreh István 1973. 230.
4. Bónis György 1979. 590.
5. Szendrey Zsigmond és Szendrei Ákos 1943. 162.
6. Balázs Lajos 1994. 383–396. Csikszentdomokosról 12 hozománylevelet közölt. Az első keltezése 1867. szeptember 13. az utolsó 1960. február 27.
7. Nagy Benedek 1983. 152–155.
8. Szöcsné Gazda Enikő 2009. 633–642.
9. Adatközlő Kristóf Ilona.
10. Inventárium-levél 1906 ápr. 12-én.
11. Adatközlő: Blága Márta.
12. Adatközlő: Kajtár Gizella.
13. Inventárium-levél 1910, 1936
14. Adatközlő Szabó Ilona.
15. Balázs Lajos 1994. 75–77.
16. Szendrey Zsigmond és Szendrey Ákos 1943. 166.
17. Albert Lajos dánfalvi lakodalmas gazda lakodalmi rendtartásokat tartalmazó, 1925-ben keltezett könyvecskéjéből (lásd A csikdánfalvi lakodalmas szokások fejezetben.)

JELES NAPOK CSÍKDÁNFALVÁN

Csíkdánfalva lakóinak száma megközelítően 2500 fő, amelyből a felmérések szerint 9 fő református, 2 fő unitárius, a többi pedig római katolikus vallású.

Mivel a lakosság túlnyomó többsége római katolikus, így a katolikus ünnepek és a hozzá fűződő hagyományok alakították a település szokásait és életmódját.

A szokásokhoz, alkalmakhoz fűződő események a jeles napokban konkretizálódnak, amelyek lehetnek ünnepnapok vagy időjósító napok. Ezekhez a napokhoz fűződő szokásoknak és szabályoknak meghatározó szerepük van a falusi társadalom életében, amelyeket a közösség minden tagja kötelezőnek érez a saját maga és a családja számára. A jeles napokat főleg az idősebb nemzedék tartja számon, de tőlük átveszik a fiatalok, és újabb elemekkel bővítik, gazdagítják.

A jeles napok időponthoz kötésében döntő szerepe van a mai használatú Gergely-féle naptárnak, amely a magyarság körében 1587-től vált közhasználatúvá.

Azt is hozzá kell fűznünk, hogy a jeles napok hagyományaiban elődeink megőrizték a kereszténység felvétele előtti szokások egyikét-másikat, amikor bizonyára a holdhó-napokban mérték az időt, de a későbbiekben alkalmazkodtak a keresztény naptári szokásokhoz. Maguk a jeles napok kialakult szokásai is az idők folyamán bővültek, vagy szűkültek, változtak a megünneplési módok is.¹

Az ünnepnapok egyben a pihenés és erőgyűjtés napjai is, amelyet a közösség előítélete véd. Az egyházi ünnepeken elmaradhatatlan a templomlátogatás, a székelyruha viselete, az alkalomhoz illő eledel fogyasztása. Ülő ünnepeken nem szabad dolgozni a mezőn és az erdőn, de az állatgondozással és a háztartással kapcsolatos munkák megengedettek. Ilyenkor inkább a szomszédolás és a kapu előtti kispadon való üldögélés és beszélgetés, a terefere a szokás.

A közösség minden tagja törekszik, vagy néha verseng, hogy minél tökéletesebben megélje, betartsa az ilyen napokhoz fűződő hagyományt, még akkor is, ha már napjainkig elkopott vagy esetleg feledésbe merült a be nem tartáshoz fűződő esetleges büntetés vagy valamilyen babona.

Megfigyeltük, hogy 1990 után sok olyan hagyományt kezdtek feleleveníteni, ami 1945–1990-es időszakban elhanyagolódott. Például a húsvéti reggelit szenteltetni az 1950–1990-es időszakban műanyag szatyrokban vitték a templomba, míg az utóbbi évtizedben visszatértek a fonott kosarak használatához, amelyet szöttes vagy hímzett terítővel terítenek le, nem ritka manapság a fedeles kosarak használata sem. Még a fiatalok is szívesen viselik hagyományos ünnepeinken a székelyruhát, annak ellenére, hogy ennek viselete sokkal kényelmetlenebb mint a modern öltözké. Vannak alkalmak, amelyeken a székelyruha viselete szinte kötelező, pl. a 40, 50, 60 éves kortárstalálkozók.

A magángazdálkodás újraelődésével párhuzamosan az időjósító napokhoz fűződő hagyományok is előtérbe kerültek. Ezeket a gazdák naptárként használják és alkalmazkodnak az előrejelzéseikhez. Pl. Margitkor vagy Ilyéskor nem kaszálnak, nem szárítanak szénát, mert elveri az eső. A réteken csak Szent Péter napja után illik kaszálni, mert akkorra érik meg a fű, Szent Györgykor összegyűjtik a nyájat, mert a határban van már eleség, Szent Mihálykor elhánnyák, mert nincsen már, amit legeljenek. A felsíki mezőgazdasági munkarendről részletesen tájékoztatott Vámszer Géza összefoglaló tanulmányában.²

A jeles napokhoz való alkalmazkodás a közösségi tevékenység összehangolója, a közösséget összekovácsoló megtartó erőként is felfogható, mert ez működteti a közös tevékenységeket. Ezeknek a napoknak a közösségek működését szabályozó ereje van.³

Azt is hozzá kell fűznünk, hogy a jeles napok hagyományaiban elődeink megőrizték a kereszténység felvétele előtti szokások egyikét-másikat, amikor bizonyára a holdhónapokban mérték az időt, de a későbbiekben alkalmazkodtak a keresztény naptári szokásokhoz. Maguk a jeles napok kialakult szokásai is az idők folyamán bővültek, vagy szűkültek, változtak a megünneplési módok is.⁴

Hagyományaink és szokásaink egy része abban a régmúltban gyökerezik, ahol az egyházi liturgia és a pogány ünneplő szokások szerves egységet alkotnak. Minden primitív közösségben a vallásnak az élet rendezésében komoly szerepe van. Az ünnepekhez kötődő szabályok betartása nem csupán ünneplést, a szürke hétköznapokból való kilépést jelentett, hanem komoly életszabályozó rendszert, s gyakran az égiekkel való kommunikálás egy formáját. Mint majd látjuk, ezeken a napokon sok metafizikus elemen próbáltak úrrá lenni jóslás, mágikus varázslás útján, amelyet olyan szigorú formalitás jellemezett, hogy annak elvétele boldogtalanságot, szerencsétlenséget stb. hozhatott a házra. Az egyház a már említett erős befolyása miatt az ünnepek fölött is „uralkodni akart”, így bizonyos szokásokat megszentelt, vagyis egyházi ünneppé emelt, – hogy ezzel is magához édesgesse a híveket –, másokat pedig eltűrt; a folyamat azonban fordítva is működött: bizonyos egyházi szokásokat idővel az egyház kivetett, de megmaradt a nép hagyományában.⁵

Diákjaim segítségével igyekeztem összegyűjteni, azokat a jeles napokkal kapcsolatos adatokat, amelyeket napjainkban is számon tartanak Csíkdánfalván, s ezzel párhuzamosan rögzítettük a hozzájuk fűződő szokásokat, szólásmondásokat, úgy, ahogy azt falustársainktól hallottuk, főleg asszonyoktól, mert ők ezeknek a hagyományoknak a számon tartói.

JANUÁR 1. – ÚJÉV NAPJA

A Juliánus-féle naptár óta az év kezdőnapja, majd 1582-től vált általánossá.

Az Istenszülő Szűz Mária napja – főünnep. E naphoz sajátos évkezdő hiedelmek fűződnek. Ami az év első napján történik az a hagyomány szerint végig kísér egész évben. Legjobb ezen a napom mulatni, kölcsönösen jókat kívánni egymásnak. Úgy szokás, hogy a férfiak köszöntik a szomszédokat, mert ha nő lép először a házba, akkor ez szerencsétlenséget hoz a ház lakóira. Nem illik üres kézzel menni Újév napján más házához, legrosszabb esetben egy tűzbeli fát kell vinni magunkkal. Pénzt sem ajánlatos ezen a napon kiadni a háztól, hogy egész évben ne legyen kiadásunk. Ez a nap a pihenés, a nyugalom napja.

Az újesztendei jósló, varázsló eljárásoknak igen fontos része volt a táplálkozás, megszabott ételek fogyasztása, illetve bizonyos ételek szigorú tiltása. Jól ismert a baromfihús evésének tilalma e napon, mert úgy tartják, a baromfi elkapamá, kikapamá a szerencsét, vagy kirepülne a szerencse. Disznóhúst kell enni, mert a disznó előretúrja a szerencsét. Az utóbbi időben előnyben részesítik ilyenkor a szemes terményeket (lencse, rizs, köles), abban a hitben, hogy a sok apró mag pénzbőséget jelent a következő esztendőben..

JANUÁR 6. – VÍZKERESZT NAPJA

Január másodikától kezdődően a pap minden házba elmegy ház szentelni a Szent keresztel, megszenteli a házat, áldást ad a ház lakóinak. Szilveszter estéjén a plébános a templomban kihirdeti a házszentelés sorrendjét. Szokás szerint a papváraskor a családtagok otthon tartózkodnak áldásra várva, még a munkahelyről is elkérezkednek e fontos alkalomra. A csengettyűs kisdiákok verssel köszöntenek be, amiért pénzt kapnak a háziaktól. A pap, a kántor, a harangozó és a vidimusok énekelve jönnek be a házba, ahol az asztalon égő gyertya és

pénzadomány várja. Miközben a plébános imádkozik, és a háziak megcsókolják letérdelve a feszületet, a kántor felírja a ház bejárati ajtajára a háromkirályok nevének a kezdőbetűit és az évszámot – G.M.B.2008. A házszentelés Vízkeresztig tart.

„Vízkereszt vagy háromkirályok napja a karácsonyi ünnepkör zárónapja és a farsang kezdőnapja. A keleti egyház ezen a napon ünnepli Jézus születését. A Gáspár, Menyhért, Boldizsár néven emlegetett napkeleti királyok az utasok, útonjárók, vendégfogadósok védőszentjei voltak.”⁶

Vízkeresztkor ér véget a karácsonyi ünnepkör, befejeződik a házszentelés, kezdetét veszi a farsang, amelyik a nagyböjtig tart.

A Vízkereszt napi szentmisén a pap megszórja a híveket szentelt vízzel.

Vízkereszt időjóslo nap is, azt mondják:

HA VÍZKERESZTKOR MEGCSORDUL AZ ESZTERHÉJA, AZ ÍZIKET
RAKJÁTOK EL, MERT HOSSZÚ TÉL LESZ

JANUÁR 18. – PIROSKA NAPJA

Időjóslo nap, amelyhez a következő jóslás kötődik:

„HA PIROSKA KOPOG, DOROTTYA LOCSOG;

HA PIROSKA NAPJÁN FAGY, NEGYVEN NAPIG EL NEM HAGY!”

JANUÁR 21. – ÁGNES NAPJA

Ágnes napjához időjárás hiedelem kapcsolódik:

„HA ÁGNES HIDEG, ENGESZTEL VINCE, HOGY TELJÉK A PINCE”

JANUÁR 22. – VINCE NAPJA

Időjóslo nap.

„FÉNYES VINCE, TELE PINCE.

KÖDÖS VINCE, ÜRES PINCE.”

JANUÁR 25. – PÁL FORDULÁSA

Azt tartják, hogy ezzel eltelt a tél fele. Ekkorra az állatok a takarmányozásukra szánt széna felét megeszik. A gazda megnézi a csürben, hogy megvan-e még a széna fele, s ebből tudja, hogy elég lesz-e a takarmány az állatoknak. Ezen a napon nem szerencsés befogni az igásállatokat.

Azt tartják, hogy ezen a napon fordulnak fejjel lefelé a békák is, addig fejjel felfelé voltak a patakokban, mocsarakban. Állítólag azért fordultak meg, mert érzik, hogy a tél fele eltelt.

Az időjóslok azt tartják:

„HA EZEN A NAPON ESIK, VAGY HÓ HULL, ROSZ IDŐ LESZ”,

FEBRUÁR 2. – GYERTYASZENTELŐ BOLDOGASSZONY

Közismert a medvével való jóslás: ha ezen a napon kisüt a nap, és a medve meglátja árnyékát, akkor visszamegy, és még negyven napig tart a hideg. Általában úgy vélik, hogy ha február 2-án jó idő van, akkor későn tavaszodik. Ellenkező esetben a Mura-vidéken úgy tartották, közeledik a tavasz.⁷

E napon szentmise keretében gyertyát szentelnek, az esti misén gyertyás kikerülést tartanak. A gyertyaszimbólum a hívő embert elkíséri a kereszteléstől a temetésig, kultikus jelentősége van. A néphit szerint vihar, jégeső és villámlások idején is szentelt gyertyát kell gyújtani. Ettől a naptól kezdve megyünk ki a télből.

Az időjóslok azt tartják, hogy: A MEDVE KIJÖN A BARLANGJÁBÓL, SZÉT-NÉZ, ÉS HA MEGLÁTJA A SAJÁT ÁRNYÉKÁT, AKKOR VISSZAMEGY, ÉS MÉG 40 NAPIG NEM JÖN ELŐ, TEHÁT HOSSZÚ TÉL LESZ.

FEBRUÁR 3. – BALÁZS

Balázskor a pap a Szetmisén két szentelt gyertyát keresztbe tartva a hívek állához, torkához közelíti, miközben áldást mond, hogy ne érjen betegség, főleg torokfájás senkit. HA EZEN A NAPON ESIK AZ ESŐ, JÉGVERÉS LESZ A HATÁRBAN – mondja az időjós.

FEBRUÁR 6. – DOROTTYA NAPJA

„HA DOROTTYA SZORÍTJA, JULIANNA TÁGÍTJA.”

Vagyis, ha Dorottya-napján hideg, fagyos az idő, akkor Julianna napjára (febr. 16.) megenyhülés következik.

FEBRUÁR 16. – JULIANNA NAPJA

A Dorottya-napi időjárásjóslás ellentétes változatát is ismerjük:

„HA DOROTTYA LOCSOG, AKKOR JULIANNA KOPOG”.

Általában azonban Julianna-naptól az idő melegebbre fordulását várják.⁸

FEBRUÁR 24. – JÉGTÖRŐ MÁTYÁS

Időjóslás fűződik ehhez a naphoz:

„HA JEGET KAP MÁTYÁS AKKOR ELVISZI, HA NEM, AKKOR CSINÁL. TÖRI MÁTYÁS A JEGET, KÖZELEG A KIKELET.”

Ugyancsak ismert szólás: „MÁTYÁS, GERGELY KÉT ROSSZ EMBER”, mely arra utal, hogy ezeken a napokon nagy hidegek szoktak lenni. Ha ezen a napon hideg idő van, jó termés lesz, az esős idő jégverést hoz. Általában február végén hideg idő szokott lenni.

FARSANG

A vízkereszt és a húsvétot megelőző 40 napos böjt közötti időszak. Ez az időszak a mulatozások ideje. A farsang idején az iskolában álarcosbálokat rendeznek, újabban szokássá vált a farsangtemetés is. Régebben Dánfalván a farsangtemetés nem volt szokás, de a szomszédos falvakból ingázó diákok iskolai szinten meghonosították. Készítenek szalmából bábut, fából ácsolt ravatalra teszik, és sirató asszonyoknak felöltözött diákok a szokásos rigmusokkal, amelyek minden emberi gyarlóságról beszámolnak, elsiratják az Ilyésnek nevezett bábut. Ilyenkor kosarasbált, házasember-bált is szerveznek.

A farsang végén kerül sor a „húshagyatásra”. Ezen a napon összegyűlnek a szomszédok egy-egy háznál, töltött káposztát készítenek, fánkot vagy palacsintát sütnek, pálinkát, sört és bort fogyasztanak. Régebb zenészt fogadtak, és táncra perdültek. Napjainkban kisebb-nagyobb mulatságokat is szerveznek vendéglőkben. Szokás szerint a mulatozás éjfélig tartott, éjfél után húst enni nem szabadott, kezdetét vette a nagyböjt.

Húshagyó keddet követi a hamvazószerda.

HAMVAZÓSZERDA – VÁLTOZÓ ÜNNEP

Hamvazószerda húsvét függvényében változik, a nagyböjt első napja Nyilvános bűnbánatot jelent a nagyböjt első napján. Ezen a napon a pap megszenteli a múlt évi virágvasárnapi szentelt „cekából”, barkából keletkezett hamut, és következik a „hammazás”. A hamu a bűnbánat jelképe, a hívek homlokát a plébános hamuval keni be, miközben azt mondja „Pórból lettél, és porrá leszel” vagy „Térjetek meg, és higgyetek az Evangéliumban”. A hamvazószerdai étrend megegyezik a nagypénteki hagyományos étrenddel: sült krumpli, „pityóka”, káposzta cikával, főtt kukorica, lekváros puliszka, tea. Az utóbbi évtizedekben szokássá vált a sült hal, vagy a halkonzerv fogyasztása is. A böjt alól fel vannak mentve a betegek, a gyerekek és a nagyon öregek.

MÁRCIUS 12. – SZENT GERGELY

Régebb nemcsak gyűjtést jelentett a Gergely-járás, hanem biztatást is a tanulásra. Mivel bizonyos időszakban ezen a napon kezdődött az iskola, az idősebb diákok felkeresték azon

családokat, ahol tanuló sorba nőtt fiatalok voltak, és iskolába hívták őket. A vendéglátók tojással, süteménnyel, pénzzel jutalmazták. A következő nap kezdődött a tanítás, s az iskolába érkező tanulók tojást és más ajándékot vittek a tanítóknak.⁹

Gergely napján hagyományosan Dánfalván is a diákok tojást vittek a tanítóiknak. Még a 70-es években élt ez a hagyomány, mára már teljesen kihalt.

SZENT JÓZSEF. – MÁRCIUS 19

Sokan a tavasz első napjának tartják. Időjóslo nap:

„SÁNDOR, JÓZSEF, BENEDEK, ZSÁKBAN HOZZÁK A MELEGET” – habár a megfigyelés szerint ezek a napok szeles, esős napok szoktak lenni. A változékony időjárás jellemzi.

MÁRCIUS 25. – GYÜMÖLCSOLTÓ BOLDOGASSZONY

Vallásos ünnep. Úgy tartják, hogy ezen a napon oltott virág meggyökereszik. Ezen a napon oltják a gyümölcsfákat is, ha a csiki időjárás megengedi, mert gyakran megesik, hogy ezen a napon fagyos idő van.

NAGYBÖJT

A hamvazószerdától húsvétvasárnapig tartó időszak a keresztény egyházban a húsvéti előkészület ideje. A 40 napos böjt a tisztulás, a bűnbánat ideje.¹⁰

Sokan ebben a periódusban nem esznek egyáltalán húst. Azt tartják, hogy húshagyó kedd után kilúgozzák a fazekakat, és a nagyböjt idején többet nem főznek húsos ételt.

A nagyböjt ünnepei a húsvét előtti héten:

Nagycsütörtök,

Nagypéntek – a böjt legszigorúbb napja, halat esznek, állati eredetű táplálékot egyáltalán nem fogyasztanak, sokan pedig teljes böjtöt tartanak. Nagypénteken festik, vagy írják a piros tojást. Azt tartják, hogy az ezen a napon festett tojás nem bűdösödik meg.

A harangok elnémulnak, a hagyományörző asszonyok fekete ruhába öltöznek, gyászolják Krisztus halálát. Nagypénteken éjszaka az asszonyok virrasztanak a templomban, Krisztus jelképes sírjánál. A sírt Dánfalván ministránsok őrizték, csikban több helyen katonai öltözetben legények állnak a jelképes sír mellett.

Nagyszombat – Az ünnepi sütés-főzés ideje.

Az esti misén ünnepelek Krisztus feltámadását, megszólalnak a harangok, kezdetét veszi az ünnep.

VIRÁGVASÁRNAP

A virágvasárnapi *barkaszentelés*, Dánfalván *pimpószentelésnek* mondják, egyházi eredetű népszokás ugyan, de a szentelt barkát felhasználták rontás ellen, gyógyításra, mennydörgés, villámlás elhárítására. A házban elhelyezését kapcsolatba hozzák a tyúk alatti tojások keltetésével.¹¹

HÚSVÉT

Húsvét és a hozzá kapcsolódó ünnepek a mozgó ünnepek közé tartoznak, azaz nem esnek a Júlián naptár szerinti év ugyanazon napjára minden évben. „A vasárnap mellett a legrégibb keresztényünnep”. A hozzá kapcsolódó húsvéti bárány is a közel-keleti tavaszi évkezdlet ősi szokásában gyökerezik.¹²

Húsvét napján reggel főleg a fiatalok igyekeznek a korai misére. Szótt vagy hímzett terítővel leterített fonott kosarakban viszik a reggelire szánt ünnepi eledelt szenteltetni a templomba. A húsvéti eledel, a „szenteltet”, összetétele a következő: töltött sült bárány, főtt sonka, kolbász, piros tojás, házi kenyér, kalács. A reggeli misén a pap megáldja és megszenteli az eledelt, azután a hívek hazatérnek, és bőségesen megreggeliznek. A húsvéti

bárány csontjait összegyűjtik, és kiviszik a mezőre; azt tartják, hogy ez megvédi a termést a természeti csapásoktól. Mások a szentelt étel maradékait elégetik. A reggeli elfogyasztása után készülődnek a misére, ahová ilyenkor a hagyománytisztelők kötelezően székelyruhában mennek. Ebédre kötelezően húslevest, sültet, kalácsot vagy süteményeket fogyasztanak, de nem hiányozhatnak az italok sem: pálinka, bor, sör.

LOCSOLÓ, ÖNTÖZŐ HÉTFŐ, HÚSVÉT MÁSODNAPJA

Az ünneplés, a locsolkodás ideje. Délelőtt főleg a gyerekek locsolnak, délután pedig a fiúk locsolják meg azokat a lányokat, akiknek komolyan udvarolnak, vagy a családosak baráti körben locsolkodnak, ünnepelnek. A komoly udvarlónak virágot tűz a szerelme a gallérfára, a fiú parfümöt ajándékozik a lánynak.

Öntöző verseket szoktak mondani a locsolás előtt. Például:

„GYÖNYÖRŰ A TAVASZ, MOSOLYOG AZ ÉLET,
ÁLDÁSOKAT INTEGET AZ ARANY KIKELET.
FÖLTÁMADT KRISZTUS, MONDJÁK AZ ÍRÁSOK,
VÍZÖNTŐ HÚSVÉTKOR BUGYOGNAK A FORRÁSOK,
ÉN IS ELJÖTTEM HÁT IFJÚ LÉTEMRE,
HOGY HARMATOT ÖNTSEK E KIS NÖVENDEKRE,
ÖNTÖZÖM ANYJÁT, KEDVES SZÉP LÁNYÁVAL,
PIROS TOJÁST VÁROK, AZT IS CSAK PÁRJÁVAL”.

ÁPRILIS 24. – SZENT GYÖRGY NAPJA

Közösségi szokások fűződnek ehhez a naphoz. Ekkor gyűjtik össze a juhokat és engedik ki a legelőre. Hivatalosan is megkezdődik a tavasz, a férfiak végre letehetik a sapkát, és kezdek kalapban járni.

ÁPRILIS 25. – MÁRK NAPJA

Időjósító nap, amit a következő mondóka is sejtet:

„HA MÁRK NAPJÁN SZÓL A BÉKA,
KISEBB LESZ IDÉN A VÉKA”.

ÁPRILIS 26. – BÚZASZENTELŐ BOLDOGASSZONY

Ezen a napon az asszonyok összegyűlnek és a pap vezetésével kimennek a mezőre, és az útkeresztelődéseknél levő keresztekre a kikelt búzából fonott koszorút helyeznek, miközben imádkoznak, hogy a határban ne legyen jégverés vagy elemi csapás, és legyen gazdag a termés. Ezen a napon a misén a pap zsenge búzaszálat szokott szentelni, és imádkozik a természeti csapások ellen, valamint a gazdag termésért.

MÁJUS 1. – JAKABÁG ÜTÉS NAPJA

Sok helyen májuságnak, Dánfalván jakabágnak nevezték. Régebb a legények nagyobb fenyőt is állítottak kedvesük kapujába, illetve odakötötték a kapufélfához, de ritka volt az a leány, akinek a tornácára, a kapufára gyermekek ne ütöttek volna fenyőágat.

MÁJUS 7. – GIZELLA NAPJA

Gizellakor vetik a paszulyt, az uborkát, mert úgy tartják, hogy így lesz bő a termés. Különbem sem szabad ezeket a növényeket férfi névnapon vetni, mert „bakkot” virágoznak, és nem hoznak termést.

MÁJUS 13, 14, 15. – PONGRÁC, SZERVÁC, BONIFÁC

Ezek a „fagyos szentek”. Ezeken az éjszakákon fagyni szokott, ami tönkre teszi a korán elvetett palántákat, ezért az uborkát, paradicsomot többnyire e napok után ültették.

MÁJUS 25. – ORBÁN NAPJA

Orbán napjára gyakran annyira lehül a levegő, hogy a korábban elültetett zöldség hajtásai vagy a gyümölcsfák virágai megfagynak. E napot is a néphagyomány a „fagyosszentek” közé sorolja.

PÜNKÖSD

Változó ünnep a húsvét függvényében, húsvétól számított 50 nap. A búcsújárás 1567 pünkösdjén kezdődött, amikor István gyergyóújfalusi pap hálaadó körmenetet vezetett ide azért, mert akkor, május 15-én a székelyek a Hargita Tolvajos hágójában legyőzték János Zsigmond fejedelem seregét, aki a székelyeket jobbágysorba taszította, és a templomnál lévő felirat szerint hitük elhagyására akarta őket kényszeríteni. István pap volt a tolvajosi győzelem egyik leglelkesebb szervezője.

Újabban cáfolják ezt a megállapítást.¹³

Azóta gyarapodó számban jöttek ide a zarándokok. 1995-ben a nagymiséen résztvevők számát 560-600 ezerre becsülték. Csak a nagy bajok idején nem jöhettek körmenetben, néha egyébként sem. Ceausescu uralma idején kollektíven nem indulhattak „keresztalják”, de egyénileg nem volt tilos.

A búcsú fő ünnepe pünkösöd szombatján van. Ekkor délután 1 órakor tartják a nagy misét annak a széles hágónak a gypén, amely a templom feletti, Jézus hegyének is mondott Kissomlyó és az azon túl emelkedő 1035m magas Nagysomlyó erdős hegye között mélyed be. Sokan már pénteken megjönnek és a szabadban virrasztva, igyekeznek meglátni a Csiki-havasok mögül felbukkanó napot. A közeli falvakból reggel indulnak körmenettel, messzebből vonattal utaznak Csíkszeredára, amellyel Csíksomlyó már egybe-épült. A szeredaiak körmenete a vasútállomáshoz közeli kistemplomtól 10 órakor indul templomi zászlókkal, Máriát dicséző énekekkel. Hozzájuk csatlakoznak, vagy már előttük járnak a más városokból, falvakból jövő „keresztalják”, és a menet fokozatosan több kilométer hosszú lesz. Énekeik között fel-felhangzik a „Boldogasszony anyánk ... ne feledkezzél el szegény magyarokról” és a székely himnusz, „ne hagyd elveszni Erdélyt Istenünk” záróssal.

Amikor a menet a kegytemplomot elhagyja, kettéválik. Az egyik ág Jézus hegyét északról megkerülve megy fel a nagymise helyére a hágóba. A másik ág jobbra fordul és felmegy a hegyre. Ahol a völgyben vezető útról az ösvény a meredek hegyre indul, filagória alatt nagy borvízforrás fakad. Felfelé félúton a kis Szent Anna kápolnától visszanezve lehet a templom, a Felcsiki-medence és mögötte a Hargita látványában lehet gyönyörködni. A hegytetőn a Salvator (Üdvözítő) kápolna áll. Ezt azért építették ide, mert az 1734-ben kelt felirat szerint „Ezen a helyen láttatott az égből lebocsátatni lajtorja, és itten csodálatos processziórák [körmenetesek] énekszót hallattak...” Előtte a nagy kereszt felirat örökíti meg az István pap által Csíksomlyón vezetett első zarándoklatot. A hegyen átvonuló búcsúsok a másik menettel találkozva fokozatosan betöltik a hágó széles terét. A mise kezdetére legtöbbször már a helyükön vannak az egyes tájegységeket jelző táblák alatt. Itt vannak Gyergyó, Felcsík, Alcsík, Udvarhelyszék, Kászón, Háromszék, a Maros- és Nyárad-mente székelyei. A búcsúra ellátogatnak a szomszédos országok, sőt messze vidékek, földrészek magyarjai is.

Sok nő piros-fekete csíkos székely szoknyát, lajbit, több férfi piros vagy fekete szegésű fehér posztónadrágot, azaz „harisnyát” visel, egyes kászoni nők pedig különleges főkötőt. A dánfalván áthaladó keresztaljákat a templom előtt fogadják, harangoznak tiszteletükre.

A dánfalviak a búcsúra pünkösöd szombatján reggel 6-kor szoktak indulni. A templom előtt gyülekeznek, imádkoznak és a harangszó kíséretében indulnak gyalogosan a plébános vezetésével, székelyruhába öltözve. A menet élén viszik az egyházközség zászlaját, és mennek a

„csengettyűsök”, akik ritmikusan csengetnek. A zarándokok csomagjait lovas szekereken viszik, amelyek a menetet követik. Ezekre a szekerekre felkapaszkodhatnak az elfáradt zarándokok. A zarándokok Csíkcsicsóban pihennek meg, falatoznak, majd onnan indulnak tovább pünkösdi énekeket énekelve.

„ANGYALOKNAK KIRÁLYNÉJA, TISZTA SZŰZ,
KÉRJED A TE SZENT FIADAT ÉRETTÜNK,
ÉKES VIRÁGSZÁL, HOZZÁD ESDEKLÜNK,
SZÉP SZŰZ MÁRIA KÖNYÖRÖGJ ÉRTÜNK”.

A zarándokok délelőtt 11 óra körül ének Somlyóra, majd a hagyományos sorrendben vonulnak ki a Nyeregbe, ahol a Makovecz Imre által tervezett hármás oltárnál tartják az ünnepi Szentmisét.

Régebben ezt a misét, a Somlyó hegyi körmenet után a Kegyetemplomban tartották, de az utóbbi időben a búcsú átlényegült az ősszmagyarság ünnepévé, és a Kegyetemplom kicsinek bizonyult ilyen nagytömeg befogadására. A körmenet élén az alfalviak állnak, ezt követik a többi egyházközségek a hagyományok szerint. Külön indulnak az egyházi méltóságok, akiknek az élén viszik a „laborumot”, a Segítő Mária Líceum legjelesebb diákjai.

A dánfalviak az ünnepi mise után Csobotfalván maradnak, ott éjszakáznak csűrökben, részt vesznek a hajnali misén, majd pünkösöd vasárnapján térnek haza. Aki képes mindezt végigjárni, az teljes búcsút nyer, megsegíti a csodatevő Szűz Mária. A szentmise után a zarándokok zöld nyírfaágot szednek, ahány levél van az ágon, annyi imádságot kell elmondaniuk, hogy teljes búcsút nyerjenek. Újabban a nyírfaágot már vásárosok árúsítják, kihasználva ezt a hiedelmet.

A dánfalviak pünkösöd napján térnek haza. A nagymise után a misések a plébános vezetésével levonulnak a falu végére, ott fogadják a hazatérő zarándokokat, és együtt énekelve térnek haza a faluba. Az úton kaláccsal és vízzel szokták kínálni a hazatérőket. A templom előtt bomlik fel a zarándok menet, ahol harangszóval fogadják őket.

Az 1900-as években még élő dánfalvi szokást is megörökítették, amely pünkösöd vasárnap délutánján zajlott. Szénás szekérrel énekelve járnak a faluban legények házról házra. Pénzt vagy szénát gyűjtenek, majd táncmulatságot rendeznek.¹⁴

ÚRNAPJA

Változó ünnep. Ezen a napon „kikerülést” tartanak. Végigjárja az egyházi körmenet a település egy-egy tizesét, kis oltárokat képeznek ki az útmenti kereszteknél, azokat feldíszítik virágokkal, és ott imádkoznak. Ez egyben időjóslo nap is: ha Úrnapián szép felhőtlen az idő, akkor gazdag lesz a termés. Legtöbbször ezen a napon „nagy idő” van, vihar várható.

Úrnapija ülő ünnep, nem szabad dolgozni.

JÚNIUS 8. – SZENT MEDÁRD

Időjóslo nap, úgy tartják hogyha ezen a napon esik az eső, akkor 40 napig esni fog. „NEGYVEN NAP NEM TÉR KI AZ IDŐ”.

JÚNIUS 10. – MARGIT

Azt tartják, hogy ha ezen a napon esik az eső, akkor 40 napig el sem áll.

„HA MARGIT LEPISILI MAGÁT, AKKOR NEGYVEN NAPIG ESNI FOG”.

JÚNIUS 11. – BARNABÁS

Időjóslo nap, úgy tartják:

„HA HARMATOS BARNABÁS,
SZÁRAZ LESZ AZ ARATÁS”.

JÚNIUS 29. – SZENT PÉTER, SZENT PÁL

Péter és Pál apostolok ünnepe. A szomszédos Madarason ekkor van a búcsú. A dánfalviak mise után sorban, rendes zárandoklati menetben a plébánossal az élen zászlóval vonulnak le a madarasi búcsúra, ott részt vesznek az ünnepi szentmisén, majd akinek rokona, barátja van, azok maradnak az ünnepi ebédre, mások hazatérnek a keresztaljával.

A gazdák azt tartják, hogy ekkor kell nekifogni a szénakaszálásnak a mezőn, mert ekkorra érik meg fű. A kertekben már előtte is kaszálhatnak, de a mezőn csak Péter és Pál után szoktak.

JÚLIUS 2. – SARLÓS BOLDOGASSZONY

Katolikus naptár szerint Szűz Mária látogatása Erzsébetnél. Ülő ünnep.

JÚLIUS 20. – ILLÉS

Ha ezen a napon dörög az ég, a mogyorónak nem lesz termése.

Ehhez a naphoz a következő mondás fűződik:

„ILLÉS FELHŐTŐL FÉL,
ÉGIHÁBORÚT VÉL”.

JÚLIUS 25. – SZENT JAKAB

Időjósoló nap, amelyet a következő mondóka tükröz:

„HOGYHA NYÁRON SZÁRAZ JAKAB,
KARÁCSONYKOR HARAP A FAGY”.

AUGUSZTUS 15. – NAGYBOLDOGASSZONY NAPJA

A szomszédos Karcfalva búcsús napja. A XX. század elejéig Dánfalva is Nagyboldogasszony egyházközséghez tartozott. Ez a nap ülő ünnep. A délelőtti mise után a hívek kereszt-aljával mennek Karcfalvára a búcsúra, majd azok, akiket meghívnak „megyébe”, ünnepi ebédre, azok maradnak, a többiek hazatérnek a keresztaljával.

Szokás, hogy délután az idősebb asszonyok kiülnek a kapu előtti kispadra beszélgetni.

Ez a nap időjósoló nap is, ez jelenti Csíkban a nyár végét. Azt tartják, hogy ekkor a szarvas belepisil a patakokba, amitől lehűlnek a folyóvizek. Augusztus 15 után nem ajánlatos a patakokban fürdeni. Ezután már éjszakára mindig lehül az idő, nappal pedig későre melegedik fel.

AUGUSZTUS 24. – BERTALAN

Időjósoló nap, amelyet a következő mondóka tükröz:

„SÍR-E, VAGY NEVET BERTALAN ORCA,
ATTÓL FÜGG, MILYEN ŐSZ BORUL A VILÁGRA”.

AUGUSZTUS 30. – A TERMÉS BETAKARÍTÁSÁNAK ÜNNEPE

Ezen a napon adnak hálát az Istennek a termésért, és imádkoznak azért, hogy újból megérhették a termés betakarítását. Tudni kell, sok esetben Csíkban még szeptemberben is aratnak s a burgonyabetakarítás valamint a sarjúszarítás még október közepéig is eltart.

SZEPTEMBER 8. – KISBOLDOGASSZONY NAPJA

Mária születésnapja. Ülőünnep. Templomunk védőszentje Mária, ezért ezt a napot is ünnepként tartjuk számon, és szentmisével ünnepeljük.

Az állattartással kapcsolatos szabály is fűződik ehhez a naphoz. Ekkor jönnek le az állatok a legelőkről a kaszálókra. Aki eddig nem kaszálta le a szénáját-sarjút, az már nem tart igényt rá, és leleghetnek az állatok.

SZEPTEMBER 29. – SZENT MIHÁLY

Ezen a napon a gazdálkodó emberek számára fontos esemény történik. Ekkor „hányják szét” – adják haza – a legelőn tartott állatokat, veszik számba a gazdák a kiteleltetni való

„marhákát”. Még ezután a nap után is „összeállnak” a gazdák, és legeltetik „öszölöbe” az állatokat a településtől nem messze eső helyeken. Ettől a naptól kezdve nem fejjik a juhokat.

Azt tartják:

„AMENNYI A MAKK MIHÁLYKOR,
ANNYI HAVAT HOZ KARÁCSONY”.

„SZENT MIHÁLYKOR KELETI SZÉL
IGEN KOMOLY TELET IGÉR”.

OKTÓBER 4. – FERENC

Időjóslás fűződik hozzá: Ahány nappal Ferenc előtt villámlik, annyi nappal húsvét előtt is fog villámlani.

OKTÓBER 9. – DÉNES

Szintén időjósló nap, amelyet a következő mondóka jellemez:

„HOGYHA DERET LEHEL DÉNES,
NEM LESZ A BOR ÉDES”.

Dánfalva nem bortermelő vidék, de ősszel krumplival szoktak szőlőt cserélni borkészítés céljából, valószínű, hogy vidékünkön ezért tartják ennyire számon ezt a napot.

NOVEMBER 1–2. – MINDENSZENTEK ÉS HALOTTAK NAPJA

Ez a két ünnep nagyjából egybefolyik, mert november 1-jén emlékezünk a halottakra, elhunyt szeretteinkre. Szokás szerint már előtte való napokban megtisztítjuk, megszépítjük a temetőket, és november elsején délután gyertyát gyújtunk a halottak emlékére. Ilyenkor a temető a megemlékezők találkozó helyévé alakul. Az anyakereszt körül egybegyűlt hívek szentmisén vesznek részt, majd mindenki elégeti a szerettei számára előkészített gyertyát, miközben a plébános megáldja és megszenteli az abban az évben elhunytak sírjait, vagy az új síremlékeket. Természetesen a viselet is alkalmazkodik az ünnep jellegéhez, gyászos fekete ruhában illik megjelenni. Ha szép az idő, akkor sikerül elégetni a gyertyákat, elbeszélgetni a távolból hazaérkezett ismerősökkel, de általában szeles esős vagy nem ritkán havas idő van ezeken a napokon.

NOVEMBER 11. – SZENT MÁRTON

Szintén időjósló nap, amelyhez több hiedelem is fűződik:

„HA JÓKEDVŰ MÁRTON, KEMÉNY TÉL LESZ”.
„BORÚS MÁRTON, BORONGÓS TÉL LESZ”.
„MÁRTON NAPI ESŐRE FAGY, SZÁRAZSÁG”.

Szent Márton napja utáni jó időt „vénasszonyok nyarának” nevezik. Ilyenkor déltájban pár napot lehet, szép, derűs, enyhe idő.

NOVEMBER 25. – KATALIN

Időjósló nap, amelyet a következő mondóka jellemez:

„KATALIN HA LOCSOG, KARÁCSONY KOPOG”.

Ez viszont fordítva is érvényes:

„KATALIN KOPOG, HA KARÁCSONY LOCSOG”.

Ezen a napon szervezik meg a Katalin bált, amelyre minden fiatalat meghívnak, de kisebb multságokat tartanak a helyi fogadóknak is.

A Katalinbál az utolsó multság advent előtt. A falusi bálokon hagyomány volt, hogy akit Katalinnak hívnak, annak nem kell belépőt fizetnie. Katalinnal kezdetét veszi az „advent”, vagyis a Karácsonyvárás.

DECEMBER 6. – MIKLÓS NAPJA,

amelyhez kötődnek a mikulásnap szokások. Az édességes csomag a gyerekeknek meg a virgács elmaradhatatlan eleme a mikulási ünnepeknek, amelyet napjainkban óvodákban és iskolában egyaránt megszerveznek. A szülők és jótékonykodó adományozók segítségével minden gyerek ajándékcsomagot kap, majd műsoros délutánnal folytatódik a jókedv és a mulatság. Este a gyerekek otthon a családban is megkapják a megfelelő ajándékot, mindenki anyagi helyzete és érdemei szerint.

DECEMBER 8. – SZŰZ MÁRIA SZEPLŐTELEN FOGANTATÁSA

A csíkdánfalviak búcsús napja. Éppen ezért ki kell térnünk arra, hogy „ez a nap nem Mária szüzi anyaságáról emlékezik meg, amint sokan hiszik. Az elnevezés arra utal, hogy Mária már Anna méhében való fogantatástól ment volt az egész emberiséget terhelő eredendő bűntől”.¹⁵

A magyarság legrégebbi jeles egyházi ünnepei közé tartozik. Már az 1100-as évek végén, III. Béla uralkodása idején (1173–1196.), 1192–1195 között a Pray-kódexben megjelent. Ezt a kódexet a bencés apátok írták, s az egyik imádságban ilyen sorok találhatók, imádják az Istent, aki „az asszony első bűntettét, Évát Szűz Mária által rendelte kiengesztelni”.¹⁶

Erre a napra feldíszítik a templomot fenyőfákkal, és várják a szomszédos települések búcsúsait, akik a „keresztaljakkal” érkeznek, majd a szentmise után vagy hazaindulnak, vagy maradnak rokonaiknál, barátaiknál ebédre „megyébe”.

Régebben a templom előtti téren, ma egy távolabbi utcában pakolják ki az árusok a „búcsús portékát”, mézes kalácsot, szopócukorkát, apró csecse-becséket.

A búcsú előtti napon a háziasszony a kályha körül sűrög-forog, elkészíti az ünnepi ebédet: húslevest, mákos tekerceset, töltött káposztát. Erre az alkalomra szokták levágni az első disznót is.

DECEMBER 13. – LUCA NAPJA

Luca napjához Dánfalván időjósági szokások kapcsolódnak. Azt tartják, hogy ezen a napon amilyen idő van, olyan idő lesz januárban. Sokan szorgalmason jegyzik az időjárás alakulását Luca napja és karácsony között. Állítólag ennek a 12 napnak az időjárása határozza meg a következő év időjárását. A reggeli, délelőtti időjárás a hónap elejének felel meg, a déli a hónap közepének, a délutáni pedig a hó végi időjárást mutatja.

Lucakor „hagymanaptárt” is szoktak készíteni. 12 cikkre szednek szét egy szép hagymát. A cikkeket úgy, ahogy következnek egymás után sorba rakják, s egy kis sóval besózzák. Az előre lerakott hagymacikk felel meg januárnak, s a következők a következő hónapoknak. Amennyi nedvet híz a hagymacikk, annyira lesz esős az illető hónap.

Dánfalván is ismerték azt a hagyományt, amely a boszorkánysághoz kapcsolódott. Luca napján kezdett vas nélküli szék karácsonyra készült el. Ha készítője elvitte a templomba, és ráállt, meglátta, ki a boszorkány a faluban. Utána el is kellett égetni, hogy ne verjék meg a boszorkányok.

ADVENTI SZOKÁSOK

Négy héttel karácsony előtt kezdődik advent, tehát karácsony előtti 4. vasárnappal veszi kezdetét. Ekkor készítik az adventi koszorút, és gyűjtják meg a rajta elhelyezett 4 gyertyából az elsőt, majd minden vasárnap karácsonyig egy-egy gyertyát. Az adventi koszorú nálunk fenyőágból készül, szalmavirággal, fenyőtobozzal, szalagokkal díszítik, ritkán almát vagy szárított citromszeletet vagy narancsszeletet is helyeznek rá. Ez utóbbi már a tőlünk nyugatabbra fekvő vidékekről terjedt el, de egyben arra is utal, hogy nálunk is ismeretesek a magyarországi könyvek és folyóiratok.

A Szent Család ünnepére Karácsony előtt 1-2 héttel kerül sor. A szomszédok, általában 15-20 személy minden este a Szent Család képét viszi a szomszédba házról-házra, ahol röviden imádkoznak, majd átadják a szentképet. Ez a szertartás karácsonyig tart, és Mária szálláskeresését jelképezi.

DECEMBER 24-25. – KARÁCSONY

Ezen a napon ünnepeljük Jézus születését, ez az ünnep a család, a szeretet ünnepe. December 24-én a család karácsonyfát díszít, ahol kisgyerekek vannak, ott az „angyal hozza”, majd esti/éjfél misére mennek, ahol a diákok pásztorjátékot mutatnak be, Jézus születésének eseményeire emlékezve. A szentmise után a család hazatér, kibontják a karácsonyfa alatti csomagokat, és elfogyasztják a karácsonyi töltött káposztát és a karácsonyi kalácsot.

Karácsony napján a dermesztő hidegben is illik szentmisére menni, ünnepelni.

A SZENT CSALÁD ÜNNEPE

A karácsony utáni első vasárnapon ünnepeljük a Szent család ünnepét.

DECEMBER 28 – APRÓSZENTEK

Ezt a napot a Heródes által megöletett kis gyerekek emlékének szentelik. Ehhez a naphoz kötődik a hagyományos aprószentekelés. A gyerekek verset mondanak, és vesszővel megverik jelképesen a felnőtteket. Az aprószentekelőnek pénz és édesség jár. Napjainkban Dánfalván ez a hagyomány kihalófélben van. Ritkán látni aprószentekelő gyermeket.

Aprószentekelő vers:

„APRÓSZENTEK, SZENT DÁVID,
ÉLJEN MAGA SOKÁIG,
PÉNZBE JÁRJON BOKÁIG,
SZÁZ ESZTENDŐS KORÁIG”.

KARÁCSONY ÉS SZILVESZTER KÖZÖTTI IDŐSZAK – CSONKA HÉT – KÉT KARÁCSONY KÖZE

disznóvágások ideje, készülés a Szilveszterre, az év végi ünnepekre.

DECEMBER 31- SZILVESZTER

Az év utolsó napja, ezen a napon meghalt Szilveszter pápa emlékére kapta a nevét, innen a szilveszterezés elnevezés. Az Óévet illik vidámsággal elbúcsúztatni és ugyanazzal a vidámsággal kell fogadni az Újévet is. Erre az alkalomra minden háznál sütnek-főznek. Szilveszter este misére mennek, majd társaságban kezdődik a mulatozás. A fiatalok külön, az idősebbek külön társaságokba csoportosulva mulatnak. Éjfélkor megszólalnak a harangok, „összehúzzák az óévet az újévvél”, elénekelik a himnuszt, pezsgőt bontanak és kimennek az emberek az utcára. Az utcán zenélnek, ostort csattogatnak, poharakkal koccintanak. Újabban petárdadobálás is divatba jött.

*

Ezek a napok határozzák meg Dánfalva lakóinak életmódját és mindennapjait. Az évenként megisméllődő jeles napok hagyományai alakítják szokásainkat, és közösségformáló erejük van, így alakult ki böjtös eledelek fogyasztásának szokása, a szórakozások minimálisra csökkentése, a misékre járás, amely egyfajta elfoglaltságot is jelent sokak számára

Az ünnep, különösen a nagy egyházi ünnepek, így a karácsony, húsvét, pünkösd a hétköznapoktól eltérő magatartást követelt a hagyományos életben. Munkatiltalom, templomlátogatás, meghatározott ételek fogyasztása, megszabott viselet jellemezte. Ünnep volt minden vasárnap, mely ugyancsak elválasztódott a hétköznapoktól mind a viselet, mind a táplálkozás, mind pedig a magatartás vonatkozásában. Egyes ünnepek általános érvényűek voltak, míg mások csak kisebb közösségeket érintettek. Ilyenek a templombúcsúk, melyek

a felszentelés emléknapjai vagy a templomi védőszentek ünnepei. Bizonyos munkavégző ünnepek is (pl. aratás, szüret) tájanként más-más jeles napokhoz kapcsolódtak. Az ünnepek be nem tartása a hagyomány szerint súlyos következményekkel járhatott, s ezeket az elrettentő történeteket a szájhagyomány hiedelemtörténetek és népmondák formájában terjesztette, mint például az ünnepen sült kenyér kövé válását.

A szokások gyakorlásának többnyire kettős célja volt: egyrészt a földművelés és állattartás sikerét, az ember vagy emberi közösség egészségét és személyes boldogulását kívánta biztosítani, másrészt az adott ünnepre történő periodikus megemlékezést biztosította. Sok esetben a keresztény ünnep szinte csak ürügyül szolgált (pl. lucázás, kiszézés, villözés stb.), máskor a népszokás szorosan kapcsolódott hozzá (pl. betlehemezés).

A szokás- és hiedelemcselekmények hagyományosan kialakított gesztusok és rítusok, melyekhez többnyire szöveg is járul, a kimondott szó varázsserejébe vetett hit alapján. Ezzel párhuzamosan alakultak ki az ünneplési, mulatozási szokások és azoknak a hagyományos rendje.

Napjainkban észlelhető egyes szokások kimaradása és átalakulása is, de a népi tudatban mélyen gyökerező hagyományok egy ilyen viszonylag zárt közösségben mint Csíkdánfalva nehezen vernek gyökeret, és nem lesznek hosszú életűek. Bizonyosság erre az elmúlt 60 év, ami minden erőfeszítése ellenére sem tudta felbontani a „rendtartó székely falu” hagyományait.

Az időjóslo versikéket adatközlőinktől gyűjtöttük:

Bíró Rozália, 78 éves, Csíkdánfalva, 545. házzám	
Szabó Margit, 84 éves, Csíkdánfalva, 274	”
Vízi Erzsébet, 77 éves, Csíkdánfalva, 172	”
Csáki Mária, 55 éves, Csíkdánfalva, 446	”
Szőcs Judit, 42 éves, Csíkdánfalva,	

1. Tátrai Zsuzsanna 1990. 102–328. ez a 102.
2. Vámszer Géza 1977. 179–1823.
3. Jankovics Marcell 1997. 10.
4. Tátrai Zsuzsanna 1990. 102.
5. Jankovics Marcell 1997. 12.
6. Tátrai Zsuzsanna 1990. 114.
7. Jankovics Marcell 1997. 54.
8. Tátrai Zsuzsanna 1990. 124.
9. Bálint Sándor 1977. I. 252.
10. Jankovics Marcell. 1997. 111.
11. Vessd össze Tátrai Zsuzsanna 1990. 150.
12. Jankovics Marcell 1997. 111–112.
13. Nagy László 2009. 5692. sz. június 3.
14. Balázs Márton 1942. 50
15. Jankovics Marcell 1997. 323.
16. Bálint Sándor I. 1977. 52.; Benedek Marcell (főszerkesztő) 1965. 522.

NÉPRAJZI LEÍRÁS

AMBRUS ÁRPÁD
AZ UTOLSÓ BŐRIPARI SZAKEMBER
CSÍKDÁNFALVÁN ÉS FELCSÍKON

Ambrus Mihály tímármester élete és munkássága

Az utolsó bőripari szakember Csíkdánfalván és egyben Felcsíkon édesapám: Ambrus Mihály tímármester volt, személyi adataira később kitérünk. Apja – nagyapám – Ambrus Mátyás (sz. 1850. febr. 24.– megh. 1901 januárjában), anyja – nagyanyám – Fülöp Júliánna (sz. 1861. dec. 28). A család kevés birtokkal rendelkezett, földművesek lévén (kb. 5 ha. szántó + kaszáló + erdei kaszáló). Nagyszüleimnek négy fiúgyermekük született: *Ferenc* 1884. október 5-én született. 25 éves korában baleset következtében, erdőkitermelési munka közben, a tölgyesi erdőben elhalt. Nőtlen volt.

József 1888. március 19-én született. Miután Csíkdánfalván elvégzi az akkori 5 elemi osztályt, nagyanyám beíratta a csíksomlyói Gimnáziumba, ahol sikeresen vizsgázott 4 osztályról, folytatva egy pénzügyőri iskolával. Eleget tett katonai kötelezettségének, és mint pénzügyőr – finánc – dolgozott szemlész, majd főszemlésként Balavásáron, Komáromban, később Hódmezővásárhelyen. 1915-ben tüdőgyulladásban meghalt.

Mihály – édesapám – 1896. szeptember 17-én született Csíkdánfalván. Az akkori kötelező 5 elemi elvégzése után nagyanyám Tatára (Komárom megye) tímár inasnak küldte, József nagybátyám irányítása mellett, aki ez időben Komáromban pénzügyőri szolgálatot teljesített. A tatai bőrgyár tulajdonosa, Melschmidt Gyula szívesen fogadta a székely fiúkat tanulóknak, később segédeknek. A bőrgyár a tatai Öreg-tó partján helyezkedett el. Mivel a tímársághoz sok vízre van szükség, ezt a tó biztosította. A tóból vízpumpák segítségével beszivattyúzták a vizet a gyárba, majd külön csatornán engedték ki a derítőbe a szennyvizet (már akkor vigyáztak a környezetvédelemre). Ebbe a gyárba szerződött tanulóknak három és fél évre (1908–1912). *Mátyás* – a negyedik fiú a családban. 1901-ben született és 6 hetes korában elveszítette édesapját, azaz nagyapámat, szintén erdővágó baleset következtében. A gyermek további nevelése nagyanyámra hárult. Nagybátyámat Oklándon hentes és mészáros mesterségre taníttatta. Felszabadulása után Udvarhelyen dolgozott nagyobb hentes és mészáros üzletekben, majd 1926-ban Csíkdánfalván, szülőfalujában indított egy kis hentes és mészáros üzletet, később e mellé egy kis szatócsboltot is. Az 1950-es évek elején a mészároságot abba kell hagynia, míg a szatócsüzletet 1970-ig fenntartja. 1989-ben hunyt el 88 éves korában.

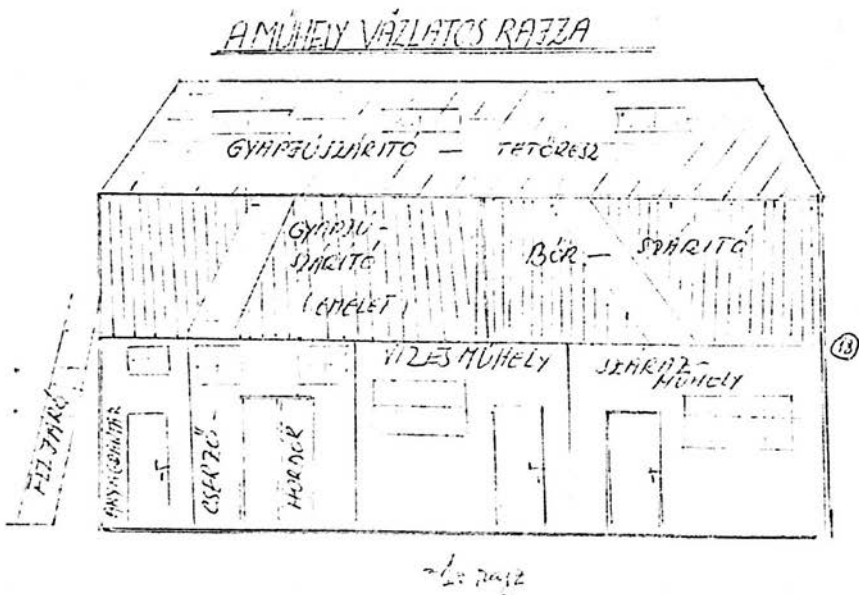
Nagyanyám, azért, hogy tudja rendezni a 4 fiút, nagyapám halála után vándorkereskedő lett, háztartási cikkeket, ipari termékeket árulva, piacokra járva kereste a mindennapi betevőt. Egy kis vegyesüzletet itthon is fenntartott. 1921-ben hunyt el. Karcfalvára (Csík-nagyboldogasszonyfalva = Jenőfalva + Karcfalva + Dánfalva) temették nagyapám mellé, mert akkor Dánfalvának nem volt sem temploma, sem temetője.

Édesapám, mint tímárinas igyekezett úgy dolgozni és úgy tanulni, hogy a bőrkészítésnek – azaz a tímár szakmának – minden ágát elsajátíthassa. Ezt a célt el is érte, mind az inas-, mind a segédek alatt. A 3 és fél évi inaskodás mellett a bőrgyáros, Melschmidt Gyula javaslatára és támogatásával az ottani, Tatai Ipartesület keretében működő, „délutáni-esti” magániskolában kereskedelmi, könyvelési, és pénzügyi szakoktatásban részesült (2 évig), amiről a kurzusok, tanfolyamok, szakelőadások befejezése után, a hallgatókat komoly

vizsga alá vetették, és diplomát is kaptak. Ezeket később hasznosította is. Tehát, amikor 1912-ben „felszabadult”, a tímár segédlevél mellett megkapta a pénzügyi és kereskedelmi ismeretekről szóló igazolást, diplomát is. Felszabadulása után, mint segéd dolgozott a tatai börgyárban (1912–1914), majd 1914 tavaszán a gyár vezetősége leküldte Vincovciba (mai Horvátország) a gyár leányvállalatához segédnek, a színesbőr-készítési részleghez. Itt dolgozott 1916 tavaszáig, amikor behívták katonának, és gyors kiképzés után a galíciai frontra vezényelték. Itt váll-lövést kapott, és sebesültként hazatér az országba, s felépülése után, mint pénzügyőr – finánc – dolgozott vigyázó-szemlélsz, majd főszemlélszi beosztásban. Törökszentmiklóson, Hódmezővásárhelyen, majd „Trianon” bekövetkezte után Parajdon teljesített szolgálatot. 1922-ben elbocsátották a pénzügyi hivatalból, mivel nem tett hűségesküt a román alkotmányra. Ekkor hazatért Csíkdánfalvára, és beindította a tímár-szalmát, ami a tulajdonképpeni alapmestersége. A szülői ház nyári konyhájában egy kezdetleges tímárműhelyt rendezett be, és egy inast, valamint egy segédet foglalkoztatva megkezdte a munkát.

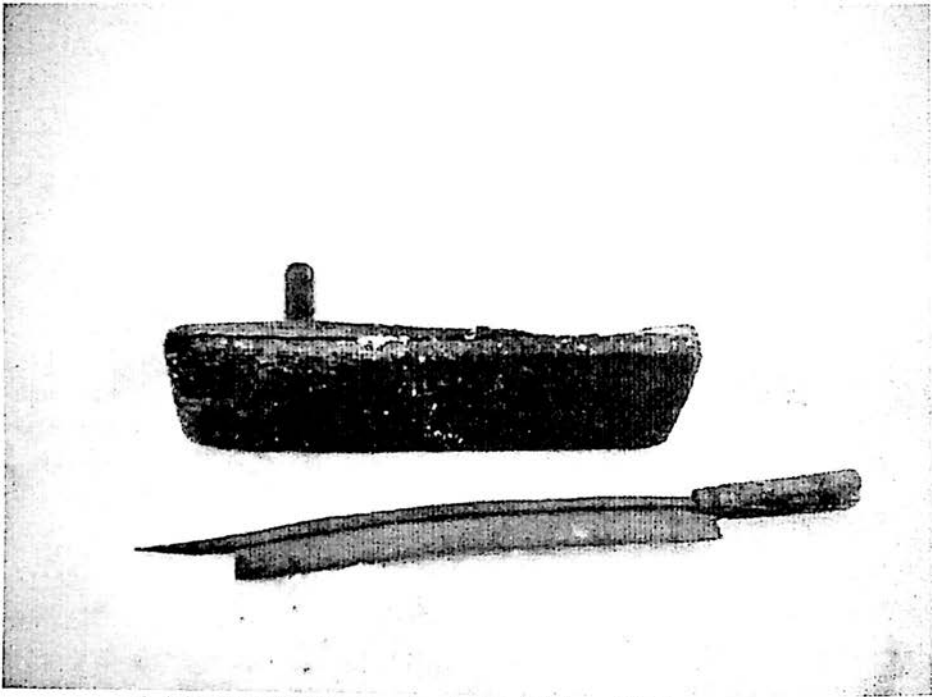
1923. április 7-én megnősült, feleségül vette Gáll Rozáliát (1902–1986), Gáll András és Barabás Anna lányát, akik gazdálkodással foglalkoztak. E házasságból 4 gyermek születik: *Irenke*, 1923. december 30-án, *Zoltán*, 1925. február 10-én, *Jómagam – Árpád*, 1928. március 22-én, valamint *István*, aki 1928-ban, 2 éves korában torokgyíkban meghalt.

A műhely kicsinek bizonyult, ezért a Fő út mellett épített egy új házat és mellé egy emeletes műhelyt. 1930-tól már ebben folytatta tevékenységét, amely a két világháború között aránylag jól működő tímárműzemmé vált. (1. rajz)

1. kép. A műhely emlékét őrző vízvezetékcső.

2. kép Megőrzött szerszámok: Simító és puhító¹.

1930–1940 között több inast és segédet foglalkoztatott. A tímárüzem vezetése mellett bedolgozott a község házához, mint pénztárnok, a tatai esti iskolában tanultakat hasznosítva. Gyerekkorától ismerte a közösségben való éleést, valamint a társadalmi munkát. Iparosként alapító tagja lett a Dánfalvi Iparosok Egyesületének (amely a csíkszeredai ipartestület támogatásával jött létre), egy csoportba szervezve az iparosokat: tímárok, asztalosok, cipészek, kovácsok, szabók, boltosok és kocsmárosok voltak az Egyesület tagjai. Hetenként Antal Gyula kocsmáros nagytermében összejöveteleket, megbeszéléseket, felolvasásokat tartottak. Saját könyvtáruk is volt. A könyvtáros és fő felolvasó Csutak József kovácsmester

volt. Ez tulajdonképpen klubtevékenységnek számított, ahol néha a feleségek is részt vettek. Gyakran jelen voltak az akkori felekezeti iskola tanerői is: Paláncz Sándor és Gáll Márton. Ezen tanítók sugallatára az iparos társaság, Ambrus Mihállyal az élen megalakította a műkedvelő és színjátszó csoportot. Ez a csoport 1926 és 1937 között több népszínművet vitt színpadra, amit mind Csikdánfalván, mind a környező falvakban: Csikszentdomokoson, Karcfalván, Szépvízen – nagy sikerrel adtak elő. Többek között bemutatták „A vén bakancsos és fia, a huszár”, „Túl a Nagy Krivánon”, „Amit az erdő mesél”, „Ida regénye”.

Szintén az Iparosok Egyesülete hasznosította a Dánfalva határában feltört ásványvizet, azáltal, hogy létrehozta a „Dugás-fürdő” nevű borvízfürdőt, amibe bevonták a többi felcsiki iparost is.²

A létesítmény 2 kabinnal (2-2 kád) és várakozó szobával, gondozói lakással, kazánházzal volt felszerelve. (1926) A forrás mellé két kis deszkauszodát is építettek 8X8 m-es méretben. Ezek csak 1938-ig voltak használhatóak. A meleg kádfürdő tovább működött, 1942-ben édesapám a kádatat kicseréltette, és egyéb javítások nyomán még 1948-ig működtették, amikor az „Ideiglenes néptanács” felsőbb utasításra államosította. Időközben a 120 tagot számláló R.t. 4-re apadt, mert a tagok nem járultak hozzá a javítási és fenntartási költségekhez, így a részvények kifizetése után, az egész Ambrus Mihály (édesapám), János Mihály, Gáll Péter és Szöcs Ferenc tulajdona lett. Az 1948-as államosítás után a helyi tanács gondozása alatt átalakították, bővítették és tovább működtették, de a tulajdonosi jogot a mai napig sem rendezte egyetlen használó sem.

A „Bécsi döntés” (1940. augusztus 30.) után édesapám folytatta a tímár mesterseget, de a nehéz bőröket (értsd marhabőr) már a magyar hadseregnek szállította. 1943 őszén behívták a magyar hadseregbe átképzésre, majd az 1944-es mozgósításkor a Csiki Hadkiegészítőnél Szépvízen kapott beosztást, majd Balatoneredicsen, míg 1945 tavaszán Moson-Szolnokon orosz fogságba nem esett. Az oroszok innen a moldvai Focşani-ba szállították gyűjtőtáborba, ahonnan 1945 novemberében engedték haza, mert 50 éves és beteg volt, így nem vitték el a fiatalokkal a Szovjetunióba.

Hazatértekor egy feldúlt, széthordott műhelyt talált, amit úgy-ahogy rendbe tett, és csökkentett kapacitással, valamint személyzettel még két évig folytatta a tímárságot. 1948-tól a román hatóságok megszüntették a magán tímáripárt, így édesapámnak is be kellett fejeznie ebbéli tevékenységét. Pénzügyi irányítója maradt a helybeli fogyasztási szövetkezetnek, majd 1951-től, miután megalakult Dánfalván az „Új Élet” Kollektív Gazdaság, a későbbi Termelőszövetkezet, ennek lett a könyvelője, majd pénztárosa.

Bármely iparág üzéséhez szükséges egy-két műhely, minimális személyzet, szerszámok, kellékek, megfelelő anyag. Az édesapám tímárműhelye az alábbiak szerint épült-alakult: A műhely emeletes volt, és a következő helyiségekből állt: „száraz műhely”-ből, „vizes műhely”-ből, „cserzőhordók műhelye”-ből; egy db 1000 literes réz üstből, katlannal a cser főzéséhez, anyagraktárból, szárító emeleti részből. Az emeleti részt a félkész, illetve kész bőrök, gyapjú szárítására használták. (1. rajz)

A szerszámok, kellékek közé sorolhatók a különböző kádak, hordók, kopasztó és faragó tőkék, asztalok, fényezőgép, kaparók, csiszolók, a meszesgödör, stb. (2., 3. rajz, fényképek)

1922-től 1946-ig a személyzet folyamatosan cserélődött, ugyanis sokan, amint kitapultak a szakmát, önállósultak, illetve máshol helyezkedtek el.

Az inasok, tanulók miután letöltötték a szerződésben rögzített tanulmányi időt, a csikszeredai Ipartestület bizottsága előtt kellett elméleti és szakmai vizsgát tgyenek,

amiről igazolást kaptak, és így „felszabadult segédek” lettek. Ettől kezdve mint fizetett segédek dolgozhattak édesapám mellett, illetve máshol a szakmában.

A fent említett időszakban a következő személyek voltak édesapám inasai és segédei:

Inasok-tanulók: Biró Lajos (Szentdomikosró), Gál Ince (Szentdomikosról), Pál Gergely (Dánfalváról), Bodor József (Dánfalváról), Zsók Mihály (Dánfalváról), Karda Károly (Dánfalváról), Vizi Gergely (Dánfalváról), Csáki Albert (Dánfalváról).

Segédek: Szekeres Károly (Jenőfalváról), Karda Dániel (Szentdomokosról), Biró Lajos (Szentdomokosról), Bálint Lajos (Karcfalváról), Szócs Gergely (Madarasról), Szócs Ferenc (Dánfalváról), Albert Antal (Dánfalváról), Zsók Mihály (Dánfalváról), Mészáros András (Dánfalváról), Csáki István (Dánfalváról), Bodor József (Dánfalváról), Pál Gergely (Dánfalváról).

A tímármesterséghez szükséges anyagok, vegyipari termékek

A bőrkészítéshez szükséges anyagok-adalékok egy részét házilag is előállították. Így a bőrök készítéséhez, konzerválásához, puhításához szükséges lenolajat, csontolajat és csert házilag állították elő az alábbi leírás szerint:

a. A lent megtermelték, a magjából az olajat Szenttamáson „üttették”. Az olaj étolaj-minőségű volt.

b. A csontolajat juhlábakból főzték ki, oly módon, hogy a juhcsontot előbb fejszével felapították, majd 3-4 órai főzés után a csontvelőből az aszpick (kocsonyás anyag) kivált, amit leszűrték, és ezzel puhították a félkész bőröket.

c. A csert a frissen levágott lucfenyő kérgéből vonták ki. A 2 méteres darabokban, frissen lefejtett fenyőkérget feltűrték, majd száradás után szecskagéppel 3-4 cm-s darabokra vágták-szecskálták, és így tárolták. A pillanatnyi szükségnek megfelelő mennyiségben megfőzött cserlevet a cseres hordókban lévő bőrökre öntötték.³

A műhelyben a következő vegyipari termékeket használták: oltott mész, só, nátrium, sósav, kénsav, timsó, fixírsó, krómtimsó, negrozit, amilin, okker(sárga) festék, síkpor (federweiss), bálnaszír, oliva olaj, lenmagolaj, csontolaj, faggyú, törökveres-olaj, zselatin, tojás (fehérje és sárgája), cser, cserkivonat (extrakt), rézgálic, színes bőrfestékek.⁴

A szükséges vegyszereket és festékeket Ulmann József vegyipari- és festékkereskedő szállította Nagyváradról. Ezeket az anyagokat egy külön épületben raktározták állandó lakat alatt, és édesapám személyesen adta ki, majd a személyes jelenlétében használták az alkalmazottak. Minden anyag felcímkezve, megszabott helyén állt a polcokon, a balesetek-mérgezések megelőzése miatt.

A felhasznált nyersanyagot (bőrök) az alábbiak szerint biztosították:

– a helyi és környékbeli hentes és mészáros iparosoktól felvásárolták a juh, borjú, marha és lóbbőröket.

– Nagler és Klermann csíkszeredai nyersbőrkereskedőktől marha, disznó, borjú és vad-disznó-bőröket vásároltak.

A felvásárlás folyamatos volt, mert az ipar állandó munkafolyamatot igényelt.

A bőröket a következő célokra állították elő:

- juhbőrt: cseresen, néha boxnak, lábbelinek, lábbeli bélésnek.
- borjúbőrt: fekete boxnak, lábbeli- és táskakészítésre, barna boxnak, fehér glasszénak, kesztyűnek, női cipőknek
- kecskebőrt: fekete boxnak, kabátkészítésre
- lóbbőrt: fekete boxnak, lábbelinek, kabátnak
- marhabőrt: vixosnak, cseresen lábbelinek, zsírosan, lószerszámnak; cseresen bocskor anyagnak, talpnek, talpbélésnek lábbelikhez

- öz és szarvasbőrt: (nubuknak), nadrágoknak, kesztyűknek, táskáknak
- disznóbőrt: cseresen és krómosan táskáknak, nyári cipőknek
- báránybőrt: csávázva, szőrmének
- nyúl bőrt: csávázva, szőrmének.

A krómosan készített bőroket a szíjgyártó-ipar használta, hámoknak, szerszámoknak.

A kész áru értékesítése: A helybeliek és a környező falvak lakói által kikészítés céljából behozott bőroket a kész áru értékének a feléért vehették át. Ez vagy készpénz, vagy vámfizetés útján történt. (Pl. 2 behozott borjúbőrből egyet kapott vissza, vagy munkadíjat fizetett). A többi készárut megrendelések és szerződések alapján az alábbi üzletek és bőripari üzemek vásárolták meg:

- A fekete és barna boxbőroket, a cseres bélésbőroket, a csíkszeredai Balogh-féle bőrkereskedő folyamatosan átvette
- A vixos, zsíros bőroket, bélésárukat, talpféléket a csíkszeredai Dühr bőrkereskedő vásárolta fel
- A fehér glasszé és színes boxbőroket a temesvári és a marosvásárhelyi kesztyűgyárak megrendelés alapján vásárolták fel
- A brassói Schersch üzlet az édesapám műhelyében készült összes terméktípusból rendszeresen vásárolt
- Az Árkosi Gábor vezette, csíkszeredai cipőgyár fehér glasszét, fekete és barna boxot rendelt időközönként. A fentiekből az a következtetés vonható le, hogy a munka-folyamatok, a szerződések megkötése, valamint a határidők betartása, egy precíz szervezői munkát igényelt. Folyamatosan ment a bőrök kikészítése, egy időben volt bőr az áztatóban, a meszesben , a pácoló hordóban, a cseres hordóban, a szárítóban, stb.

Bőrkikészítési módok:

A juhbőrök kikészítése:

A kikészítés az áztatással kezdődött, ami az áztatókádakban (8) történt. Ezután a bőr fonákját nátriumos mésszel kenték be, majd 3 óra múlva a kopasztó tőkén szörтеленítették, görbe, tompa élű késsel. (3. rajz, 9 és 23. ábra). A lekopasztott bőrök ezután a meszes gödörbe kerültek. (2. rajz, 6. ábra) A bőrt addig kellett a meszesgödörben tartani, amíg a rajta maradt zsír és húsréteg könnyen lefaragható lett a kaparókkal a kopasztó tőkén.(3. rajz, 10. ábra). Ezek után a forgó kádakba, került, ahol megmosták vegyszeres vízben, többszöri vízcseres során. (3. rajz, 7. ábra) Miután a bőr megtisztult, a cseres hordókba került, rendeltetésének megfelelően.(3. rajz, 12–17. ábra) A bőroket naponta háromszor, 5-5 percig forgatták, az erre a célra kialakított forgatóval. A cserzőlevet kéthetenként frissen főzött cserrel frissítették. A cserzés befejeztével a tisztítás, a bőrök fonákjának a lepucolása, síkporral való simítása következett. A szárítás után tucatos türetekben tárolták.

A marhabőrök készítése:

A juhbőr készítésnél leírt módszerrel készültek a marha és borjúbőrök is, nagyságuk és rendeltetésük szerint csoportosítva. A vixosnak-zsírosnak készülő marhabőrt 6 hónapig kellett tartani a cseres kádban, szintén napi háromszor megforgatni és kéthetenként frissíteni a cserlevet. Cserzés után a bőroket rudakra kiterítve szárították, ezután megtisztították, legyalulták kaparókkal, blandzsirozókkal (3. rajz, 20–21. ábra) . A talpbélést és a talpat kizárólag marhabőrből, krupponnak készítették. A cserlevet dúsitva használták, és egy hónappal tovább tartott ezeknek a kikészítése. Ezek a bőrök fél szárazan a hasító gép alá kerültek, így lett a kész bőr egyenletes és a kívánt vastagságú. Ezek a bőrök olajos és zsíros kezelést nem kaptak, csak simították és préselték őket, majd táblák formájában tárolták.

A többi marha és borjúbőr olajos és zsíros kezelést kapott. A tisztítási munkafázis után bland-zsírozás, bálnazsírral való bekenés következett. A szárított bőroket fedelweiss-al szórták be.

Színes bőrkikészítési eljárások:

A fekete boxbőr borjú, kecske és lóbőrből készült. A bőroket áztatás után nátriumos mésszel szörtelenítették, majd nagyságuktól függően 2–3 hétig a meszesgödörbe kerültek. A faragótókéén (3. rajz, 11. ábra) megpuccolták, majd kénsavas vízzel való kezelés után kimosták a mésztől, és a pácolóhordóba (2. rajz, 7. ábra) kerültek. A páclébe sósavon, fixírsón, són és krómtimsón kívül tyúktrágya is került, ami a bőrök tömitését segítette elő. A forgóhordóban 2–3 órán keresztül forgatták (3. rajz, 7. káp) ezután meleg, majd hideg vízzel kimosták. A következő fázis a bőrök tömitő oldatos kezelése volt, aminek összetevői a következők voltak: víz, kénsav, krómtimsó, fixírsó, zselatin, rézgálic. Ez a kezelés a forgóhordóban történt. A bőroket ezután ismét kimosták, majd egy másik hordóba, negrozitos oldatba tették 1 hétig, hogy megkapja az egyenletes fekete színt. A festés után lemosták a bőrokról a festékfelesleget és rudakon szárítani kezdték. Félszáraz állapotban a bőrök színét bekenték egy zselatinos, tojásfehérjés, negrozitos oldatban hígított masszával, ami a sajátos boxfényt adta meg. A teljes száradás után fényezőgéppel (glancoló, 3. rajz, 4. ábra) kifényesítették, a borszéleket levágták, és türetekben raktározták.

A barna box szintén borjúbőrből készült, azonos módszerrel és eszközökkel, de a krómtimsó helyett krómkálit használtak és a negrozit helyett a festéshez barna bőrfestéket és anilint. Így lett a bőr színe barna.

A marha és disznóbőrt krómosan is készítették, szerszámoknak, szíjaknak, hámszemek. Cserzés helyett rézgálicos króm lében tartották, 3–4 héten keresztül, naponta forgatva, majd mosás után árnyékos helyen megszáritották és puhították. E készítmény színe kékesszürke volt.⁵

Őz és szarvasbőr-készítés:

A kisebb méretű bőroket általában fekete boxnak, a fent már leírt módszerrel készítették ki, míg a nagyobb méretű szarvasbőroket nubuknak-krómosan, világos, kékesszürke színűre készítették. A bőr színét a hasító gépen levették, így egyenletes, puha tapintású anyagot kaptak, kis vadászkabátok, nadrágok, kesztyűk készítésére. Nem fényes bőrök voltak, hanem bársonyos tapintású, puha felületűek. Ezek mind krómosan készültek.

Báránybőr-készítés (szörmének)

A báránybőrt általában húsvét után szokták kikészíttetni, szörmének. A bőrt miután zsirtalanították, áztatás után a csávázó lébe tették. Ez áll: vízből, kénsavból, sóból, timsóból, fixírsóból és búzadercéből. Ebben a lében kb 15 napig áll a bőr, időnként megmozgatva, hogy egyenlően érintkezzék az oldattal. 15 nap után folyó vízben többször kimossák, majd rudakra terítve megszáritják. A száraz bőr fonákján maradt húscsapatokat kaparókkal lekaparják, puhítják. (3. rajz, 27. ábra) Ezek után jól kiporolva felcímkézve a raktárba kerül. Ritkán nyúl bőrt is készítettek, a fenti módszerrel – abban az esetben, ha egy szezonban legalább 50 nyúl bőr került.

Amikor Zoltán bátyámmal középiskolás korba kerültünk, a bárány és a nyúl bőrök kikészítését édesapánk ránk bízta. Mi vettük át a tulajdonostól, megszámoztuk és kikészítettük, felcímkéztük, majd kézbesítettük a tulajdonosoknak. A munkadíjat édesapánk nekünk adta, mondván, hogy erre a pénzre rádolgoztunk, ami nekünk olyan jövedelmet jelentett, hogy fedezte az évi gimnáziumi költségeket és a zsebpénzt. Tehát édesapánk bevont így a szakma megtanulásába, így szerettette meg velünk a munkát, mivel a munka gyümölcset, hasznát mi élveztük.

Fehér bőr – glasszé készítése (borjúbőrből)

Az első fázis hasonlít a színes boxok készítéséhez. (áztatás, húsolás, meszezés, szőrtelenítés, pácolás, mosás, tömítés) Miután mindez megvan az alábbi eljárást kell alkalmazni: 3–4 darab borjúbőrhez, ami kb 20 kg összeállítunk enyhén pépes anyagot, amelynek az összetétele: 20 db tojássárgája, 1 kg finomliszt, 10 dkg zselatin, 10 dkg fixírsó, 0,5 liter olívaolaj, ¼ liter keményítő, 10 liter víz. Ezt az enyhén pépes anyagot addig kell kavargatni, amíg teljesen tejformát vesz fel. Ekkor egy olyan kádba helyezük, amelyet csak erre a célra használunk. A kádban lévő bőrökre ráöntjük az oldatot, majd 3–4 órán át taposunk, éppen úgy, mint hajdanában a pécek dagasztották lábbal a bekovászozott kenyértésztát. Addig kellett taposni, megállás nélkül ezt a csuszamlós bőrtömeget, míg a csuszamlóssága megszűnt és a tapintása még nedvesen is bársonyossá vált. A bőr ekkor már habfehér volt. Ezt szárítás, puhítás, a belső oldal lepucolása követte. A kész anyagot a temesvári, kolozsvári és a marosvásárhelyi kesztyűgyárak igényelték.

A fent leírt módszerek, eljárások a bőrkikészítés rövid leírását tartalmazzák, a teljesség igénye nélkül.⁶

Ez röviden az utolsó felcsíki tímármester, édesapám élete és munkássága néhány sorban megörökítve. Ennyivel tartozom neki, aki felnevelt, jóra tanított, megszerettette a munkát, hogy ezen keresztül a mások munkáját értékelni tudjam. Köszönöm Édesapám!

Csíkánfalva, 2006. március 22

Jegyzetek

1. Vese össze Bátky Zsigmond 1941. 282.
2. Csíki Lapok XLII. évf. 26. sz. 1930. június 29. Történetéről, gyógyhatásáról, a részvénytársaság megalakulásáról, az ünnepélyes fűrdőnyítésről szóltak.
3. Vese össze Kisné Portik Irén 2006. 103.
4. Vese össze Nagy László 1971. 198.
5. Vese össze Tarisznyás Márton 1982. 99.
6. A tímársággal kapcsolatban lásd még: Gáborjáni Alice 1982. 99–100.; Tarisznyás Márton 1982. 99–100.

ALBERT ERNŐ TÁRSADALOM – SZERVEZETEK

SZOLGÁLÓK, SZOLGÁK

A szolgálók, szolgák többnyire szegény földműves családokból kerültek ki, de gyakran vagyoni helyzetüktől függetlenül is elmentek lányok, legények nagyobb városokba szolgálni. A lányok azért is, hogy nagyjából megteremtsék a férjhez menéshez szükséges „staférungot”, de a tanulás, tudás megszerzésének lehetőségét is látták benne. Értékesebb volt az a lány, aki bizonyos ideig szolgált, mert újabb tudást, ismereteket szerzett, és vitt haza a városból.

A közhasználatú cseléd elnevezést Csikban nem vagy nagyritkán használták, elfogadott volt a szolgáló vagy szolgál. Legfeljebb az ügyesség megjelölésére fordult elő. Apa mondta fiának, hogy „ügyes cselédem vagy”, vagy a bátor, erős legényt jellemezték úgy, hogy „bátor cseléd”, „ügyes cseléd”.

A csíki szolgálók, szolgák tisztességgel elvégezték a rájuk háruló feladatokat, megbízhatók, tiszták, munkát szeretők és bírók, találékonyak voltak. Legtöbbjüket alkalmazóik megkedvelték, sokukat gazdáik a későbbiekben is felkeresték, elismerőleg nyilatkoztak róluk.

Voltak vadhajításai is a szolgaságnak. Egyesek a korai „szabadságban” nem találták meg a megfelelő utat, szülők hiányában eltévedhettek, így a kiszolgáltatottság, az erkölcsi romlásba sodródtak, de ez a rendkívüli esetek közé tartozott, viszont híre gyakran tetézve terjedt, környezetük visszhangzott tőle.

A SZOLGÁLÓNAK VAGY SZOLGÁNAK ÁLLÁS IDEJE ÉS IDŐTARTAMA

Feljegyzések és tapasztalatok alapján megállapíthatjuk, hogy a lányok gyakran már 13–14 éves korukban is szolgálónak álltak, elsősorban azok, akik anyagi helyzetükből adódóan rákényszerültek. A többség azonban 14–16 évesen hagyta el a szülőházat, hogy önállóan végezze a ráháruló feladatokat, s munkája után megfelelő díjazásban is részesüljön.

Azonban sokan kényszerűségből már a fentieknél sokkal korábban szolgálatba álltak. Egyik vallomás: „Nyócéves gyermek, ugyi, kicsi vótam akkor”. „Én ejsze még nyócéves se vótam, s szógáltam”¹

Másik feljegyzés: „11 éves koromban álltam munkába”²

Dánfalvi közlés: 12 éves korában ment szolgálni, Brassóban volt 3 évig, aztán a következő évben férjhez ment.

A Székely Nemzetben arról írtak 1887-ben, hogy a szülők 10–13 éves leánygyermeküket szolgálónak küldik.³

Ilyen közlést is ismerünk: „Legtöbbjük már gyermekfejjel, az iskola padjából kerül a nagyobb városokba”.⁴

A különböző életkorban elszegődött szolgák és szolgálók szóban vagy írásban rendszerint egy évre kötöttek szerződést. Az 1792-es rendelkezésben azt fogalmazták meg, hogy egész, fél, fertály, vagyis negyed évre, de egy hónapra is szegődhettek. A külső szolgák, szolgálók egy évre, a belsők a felsorolt időszakra is köthettek megállapodást, de általánosan elterjedt volt az egy évi szerződés.⁵

A szolgák, szolgálók többsége egy év letelte után továbbra is korábbi gazdájánál maradt, legtöbbször akkor szakadt meg a folyamat, amikor vagy a gazda, vagy a szolgáló

nem volt megelégedve az eltöltött időszakban végzett munkával, esetleg bánásmóddal vagy viselkedéssel.

Szokássá alakult, hogy a leányok férjhez menetelig, a legények az utóbbi két évszázadban a katonaság kezdetéig szolgáltak. Kivételt képezett az, amikor valaki örökös szolgának állt.

Az 1718–1719-es nagy szárazság idejéről jegyezték fel, hogy az éhségtől való menekülésük következtében „Nem kevesen eladták magukat örökös szolgaságra; az eladók és mások, ha vevőket találtak, legalább saját és családjuk életét fenntartották”.⁶

Található olyan feljegyzés 1863-ból, hogy ha a szolgáló urát haláláig szolgálja, 300 forintos kiutalását kaphatja meg.⁷

A XX. század közepén Dánfalván is találtunk egy-két olyan esetet, amely szerint a szolgálót élete végéig vállalták, de ez tulajdonképpen megélhetési biztonságot jelentett.

Súlyos történelmi példák közül is megemlíthetünk néhányat, amelyek a tatár fogsághoz és a szolgasághoz kötődnek.

1677. november 15-én többen is bizonyították, például Kari Péter szenttamási plébános ... jenőfalvi Barlok János, hogy „szépvízi Péter Balázs kötelezte magát holtáig szolgálni Szenttamáson élő Damokos Tamást és nejét, Geréb Katát, mivel Damokos Tamás másfél-száz tallért fizetett tatárabságból való kiváltásáért”.⁸

Mind 1661-ben, mind 1694-ben a Csíkba betörő tatárok nagy számban hurcoltak el lakosokat: nőket, férfiakat, gyermekeket, abban a reményben, hogy busás váltságdíjat kapnak értük. 1694-ben Endes Panna azzal a kéréssel fordult Boros Györgyhez, hogy fizesse meg az érte kért összeget, mert szabadulása után „azt a pénzt is megadná, magát is akár feleségnek, akár szolgálójának ajánlaná”.⁹

Volt időszak, amikor szék vezetők tiltották meg a szolgálónak állást. Az 1661. évi tatár betörést követően Háromszék lakossága annyira megfogyatkozott, hogy a szék tisztsége megtiltotta a 12 éven felülieknek Brassóba való elszegődését.¹⁰

A szolgálatra állókat különböző csoportokba sorolhatták: külön csoportosították, akik falun gazdák alkalmazásában szolgáltak. Magasabb rendűeknek tekintették azokat, akik városban ajánlkoztak szolgálatra. Már kiveszett formája a bányász szolga volt. Felcsíkon 1677 áprilisában a csíki vashámornál „hámorhoz való szolgák” is dolgoztak. Eördög Pétert és Istvánt úgy írták nyilvántartásba, mint „fizetett szolgák”-at. Azt is feljegyezték, hogy 1680-ban dánfalvi Gál András és Kristóf Balázs a hámornál szolgáltak Farkas Péterrel, Bőjte Andrással. A csíki vashámornál „cédulás bányász”-okat is alkalmaztak, akik rövidebb ideig megszabott bérért szolgáltak.¹¹

Előfordult, hogy a harcok során leszegényedett lófő kénytelen volt módosabb jobbágyhoz szolgának szegődni. 1786-ban Csedő István lófő fia szolgának állt a Petki család cselédei közé. Béré magyar forintban 1 és még 50 dénár, egy zeke és másfél véka árpatermésnek fele.¹²

1805-ben Szárhegyen Kovács Antal huszár is „conventiós” szolgának állt.

A szolgálókat, szolgálókat életkoruk, képességeik, munkabírásuk szerint is megkülönböztették. Lányok lehettek dajkák, szolgálócskák, kisebb szolgálók, főző szolgálók, udvari szolgálók, főző asszonyok, mindenesek. Több elnevezés maradt fenn a férfiak esetében: szolgacska, lovas szolga, hadbajáró, hadba fizetett, fegyveres, fegyverhordó szolga, konvenciós, szegődött, köteles, fizetési, számadó, számadatlan, kenyérevő, esztendő, pénteki, szombati szolga stb.¹³

KATONÁNAK ÁLLÓ SZOLGÁK

Az a kialakult hagyomány, hogy a véres kard körülhordozására vagy a lánmfák kigyulására, esetleg az üzenet más formában közlésére mindenki székelynek katonának kell mennie, mind a dánfalviakra, mind a felcsíkiakra érvényes volt. Aki nem tudta igazolni távolmáradását, életével fizetett, akár örökös szolgaságba jutott.

Szokássá alakult, hogy bizonyos esetekben a hadba hívó szóra a főurak vagyonuk szerinti számban szolgálókat is magukkal vitték a csatába.¹⁴

Ilyenkor a szolganak külön öltözetben és külön felszereléssel kellett megjelennie a táborban. Úgynevezett szolgakardja volt. Ilyen adatokat közöltek 1755-ből: „zománcos és pléhes viseltes szolga kard, hasonló szíjjuval együtt”.¹⁵

De a hadviseléskor előfordult az is, hogy az 1500-as években fő- vagy nemesemberek maguk helyett szolgálókat küldték hadba. Bocskai István éppen azért panaszkodott a székelyekre, mert kellő felszerelés és felkészülés nélkül jelentek meg a táborban. Rákóczi Zsigmond Bocskai levele alapján utasította 1606. július 6-án Petki Jánost: az összeírás szerinti személyek fogjanak fegyvert, hogy „szolga és egyéb rend ki ne jöjjön”.¹⁶

Maga a lehetőség ebben a században továbbra is ismeretes. A lengyelországi hadjáratba a szolga azzal a feltétellel ment gazdája helyett, hogy a lányát hozzáadja feleségül. 1684-ben Fejér István szintén szolgát küldött maga helyett táborba.¹⁷

A katonaságtól más formában is mentességet kerestek egyes személyek. A lustrán összeírtak egyik része azzal próbált kibújni a kialakult szokás és törvény elől, hogy maguk szolganak álltak, mivel a szolga mentes volt a katonai táborozástól.

1667-ben az országgyűlés határozott az ilyen eljárások ellen. 1670-ben pedig arra is kitértek, hogy a hadkötelesek közül szolganak állók nemhogy bért követelnének, hanem ők fizetnek a befogadóknak, hogy megszabaduljanak a hadi szolgálattól. Rendszerint akkor álltak szolganak az ilyen személyek, amikor már érkezett a parancs a hadbavonulásra, s addig maradtak uruknál, míg a táborozás tartott. A hadimentességet akkor is megkaphatták volna, ha jobbagynak állnak, de ez azért nem volt kedvező, mert örökös szerződést jelenthetett volna, viszont a szolgaság egy évig tarthatott, vagy addig, amíg a harcok véget értek.¹⁸

Dánfalván 1681-ben György István és Márton István a Nemes János uram szolgája, Csáki György a Czakó Jánosé; Madarason László János a Béli Kelemen uramé; Karcfalván Miklós János a Damokos Tamásé; Jenőfalván Székely Miklós az Abafi Jánosé, Karda György a Daczó Jánosé, Szentés Gergely az Erős Györgyé, Bíró György az Erős Pálé; Szenttamason Bójte Imre, Kovács Péter, Palkó Tamás, Palkó Mihály és Lovász Gergely a Damokos Tamásé, Szakál Miklós, Boros Máthé az Abafi Jánosé, Szöcs István a Daczó Jánosé, Gurzó Gergely a Sándor Jánosé, Kristály Ferenc a Petki Jánosé, Dobos Péter az Erős Györgyé, Csoók András a Mikó Péterné asszonyomé, Akác Benedek a Szopos Jánosé; Szentdomokoson Kristály Mihály a Daczó Jánosé, Kedves Gergely a Nemes Jánosé, Nagy Kristály András a Petki Jánosé, Boros István a Mikó Péterné asszonyé, Kovács Imre az Abafi János szolgája.

1683-ban a bécsi hadjárat után is összeírták a hadköteleseket. A nevek után ismételtelen feltüntették, milyen indokkal mentesítették a hadba vonulástól. A nemesek közül felsoroltakat nem említették falvanként, de leírták név szerint. Székely István Tormáné asszonyom szolgája, István Deák Nemes Jánosé, Gergely Deák a Béli Kelemenné asszonyomé, Márkos János a Petki uramé, Péter Balázs a Henter Ferencé, Bocskor András és Füstös Miklós a Mikes Kelemené, Szöke Jakab a Kapitányé.

Madarason Borbély János a Lázár Istvánné asszonyomé; Szenttamáson Gurzó András a Sándor Jánosé, Lovász Gergely és Tamás Deák a Damokos Tamásé; Szentdomokoson Kedves György a Boros Györgyé.

Az 1685-ben készített összeírás szerint Dánfalván Both Lőrinc a Cserei János szolgálja, Karcfalván Bíró Ferenc a Bodor Péteré, György mester fia Abafi uramé, Lőrincz György az Abafi Jánosé; Jenőfalván Attos János az Erős Györgyé. A szolgáltság egyik módjára utal az a megjegyzés, hogy hétszámra szolgált, vagyis minden héten két-két napot; Szenttamáson Tamás András hadnagya szolgálja, Boros Máté az Abos Jánosé, Szöcs István a kapitány uramé, Palkó Mihály a Damokos uramé, Szabó János az Erős Pálé, Kovács István a Boros Péteré, Kristály Ferenc a Petki Jánosé, Bíró Mihály az Abafi Jánosé, Bíró János a Damokos uramé, László András az Abafi uram szolgálja.¹⁹

A hadba szállás alól felmentést jelentett a pásztorkodás is. Szentdomokosi Benedek István a hadakozások idején a falu csordájának pásztrolását vállalta, Szenttamáson pedig Csüllek János pásztorkodás címén maradhatott otthon a hadjárat idején.²⁰

Előfordult, hogy a táborba küldött szolga tatár fogságba esett. Ilyenkor urát kötelezték arra, hogy a váltságdíjat kifizesse.²¹

A későbbiekben gyökeres változás történt a katonának állásában. A II. Rákóczi Ferenc vezette szabadságharc leverését követően, pontosabban 1715 után állandó hadsereget alakítottak. Ebbe a seregbe verbuválták a fiatalokat mulatozással és táncolással is, így a szolgák közül többen a katonák közé álltak.

A Székelyföldön az 1762–1764-es határőrség felállításakor a szolgákat nem írták össze, de a kialakított katonai rendszer mellett 1807-től sorshúzással pótolták a hiányokat az állandó hadseregbe, s ilyenkor számos visszaélésre került sor. A bírók tudatosan igyekeztek megszabadulni a „hangadó szolgáltegyenektől, a falurosszáktól”.²²

A határőrség megalakulását követően a katonai vezetők oly hatalommal rendelkeztek, hogy a szolganak álláshoz a tisztek engedélyezésére volt szükség. Így fogalmaztak: „Katonarenden lévő tatonatiszt engedelme nélkül szolgálatajára senki ne fogadjon”.²³

A karcfalvi Mihály Gergely arról nyilatkozott, hogy 1812-ben János bátyját s a szolgáljukat táborba vitték, s a fiatalság táborozása miatt újabbat nem tudtak fogadni, ezért a gazdaság működéséért a somlyói scholából haza kellett térnie.²⁴

1842-ben Janőfalván Szekeres Antal az Imre Mihály szolgálja volt, Oltfalván pedig huszár Erős Mihály állott szolganak Kálmány Istvánhoz.²⁵

1848-ban, a szabadságharc idején szolga, volt jobbágy, zsellér, bárki fegyvert fogott, nemzetőrnek, honvédnek állt, majd Ferenc József bevezette az évenkénti sorozást.

SZERZŐDÉS

A korábbi úr és szolga viszonyt fokozatosan felváltotta a szabad akaratból szerződés valamely alkalmazóhoz. Mind az elszegődő, mind az alkalmazó szóban vagy írásban bizonyos feltételeket szabva megegyezett, betartását egymástól megkövetelték. Tulajdonképpen ezt nevezték szegődésnek.

1555-ben a székely nemzetnek régi szokásos törvényeit összeírták, majd Dobó Istvánnak és Kendi Ferencnek, az akkori erdélyi vajdának és székely ispánoknak bemutatták. Ebben a 64. pontban már szegődött szolgákról írtak.²⁶

Szegődött szolgákról találunk feljegyzéseket 1566, 1570, 1592-ben is.²⁷

A további századokban, egészen napjainkig, gyakran írtak szegődött szolgálókról, szolgálókról, legtöbbször olyan esetben, amikor törvényes úton kellett igazságot tenni, vagy a gazda ügyében kellett tanúskodni.

Milyen követelményeket fogalmaztak meg az idők folyamán azok, akik szolgálatot vállaltak, vagy azok, akik munkájuk könnyítéséért alkalmazták őket?

Vidékenként, akár falvak- vagy gazdákként is különbségek voltak a szolgák fogadásával, bérük megállapításával, esetleges büntetésükkel kapcsolatban.

A szegődés körülményeiről azt tudhatjuk, hogy a szóbeli megállapodást rendszerint „kézadás” követte, ami azt jelentette, hogy a korábban megbeszélte szerződés életbe lépett. Ilyen feljegyzés ismert: „az idén való esztendőre kezét adott nékem, hogy nálam marad szolgaságra, ha megadom neki azt, amit ő kér”.²⁸

Ilyen szerződésre utalnak az 1792-ben Gyulafehérváron a „Rendek” „Közönséges gyűléseikben” hozott határozatukban is. Az I. paragrafusban írták: „úgy szokta ejteni, hogy azon Egyezés vagy Vásár tökéletességre lett menetele jegyéül Kezeket egymásnak bé-adják”.²⁹

1793. július 18-án 3466. számú rendelet szerint a cselédfogadásban a „kezeket egymásnak bé-adják” mellett „előpénzt” is fizessenek, de „a fogadó úr vagy gazda tetszésére hagyatván” mennyisége, amelyet a cselédnek „a rendes időben adandó fizetésébe belé tudhassa, és a cseléd béréből lehúzhassa”.³⁰

Az ilyenyszerű szerződés a legtöbb esetben fennmaradt napjainkig is, legfeljebb a szertartásos kézadás elmaradt.

Mivel sok vita, ellentmondás, más-más követelmény alakult ki különböző vidékeken, a kényszerhelyzetben visszaélések sokasága is, ezért hol országos, hol széki határozatok szabályozták az elszegődő és alkalmazó viszonyát.

Ismeretes Csíkszékben a „Széki Constitucio” 1678-ból, valamint Csík-, Gyergyó-, Kászonszék Statútuma 1712-ből, annak megújítása 1729-ből, a szabályrendelet 1745-ből. II. József 1786-ban kihirdetett „kegyelmes rendelete” szabályokat tartalmazott a gazdák és a szolgáló szegődők viszonyáról. Ezt a rendeletet alkalmazták „a” Nemes Nagy Erdélyi Országi Három Nemzetekből álló tekintetes Nemes Rendek” az erdélyi törvényekhez. Ilyenek: az elszegődött szolga nem köthet új szerződést újabb gazdával; a szolgálatba álló köteles ládáját, ruházatát bemutatni; ismertetnie kell „addig való életét”, maga „viseletét”, be kellett mutatnia előbbi gazdája elbocsátó levelét; a vállalt feladatokat el kellett végeznie; nem kellett teljesítenie azon parancsokat, amelyek a jó erkölccsel ellenkeznek, vagy amelyek erejét felülműlják. A szolgálatba állónak tisztelnie kell urát. Nem lehet olyan vakmerő, hogy „gazdája személyére kezét erőszakosan tenni merészlené”.

Felbontható a szerződés, ha a szerződő felek valamelyike más országba menne; ha az elszegődő betegsége akadályozná a vállalt munka elvégzését; ha házasságot kötne; ha örökséget kellene átvennie; ha ura erőszakos és erkölcstelen stb.

A szolgálat felmondását bizonyos időhöz kötötték: a hónapra szegődőnek 14 nappal korábban kell jelentenie távozását. A szabályzat tiltotta, hogy a „Tselédek öszve-beszélése 's egyet értése” révén a szolgálatot egyöntetűen felmondják, s ezáltal „gazdájokat nagyobb bér fizetésre” kényszerítsék (27. paragrafus). Nagyobb bér ígéretével nem szabad elcsábítani a szolgálatot vállalót gazdájától. Az elszökések megelőzéséért a gazdának elbocsátó levelet kell adnia, annak hiányában nem alkalmazhat egyetlen gazda sem cselédet. Az újonnan szolgálatba állóknak kötelességük a helység tisztjeitől olyan írást bemutatni, amelyben szüleik vagy eltartóik beleegyezését és jó magaviseletüket igazolják.

Külön fejezetben fogalmazták meg, hogy „,a Tselédnek magában is terhes állapottyok, a' mennyibe lehetséges könnyebbítették, és vélek az Urak vagy Gazdájok rendesen és módosan bánjanak”.

A béreket idejében fizessék ki, megfelelően táplálják őket. Ha a cselédnek urára vagy gazdájára panasa van, a törvények szerint segítsék tisztázását. „A' Tseléd rongálása 's akárminémű rajtok teendő keménykedés az Uraknak vagy Gazdáknak tilalmaztatik”.

A rendelet kötelezi az urakat vagy gazdákat, hogy a szolgálók vagy szolgák távozásakor „jó lelkiismerettel” olyan levelet kiállítani, amelyben bizonyítja becsületességét, erkölcsös-ségét, szorgalmát, egész magaviseletét. Az urakat és gazdákat arra is kötelezik, hogy a szolgálókat és szolgálókat erkölcsösen neveljék.

Amennyiben a szolgálatot vállalók helyet akarnak változtatni, azt nyolc nap alatt rendezzék, ebben a hatóságok is segítsék.

Parancsolják a vármegyei és városi tiszteknek, hogy a sokgyermekes családokból azokat a fiatalokat, akikre a gazdaságban nincs szükség, szolgálatra küldjék.

Kötelezték a helységek bírúit, hogy ezen rendeletet év kezdésekor és az év felén a lakosság tudomására hozzák.

A későbbiekben a törvény sok pontja általánossá vált, meghonosodott az úgynevezett cselédkönyv kötelező kitöltése is.

Idő teltével többször is módosították, kibővítették, pontosították e rendeletet, betartását ellenőrizték, mégis még 1876. évi XII. törvénycikk közlését követően is, különösen a falusi birtokosok és gazdák nem foglalták írásba a megállapodást.³¹

Azt a szóbeszédet is le kell írunk a székely szolgák fogadásáról, hogy amikor a szászok földjére jelentkeztek, a gazda a legényt asztalhoz ültette, jól megvendégelte, majd azt fogadta fel, aki jó étvágyal fogyasztotta el az ételt. Azt tartotta: aki mint eszik, úgy dolgozik.³²

A szolgának állók nem megvetett emberek, szegődésük idejét inkább előkészítő állomásnak tekintették a későbbi életre.

A XX. század első évében írtak a székely szolgálókról, amely megállapítás korábbi és későbbi időszakokra is érvényes. Azt közölték: „A székely szakácsnők és szobalányok a legkeresettebbek Bukarestben és más városokban. Rendesek, tiszták, megbízhatóak. Van, aki egész életét egy gazdánál tölti, férjhez is adják, lakást is biztosítanak”.³³

Mások néhány ifjúi év után bármely helyen feladatokat vállalhattak a társadalomban. A dánfalvi Antal Gergely feljegyzéseiben 1906-ban arról írt, hogy amikor Kassán tartózkodtak II. Rákóczi Ferenc újratemetésén, találkozott egy csendőrrel, aki korábban szolgálja volt.

Az 1940-es években valóságos mozgalmat indítottak azért, hogy a székely lányok ne szegődjenek el szolgálónak. 1943. november 14-re Csík mindegyik községében „Székely anyák nagy Kalákája” címen műsoros előadásokat tartottak, amelyen arról kívánták meggyőzni a székely lányokat, hogy szülőföldjükön van a helyük, hogy veszély fenyegeti mindannyiukat a nagyvárosokban. Ugyanez évben november 21-re a KALOT [Katolikus Agrárfiúsági Legényegyletek Országos Testülete] mozgalom hasonló céllal rendezett találkozókat. Majd ilyen címmel közöltek felhívást: „Maradjanak idehaza a székely leányok és legények!”, amelynek során arra tértek ki, hogy a legények mondták: kötelesség az ősi földhöz ragaszkodás, egymás támogatásával idehaza teremtsenek megélhetést minden fiatal számára.³⁴

SZOLGÁLÓK, SZOLGÁK SZÁMA

Egy-egy feljegyzésből vagy hírből bizonyos időszakok szolgálóinak vagy szolgálóinak számát általánosságban, esetleg megközelítő pontossággal is megtudhatjuk.

1571-ben Kolozsváron írták: a városban sok szolgarenden való legények és szolgálók vannak.³⁵ 1614-ben a csíki falvakban összesen 289 szolgát írtak össze, a felcsíki hat faluban a következő számokat jegyezték:

Madaras	10
Dánfalva	16
Karcfalva	1
Jenőfalva	4
Szenttamás	7
Szentdomokos	3
Összesen	41

E számadatok arra is utalnak, hogy szolgát azok tarthattak, akiknek szükségük volt gazdasági vagy más okból kiségitőkre, s a korabeli szokás szerint bérüket ki tudták fizetni.³⁶

Ebben az évben leírták a szolgatartó és a szolgáló nevét is. A dánfalviak neve: Bodor Péter szolgálja Benedek, Szentes György szolgálja Fer[enc], Péter János szolgálja N., Szabó Pál szolgálja Márton, Zsók Imre szolgálja Mihály, Zsók And[rás] szolgálja Márton, Mik[lós] Luk[ács] szolgálja Dávid, Bot Ján[os] szolgálja N., Antal György szolgálja Tót Mihály, Kovács János szolgálja István, oláh, Márton Mih[ály] szolgálja János; Varga Jakab szász fi, itt telepedett, Német Bálint Tót országi, Varga Miklós német fi, Bányász Mihály Német fi, Bányász András Tót fi. Ugyanitt megtalálható a madarasi, karcfalvi, jenőfalvi, szenttamási, szentdomokosi szolgálk neve.³⁷

Azt megállapíthatjuk, hogy összeírásakor elsősorban a szolgatartó nevét jegyezték fel, a szolgálóknak csak a keresztnévét, amely egyben minősíti a korabeli viszonyokat is. Utalnak arra, hogy Dánfalván szász, német, tót is megtelepedett, amely bizonyára kapcsolatban volt a korabeli hámmal.

Oklevelekben gyakran találhatunk utalást szolgálókra, falvankénti felsorolást 1704-ből is ismerünk. Ekkor feltűntették azokat, akik szolgaság miatt nem vettek részt a II. Rákóczi Ferenc vezette szabadságharcban, de számuk elenyésző: Madaras 1, Jenőfalva 1, Szenttamás 3, Szentdomokos 4.³⁸

1704-ben a segesvári szolgálókról és szolgálókról maradt feljegyzés: a magyarokról és székelyekről írták, akik négyszázan lehettek a városban. A szászok abbéli félelmükben, hogy a kurucok a városra támadnak, meg akarták azért ölni őket, hogy ne tudják elárulni rejtekhelyeiket.³⁹

Apor Péter 1736-ban udvari szolgálk számáról írt, arról, hogy ebéd, vacsora idején a konyhamester csemetett, s nyomban „gyűltek mindenfelől elé az sok szolgálk, alig fértek el az ebédlőben”.⁴⁰

Benkő Károly az 1850-es évekről írta: a székely lányok mintegy négyezeren szolgálóknak különböző városokban, legfőképpen Brassóban és Marosvásárhelyen.⁴¹ Imets Fülöp Jákó, a somlyói schola igazgatója 1868-ban azt írta, hogy Brassóban „szolgáló 3000-nyi leány” van.⁴²

1870-ben azt vették számba, hogy Csíkban hányan élnek szolgálatból? Megállapították, hogy 19 924-en.⁴³ 1874-ben arról írták, hogy Brassóban „több ezerre menő” székely leány tartózkodik.⁴⁴ A Székely Nemzetben 1895-ben írták: „Ott van szolgálatban vagy ezernyi csíki leány a vén Brassóban, ahol nagyon keresettek a csíki szolgálók”.⁴⁵

A csiki önálló cselédeket és napszámosokat 1900-ban együttesen vették számba. A közlés szerint 10 596 a számuk, ami a lakosság 22,14 százalékát jelentette.

Ugyanebben az évben az Erdélyben szolgálatból élők száma 106 270 személy volt, vagyis a lakosság 6,33 százaléka.⁴⁶

A pontosabb nyilvántartás és elhelyezkedési lehetőségek biztosításáért Romániában, Bukarestben is, cselédszervezők vagy rendőrségen hivatalos irányítók működtek. Bár az esetek többségében ismerősök szereznek egymásnak „helyet”, de a cseléd tartó gazdák jelentős része újabban ide jelenti be igényét, feltünteti a fizetési ajánlatát is, s ide irányítják a szolgáltni érkező lányokat, majd szemle után innen viszik a magukhoz a szolgálókat igénylők.

Arról is írják, hogy egy-egy bojár a székely szolgálók sokaságát alkalmazza: a konyhájára szakácsnőt, 2–3 szobalányt, mosogatót, mosónőt stb. közülük választ.⁴⁷

A Tusnádi Székely Kongresszuson 1902-ben Koós Ferenc szolt a székely cseléd-lányokról. Megállapította, hogy Brassóban „a székely lányok száma meghaladja a kétezeret”. De számok nagyságára utal azzal is, hogy felsorolja: Bukaresten kívül Románia majdnem mindegyik jelentős városában: Pitesten, Plojesten, Brăilán, Galacon, Gyurgyevóban az odaérkező székelyek egyik része családot alapított, s maguknak egyházat, iskolát is létesítettek.⁴⁸

A Bukarestben élő szolgálók és szolgák nagy számára utal az Universul román újság közlése, amelyet a Brassói Lapok idézett 1930. június 4-én: „A Cismigiu-parkban alig látni mást, csak a barbár magyarokat, más nyelvet alig lehet hallani, csak a barbár magyar nyelvet, és a parkban a magyar cseléd lányok és legények a csárdást, ezt az ázsiai táncot járják”.

Azt nem tudhatjuk pontosan, hogy a két világháború között hány szolgáló és szolga élt Bukarestben, de bizonyára nagy számban voltak. Maga a főváros akkori főpolgármestere, Dobrescu nyilatkozta 1930. június 26-án: „Nézetem szerint több mint százezer magyar lakosa van Bukarestnek”, közöttük számos szolgáló és szolga.⁴⁹

Kisvárosban, Csíkszeredában a szolgálók vallásos nevelésével is törődtek. 1932 márciusában Lázár Imre hittanár a gimnáziumban három napi lelkigyakorlatot tartott a Csíkszeredában és környékén szolgáló lányoknak, amelyen 150-en vettek részt.⁵⁰

1938-ban Böződi György írt a felcsiki, szenttamási szolgálókról. Az ő megállapítása, hogy a faluból évente úgy 120–130-ra tehető azon lányok száma, akik szolgálatot vállaltak az akkori Románia területén.⁵¹

Dánfalváról nagyjából a szenttamásival azonos számban szolgáltak a leányok, de néhányan a faluban is maradtak szolgálóként, vagy pedig máshonnan is jöttek oda. Volt olyan gazda, hogy rendszerint Remetéről hozott szolgálót vagy szolgát.

Számokra utalt Balogh Edgár is 1941-ben, amikor egyik cikkében azt írta: „Százával, ezrével, tízezzel szóródtak szerte a szántóban szegény, erdejében kifosztott, mindmáig ipar nélkül való Székelyföld gyermekei Románia minden részébe Temesvártól Konstanciaig s a Bántágtól a Fekete-tengerig, s bárhova jutottak el, ott hamarosan újjáalakult Székelyország – kicsiben ... A székely cselédkorzó zsidó közössége hovatovább egyesületté tömörült.”⁵²

A csiki szolgálónak álló leányok életében is fordulatot jelentett az 1940-es esztendő. Ha korábban az egymást követő nemzedékek lányai többnyire Brassóban, Bukarestben szolgáltak, most többségük Budapestre igyekezett. 1943 őszén a Csiki Lapokban arról írtak, hogy „a székely lányok városba özönlése napjainkban mind nagyobb méreteket ölt. Csak Budapesten 6000 lányunk szolgál. Körülbelül ennyi él a többi nagyvárosokban is”.⁵³

A II. világháborút követően még egy ideig a dánfalvi és felcsíki lányok Brassóban, Bukarestben helyezkedtek el, de kisebb városokban is, mint Csíkszeredában vagy Sepsiszentgyörgyön. Kevesen maradtak a faluban vagy a szomszédos településeken.

LEÁNYKERESKEDÉS

Hogyha rajtakapnak valakit,
a ki embert lop az ő atyjafiai
közül, Izrael fiai közül, és
hatalmaskodik rajta, vagy
eladja azt: haljon meg az a
tolvaj. Így tisztítsd ki a
gonoszt te közüled.

Mózes V. könyve 24. rész. 7.
Károli Gáspár fordítása.

Hogy mikor alakult ki bizonyos fokú leánykereskedés a Székelyföldön, nem tudjuk nyomon követni. Azt viszont tudjuk, hogy a XIX. században már megjelent. Egyik-másik „leánykereskedő” busás jövedelemre tett szert azáltal, hogy különböző, jó fizetést ígérő állásokat kínált a székely lányoknak a határon túli, moldvai, havasalföldi városokban.

Amikor Imets Fülöp Jákó, a csíksomlyói schola igazgatója három társával Moldvában járt, az 1868. augusztus 22-én tapasztaltakat így írta le: „A bojárok őket, kivált a nőket szolgálatba fogadják, „a korosabbakat kiviszik a mosiákra [birtoktanya] mezei munkára, hol a jó dolgus hetenkint 1 aranyat is megkeres... Az ifjabb és szebbecke lányok vagy szolgálók lesznek az uraknál... vagy bellérek kezeibe kerülnek, kik által aztán 3–5 aranyon, ki kicsodás? Aszerint, eladnak”. „Tulciában sokan vannak székely leányok, Galacon is”.⁵⁴

Koós Ferenc 1864-ben azt kifogásolja, hogy a székely szekeresek „ember-vásárra” tömegesen viszik fizetségért a lányokat és fiúkat, biztos jó jövedelmet ígérve. Útlevel nélkül, titkos ösvényeken vitték át őket a határon, és minden útjuk során „10–12 aranyat zsebre rakhattak”.

A Bukarestben élő „több ezer” székely lány jelentős része szintén titkos úton érkezett.⁵⁵

Imets Fülöp Jákó a székelyföldi családi nevelés, az iskolázás hiányával is magyarázza, hogy zsenge gyermekkorban a szülők már távoli útra engedik leányaikat: „Ha a családnak megvolna gyöngéd erkölcsi érzéke: vajon oly könnyen kitennék-e a 12–13 éves gyermeket annyi ráváró kísértetek- és veszedelmeknek, mint amilyen könnyen szekérré szokták őket pakolni?” „Ha bővebben tanulta volna a dolgok értékét megbecsülni: oly könnyen el lehetne-e őt is csábítani ... a lelketlen szekeresnek és üzér-társainak egy pár arany ígéretével, akár itt kinn az elvetemültség mázas rabjainak csábos ígéretései által”. Tovább folytatva megállapították, hogy Galac mintegy 36 000 lakója között ugyan 25 magyar letelepedett család található, de legalább 500-an mesterlegények, szolgák, szolgálók, napszámosok tartózkodnak itt. A szolgálókról azt is megírták, hogy „a székely serdülő, titkon vagy nyíltan kihozott lányokkal itten valóságos kereskedés üzetett”. Arról is írtak, hogy a galaci szolgálói évek után sokan Törökországba jutnak. Másik megállapítás, hogy az ideérkező felcsíki

és háromszéki lányok görög kereskedők martalékai lesznek, akiket székely szekeresek tervszerűen szállítanak nekik megfelelő fizetségért.

Imets Fölöp Jákó útja során igyekezett felkeresni azokat a helyeket, ahol székelyek éltek. 1868 augusztusában arról írt, hogy Székelyföldről indult szekeres „ugrándozó székely leányokat szállított Galac felé”, akik többnyire 12–14 évesek. Felsorolta azt is, hogy merre vezet ez az út: Galac–Tulcia–Szulina–Konstantinápoly–Smyma– Alexandria egész Abysziáig hányódnak ezek a leányok. Az elosztóhelyet Szulinában jelölte meg „honnan még világkereskedésbe szállítatnak, nem afrikai néger némberek, hanem európai szép fehérpiros, különben keresztény leányok”. Amikor Bräilára érkezett, szintén székely leányok sorsáról győződhetett meg. A fejedelemségekbe járó emberek 7–8-as csoportokban lopták be az „elámított ifjú leánykákat, kiket szolgálatba elszereznek, igazabban szólva: eladnak”. Az embercsempészség módjáról is írt. Egyik eljárásuk, hogy a borszéki borvizet hivatalosan szállító fuvaros még nyolc lányt vitt szekérére. Kettőt zsákok közé a szekér alján rejtett el a vámosok elől, hatan pedig mély vízben gázolva kerültek ki az örházat. A célváros határában is a vámház előtt leszállítja a leányokat, és mellékutakon gyalog haladva juttatja el a megbízottakhoz. Sok hasonló eset említése után hazatérőben Illyefalván találkozott újabb lányszállítóval. Csikszentimrei fuvaros volt, akit Kristó Jánosnak hívtak: kilenc leányt szállított, de nem Brassóba, hanem egyenesen Bukarestbe. Kristó elmondta, ha minden két hébe nem is, de havonta legalább egyszer megteszi ezt az utat, amelyről 15–20 arannyal szokott megtérni.⁵⁶

Az 1868-as úti élményeit Kovács Ferenc gyulafehérvári hittanár is rögzítette. A leánykereskedésről szerzett tapasztalatairól írva közölte, hogy a Székelyföldről a jobb élet reményében kivándorolt leányok miként esnek a kereskedők kúfárságának áldozatául. „Magok a világot civilizáló angolok a közelebbi abisziniai expeditio alkalmával 300-nál többet vittek magukkal ama szerencsétlenített leányokkal”.

Kovács Ferenc arról is írt, hogy Balog Ferenc alcsíki szekeres kapcsolatot alakított ki galaci és bräilai leánykereskedőkkel, és rendszeresen szállítja a lányokat. Valóságos „leányvásárról” is írt. Egyik esetben a kereskedő olyan ürüggyel, hogy megmutatja a székely lánynak a hajó díszes belsejét, a fedélzetre csalta, ott pedig török tiszt fogságába kerülve egyenesen Konstantinápolyba juttatták.

A korábban fazekakat szállító fuvaros is úgy nyilatkozott: ezután nem fazekakat, hanem lányokat szállít, az biztos jövedelmet jelent.⁵⁷

Székelyföldi újságban arról írtak 1874-ben, hogy a Brassóban elszegődött szolgálók nagy számban átjutnak a határon, majd Plojesten és Bräilán leányvásárba kerülnek. Azt ajánlják, hogy a több ezer Brassóban szolgáló leányt esetleg vigyék haza, a falvakban inkább napszámosak legyenek, hisz annyi pénzt úgy is meg tudnak keresni, mint a szolgálat idején, s így megakadályozhatják a „nemzeti végpusztulást”, nem jutnak havasalföldi városokban árucikkek sorsára.

A leánykereskedés átkos következményeiről 1887-ben is írtak az újságokban. Az egyikben arról tudósítottak, hogy a leánykereskedés „nemcsak a kelet-európai államok nevezetesebb helyein, hanem Afrikának a középtengert érintő északi részén lévő városai, sőt még az angol gyarmatot képező Elő-India főbb városaiban, nevezetesen Kalkuttában is sokszor tartózkodnak csíki és háromszéki székely leányok, mint megannyi tanúbizonyságai a leánycsempészetrel foglalkozók lelketlen kúfárkodásainak”.

E tudósításban arról is írnak, hogy 1885-ben egyik leányt Alexandriából, másikat Kalkuttából a kormány közvetítésével, részben szülői költségen szállítottak haza, „kinek külsejében szánalom gerjesztőleg meglátszott az erkölcsi szenvedés hosszú sorozata”.

Az író azt is megpróbálta kideríteni, hogy a lányok mily módon jutnak külföldre, ott hogyan vár rájuk hasonló sors.

A Brassóban tömegesen élő csíki lányok közül sokan vagy gazdájuk, vagy más közvetítők által lépve csalatni engedik magukat, s különböző fondorlatokkal átjuttatják őket a határon. Részletesen bemutatta az átkelés módját is. Négy csíkrákosi leányról írt, Fülöp Rozáliáról, Balázs Julisról, Péter Julisról és Ágoston Julisról, akik szolgálatra Brassóba utaztak, ott azonnal megfogadta őket „egy ismeretlen úri egyén”, s még aznap Tömösre szállította, ahol már várta egy „úriás kinézésű egyén”, akinek a lányokat átadta. A négy lány közül Ágoston Julisnak sikerült megszöknie, és visszatérnie Brassóba.

A cikk írója ez alkalommal is a szülőket hibáztatja lányaik sorsáért. Alig 10 éves lányait szekerre rakják, Brassóba küldik szolgálónak, de a szállító szekeres vagy cselédszerzőknek adja át, vagy a helyeket jól ismerő bérencel a határig viszi őket. Ott a leányokat titkos ösvényeken vezetik át a határon, hisz nincs útlevelük, maguk a szekérrel hivatalos helyen haladnak át, ott bevárják utasaikat, s tovább szállítják a román piacra, ahol biztos vevőkre találhatnak. „A testi épségéből és ártatlanságából kivetkőzött leány bekerül a kórházba, ott vagy elpusztul, vagy egész életében nyomorék lesz”. Ilyenkor a szülőket nagy összeggel sújtják a kórházi kezelésért.

Mindezekre és hasonló történetekre figyelve Csík megye alispánja megkereste Brassó megye főispánját, és kérte a „bűnös üzelmek” hivatalos meggátolására.⁵⁸

A Brassóban szolgáló lányokról továbbra is többször írnak különböző újságokban. Arról lehet olvasni, hogy a januártól gazdát változtatni kénytelen lányok nem hazafelé indulnak, hanem biztatásra Bukarestbe készülnek, hogy ott keressenek új „helyet” maguknak.⁵⁹

De Brassóban egyre gyakrabban megjelentek a román ügynökök is, akik az ott ezzelre található csíki lányok közül beszerzik a számukra „szükséges leány-anyagot”.⁶⁰

1901-ben arról tájékoztatták az olvasókat, hogy a Romániában működő cselédszervező irodákban jelentkezik az elszegődni vágyó lányok egyik része. Itt kell várakozniuk új gazdájukra, de ha nem érkezik időben érdeklődő, akkor a várakozó lányok gyakran lánykereskedők kezére jutnak.⁶¹

A „szervezők” elmentek más városokba is. 1903-ban közölték, hogy minden évben megjelennek Gyergyószentmiklóson, majd előkészítő feladatuknak eleget téve rendszerint március 18-án indulnak Romániába az összegyűjtött 14–18 éves lányokkal.⁶²

A XX. század elején egyes esetekben a rendszeresen toborzó ügynököket a csendőrök is figyelemmel követték, s szükség szerint, ha tudomásukra jutott hasonló cselekedet, intézkedtek.

BÉREK

A szóbeli vagy írásbeli szegődéskor a fogadók vagy szolgálatba állók közösen megegyeztek abban, hogy a megszabott időben végzett munkáért a szolgálónak, szolgálónak mennyit fizet a fogadó. Néhány adat: 1568-ban esztendőre fogadott szolgálónak 8 forintot, mentét, dolmányt, nadrágot, két-két inget és gatyát, ezenkívül ráadásként még adtak felső fehér ruhát. 1587-ben Szász Lukács esztendei bére: készpénz 12 forint, 50 dénár, egy szűr, egy condra [durva posztóból készült felsőkabát], egy süveg, egy harisnya, két ing, két gatyá,

22 sing vászon; 1588-ban Erzsébet nevű szolgálónak esztendőre fizettek 7 forintot, még elmaradtak 4 forinttal. Ugyanebben az esztendőben a január 14-én kötött szerződés szerint a lovak mellé fogadott szolgának bére 5 forint, 2 ing, 2 gaty, 1 aba nadrág, 1 süveg, 1 szür, 1 új zeke; 1664: Fogadtam az távoli szolgálmat karácsony harmad napjáig, ígértem neki flo. 17 és két zekét, két inget, két lábravalót, egy téli harisnyát; 1827: Béresemmek adni fogok egy condrát, két pár harisnyát, kétrendbeli változót, egy kalapot, egy pár bocskort, egy harisnyaszíjút.⁶³

A bérek egységesítéséért, a visszaélések elkerüléséért Csík-, Gyergyó- és Kászonszék vezetői 1712-ben újból rögzítették a béreket. A „faragó” szolga 9 forint, a faragni nem tudó 7 forint, a jó szolgálónak 4 forint járt. Ha más székbe ment valaki, és a fentinel magasabb bért követelt, a tiszt 3 forintig büntette.

Mivel a fenti rendeletet sokan nem tartották be, a szék törvényhozói 1745-ben újabb szabályrendeletet készítettek: a legjobb és faragni tudó szolga a megszabott 9 forint mellé kaphatott 2 pár ruházatot, 1 forintot süvegre, 4 véka árpavetést. A főzni tudó szolgálónak továbbra is 4 forint fizetséget állapítottak meg. A többet kérőnek ekkor is kilátásba helyezték a 3 forintnyi büntetést.⁶⁴

Apor Péter az 1736-ban írt művében az uradalmi szolgák bérét is közölte. A továbbra maradt 15 szolgának száz-száz forint, két-két sing posztó fizetést állapítottak meg. A trombitás szolgáknak szintén annyi volt a fizetésük, kiegészítve még naponta három ejtel borral [egy ejtel 1,41 liter, többen a kupával azonosították, amely másfél liter]. További bérek: más szolgának 60–80 forint, lovas inasnak 40, étékfogónak 30, kocsisoknak 12, ezen felül köntösnek posztót, csizmát is adtak.⁶⁵

A szolgáló fizetése 1744-ben: 5 magyar forint, egy fekete condra, egy köz rása [szövet, posztó] előruha, kender ing aljastól, egy kender fersing [szoknya], egy új pár csizma.⁶⁶

Jenőfalván 1794. november 29-én a határőrszázad széke itélkezett szolgatartás és fizetés ügyében. A körülményeket figyelembe véve megállapították, hogy a szolgának fizetniük kell négy véka búzát, négy véka árpát, két köből rozst, megszabott mennyiségű juhtej-túrót, pénzt és ruházatot.

Egy 1800-ban rögzített feljegyzés a gazda és a szolga közötti viszonyra is utal. Jenőfalván Lőrincz Menyhárd szolga megszabott idő előtt elhagyta gazdáját. Gazdája „megtanálván a süveget kivevé a fejből, és a condráját is levettette magáról” mivel erre nem dolgozott rá. Lőrincz Menyhárd felelete: „Megládd Imre Gergely gazdám, erre megfizecz: a házadnak a hammát a széllel elfútatom”.⁶⁷

A XIX. század első felében kialakult díjak: 1805–1810 között a szolgálók bére 8–10, a szolgáké 10–20 forint, de a következő években kevesebb. A legtöbb esetben a pénzbeli fizetés mellett ruhanemű tartozott a bérhez. E felsorolt ruhadarabok a korabeli népviseletre is utalnak. A szolgáló kapott egy szoknyát, amely készülhetett 3,4 sing csikos vagy sima szőrből, zöld, brassói szederjes, pántlikás szederjes posztóból. A fersing (szoknya) szőrből, négy nyüstös csikos kanavászomból, brassói anyagból, csepüből készülhetett. Kaptak ünnepi előruhát, viselős surcot, kender inget, ingaljat, nyakra való és főre való keszkenőt, piros és viselős csizmát, néha ládát.

A szolgák járandósága: két harisnya, egy bunda, egy szokmány, két ing, két lábravaló, egy nyakravaló, egy pár bocskorszój, egy kalap vagy sapka, több helyen 2–5 véka gabona, két véka búzavetés.⁶⁸

1818-ban jenőfalvi Gegő Isván 10 esztendei szolgálata után 24 köből gabonát, 9 sing zekeposztót és két báránybört vitt haza.⁶⁹

Az előzőkhöz képest az 1850-es években nőtt a szolgálók bére. 1852-ben már 18 rénes forintot fizettek, két rend egyetmást, egy szoknyát, amely 6 singből álljon, sűrített szőtes katrincát, egy viselő kisrokolyát és katrincát, 2 pár új csizmát, egy pár talpat, 3 inget, két ingaljat, egy derék kicsi lágybit kartonból, egy 6 forintos keszkenyőt. Az elszegődő szolgálonak magával kellett vinnie az előljárási iratát, amelyben bizonyították kilétét, és azt, hogy a faluban „jó magaviseletű, becsületes leány” volt.

BÜNTETÉSEK

A szerződésbe foglaltak be nem tartása esetén büntetést alkalmaztak. Egyes esetekben rendeletbe is foglalták az elmarasztalást, amely elsősorban a szolgálatba állókra vonatkozott, kevésbé a felfogadókra. Egyik büntetés 1420. augusztus 9-ről ismeretes. Székely ispán bizonyította, hogy szentkirályi Blága Miklós azért tiltakozott, mert Nánánfalvi Tamásnak szolgáját lólopásért háza előtt akasztották fel. Brassó tanácsa 1550. március 6-án Frater Györgynek nyújtott be panaszt, mert Daczó Pál és Béli Ferenc bosszúállással fenyegették, ugyanis két szolgájukat korábban a tanács „kicsapongásaikra” hivatkozva törvényesen elítélte, és karóba húzatta.⁷⁰

A tiltás egyik formájának tekinthetjük az 1555-ben megfogalmazott utalást, amely szerint a szegődött szolgát „megtartóztathatták”, nem mehetett más országba.⁷¹

1556-ban azt rögzítették a korábban már alkalmazott törvények közül, hogy aki szolga káromkodik, azt kalodába tegyék, és délig ott tartásuk.⁷²

A későbbi törvénykönyvekbe foglalt tiltás is a szolgákra vonatkozik. 1595-ben írt törvény szerint, ha a szolga szerződése lejárt előtt eltávozik urától, és katonának áll, köteles visszatérni szerződéses helyére.⁷³

Azt is kéri 1589-ben, hogy aki magához csalja más úr szolgáját, öt forinttal büntessék.⁷⁴

A megfogalmazott törvényekben gyakran találkozunk olyan részekkel, amelyek szerint ugyanazon vétségért más büntetést szabnak ki a nemesre, mást a szolgára. 1619-ben a „lélekkel való éktelen szitkozódásért” nemesembert 1 forinttal büntessék, „szolgát és paraszt embert” kézi kalodába tegyék, a kiváltásért 25 pénzt fizessenek.⁷⁵

Szenttamás 1642. május 28-án tanúvallatást tartottak, mert Damokos Istvánné Lázár Judit szolgája, Bereczk Tamás leánya, Annok megszökött.⁷⁶

Csíkszék vezetői szabályzatban állapították meg a szolgák bérét. Mivel Pataki Péter 1678-ban a megszabottnál többet követelt magának, két forintra büntették. Megbüntették azt a gazdát is, aki az előírtaknál többet ígért bérbe. A fenti évben Kászonban a felsőfalusi Mihác Balázst és István Andrást azért büntették meg 17 forinttal, mert három ruházatot ígértek szolgájuknak, s ezzel megszegtek az előírásokat. Más esetben, 1685-ben lopásért szolgát arra ítélték, hogy „füle vágassék le”.

Legsúlyosabb vétségnek az számított, ha a szolga gazdájára támadt. 1676-ban halált követeltek az ilyen szolgára.⁷⁷

A csíksomlyói egyházmegye 1692. január 3-án úgy határozott, hogy 6 forintra büntessék azt a nemes embert, aki vasárnap dolgozik, vagy szolgáját dolgoztatja.⁷⁸

1694-ben azt jegyezték fel, hogy a szolga szerződéses jussát kérte, de poffal fizetett ura, „megverte erősen”.⁷⁹

Szenttamáson 1721. augusztus 17-én Abaffi Sándor egyik szolgálója beismerte, hogy több rendben is megkárosította gazdáját, ezért önként vállalta büntetését: három évig „híven szolgál”.⁸⁰

Az 1700-as évek végén, 1792-ben a Főkormányzók közétette a „Nemes Rendek” határozatát, amely a „Tselédeknek Urukhoz, vagyis Gazdájokhoz és viszont Uroknak vagy Gazdájoknak Tselédekhez tartozó Kötelességeikről” szól. A kiszabható büntetések közül csupán néhányat említünk: ha a cseléd valamit elront, megfizeti (10. paragrafus); lopás esetén 3 forintig ura rendelkezik, ha több, a felsőbb hatóságoknak jelenti (14. paragrafus); ha a cseléd ura ellen szól, apróbb vétség esetén megkövetés következik, de gazdája büntetheti fél, esetleg másfél hónapi fizetése levonásával, akár 12 pálca- vagy korbácsütéssel is.

A szolgálatba állók védelmében szólnak akkor, amikor azoknak is büntetést jelölnek meg, akik kegyetlenkednek velük (18. paragrafus.). Ebben a paragrafusban arról írtak, hogy „A Tseléd rongálása’s akármi nemű rajtok tejendő keménykedés, az Uroknak vagy Gazdáknak tilalmaztatik, ’s ki a’ maga Tselédivel illetlenül bännék, az okozott kárnak kétszeres megfordításával fellyebb ... kiadott módon büntetessék meg ... a kegyetlenkedő szolgatartók ellen törvényes eljárást indítsanak.” A 18. paragrafusban megfogalmazták, hogy a szolgálatba állókat kisebb vétségért is akár 12 pálcaütéssel büntethetik.

Ha cseléd urára „kezét erőszakosan tenni merészlené”, a városi vagy megyei tiszteknek kell átadni őt, javító intézetbe utalandó, esetleg vasra verve „Uraság dolgának tételével” további más intézkedéssel büntetendő (25. paragrafus) stb.⁸¹

A XIX. században is nagyjából azon követelmények voltak érvényben, mint a fentiek. Szárhegyi szolga került falu széke elé 1811. február 15-én, mert gazdája az ígért bérből nem fizetett ki egy szokmányt, 2 magyar forintot, egy pár bocskort, egy pár kesztyűt és kapcát, egy inget és lábravalót. Gazdája azzal indokolta, hogy 28 napot „elvesztesztet”. A tárgyalás során derült ki, hogy a gazda rendszeresen verte szolgáját, ezért megszökött, de visszavitték azzal: „ha tüzet teszen is a hátadra, mégis el ne hadd!”⁸²

1850-ben „az előregedett, gyámoltalan” szolgát azért zárták börtönbe, mert „egy kevés megittasodván fuvarozás alkalmatosságával holmi lázasztó szókat szólott”.⁸³

A szolgák számos kisebb-nagyobb büntetést elszenvedtek, de ritkán maradt annak írásos nyoma.

Ilyen a dánfalvi szolgálok és szolgák esetében is történhetett, de nem maradt feljegyzés ezekről. Ezért csupán azon megjegyzéssel élhetünk, hogy ők is a fentiekhez hasonló körülmények között élhettek, a rendeletek is egyformán vonatkoztak mindenkire.

Előfordult, hogy rágalmazásért törvényes úton követeltek a hazatérő szolgálok elégtételt. 1937-ben a Brassóból hazatérő Kósa Juliannáról Szekeres Vera azt terjesztette a faluban, hogy gazdájától azért kellett távoznia és hazatérnie, mert lopott. Becsülete védéséért a rágalmazott bírósághoz fordult. Mivel kiderült, hogy a rágalmozó csak kitalálta a hírt, a törvényszéken Szekeres Verát hét napi elzárásra és 900 lej pénz-büntetésre ítélték.⁸⁴

A legtöbb csíki szolga és szolgáló jól teljesítette feladatát, a felfogadók gyakran később is elismerésben részesítették. Dánfalvi szolgálok gyakran elmondták, hogyan becsülték meg Brassóban, Bukarestben, Budapesten őket, s még hazatértük után évekkel is kapcsolatot kerestek velük volt gazdáik, akik később is meglátogatták őket.

ISKOLA – MŰVELŐDÉS

Annak ellenére, hogy Dánfalván és a felcsiki hat faluban már az 1600–1700-as években utalást találunk az iskolázás igényére, a szolgálóknak és szolgálónak állók legtöbbször vagy nem tanultak egyáltalán, vagy abbahagyták a tanulást, hisz a szülők is küldték a szolgaság megkezdésére.

A XX. század elején egyes szolgák még így vélekednek a korábbi iskolai évekről: „Akkor nem így vót, hogy kötelesség iskolába járni”. „Én iskolába jártam eleget, de csak egy osztályt s felet jártam ki”.⁸⁵

Másik vallomás: „Nehéz vót, met szolgáltam mindig, iskolát nem tudtam végezni. Nincsen iskolám, két iskolát tudtam járni, sohasem tudtam egyből se levizsgázni”. De volt olyan szolgatartó, aki a 12 éves korában hozzászegődött szolgálot iskolába járatta.⁸⁶

Sok helyen olyan felfogással küldték lányaikat, fiaikat szolgálatra, hogy ott megfelelő helyre kerülve sok olyant megtanulhatnak, amit otthon nem ismerhettek volna meg.

Imets Fülöp Jákó Moldva–Oláhországból 1868 szeptemberében hazatérőben Brassóról, az ott szolgáló elsősorban lányokról azt közölte, hogy a Székelyföldről a szász városokba, kivált Brassóba elszegődött leányok megfelelő nevelésben részesülnek. Úgy véli, hogy „Ifjaink Brassóba szolgálván alkalmat lelnek az otthoni nevelés hiányait itt olyképpen pótolni, hogy a társadalomnak többoldalú polgáiraivá válhassanak”. Tovább is folytathatjuk véleményét: „Brassó és más hazai városok százszorta előnyösebbek, mint Galac, Brăila és Bukarest ... A későbbi élet azt tanúsítja, hogy Brassóban szolgált leányokból, csak melleleg említve az itt képződő jeles iparos fiakat, nemzedékenként a legelőtrevalóbb nők s általában jól elhelyezkedni szokott családanyák és polgárnék”.⁸⁷

Koós Ferenc a tusnádi Székely Kongresszuson 1902-ben részletesen beszélt a szolgák, szolgálók sorsáról. Kitért arra, hogy ugyan találtak olyan szolgálatot vállalókat, akiket el kell marasztalniuk, de hát olyanok a társadalom minden rétegében előfordulnak. Az általa ismert székely lányok Brassóban is, a román városokban is tiszteletet érdemelnek, hisz „jók voltak mint cselédek, és jók mint mesterasszonyok”.⁸⁸

Brassóban a szolgálatba állók számára szervezett bizonyos vasárnapi iskoláról a város plébánosa már 1854. november 16-án beszámolt Elekes főesperesnek. Arról írt, hogy a serdülő korúak részt vehetnek az írás, olvasás, számolás gyakorlásán, de természetant, földleírást is tanulnak.⁸⁹

Koós Ferenc a Székely Kongresszuson arról is beszámolt, hogy az 1879–80-as iskolai évben Brassóban a „nőcselédek” vasárnapi oktatását is megkezdtek a belvárosi állami elemi iskolában. 1879. december 14-én, az első összejevetelen 30-an jelentek meg, de év végén már 75-en látogatták az oktatást. Ha később fokozatosan lanyhult is a figyelem ezen oktatás iránt, 1901-ben a Brassói Székely Társaság újból feladatának tekintette a lányok oktatását a brassói állami iskola igazgatója és néhány tanító és tanár támogatásával. Az első alkalommal 55 leány jelent meg a Brassói Lapokban közölt hívó szóra, de már az 1901. december 22-i második oktatásra 132 leányt fogadhattak, 1902. március 16-án már 205 a megjelentek száma. Előadásokat hallhattak a takarékoságról, tisztaságról, egészséges életmódról, Arany János népies és tréfás költészetéről, megemlékeztek az 1848-as forradalomról és szabadságharcról. Összesítve hiába jelentek meg 141-en, de nagyjából ugyanazok hallgatták az előadásokat, a többi sok száz még mindig távolmaradt.⁹⁰

A két világháború között az egyház továbbra is figyelt a szolgálók nevelésére. 1932-ben Lázár Ignác, a csíkszeredai hittanár a gimnáziumban 3 napi lelkigyakorlatot tartott mintegy 150 lánynak, akik a városban vagy a környéken szolgáltak.⁹¹

Brassóban 1933-ban úgynevezett cselédotthon működött. Vezetői igyekeztek nyilvántartani az ott elszegődött lányokat, és a különböző falvak papjait levélben tájékoztatták a lány viselkedéséről. A tájékoztató levelet a plébános a templomban olvasta fel. Bukarestből érkező egyik leányt dicsérő levelet is felolvastak, ezzel is bizonyítva, hogy figyelemmel követik a lányok viselkedését.⁹²

Legtöbb helyen igyekeztek kapcsolatot kialakítani a Székelyföldről érkező szolgálatot keresőkkel. Kolozsváron Ladó Laji nevű székely legény újság szerkesztésébe kezdett. Ebben sorozatban közli a Kolozsváron tartózkodó székely leányoknak, legényeknek nevét, egy-egy cikkben tájékoztatást írnak mindennapi életükről.⁹³

A talárlásnak, a műveltség terjedésének köszönhetően a székely szolgálók és szolgák egyesületekbe kezdtek tömörülni, a kisebbségi magyarság törekvéseinek támogatóivá váltak, a maguk jogainak elismerését fokozatosan minden városban követelték. Így szükség esetén egymás védelmére is tudtak kelni.⁹⁴

Azzal fejezhetjük be közlendőnket, hogy a székely házvezetőnő, gazdasszony, szobalány nélkülözhetetlen Romániában. Főzőművészetük annyira kedvelt és elismert, hogy egyes román úri házakhoz évtizedeken át csak székely szakácsnőt alkalmaznak. Összinté megnyilatkozás, hogy Bukarestben fel kellene állítani egy székely szobalány és egy székely szakácsnő szobrát.⁹⁵

1. Ráduly János 1987. 125.
2. Gazda József 1980. 11.
3. Székely Nemzet V. évf. 7. sz. 1887. január 13. 1.
4. Csíki Lapok LV. évf. 47. sz. 1943. november 21
5. Sacrae Caesareo Regiae... 3466. 1793. 10. old. 20. paragrafus
6. Bod Péter 1971. 130.
7. EMSZT XII. 596.
8. Sándor Imre 1910. 47.
9. SZOT VI. 445:1352. sz.
10. Csíkmadarasi Bogáts Dénes 1947. kézirat 57.
11. EMSZT XII. 569. és 575.
12. Inreh István 1973. 165.
13. EMSZT XII. 569, 570, 571, 575, 677, 595–596.; Aprobata, Compilata 1815. 108–110.; Gazda Klára 1980. 97.
14. Connert János dr. 1906. 185. és 219.
15. EMSZT XII. 574.
16. SZOTÚS IV. 10.
17. Imreh István–Pataki József 1992. 55.
18. Connert János dr.: 1906. 185–187.; Aprobata, Compilata 1779. 271–272. 19. SZOTÚS VIII. 27–38, 83–90, 226–250, 291–293.
20. Garda Dezső 1999. 68.
21. Compilatae Constitutionis 1816. 78.
22. Küllös Imola 1988. 15.
23. Imreh István 1973. 39.
24. Csíki Lapok XLI. 19. sz. 1929. május 12. 2.
25. CSÁLvt F. 28. XV. csomag 1048. sz. 1842. 4. lap.
26. SZOT II. 119–126:CCCXIV.sz. 124.
27. Aprobata, Compilata 1815. 434.; EMSZT XII. 569.
28. Imreh István–Pataki József 1992. 86.
29. Sacrae caesareo Regiac... 3466. 1793. 2.

30. Dálnoki Incze József 1845. 64–65.
31. Molnár István 1980. 159.
32. Éltető József 1980. 37.
33. Barabás Endre 1901. 17.
34. Csiki Lapok LV. évf. 46. és 49. sz. 1943. november 14. 2. és december 5. 4.
35. EMSZT XII. 500.
36. Garda Dezső 1999. 50.
37. SZOTÚS IV. 530–531.
38. Garda Dezső 1999. 123–124.
39. EMSZT XII. 595.
40. Apor Péter 1978. 30.
41. Benkő Károly 1853. I. 88.
42. Veszely Károly–Imets Fülöp Jákó–Kovács Ferenc 1870. 179.
43. Kozma Ferenc 1879. 69.
44. Nemere IV. évf. 10. sz. 1874. február 4. 40. old.
45. Székely Nemzet XIII. évf. 82. sz. 1895. június 1. 2.
46. Egyed Ákos 1981. 232. és 240.
47. Barabás Endre 1901. 16–17.
48. Koós Ferenc 2001. 346.
49. Szakács János 2004. június 12–13. G. old.
50. Csiki Lapok XLIV. évf. 12. sz. 1932. március 20. 3.
51. Bözödi György é. n. (1943). 290.
52. Balogh Edgár 1957. 185.
53. Csiki Lapok LV. évf. 47. sz. 1943. november 21. 3.
54. Veszely Károly–Imets Fülöp Jákó–Kovács Ferenc 1870. 125.
55. Koós Ferenc 1864. március 1. 26. sz. 107.
56. Tusnádi Imets Fülöp Jákó 1870. 126, 129–130, 140, 148, 179.
57. Kovács Ferenc 1870. 94, 105–106.
58. Székely Nemzet V. évf. 7. sz. 1887. január 13. 1.
59. Székely Nemzet III. évf. 2. sz. 1885. január 3.
60. Székely Nemzet XIII. évf. 82. sz. 1895. június 1.
61. Barabás Endre 1901. 16.
62. Székely Nemzet XXI. évf. 44. sz. 1903. március 23.
63. EMSZT I. 799, 1216.; II. 448.; IV. 1080–1082.; XII. 586.; 1586-ban egy köből búza ára 5 és ½ forint.
Mikó Imre (szerkeszti: Erdélyi Történelmi Adatok III. 23.
64. Imreh István–Pataki József 1992. 87.
65. Apor Péter 1978. 30.
66. EMSZT I. 1217.
67. Imreh István 1973. 167, 239–240.
68. Molnár István 1980. 159–175.
69. Imreh István 1973. 243.
70. SZOT III. 39:434. sz. és 300:624. sz.
71. SZOT I: 119–126: CCCXIV. sz. 124.
72. Kolosvári Sándor dr.–Óvári Kelemen dr.–Márkus Dezső dr. 1900. 224.
73. Aprobáta, Compilata 1779. 351–352.
74. EMSZT I. 1123.
75. Kolosvári Sándor dr.–Óvári Kelemen dr.–Márkus Dezső dr. 1900. 237.
76. Sándor Imre 1910. 31.
77. Imreh István–Pataki József 1992. 87. és 89–90.
78. SZOT VI. 431:1319. sz.
79. EMSZT I. 1217.
80. Sándor Imre 1910. 60.
81. Sacrae Caesareo... 3466/1793. 9:18. ; 18/36. paragrafus.
82. Imreh István 1973. 169–170.
83. SÁLVt F. 135. 42. sz. 1850. 87.
84. Ciuc-i Lapok [Csiki Lapok] XLIX. évf. 42. sz. 1937. október 17. 4.
85. Ráduly János 1987. 125.

86. Gazda József 1980. 14.
87. Imets Fülöp Jákó 1870. 178.
88. Koós Ferenc 2001. 349.
89. Sávai János 1997. 656:371. sz.
90. Koós Ferenc 2001. 345, 351–352.
91. Csiki Lapok XLIV. 12. sz. 1932. március 20. 3.
92. Csiki Néplap III. évf. 2. sz. 1933. január 11. 2.
93. Csiki Lapok XLVI. évf. 23. sz. 1934. június 3. 4.
94. Balog Edgár 1957. 185.
95. Böződi György, é. n. (1943). 124.

SPORT

A mindennapi élet követelményei bizonyos állandó testedzést eredményeznek. Már kezdetben a vadászat, halászat, földművelés gyaloglást, erőpróbákat jelentett, a katonai feladatok elvégzéséhez megfelelő előkészületekre volt szükség. A fiatalokat meg kellett tanítani íjak, lándzsák, más eszközök készítésére s azok harci alkalmazására.

Többen úgy fogalmazzák, hogy a sport egyidős az emberrel. A fejlődés során újabb formái alakultak ki. A magyar sport egyik fejlődési szakaszára utal Anonymus is krónikájában. Azt írta: „Közben majdnem minden nap Magyarország vitézei valamennyien a vezér színe előtt vértezett harci ménjükön ülve pajzsral meg lándzsával nagy tornát vívtak, más felől az ifjak pedig pogány szokás szerint íjas, nyilas játékot játszottak”. Anonymus több ízben hivatkozik az ifjak játékára.¹

A csíki fiatalok mint katonanép gyermekei szintén részesei voltak a harci feladatok előkészítésének.

Az ifjak más játékaik szintén a küzdelmet, szabályok betartását, egymáshoz való alkalmazkodást, közös erővel elért eredmények örömét jelentette. A gyermekjátékok sokasága bizonyítja arra, hogy őseink törekvése: kialakítani az önbecsülést, a közösség érdekeiért áldozatvállalást, egymás iránti felelősséget.

A szűkebb értelemben vett sportolás elsősorban az iskolákban honosodott meg. A somlyói diákoknak bizonyos testedzési követelményeknek eleget kellett tenniük. A somlyói gimnáziumban az 1862-ben szerzett engedély alapján Adorján Imre a diákoknak a vívást tanította.²

1900-ban Csíkszeredében már 90 iskolában volt tornaterem. E században Csíkszeredében szélesebb körű sportmozgalom indult. 1909. január 20-án Toma Egylet alakult, április 20-án vívó tanfolyamot tartottak.³

JÉGSPORT

Csíkszeredében minden időben kedvelt szórakozást jelentett a jégen vagy havon kialakított játék, kezdve a csúszkázáson egészen a dombokról való leereszkedésig.

A megyeszékhelyen 1880-ban megalakult a Csíkszeredai Korcsolyaegylet. A jégpályán a helyi zenekar kellemessé tette a csoportos korcsolyázást. A korábbi fa- és csontkorcsolyák helyett gyorsan terjedt a csavaros vagy cipőhöz csatlakozható korcsolya. A jégpálya megnyitása valóságos ünnep volt a városban. 1897. január 15-én 200 lampionnal, 60 fáklyával felvonulást szerveztek, majd az ünnepséget tűzijátékkal zárták. A két világháború között rendeztek műkorcsolya és távfutó versenyeket is.⁴

Feljegyezték, hogy Csíkszeredának már 1929-ben jégkorong csapata volt, hogy Gyergyószentmiklóson 1930-ban jégen korong versenyekkel próbálkoztak, vagy azt is, hogy 1931-ben vált ismertté az acélkorcsolya.⁵

Csíkszereda csapatai különböző téli versenyeken évről évre jelentős országos eredményeket értek el.

Mindez hatással volt a környékre is. Az 1960–1970-es években szélesebb körben kedvelt sport lett a jégkorong. Felcsíkon minden községben fokozatosan, elsősorban az iskolákban megfelelő pályát alakítottak ki, és csoportokat szerveztek. Dánfalván is pályát készítettek, s ezzel sok gyermeknek biztosítottak lehetőséget a korcsolyázás megtanulására.

A versenyek közül kiemelkedett az Előre-kupa, amelyet évente megszerveztek az I–IV. osztályos tanulók számára. Nagy készülődés előzte meg, az egész vidék figyelt az eredményekre. 1983-ban a VI. találkozót Csíkdánfalván rendezték meg.

Amikor a Hargita Kalendáriumban ismertető jelent meg az iskolai jégkorong csapatokról, közölték a felcsíki csapatokat is. Madarason 1982-ben két csapat működött, edző: Bőjte László, 1981–1982-ben Lukács András. Két csapatot szerveztek Dánfalván is, de a fiúk többsége rendszeresen korcsolyázott, edző: Holló István. A karcfalvi két csapat edzője Lukács András, 1981–1982-ben Bara László. Szentdomokoson három csapatot alakítottak, edzésüket Gál Jenő és Coros László vállalta.⁶

A felcsíki jégkorong különösen 1990 után lendült fel. Csapatok sokasága alakult, amelyek egymást követően különböző bajnokságokon vettek részt. Megnőtt az érdeklődők, kedvelők száma is: egy-egy mérkőzést a falvak lakói közül több százan tekintenek meg.

2003 januárjában a Csikdánfalvi Ifjúsági Szervezet jégkorong-tornát rendezett a felcsíki csapatok számára. 2004. január 13-án a jégkorongozók nagy számú csapat részvételével tartottak találkozót, a sportszerűség díját Dánfalva csapata nyerte.

A Csikdánfalvi Harangszó 2005 óta rendszeresen beszámolt általában a sport, a jégkorong eseményeiről is. Kezdhetjük az ismertetést a legkisebbekkel: 2005-ben Szikrák néven alakítottak jégkorong-csapatot, amelybe az I–III. osztályos tanulók közül 30-an jelentkeztek. A Csikdánfalvi Ifjúsági Szervezet Jégkorong Szakosztályt alakított, rendszeresen megszervezik a Fekete Kerámia gyermek-jégkorong bajnokságot. Dánfalván működik egy Hokiklub elnevezésű csapat is, amelyet a Román Jégkorong Szövetség klub-tagjaként tartanak nyilván. Tagjai különböző bajnokságokon rendszeresen szerepelnek. Megszervezték a Fekete Kerámia Kupát, amely versenyt 2006-ban a helyi csapat nyerte meg. 2006-ban Dánfalva II. csapat is működött, sőt a község történetében először mind a négy tízes csapatot alakított, s bajnokságot rendezett. Egy-egy csapatban 14 évestől 49 évesig is szerepeltek. Az egymást követő mérkőzéseken 50 dánfalvi jégkorongozó is fellépett. Gál Kálmán azzal zárta beszámolóját, hogy a füstös kocsmá helyett ilyen szórakozást ajánlanak az ifjúságnak.⁷

A dánfalvi iskolában külön-külön csapatot szerveztek az I–III., a III–IV., az V–VI., a VII–VIII. osztályosoknak.

2007-ben a dánfalvi I–V. osztályosok csapata Zalaegerszezen szerepelt. 35 tanuló és 9 felnőtt kísérő utazott Magyarországra. Útjukat színesítette, hogy a szereplésük mellett meglátogatták a Festesics-kastélyt, a Balatont, részt vehettek a Repülő Napokon is. 2007 novemberében további fontos esemény történt: felavatták a felcsíki jégkorong-sport további fellendítéséért épült karcfalvi szabadtéri műjégpályát, amelyet a továbbiakban befednek.

Ebben az évben is megrendezték Dánfalván a tízesek közötti tornát: a legfiatalabb a 13 éves Both Tamás, a legidősebb az 50 éves Süket Mátyás volt.

A Fekete Kerámia Kupa győztes csapatának tagjait is örökítsük meg e lapokon: Szabó Ervin kapus, Abos Loránd, Gál Tamás, Dobos János, Both Tamás, Pál Ottó, Kajtár Robi, Pál Csongor, Fülöp Zsolt, Karda Péter, Mészáros Róbert, Balázs Hunor, Zsók Tamás, Kajtár Richárd. Edző: Süket Mátyás. A dánfalvi csapat két sora és a kapus képezik a Felcsík Hockey Club válogatottjának alapját, az országos bajnokságon ők képviselik Felcsíkot.

Meg kell említenünk még egy felcsíki eredményt. 2010. január 9–10-én Új Év Kupát rendeztek Bukarestben. Tíz évnél kisebb jégkorongozók vehettek részt rajta. Hargita megyét a Csikszentdomokosi Márton Áron Hoki Klub képviselte. Minden mérkőzést megnyertek. Irányítójuk Mezei Imre és Mákszem Árpád.⁸

Hosszan sorolhatnánk a Dánfalva sok csapata közötti versenyt, a 7, 10, 12 stb. évesek számára rendezett vetélkedőket, az egymást követő különböző találkozókat tán nem is tudnók nyomon követni, azt azonban megállapíthatjuk: ha a községek vezetői, az ifjúsági szervezetek az előző évekhez hasonlóan támogatják, ha a fiatalok lelkesedése lankadatlan marad, a

közönség megjelenik a pályákon, akkor a jégkorongozók még sok örömet szereznek a lakoságnak, maguk pedig sok országban megfordulhatnak, és hírnevet szerezhetnek.

A téli sportok közül Dánfalván is közkedvelt volt minden időben a sízés. Legutóbb pedig arról értesültünk, hogy Madaras közelében 6–7 km hosszú sípálya építését tervezik.

LABDARÚGÁS

A labdarúgás híre a XX. század elején Csíkba is eljutott. A csíkszeredai diákok már 1914 előtt kedvelték a játékot, terjedését az I. világháború akadályozta meg. 1920-ban a városi csapat a helyi 16. Vadászrezred katonaságával mérkőzött. A két világháború között közkedvelté vált játékot a felcsiki diákok hazatérve falujukban vagy a szomszédos falvakkal közösen csapatot alakítottak. 1929-ben Szentdomokoson szerveztek csapatot. 1933-ban Felcsiki Futball-csapat néven egyesület alakult.⁹

1940–1944 között Dánfalva és Karcfalva közötti mezőn két futballpályát is kialakítottak. Ezek a pályákon a két falu játékosai – többnyire diákok – gyakran találkoztak. 1944 nyarán a dánfalvi iskolában kórházat rendeztek be sebesült német katonák számára. Az ott dolgozó német tiszt csapatot alakítottak, többször is megmérkőztek nagy közönség előtt a karcfalvi-dánfalvi közös csapattal. 1942–1944 között a karcfalvi polgári iskolába járó dánfalvi diákok vasámaponként fiúk, lányok részvételével futballoztak. Dánfalván a fiatalok a 960-as években erős csapatot alakítottak, részt vettek a megyei bajnokságban is

A nagypályás labdarúgás az utóbbi időben Felcsíkon háttérbe szorult, helyébe a kispályás, úgynevezett „minifoci”, „teremfoci” elnevezésű játék került. 2003. január 28-án a csíki teremlabdarúgók Szentdomokoson találkoztak. Ezen a megmérettetésen a dánfalviak is szerepeltek.¹⁰

A községben különösen azóta vált kedvelt játékká, amióta 2004-ben elkészült a Gáll Lajos Sportcsarnok, a kiváló, modern nagyterem. A pályázatok mellett 2006-ban a svájci „BELP” Tornaklub a Csíkdánfalváért Alapítványnak 6000 svájci frankot adományozott a sportcsarnok felszerelésének felújítására.¹¹

2004. december 6-án írta a Hargita Népe: a Dánfalvi Gáll Lajos Sportcsarnokban 13 csapat részvételével rendeztek találkozót Hargita megye legjobb csapatai. A tornán részt vettek: Fenyő, Sapientia, Unicum, Meridián, Mediterrán, Szenttamás, Madaras, Hajcsatok, Szentmihály, Kászon, Dánfalva–Középszeg, Dánfalva–Fociklub, Dánfalva–Hokiklub. Végeredmény: I. Sapientia, II. Meridián, III. Csíkdánfalva–Fociklub.

2005-re a dánfalvi teremlabdarúgás olyan fejlettségi fokot ért el, hogy a húsvéti vetélkedőre 6 csapat nevezett be. Ha lehetett tízesenként jégkorong-csapatot alakítani, miért ne lehetne ugyanezt a labdarúgóknak is. Így került sor hat csapat találkozására, bár Dánfalván 4 tízes van. Csapatot alakítottak: Öregfiúk, Város, Juniorok, Fociklub, Hokiklub, Középszeg néven. Ezt a tornát a középszegiek nyerték.

2005-ben Csíkszeredában a Sportklub rendezett megyei találkozót. Kupával jutalmazták a győztest. 17 csapat vett részt, a dánfalviak az 5. helyen végeztek.

A 2006-os esztendő nyitásaként január 10–12-én a teremlabdarúgás hívei Csíkdánfalván rendeztek találkozót. 24 csapat vett részt. A döntőben a dánfalviak legyőzték a csomafalviakat. Ugyancsak a dánfalviak nyerték a 2007 januárjában 14 csapattal rendezett tornát.

A téli és más találkozókat a következő években is megrendezték.

KÉZILABDA

A felcsiki községekben különösen 1989 után vált közkedvelté a kézilabda. Dánfalván meghonosítója Holló István tornatanár. Az első sikerek után a lányok kedvelt játéka lett, több alkalommal a községben bemutató találkozóra is sor került. Gyakori előkészületek után Holló István vezetésével a csapat már 1990-től Hargita

megye legjobbjai közé tudott emelkedni. A csapat 1992-ben már külföldre is ellátogatott: Magyarországon Csajág és Üröm településeken a lányok barátságos mérkőzéseket játszottak.

2003. május 29-én Karcfalván Madicsa Kupa néven szerveztek találkozót, amelyen a dánfalvi, szenttamási, szentmihályi csapatok vettek részt. Ugyanezekből a helységekből jelentek meg a VII-VIII. osztályos tanulók csapatai, később pedig az V-VI. osztályosoké is. Legtechnikásabb játékosnak a dánfalvi Zsigmond Bernadettet nyilvánították.

A csapatok edzői: Dánfalván Holló István, Karcfalván Gábor János, Szenttamáson Bíró Attila, Szentmihályon Izsák Lóránt.

A felcsíki kézilabdázók előtt is nagy fejlődési lehetőség mutatkozott.

ATLÉTIKA

A Dánfalva és Karcfalva közötti kis mező nagy részén 1940–1944 között atlétikai pályát létesítettek, a különböző gyakorlatokhoz felszerelést szereltek össze. Ezekben az években a dánfalvi fiatalok számos ágba jól szerepeltek, versenyeket is rendeztek. Amióta felépült a Gáll Lajos Sportcsarnok, azóta újabb lehetőségek nyíltak Dánfalván is az atlétikának. Annál is inkább fejleszteni kell Dánfalván és a felcsíki falvakban az atlétikát, mert ezen a területen a dánfalvi Gáll Lajos már a 930-as években nemzetközi sikereket ért el. Olimpián vett rész, több alkalommal Balkán bajnokságot nyert, dicsőséget szerzett számos alkalommal Dánfalvának, Csíknak. Méltán neveztek el róla Sepsiszentgyörgyön 1991-ben a Futókört, Dánfalván pedig a sportcsarnokot.

Felcsíkon a szentdomokosi lányok 1989 után több versenyen sikerrel szerepeltek. I. helyeken végeztek.

Antal Áron a *Kengyelfutó* című elbeszélésében szintén dánfalvi futóról írt, aki nyári melegben, harisnyában, csizmáját lehúzva 20 kilométert futott, megelőzve a jól tartott lovakat, hogy a falu számára megvásárolhassa a Nagykeretet.¹²

VEGYES

Felcsíkon a II. világháború után meghonosodott a röplabda is. Diákok terjesztették. Több helyen alakult csapat, bár nem működtek folyamatosan. Dánfalván bemutatójára elsősorban a falunapokon került sor.

Ismeretes a birkózás is, csapatokat is alakítottak, elsősorban a szentdomokosiak értek el kiváló eredményeket, több alkalommal országos I. díjat nyertek. 1974–1976-ban Miklós István az olimpiai keret tagja volt.

A felcsíki iskolákban már a XIX. század végén ismeretes volt a torna, minden falusi iskolában tartották a tornaórákat, terem hiányában azonban a megszabott órákra az osztálytermekben került sor, év végi ünnepeken, alkalmi találkozókön bemutatták a tanultakat.

A falunapokon napjainkban is a műsorba sok tornával, különböző sportágakkal kapcsolatos számokat illesztnek.

Dánfalván a 930-as években egymás után építettek tekepályákat. Működött az Erzsébet-kertben Molnár György kezdeményezésére,¹³ az Antal Gyula, Gál Péter, a Szöcs István kocsmája udvarán is.

Tekepályát Felcsík mindenik községében létesítettek, egyes helységeken többet is. Dánfalván sikerrel honosították meg a lovassportot, az utóbbi időben kiváló pályákat alakítottak ki, gyakran rendeznek nagy sikerrel versenyeket. 2002-ben a Szarvasmarhatenyésztők Egyesülete fogathajtó versenyt rendezett. Felcsíkon már az előző években kialakult sikeres sportág lett, kedvelői gyakran sikerrel, előkelő helyeken szerepeltek orszá-

gos, nemzetközi versenyeken is. 2008-ban az országos fogathajtó-bajnokság negyedik fordulóját 19 fogat részvételével, közöttük három magyarországival Karcfalván rendezték meg.

A sportkövetelmények megvalósításához csak az utóbbi években épültek megfelelő sporttermek. Szentdomokoson már 1984-ben megkezdték az előkészületeket, 1995-ben felépítették. Dánfalván a Gáll Lajosról elnevezett Sportcsarnokot 2004-ben avatták. Hasonló sportcsarnok építését tervezik Karcfalván, Jenőfalván, Szenttamáson is.

A sportolás bizonyos költséggel is jár, de ha arra gondolunk, hogy még nem is olyan régen Dánfalván is a vasámap, az ünneplés különösen a fiataloknak kocsmázást, részegeskedést, verekedést is jelentett, a legények hol egymás megsértése miatt vagy a más tízeshez vagy faluhoz tartozás ürügyén gyakran bántalmazták egymást, nem hiányzott olyankor a bicskázás sem, akkor ma azt láthatjuk, hogy a négy tízes jégkorong, illetve teremfutball, kézilabda mérkőzéseken méri össze erejét. Mindez bizonyossága annak, hogy megváltozott Dánfalván is a fiatalok élete, igénye.

TURIZMUS

Régebb természetjárást jelentett, ma fontos iparágként kiegészült kereskedelemmel, jövedelemforrással.

Felcsíkon számos olyan hely van, amelynek meglátogatása egyrészt felüdülést, másrészt természeti és történelmi ismereteket jelent. Kövály László 1842-ben látogatott el Csíkba. Könyvében azt írta: „Csík egy kies lapály körülkerítve örökzöld hegylánccal ... melyen az átsavargó Olt, s jól rakott faluk gyönyörű csoportozatokat formálnak”.¹⁴

Nem véletlenül írta Orbán Balázs is Csíkről: „Tájainak nagyszerűsége, mint népének eredetisége, úgy ős emlékeinek sokasága, mint természeti kincseinek gazdagsága által egyaránt érdeket költethet a vizsgálóban”, továbbá: „természetileg erős fekvésű tájait oly nép lakja, mely minden időben hős volt, s dicsően felelt meg határvédi kötelmeinek”.¹⁵

A XX. században a lakosság körében is elterjedt a pihenőnap kirándulás. A dánfalviak egyik része gyakran meglátogatta a Dugás-fürdőt, a Madicsa-fürdőt, a Hargita különböző szép helyeit. Ellátogattak Kódbe, a Lucsos-tóhoz. Autóbuszsal időközönként megtekintették a Szent Anna-, Gyilkos-tavat, a Békási-szorost és más vidékeket is. A község életében mindmáig jelentős esemény a fürdőavatás, olyankor a szomszédos falvakból is többezren jelennek meg közösen ünnepelni.

Dánfalva vezetői kellő időben felismerték a turizmus jelentőségét, bővítették az ünnepségeket, látványosságokat. Rájöttek: ha a faluról minél több ismeret terjed el, ha növekszik az idegenforgalom, erősödik a település gazdasági élete is. 2007. augusztus 3-án az Ifjúsági és Hagyományörző napokon konferenciát is tartottak: Lehetőségek Dánfalván a turizmusban címmel

Ma már a világhálón számos vonatkozásban ismerhető meg Dánfalva. Leírták történetét, mai jelentőségét. Bővítik Dugás-fürdőt. A vendégeknek kiváló elszállási lehetőségeket, ételmezt biztosítanak, számos szórakozási lehetőséget kínálnak a pihenni, látogatni akaróknak. Be tudják mutatni a fekete és mázas kerámia termékeit, a szövőasszonyok kiváló munkáit, a népviseletet. Vonzóvá lehet tenni Dánfalvát kiváló minőségű, sajátos ételekkel, amelyeket a községbe érkezők látványos helyen fogyaszthatnának. Állandó jelleggel lehetne árusítani a fentiek mellett a faragók, kovácsok, szíjgyártók, asztalosok, kis székely kapukat, székely ruhákat készítő stb. termékeit. Meglátogathatják a templomot, az iskolát, a községházát, a kultúrházat, Hadnagyok házát, a millenniumi házat, az 1848-as emlékművet, óvodát, az egész község egymás után sorakozó szebbnél szebb új házait, azok berendezéseit, a környezet szépségeit, a Gyergyói utat, az erdei borvizeket, patakokat, tisztásokat, a havasi

juhnyájakat, a sajt készítését, a pásztorok életét. Ellátogathatnak a már említett kirándulóhelyekre. Élményt jelenthet a kortársstalálkozók, a falunapok, március 15-i ünnepek, a pünkösdi búcsúra látogatás, a nosztalgiajvonat utasainak fogadása stb.

Tovább folytathatjuk a karcfalvi templom, a szenttamási Csonkatorony, Szentdomokos és a Báthori Endre kivégzésének helye, a Márton Áron lakóháza, szobra, a falumúzeum, a madarasi malommúzeuma, rákosi templom, Zöld Péter sírhelye, a madéfalvi veszedelem emlékműve stb. megtekintésével.

Dánfalván nyáron a kocsikázás, lovaglás, fürdés, halászat, télen az erdei kocsiszőnőjárás, vadászatban való részvétel, disznóvágás mind élményt jelent a turistáknak. Filmet lehetne készíteni a fentiekről, amelyet időközönként a vendégek láthatnának.

A Hargita lábánál, a Kőrakással szembeni Úridombon elsősorban városiak hétvégi házakat építettek.

Néhány napos, hetes táborokat lehetne szervezni a testvértelepülések és mások gyermekeinek, de felnőtteknek is. Sikeres volt a 2006-ban rendezett öt napos néprajzi gyűjtő- és alkotó-, majd a 2008-as fotótábor, az utóbbi során Dánfalváról képek sora került a világhálóra. Itt jegyezzük meg, hogy a 940-es évek elején minden faluban néhány jellegzetes képpel képeslapokat jelentettek meg, amely szintén népszerűsítette a települést. Hetven év után külön értéként jelentette meg a Csiki Hírlapban Eröss Vilmos a Dánfalváról és Madararól készített képeslapot.¹⁶

Táborba hívták a dánfalviakat is. 2005 augusztusában a Hargita Megyei Tanács rendezésében Dánfalváról 6 tanuló vehetett részt a gödöllői táborban, amelynek során a napi tábori műsor mellett meglátogatták a Királyi Kastélyt, az Országházát, Állatkeret. Közlekedési Múzeumot, eljutottak a Balaton partjára is.

A dánfalvi diákok, tanáraik vezetésével, a Magyar Máltai Szeretetszolgálat Északmagyarországi Régiójának szervezésében 3 alkalommal vettek részt az Összetartozunk ifjúsági táborban: 2007-ben Csíkszépvízen, 2008-ban Kárpátalján, Tiszapéterfalván, 2009-ben Miskolcon. 2009 Pünkösdjén a dánfalvi iskola és a Magyar Máltai Szeretetszolgálat közös kopjafát állított a Nyergestetőn. 1997-ben országos néprajz tábor szervezett a Dugásfürdőn Zayzon Sámuel csíkszeredai tanár, közreműködött Ambrus- Mátyás Mária a szervezésben és a helytörténet ismertetésében.

A sok tábor közül említsük még meg a 2007-ben Szentdomokoson tartott háromhetes angolnyelv tábor mintegy 50 résztvevővel, de tartottak hetes gyapjútábor vagy Magyarországon 30-as csoporttal lovastábor. Hasonlóképpen Madarason 2008-ban már hatodik alkalommal rendeztek ifjúsági tábor, 2009 júniusában Hagyományörző Gyermektábor.¹⁷

Azt is be lehet mutatni, hogy a világhálón hogyan vélekednek élményeikről a Dánfalvára látogatók. Íme a felvidéki Palóc Társaság közleménye, amely a Jó Palócok 2004. 3. számában jelent meg:

„Csikdánfalván Fülöp Béla és családja várt bennünket egy kis csiki ételkóstolóval. Jó emberek között jól éreztük magunkat. És ízlett a puliszka mindenkinek. Meg a mellétálat erdélyi szalonna, sajt, zöldség. S ki ne emlékezne vissza szívesen a „jegyzőkönyvezett” szilvapálinkára.

Történelmi vonatkozásokban ki lehetne térni a letelepedésre, a székelyek törzsei emlékeire, a Jenő és Abrán nemzetség, a Dudor és Poson ágak helynevekben őrzésére, a Madicsa és Herke történelmi vonatkozásaira. Ismertetni lehet az 1661-es török-tatár betörést, a felcsíkiak tatár fogságba hurcolását, az égetéseket, az 1694-es tatár pusztítást, a dánfalviak részvételét a II. Rákóczi Ferenc vezette szabadságharcban, a határőrség szervezésének eseményeit, az 1848–

1849-es szabadságharcban való részvétel, az I. és II. világháború áldozatait stb. Meg lehet látogatni azokat a helyeket, ahol 1944. október 8-án a Maniu-gárda tagjai, Olteanu Gavril vezetésével kivégeztek Szentdomokoson 11 személyt. Örök időkre meg kell őriznünk nevüket, emléküket: Albert Péter (31 éves), Bács Anna (39 éves), Biró Lajos (54 éves), György Ágnes (84 éves), Kedves Ferenc (29 éves), Kósa János (31 éves), Kurkó József (27 éves), Szakács Antal (52 éves), Szakács Imre (18 éves), Timár Sándor (19 éves), Zsók Lajos (32 éves). Madarason október 10-én a dánfalvi Kató Károlyt és a madarasi Hajdú Áront végezték ki.

1. Anonymus 1979. 55.59.
2. Endes Miklós dr. 1994(1938). 368,
3. Csikvármegye V. évf. 7, 13, 44. sz.
4. Vofkori György 2007. 325–326.
5. Csíki Lapok XLIII. évf. 13. sz. 1931. március 29. 2.; Gyergyói Újság V. évf. 3. sz. 1930. január 19.
6. Hargita Kalendárium 1982. 190.
7. Csíkdánfalvi Harangszó II. évf. 2. sz. 2006. 1. és 3. old.
8. Csíki Hírlap V. évf. 2010. január 13.
9. Csíki Lapok XLV. évf. 38. sz. 1933. szeptember 7. 4.
10. Hargita Népe XV. évf. 21. sz. 2003. január 28.
11. Csíkdánfalvi Harangszó II. évf. 4. sz. 2006. 1.
12. Antal Áron 2006. 49–68.
13. Csíki Lapok XLII. évf. 26. sz. 1930. június 29. 3.
14. Kövály László 1842. 164.
15. Orbán Balázs II. 1869. 1.
16. Csíki Hírlap V. évf. 12–13. sz. 2010. január 19–20.
17. Csíkdánfalvi Harangszó I. évf. 7. sz. 2005. október 3. 3.; Hargita Népe XIX. évf. 137. sz. 2007. augusztus 3.; uo. XX. évf. 122. sz. 2009. június 30.; Csíki Hírlap III. évf. 153. sz. 2008. augusztus 7. 1.

EGÉSZSÉG

ORVOSOK – KÓRHÁZAK

Régi hagyományként apáról fiúra szállóan vélekedtek úgy Dánfalván, hogy az egészség legfontosabb az ember életében. Mindennapi köszöntésbe foglalták, amikor búcsúzáskor jó egészséget kívántak, de még az italt is a barát, ismerős egészségére fogyasztották. Későbbi levelekben is elsőnek az egészségről tájékoztatják a címzettet, arról érdeklődnek a küldők is. Felcsíkhöz, Csicsóhoz kapcsolódik az egyik ilyen levél: Lázár István 1653-ban levelében a gyermekek egészségéről írt.¹

De ismerünk olyan adatot is, hogy Erdélyben, Nagyszebenben már 1292-ben ispotály működött, szerzetesek gondozták a betegeket. Voltak olyan egyházi férfiak, akik orvosi tudományokat tanultak, mint például Adorján fehérvári kanonok doctor medicinae címet kapott 1540-ben. Brassóban ispotályos templom volt 1515-ben.

Minden közösségben éltek olyanok, akik tudták, bizonyos betegségekre milyen gyógynövényt kell használni, de a ráolvasások, kuruzslások egyik részét szintén gyógyításért mondták. Az 1500-as évek második felében egyre több írás szól arról, hogy Erdélyben borbélyok gyógyítanak, de arról is, hogy tudós doktorokra lenne szükség.²

Bár az 1500-as években már több helységben működtek „ispotályok”, sőt építéséről a Székelyföldön is maradt feljegyzés már 1511-ből,³ de megvalósítására Csikban csak a későbbi időszakban kerülhetett sor.

A hadjáratokra összegyűlt székely, csíki katonák rendszeresen vigyáztak a tisztaságra, az egészséges életmódra, hisz ellenkező esetben különösen a korabeli súlyos ragályos betegségek tömegesen pusztították a lakosságot vagy a táborba gyűlteket.

Régi katonai hagyományt őriz a Szenttamáson 1828-ban lejegyzett tisztasági intézkedés: reggel a szobákat kiséperjék, naponta többször szellőztessék, a hálószobában bőröltözetet ne tartsanak, a lakásban marhabőrt ne szárítsanak, burgonyát, káposztát ne raktározzanak. A levegő összetételének javításához eljárásként vaslapockát tűzben melegítsenek, arra bőven ecetet töltsenek, ezzel fertőtlenítsék a szoba levegőjét. Pestis idején is különböző eszközökkel füstölték a lakást, korábban járvány idején elégették az egész házat. Gyakran meszeltek. A tiszték a szappanhasználatot is kötelezővé tették.⁴

Dánfalva lakossága is rendszeresen vigyázott a lakások tisztaságára. Régi szokás volt, ma is követelmény, hogy a gazda háza és kertje előtt az utat legalább szombat délután vagy vasárnap reggel megseperje, udvarát tisztán tartsa. A tisztasági követelmény vonatkozott az állatok tartására is. Erkölcsi kötelesség, kialakított szokás fejszokor tehenek tögyének mosása, az edények tisztán tartása. Felelősök vizsgálták meg, hogy a levágott állatoknak nem volt-e valamely betegsége.

Általános megállapítás, hogy a csíki székelyek egészségesek, erősek, munkában kitaróak, fáradhatatlanok. Mindezek ellenére a XIX–XX. századi sorozáskor számosan nem feleltek meg a katonai követelményeknek.⁵

Az orvosi ellátás hiánya különösen a csecsemőhalálozásban mutatkozott meg. Világszerte az egészségügyi állapotok egyik fokmérője ez. Dánfalván 1906–1910 között a halva született gyermekek száma 16, 1911–1915 között 11, 1916–1920 között 12, 1921–1925 között 15, 1926–1930 között 22, 1931–1935 között 7. Annál meglepőbb, hogy 1906 és 1935 között a megszületettek, de csak egy évig élők száma 671, akik közül 375 fiú, 296 leány. Az egy és öt év közötti gyermekek elhalálozása csökkent, de még mindig igen nagy volt: összesen 310, közülük fiú 154, leány 156. Dánfalván 1906–1935 között, vagyis 30 év alatt összesen 2232-

en haltak meg, egy jó közepes falu nagyságnyan, akik között férfi 1205, nő 1027 volt. Ennek ellenére ugyanezen 30 év alatt a természetes szaporulat 866 volt.⁶

Említsük még meg, hogy Európában a XIX. század végén az 1–5 év közötti gyermekek 40, Székelyföldön 43 százaléka távozott az élők sorából. Súlyos szavak is elhangzottak: „A gyermekhalál nem csapás, hanem áldás”, és az is, hogy az állatok megbetegedésekor az emberek azonnal orvost hívnak, de ha gyermek betegszik meg, azt mondják: „majd meggyógyul”. Mégis 1874-ben Csíkban 1060-al múlta felül a születések száma az elhalálozott személyekét. Azt is megállapították 1870-ben, hogy a Székelyföldön 2–6-szor kevesebb beteget ápolnak kórházban, mint Ausztriában.⁷

Csíkban az első kórházat 1850-ben a Mikó-vár szomszédságában építették, amelyben 45 beteget gyógyíthattak. A kórház építéséhez a felcsiki községek is hozzájárultak: Madaras, Dánfalva lakossága deszkát küldött. 1851 tavaszán kezdték építeni, és őszre, november 1-jére már be is fejezték. 1890-ben újabb kórházban kezdték gyógyítani a csíki betegeket.⁸

A XX. század jelentős változást hozott a felcsíki betegápolásban is. Karcfalván orvosi rendelő működött már 1900-ban. A betegeket Balánbányától Madarasig dr. Prikoda Gyula gondozta. Később Szentdomokoson is nyitottak orvosi rendelőt. Máig őrzik az akkori Elekes nevű orvos emlékét. A 930-as években Szentdomokoson volt körorvos dr. Kahán Jenő, magánorvos dr. Berman Eugen.

A karcfalvi körzet jó hírét szintén a 930-as években dr. Éltes András növelte, aki a lakosság körében a közkedvelt, megbízható orvos volt.⁹

Amikor a 940-es években megyei főorvosnak nevezték ki, és Csíkszeredába költözött, betegei nagy számban ott keresték fel.

A 940-es években Karcfalva körorvosa Fehér Manó volt.

1952-ben Karcfalván kórház nyílt a Fazakas Jenő volt házában. Földszinten rendelők, az emeleten fekvőbetegeknek rendeztek be megfelelő szobát, röntgen és laboratóriumi vizsgálatokat is végzetek, szükség szerint műtöttek, az orvosoknak lakást is biztosítottak. Itt gyógyították Madarastól Balánbányáig a betegeket. Teljesség nélkül említjük meg, hogy Karcfalván voltak orvosok Kézdi Gyula és felesége, Erzsébet, Albert András, Szócs András stb.

Fogorvos volt Kádár Dezső, megbecsült fogtechnikusként hosszú ideig dolgozott mind Karcfalván, mind Dánfalván Leszó Jenő.

Hosszas utat járt be a csíki kórházi gyógyítás, míg eljutott odáig, hogy 1971-ben átadásra kerülhetett az ötemeletes új megyei kórház mintegy 1100 személyzettel. Ennek következtében a karcfalvi kórház megszűnt.

Dánfalván önálló orvosi rendelő 1959-ben nyílt az akkori Antal Mihály-féle házban, első orvos 1959–1961 között dr. Albert Margit volt. Őt követte dr. Lőrincz Dengezics 1961–1966 között, akinek 1962-től Imre Ibolya asszisztensnőként segített. 1964-ben elkészült az új orvosi rendelő, az előzőt a kultúrotthon építésekor lebontották. Ebben a rendelőben az orvosnak lakást is építettek. 1966–2003 között a község orvosa dr. Zielinszki Róbert volt, asszisztense Imre Ibolya és Zielinszki-Bethlen Ágnes. 1974-ben Dánfalvának gyermekorvost is biztosítottak dr. Törzsök Anna személyében. Ezekben az években mind a felnőtt-, mind a gyermekorvos Madaras betegeit is ellátta. Hetente két-két alkalommal rendeltek Madarason, sürgősség esetén a madarasiak is Dánfalvára jöttek. 1986-ban Madarasra dr. Moldován Csillát nevezték ki körorvosnak. 1980-ban újabb lehetőséggel bővült a dánfalvi orvosi ellátás, az addig Csíkszeredában mentőként dolgozó Ambrus Árpád is hazatért Dánfalvára.

1983-ban dr. Zielinszki-Bethlen Ágnes eltávozott a faluból, Imre Ibolya betegség miatt nem tudta a továbbiakban feladatát ellátni. Pótlásukra alkalmazták Antal Vilmát, Szakács Mártát, Puskás Máriát, Antal Zsuzsát, Vízi Juditot, Zsigmond Ibolyát. 1999-ben dr. Zielinszki Róbert asszisztense Ambrus Árpád, a dr. Törzsök Annáé Zsigmond Ibolya. 2003-tól Dánfalván az egészségügyi ellátást dr. Törzsök Anna végzi Zsigmond Ibolya asszisztensnő segítségével, Ambrus Árpád községi asszisztensként működik. Dánfalván fogorvosként dolgozott dr. Ilyés Ferenc 1966–1980 között, majd dr. Toró András 1980–1999, illetve dr. Lökös Klára Ibolya 2000–2002 között.

Az idősek, ágyhoz kötöttek ellátásában jelentős segítséget nyújtanak a gyulafehérvári egyházmegeye Caritas alkalmazottai is.¹⁰

A felcsíki orvosok érdeme, hogy összefogással megvalósították Madarason a családorvosi ügyeletet, amelynek feladata: megfelelő orvosi ellátásban részesíteni éjszaka is Szentdomokostól Csicsóig a betegeket. Hat családi orvos vállalkozott arra, hogy felváltva este 8 órától reggel 8-ig ügyeletet tart, hétvégén 24 órán át. Segítségükre van két asszisztens és hat gépkocsivezető. Eredményességét, értékét az is bizonyítja, hogy volt olyan éjszaka, amikor 14 beteget kellett a szolgálatos orvosnak ellátnia.

A Felcsíki Kistérségi Társulás azt is feladatának tekinti, hogy a biztos orvosi ellátás érdekében minden községben megfelelő orvosi lakást építsenek.

Születés

Minden településen ősidők óta hozzáférő segítőkész asszonyok segítették a gyermekek születését. Erdélyben már 1584-ben közismert, hivatásos bábákról maradtak feljegyzések.¹¹

1737-ben arról lehetett olvasni, hogy a bábák a településeken bizonyos kedvezményben részesüljenek, és hogy a „Hittel is köteleztetettek” feladatuk pontos elvégzésére.¹²

Csiki bábákról egyik adat 1763-ból ismert, amely arra utal, hogy a bábák felelősségteljes beosztásban végezték a szülés segítségét. Meg kellett esküdniük. Szentdomokoson az eskütétel ilyen szövegrészt is tartalmazott: „a reám bízott hivatalban eljárók”, „a születendő és született kisdedekre vigyázok”.

Bizonyára a nagyszámú gyermekhalál vagy a nem kellő segítség ismeretében sürgette a királynő, Mária Terézia 1770-ben, hogy Kolozsváron bábaképzőt működtessenek.¹³

A bábaképzés fejlődésének következménye, hogy 1815-ben a „Királyi Gubernium” megkövetelte: „minden Falunak legyen két meghatározott Bábája, Első és Második, hisz ekkor már „Examinált bábák” voltak, akik megtanulták feladatukat. Bizonyára a gyakori tévedések miatt határoztak úgy, hogy minden asszony nem bábáskodhat, vagyis „másoknak ezeken kívül a ”bábáskodás keményen tiltassék meg”. Ezzel egyben serkenteni akarták a bábaképzésen résztvevők gyarapítását.¹⁴

Az évek során egyre gyorsabban fejlődött a bábaképzés, hisz a korábbi adatok is bizonyították, mily nagy számban haltak meg a megszületett gyermekek. Csikban 1876-os nyilvántartás szerint hivatalosan 92 bába működött. Karcfalván az 1900-as évek elején képzett szülésznő tartózkodott, a környék betegeit ellátta.

Karcfalván 1952-ben a kórházban szülészeti részleget is nyitottak, sikerrel látta el feladatát a felcsíki hat faluban. A Megyei Kórház megnyitásával a szülészeti osztály is megszűnt. Kiváló szülészorvosok voltak Toró Árpád, Jeszenszky Ferenc.

Dánfalván szülésznő volt Blága Katalin, majd 1984-ig, nyugdíjba vonulásáig Szócs Anna látta el a szülésznői feladatokat, utána Gál Mária következett.

2007-ben már Felcsíkon is arról folyt a vita, hogy az otthoni vagy a kórházi szülés előnyösebb?

Felcsikon rendszeres kapcsolat alakult ki a Nemzetközi Gyermekmentő Szolgálattal is. A 25 fős orvosi csoport Hargita és Bákó megyében évente kétszer szűrővizsgálatot tart a rászoruló betegeknek. Csupán 2004 óta több mint 10 000 vizsgálatot végeztek. Csikszentdomokoson mentőállomást segítettek felépíteni, amelyhez a Magyar Nemzeti Bank, az OTP, a MOL is hozzájárult.

Mindezek ellenére Románia egészében keveset tudott előbbre lépni a gyermekhalandóság tekintetében. Az 1000 szülőltre eső elhalálozás 1990-ben átlag 26,9 százalék volt, amely 2008-ra 14 százalékra csökkent, de Európában csupán a harmadik helyen maradt az elhalálozás nagysága tekintetében, hisz a Moldvai Köztársaság és Albánia előzi meg.

GYÓGYSZERTÁRAK

Felcsikon – mint minden más vidéken – a gyógyításhoz szükséges szereket hosszú időn, évszázadokon át a gyógynövények biztosították. Megvolt a gyógyszer a szemverésnek, ijedségnek, rontásnak, golyvának, kelésnek, torokgyíknak, hidegletésnek, tüdőbajnak, veszettségnek, különböző ragályos betegségeknek stb. Használatukhoz gyakran hiedelmek, bizonyos szertartások is társultak. Majdnem minden faluban élt néhány, többnyire asszony, aki ismerte a növények gyógyító hatását, azt hasznosította a betegek kezelésekor.

Ismereteink szerint hivatalos gyógyszertár először Csikszentdomokoson nyílt 1883-ban, tulajdonosa Hankó Antal volt. A kevés forgalom miatt központibb fekvésű helyet keresett, ezért 1897-ben Karcfalvára költözött. A karcfalvi gyógyszertár hosszú időn át sikerrel látta el gyógyszerrel a betegeket, dánfalvi kisegítő is közreműködött, de 1952-ben államosították. Jól felkészült, feladatukat lelkiismeretesen végző gyógyszerészek eredményének köszönhetően a későbbiekben e gyógyszertár mind az országban, mind külföldön ismertté vált, különösen dr. Zágoni Elemér sikeres kísérletezései és kiváló eredményei nyomán.

Felhasználva a felcsiki gyógynövényeket, a természet és vadon termő erdei gyümölcsöket számos gyógyító készítmény szabadalmát szerezte meg.. Említsük meg a *Vasas ribizskelé-t*, a *Vérszegénység elleni készítményt*, *Fekete ribizske-szirup-ot*, valamint 54 nyomtatásban megjelent dolgozatát. Legutóbb pedig könyv alakban jelentette meg eddigi kísérletei egyik részének eredményét *Fekete ribizske* címen, 2005-ben. Bizonyos kísérletet a dánfalvi orvossal, dr. Zielinszki Róberttel végeztek, és sikerrel gyógyították a lábszárfekélyes sebeket.¹⁵

Dánfalván 2000-ben nyílt Gyógyszertár. Először Ádám–Farkas Ella gyógyszerész-asszisztens Echo néven nyitott meg, majd 2007-től Szász Nelly gyógyszerésznő működteti a Juniperus nevű gyógyszertárat az orvosi rendelő mellett.

FÜRDŐK

Többen megfogalmazták, hogy a mai Hargita megyében ezernél is több ásványvízforrás található. Azt is lehet hallani, hogy e vidék a borvizek hazája, nevezik Borvízországnak is. Továbbmenve: a Hargita Románia s egyben Európa ásványvizekben leggazdagabb területe. S valóban: tán nincs is olyan falu, hogy vagy a település között vagy határában ne bugyogna borvízforrás. Ezek a források szomjúságot oltanak, és gyógyító hatásúak. A felcsiki hat falu mindegyikében kisebb-nagyobb távolságra található egy vagy több borvízkút. Kiemelkednek azok a források, amelyek a geotermikus hő hatására akár 16–26 fokos vizet bocsátanak ki.

Dánfalva nyugati részén a település központjától másfél kilométerre található a Dugás-fürdő, a Madicsa és a Gödör-patak találkozási helye közelében. Hosszú ideig „fakübbe” terelték a kifolyó vizet, így helyben szomjúság oltására tudták hasznosítani, de sokan kaszáláskor, kapáláskor korsókban magukkal vitték a mezőre. Idő teltével a lakosok fokozatosan rájöttek arra is, hogy e víz bizonyos betegségek gyógyításában hasznosítható,

ezért nagyobb edényekben, csebrekben, hordókban el is szállították, otthon fürödtek benne. A XIX. századi feljegyzésből tudható, hogy nyáron át egyesek kádakat vittek a forráshoz, a vizet a napon melegítették, benne fürödtek naponta kétszer-háromszor, és fürdés után érezték gyógyító hatását. Különösen hüléses és reumatikus betegségek javulásában segített.¹⁶

Az I. világháború után felesége révén Dánfalvára költözött Molnár György tehetséges szobafestő, aki műkedvelő geológus is volt, és aki kiváló szervezőkészséggel rendelkezett, s így számos közhasznú törekvést tudott megvalósítani. Ő figyelte fel a borvíz hasznosításának lehetőségére, megvalósítását közös összefogásban látta. 1926-ban mintegy 120 tagot toborzott, akik közösen határozták el, hogy a forrás helyén állandó fürdőt építenek. A jelentkezett tagoknak 500 lejt kellett fizetniük. A szerződés egyik példánya.¹⁷

Társasági szerződés

Alulírottak mai napon Bálint Félix és társai cég alatt a Dugás fürdő társaságba állottunk a végett, hogy azt felépítsük, kereskedést üzzünk, melyre nézve a következő feltételekben egyeztünk meg:

1-ször Hogy a társaság mindaddig fennálljon, míg tagjainak többsége azt szükségesnek ítélendi

2-szor Mindenik tag részvényjegyet tartozik befizetni, mely jegynek értéke 500 Lei, a részvényjegyek kibocsátásával Molnár György, a társaság elnöke van megbízva, s mindenik tagnak az általa befizetendő pénzüsszegegről a befizetésekor nyugtatványt tartozik adni az egész társaság nevében a társaságnak azon kötelezettségével, hogy a betétért minden tag egyik a másikért, azaz egyetemlegesen fogja magát kötelezni

3-szor A tagok legnagyobb bizodalmat helyezvén Molnár György úr ismereteibe és tapasztalásába, közakarattal őt választották a társaság elnökének, aki egyszer s mind a társaság nevében az aláírásokat is teljesíteni fogja

4-szer Az elnök kötelezi magát, hogy minden hó elején a számadását elkészítvén, azt az igazgatóságnak felülvizsgálás végett elő fogja terjesztetni, s velők a további teendők folytatásáról tanácskozik

5-ször A többi tagok mindnyájan arra kötelezik magukat, hogy a társasági gyűlésnek és az igazgatóságnak rendeleteit híven fogják teljesíteni, nevezetesen minden megbízást haladéktalanul és pontosan el fognak jární, ellen esetben 10. pont alkalmazható.

6-szor A tagoknak midőn társaság dolgában fognak működni, napi díjukat az igazgatóság fogja megszavazni érdem szerint.

7-szer Minden évben május hó és szeptember havában a társaság egész állapota közös értekezleten fog megvizsgáltatni: a nyereség levonátán belőle az elnök részére 3% - a többi egyenlően felosztatik beleértve az elnököt is az osztaléknál.

8-szor Ha a társaságnak több pénzre lenne szüksége, akkor az igazgatóság költség irányzatot készít és a pénz szükségletet minden egyes tagra kirója, amit a tagok haladéktalanul tartoznak befizetni a társaság pénztárába

9-szer Új tagok csak 1000 leiért kaphatnak részvényjegyet, új részvényesek csak az igazgatóság jóváhagyása mellett lehetnek részvényesek

10-szer Ha valamelyik tag goromba viselkedésével megsérti a fürdőző vagy a társaságbeli tagot, úgy az igazgatóság megvizsgálja a helyzet valódiságát, és a tag semmi további intézkedés nélkül ki lesz zárva, de nem lesz kártalanítva.

11-szer A társaság teljes feloszláskor annak egész tőkeértéke a tagok között részvényjegy mennyisége szerint lesz felosztva

12-szer A társaság minden tagja a gyűlés- és értekezleten ahány részvényjegye van birtokában annyi szavazattal szavaz, és szól a vitatárgyhoz
Minek nagyobb hitelül ezen szerződés minden tag által aláíratván , kinek kinek egy példányba kiadatott.

Dátum ,aláírás nincs, de ceruzával még oda van írva: 10. pont a fürdő gyalázása a tagság részéről szintén kizárással jár.

A begyűjtött összegből 2 fürdőmedencét, fedett részt 4 káddal, a gondnoknak lakást építettek, így télen nyáron viszonylag jó körülmények között lehetett hasznosítani a borvizet. Gyógyító hatása hírére vendégek jöttek Budapestről, Kolozsvárról, Brassóból, Bukarestből, a környék helységeiből stb., hisz kellő javulással zárult minden kúra.

Gyógyító hatása mellett bizonyos alkalmakkor a község, sőt a szomszéd falvak lakóinak is kellemes találkozó helynek bizonyult. Minden évben ünnepélyes fürdőnyitást tartottak, olyankor zenés-táncos szabadtéri ünnepséget rendeztek. A Csíki Lapok 1930-ban azt írta, hogy ilyenkor 2000-nél többen gyűltek itt össze.¹⁸

A fürdő mindmáig folyamatosan működik. A korábbi kézi hajtású vízpumpa helyett villannyal működő géppel szívatják a vizet, bővítették a kádas részleget is, nagyobb méretű, több rekeszből álló szabadtéri medencét is építettek, megfelelő szállást és napi szórakozást is biztosítanak a vendégeknek. Igazi pihenő és ünnepi helyé alakították.

Napjainkban a dánfalvi Dugás-fürdőt magyarországi és helyi vállalkozónak 25 éves bérbé adták. Tervük a fürdő bővítése, a vendégek kedvezőbb körülmények közötti fogadása. Kapcsolatot teremtenek a Kishegyen létesítendő lovaglópálya és lovaspanzió működtetése között is.¹⁹

Hasonló jellegű a karcfalvi Madicsa-fürdő, amely a településtől 4 és fél kilométerre épült az úgynevezett „Táborhely”-en, s már a XIX. században működött.

Madarason 1952-ben a Főúttól mintegy 200 méterre építettek fürdőt. Szenttamáson a Feneketlen-tó vizét felmelegítve reumatikus betegségek gyógyítására alkalmasnak találták, de ajánlották daganatos betegségek kezelésére is.

Külön meg kell említenünk a Hargita hegységben lévő Lucsos-tavat, amelyet a gergyóújfalusiak Ördög-tónak is neveznek. Régebbi fakeretes borvízfürdő volt, melegítését valamely ősi hagyomány szerint oldották meg – vizébe napon vagy tűzön felmelegített köveket dobáltak.²⁰

Jelentős eredménynek kell tekintenünk, hogy Felcsíkon 2010-re minden községben bevezették a Harvíz regionális víz- és csatornaszolgáltatást.

1. EMSZT II. 574.

2. EMSZT I. 1001–1002.

3. SZOT III. 176:532. sz.

4. Imreh István 1987. 195–196.

5. Vitos Mózes II. 2003. 56–57.;

Csikvármegye V. évf. 40. sz.
1909. április 11. 3.

6. Venczel József 1980. 80–82.

7. Kozma Ferencz 1879. 117–119.

8. Vofkori György 2007. 156–160.

9. Ferencz Béla 1935. 67. és 70.

10. A dánfalvi adatokat Ambrus-Mátyás
Erzsébet Mária közölte.

11. EMSZT I. 535–536.

12. EMSZT I. 536.

13. Székelység VIII. évf. 1938. 1. sz. 7.

14. EMSZT I. 536.

15. Zágoni Elemér 2010. XIV. évf. 3. sz. 77, 83.

16. Vitos Mózes I. 2002. 315.

17. 1930-ban egy véka búza Csíkban 85–90 lej volt; Az 1926-ban kötött szerződés e példányát Ambrus Mihály örizte meg, a kötet számára Ambrus-Mátyás Erzsébet Mária juttatta el.

18. Csíki lapok XLII. évf. 1930. június 29. 3.

19. Hargita Népcé XX. évf. 143. sz. 2008. június 24. 2.

20. Ferencz Béla 1935. 69.

VEREKEDÉSEK

Bár nem válik dicsőségünkre, mégis meg kell említenünk, hogy hosszú időn át Csikban gyakori volt a verekedés. Többnyire fiatalok italozás közbe verekedtek, amelynek indító oka könnyed megsértődés, szerelmi féltés, megmagyarázhatatlan esemény lehetett. Akárhányszor akaratlanul sodródtak bele legények, amikor barátjuk segítségére siettek, vagy a csoport valamelyik tagja miatt keveredtek verekedésbe. Előfordult, hogy tízesek, sőt falvak legényei valóságos csataként küzdöttek egymással. E verekedések nem egyszer halállal is végződtek, hisz gyakran használták védekezésnek vagy támadásnak a bicskákat, ezért is – különösen az értelmiség – küzdött folyamatosan ellene. Úgy tűnik a verekedések régi formája manapság eltűnőben van.

Érdekes módon régi okleveleink ritkán utalnak verekedésekre, annál több eseményt rögzítettek az újságok, különösen a két világháború között.

Oklevélben 1552. április 12-én írtak csíki verekedésről. A székelyek ispánja megparancsolta Csíkszék tisztségének, hogy Endes Balázst büntessék meg szentimrei Márton Gergely fiának „megsebzéséért és félholtra veréséért”.

A székely nemzetnek régi szokásos törvényeit összeírták és 1555. április 28-án Dobó István és Kendi Ferenc erdélyi vajdának bemutatták. Annak 37. pontjában arról írtak, hogyha valaki szántsándékkal gyilkol, az haljon meg. Kegyelmet még a vajda urak, sőt a király se adhasson. A 44. pontban pedig arról írtak, ha „valaki egyik a másikat a földre leüti, 6 gyrán marad; ha a földön veri, vagy vérét ontja, 24 gyrán marad”.¹

Szabó Dezső nyelvészeti gyűjtés céljából 1903-ban Csíkszentdomokoson tartózkodott. Akkori élményét írta le egy verekedésről: „A négyezer lakosú falu egyike volt az ország legtöbb pálinkát fogyasztó községeinek”. Az italban látja a verekedések okát, s „szörnyű szenvedélynek” nevezi. Az egyik verekedés temetéshez kapcsolódott. „A temetés előtt már úgy bepálinkáztak, hogy a koporsót az utcák egyik szélétől a másik széléig dülöngözve vitték pihenő helyére. Visszatérve a tort tovább folytatták. Közben kitört a viszály az örökösök között. A tor egész népe két pártra szakadt, baltával, késsel, bicskával rontottak egymásnak. Csendőroket kellett hívni a legközelebbi állomásra. De a család fele vérbe fagyott, s két vagy három halott volt az áldozat”. Másik verekedésről is írt: tánc közben „a szemem előtt tört ki a bicskázás a legények között, és oly gyorsan lett egyetemes vérbeborulás, hogy én, a szemtanú nem tudtam volna pontos tanúságot tenni”. Végül a Szentdomokos napi búcsúról is írt, amelyen a verekedés négy halottal végződött.²

A két világháború idején sorra került verekedésekről Kurkó Gyárfás írt a Szentdomokosról szóló regényében. Ő is a pálinkában látja a pusztító szörnyű tragédiák okát.³

Az egymást követő verekedési hírekből csupán néhányat említünk meg. 1933 januárjában arról írtak az újságok, hogy Csikban csupán 1932-ben 11 halálos kimenetelű verekedés volt, 68-an pedig súlyos testi sértést szenvedtek.⁴

Karcfalván 1934. október első napjaiban a gyakran verekedő Bálint Ferenc 24 éves legény halálosan megszurta Bíró Janit. A törvényszéki hírek szerint tettéért 4 évi börtönre ítélték.⁵

Azért is külön ki kellett térnünk ezen esetre, mert erről szól a Felcsíkon közkedvelt Bíró Jani című ballada.

A 930-as években Böződi György Csikba, Szenttamásra is ellátogatott. Az akkor szerzett élményeiről *Székely bánja* című művében számolt be. Könyvében külön kiemelte Bálint Vilmos áldásos munkáját a falu kulturális nevelésében. Előadások sorát említi, gyakran szerepeltek a színjátások, dalárdát alakítottak, úgy tűnt, sikerült megváltoztatni a faluban az

emberek egymáshoz való viszonyát. De a továbbiakban így folytatja: 1935 augusztusában történhetett. Karcfalván búcsú volt. A bíró a faluban rendezett táncösszejövetelt, hogy a legények ne menjenek Karcfalvára, „mert ha a szomszédba mennek, bicskázás nélkül nem folyik le a búcsú”. Ennek ellenére az otthonmaradt legények mégis verekedtek. „A papot hívták az utolsó kenettel Bács Jakab 23 éves legényhez, akit egy szabadságos katonatársa egyetlen késszúrással halálosan megsebesített a táncban”. Tovább folytatva a fájdalmas temetésről írt: „A fiatal székelő legény ott feküdt, kiterítve, virágok között, az Olt mentén, a csiki havasok alatt, mintha a népballadák világa kelt volna kegyetlenül új életre, a megszökött katona ellenfelét pedig a csendőrség nyomozza. Úgy éreztem, itt legalább két ember halt meg egyszerre, mert valóban két legényt siratott a falu”.

És mintegy következtetésként fogalmazta meg: „A bicskázás a csiki székelőkénél a leggyakoribb, aminek oka nem annyira a »vérben van«, inkább a műveltség alacsony színvonalában”.⁶

Meg kell említenünk azt is, hogy gyakran a legények belesodródtak a verekedésbe. 1946-ban a csendőrség azzal az indokkal nem engedélyezte Karcfalván, Nagyboldogasszony napján a táncot, mert a Felcsikről összegyűlt legények – akárcsak korábban a szenttamási bíró indoklása – könnyen verekednek. Ezért megegyeztek a dánfalviak és madarasiak, hogy a dánfalvi iskolában rendezik a közös táncot. Vidáman mulattak, énekeltek, de az udvaron egy dánfalvi és egy madarasi legény kötekedett egymással. Bár az ismerősök csitították őket, mégis öltre mentek. A táncteremben kiabálni kezdték, hogy „ütik a madarasiakat!”, „ütik a dánfalviakat!”. A korábban együtt jól mulató legények egyszerre két táborra szakadtak, az egymáshoz tartozás miatt sem maradhatott senki el az összecsapástól, így bicskázó, véres, egymásra acsarkodó legényeket lehetett látni a főúton, amint vissza-visszatérően támadtak egymásra, amíg az Olt hídjáig értek. Most már a falu becsületéért folyt a verekedés.

1951. június 29-én, a madarasi búcsú napján Bálint Lajost a táncból hazafelé tartva ölte meg Bálint Áron. A leányok az eseményt követően énekeltek a történetekről, így született a Bálint Lajos című ballada.⁷

Az utóbbi évtizedekben Dánfalván nem került sor verekedésre. De ha már elvétve is, még időközönként előfordul véres egymásratámadás. 2008-ban írta az újság, hogy Szenttamáson a 26 éves S. A. késsel próbált védekezni a rátámadó 21 éves falustársa támadása ellen, és „két helyen is megszurta támadója nyakát. Tettükért a törvény előtt felelnek”.⁸

De napjainkban nagyvárosokban számos esetben hallhatunk véres leszámolásokról, remélhetőleg az ilyen események elkerülnek a korábban verekedéseikről híres csiki közösségeket.

1. SZOT II. 101:CCCII.sz.; 119:CCCXIV. sz.

2. Szabó Dezső 1982. I. 620.

3. Kurkó Gyárfás 1970. 253–255.

4. Csiki Lapok XLV. 8. sz. február 19. 2.

5. Csiki Lapok XLVI. évf. 53. sz. 1934. december 30. 4.

6. Böződi György é.n. [1943]. 291.

7. Albert Ernő 2004. 334–335.

8. D.B.I. Csiki Hírlap III. évf. 146. sz. 2008. 07. 29. 1.

TŰZ – TŰZOLTÓK

A tűz védelmet nyújt az embernek, de lehet javainak pusztítója is. Az emberiség történetében erdők sokasága, városok, falvak, egyéni lakások, gazdasági épületek pusztultak el tűz következtében. Okozója lehetett villám, figyelmetlenség, gyermekek játéka, rosszakarat stb. Egy élet munkája eshetett néhány óra alatt a tűz martalékául.

Bizonyára korán jelentkezett a más lakásának felgyújtása, hisz már Szent István törvényt szabott a gyújtogatók ellen. „A lakhely felgyújtása” fejezetben arra térnek ki, hogy ha valaki ellensége házát felgyújtja, büntetése: az épületeket helyre kell állítania, a berendezéseket pótolnia, ráadásul 16 tinót kellett adnia.¹

1514-ben Werbőczy István könyvében azt írta, hogy ha valaki várost, falut, másnak lakását felgyújtással fenyegette, „meg szokták érte ölni”.²

A falutörvényekben, más rendeletekben gyakran figyelmeztették a lakosságot a tűzveszélyre. Tiltották a gyertyák vagy más világító eszközök szabadon hordozását. 1583-ban a gyertyahordozót megszólitották.³

Tiltották az utcán, a házak között a pipázást. Erdélyben 1576 óta ismeretes a dohány, azóta még országgyűlés is tiltotta behozatalát; 1694-ben azt határozták, hogy ha prédikátor dohányt füstöl vagy a port szívja, ne pénzzel büntessék, hanem tisztességétől foszszák meg. 1730-ban írták: a gazda ember utcán pipázásért egy forinttal, a szolgálégény kemény pálcázással büntetessék. 1767-ben is közölték: tilalmas a falu között a lövöldözés, a pipázás. Büntetése egy forint.⁴

Csik-, Gyergyó és Kászsónszék vezetői 1727-ben azért elégedetlenek, mert a pipára nagy adót vetettek ki.

A pipázás ellen elsősorban azért szóltak, mert könnyen tűzveszélyt jelenthetett.

Bírságotlák azokat is, akik éjszaka öltek disznót, hisz tűzveszélyes a perzelés, avagy bárminek szabadon égetése. A tűzveszély elkerüléséért azt ajánlották, hogy az istállót, csúrt egymástól, a házaktól is kellő távolságra építsék, ne szalmával, hanem fatéglával, vagyis zsindelemmel, deszkával fedjék be.⁵

A faluban, ha tűz ütött ki, azonnal jelezték, vagy kiáltással, lármaveréssel végighaladva az utcákon, vagy harangok félreverésével, dobolással, s olyankor mindenkinek kötelessége volt segítséget nyújtani. A férfiak fejszével, villával vagy más oltáznál használható eszközzel, az asszonyok vízzel teli vederral vagy más edénnyel jelentek meg a helyszínen. A községben elhelyezett vízzel teli kádakat is odavontatták. A csíki I. székely gyalogezred falvaiban „örzö házak”-at rendeztek be – például Jenőfalván –, ahonnan tűz esetén azonnal tudták vinni a vashorgokat, létrákat, sajtárokat, kádakat. Később a tűzoltáshoz szükséges eszközöket mindenütt gyarapították. Az 1840-es évekből már ismeretes az úgynevezett „vízipuska”.⁶

Még büntették is a nem segítőköt.

Jó ideig Csikban is az épületeket szalmával fedték, de amikor 1847-ben Szentiváni Mihály a falvakat is meglátogatta, megállapította: „Deszkát nagymértékben vágnak. Otthon nagyobb része elkél, mivel (mondják) rendelésök tartja az égések elkerülhetéséért deszkával fedni”.⁷

A magyar belügyminiszter 1877-ben rendeletben írta elő a helyi tűzoltói egyesületek megalakítását, s egyben közölte működési szabályzatukat is.

*

Erdélyben, Székelyföldön is az 1500-as évektől számos feljegyzés maradt fenn a pusztító tüzekről, azok okáról, a büntetésekről.

A székelyek támadásának leverését követően, 1562. június 20-a után tartott segesvári országgyűlésen azt határozták, hogy az égetőket büntessék meg, „aki halált érdemel halállal, az ki vereséget vereséggel”.⁸

Csíkiak üzenték 1600-ban: ha valaki táborukba nem megy, elégetik [épületeit], magát levágják.⁹

1655-ben Kolozsvár jelentős része leégett. Két személyt gyanúsítottak, meg is égették.¹⁰

De segítették is az égési károsultakat. 1685-ben Szenttamáson Süket Jánost azért mentesítették a hadbavonulástól, mert háza elégett, ugyanezért Jancsó Péternek két esztendeig nem kellett hadjáratba indulnia.¹¹

Vörös, veres kakas jelképe volt a tűznek, égetésnek. Gyakran azzal fenyegették haragosukat, hogy a veres kakast felültetik a kakasülőre,¹² vagy csűrre, házra. máshol meg rárepült a vörös kakas egy-egy embert kinzó nemes házára is. Ilyen szavakkal is fenyegettek Jenőfalván: elfúvatja széllel a háza hamuját.¹³

Büntették azt is, aki csak kimondta a fenyegető szavakat. Szenttamási Barabás János azért került törvényszék elé 1837-ben, mert Szenttamásfalvát égetéssel fenyegette, majd kevéssel utána a „rettentő nagy veszedelem tűz által meg is történt”. Két esztendeig közmunka mellett raboskodjék, angariánként [három hónap] 25, összesen 200 pálca-ütéseket szenvedjen – szólt az ítélet. Ugyanebben az évben dánfalvi Boér Péter ügyét égetés, fenyegetés stb. vádjával tárgyalták a szépvízi törvényes alszéken.¹⁴

1863-ban Karcfalván oly nagyméretű tűz pusztított, hogy az egész falu leégett, a sok madárfészektől a templom is kigyulladt, a felsőrész megsemmisült, a harangok is megolvadtak, de elégték az egyházi iratok is.¹⁵

1882. július 26-án Szenttamáson ismét nagy tűzvész pusztított.¹⁶

A századfordulón Madarason 62 gazda épületei égtek el. A segítőkészséget bizonyítja, hogy más támogatók mellett Bartó Ignác mind a 62 gazdának vitt egy-egy szekér boronát, miért egy-egy pohár pálinkát kért.¹⁷

1909. július 20-án Karcfalván kilenc gazda csaknem teljesen leégett, a takarmány és az épület sok ezer korona értékű. Hozzáfüzték: egy hét alatt Csíkban 9 helyen pusztított a tűzvész, a katonaságnak is be kellett avatkoznia.¹⁸

Tűz esetén gyakran egész ország összefogott, hogy enyhítsen a káron és fájdalomon. Amikor a kivonuló románok Csíkszeredát felégették, Balatonboglár lakossága 1918-ban 500 korona segílyt küldött.¹⁹

1929. szeptember 1-jén írták: Csíkszenttamáson borzalmas tűz pusztított, 93 gazda minden termése és 500 épülete semmisült meg. A kár körülbelüli értéke 30 millió lej, amiből alig térülhet meg valami, mert csupán 3 gazda kötött biztosítást. A tűz 1929. augusztus 29-én délután 1 órakor kezdődött, amikor két 6 éves fiú a tüzzel játszott. Az egyik Csóka András Balázs nevű, a másik Szabó Ágoston György nevű fia volt. Véletlenül a csűr gyúlt meg, de mivel nagy szél fújt, gyorsan terjedt egyik helyről a másikra. A lakosság döntő része a mezőn dolgozott.²⁰

A szenttamási égést szenvedett családoknak országos gyűjtést szerveztek, amelyet egy bizottság irányított. A bizottságban részt vett dr. Hirsch Hugóné, dr. Györgypál Domokosné. Már szeptember 15-én arról számoltak be, hogy 50 000 lejt gyűjtöttek. A

csíki falvak mindegyike, megyék többsége, hivatalok, újságok szerkesztői, számos intézmény pénz és anyagi adományt ajánlott fel.

Dánfalváról több alkalommal is gyűjtöttek segélyt. 1929. szeptember 22-én a következő adományokat juttatták el Szenttamásra: 150 lej, 584 kg kenyér, 50 kg szalonna, 32 kg túró, 703 tojás, 63 véka gabona, 90 kg liszt, 50 kg kukoricaliszt, 25 kg cukor, 2 tekenő, 4 edény, 1 kg laska, 58 ruhanemű, János Mihály 500 lej, Deák György 200 lej, Jakó Sándor 100 lej.²¹

Említsünk meg egy-két adakozót: az Országos Magyar Párt kolozsvári központja dr. Pál Gábor címén 85 710 lejt juttatott el Szenttamásra, a Csíki Lapok szerkesztősége 47 190 lejt gyűjtött, Csiktaploca lakossága 8 453 lejt. Egymás után közölték az újságok a csíkiak, gyergyóiak, udvarhelyiek, háromszékiek, kolozsváriak, adományait.²²

Az adományok gyűjtésében mindvégig sikerrel közreműködött mindenik magyar újság szerkesztősége: a Brassói Lapok, Keleti Újság, Ellenzék, Erdélyi Szemle stb.

A Csíki Lapok 1930 végén összesítőt is közölt a tűzkárosultak megsegítéséről:

a csíkszenttamási közbirtokosság épületfát utalt ki, értéke	1 000 000 lej
az országból természetbeni adományok értéke	1 000 000 lej
a Transylvania bank csíkszeredai fiókjához kamatra	1 877 696 lej
a brassói Népbank csíkszéki fiókja kamatra	858 660 lej
a kormány által a megyei segélybizottság és a magyar parlamenterek intervenciójára engedélyezett belső telek kisajátításai áron felüli értéke	510 000 lej

összesen 4 887 356 lej²³

A valóságban a fenti összeg 5 246 356 lej.

Az összegezéskor azt is hozzáfűzték, hogy az összefogás és a jelentős segély nélkül Szenttamásról legalább 30–40 családnak el kellett volna hagynia szülőföldjét, idegenben kellett volna keresnie megélhetést, de a támogatás eredményeként Szenttamáson 200–300 négyyszögölnyi belsősegeken csinos cseréppel fedett lakóházat, csúrt, istállót és más melléképületet emelhettek.²⁴

1930. szeptember 22-én Karcfalván is tűz ütött ki, az erős szél miatt gyorsan terjedt: 20 gazdának 56 lakóháza és gazdasági épülete, a behordott gabona és takarmány égett el. A tűz egy cséplőgép körül keletkezett. A környékről mindenki segítségükre sietett.²⁵

Azt is közölnünk kell, hogy ismét összefogással segítettek a károsultakon: Csík vármegye tanácsa 40 000 lejt, dr. Hirsch Hugó főorvos 2000 lejt, Karcfalva és Jenőfalva lakossága takarmányt gyűjtött és 2711 lejt adakozott.²⁶

A közbirtokosság az Osztoros és Kicsi-völgy nevű részen lévő erdőből 3 hold eladásával segítette a károsultakat.

Ekkor a szomszédos falvak lakói is, köztük a madéfalviak, a karcfalviak segítségére siettek. 1932. február 16-án Madéfalván égett le több ház, ekkor a karcfalviak segítettek.²⁷

A XX. században az újságok rendszeresen beszámoltak a csíki tűzpusztításokról.

Minden faluban önkéntes tűzoltó alakulatot szerveztek, többnyire iparosokból, mivel ők a mezei munkák idején is műhelyeikben dolgoztak, könnyebben nyújthattak segítséget a keletkezett tűz oltásában.

Ilyen csoport Dánfalván is alakult, időközönként gyakorlatoztak is. De hosszú ideig csak kézi meghajtású tűzoltó készülékük volt. 2005-ben Solt város polgármesteri hivatala modern tűzoltókocsival ajándékozta meg Dánfalvát, amely azóta is jelentős

segítségét nyújtott mind helyben, mind a szomszédos községekben fellobbant tűz oltásában.

2009. március 3-án közölték, hogy Madarason Geréd András szénával teli csűrje éjjel körül meggyulladt, a lángok a szomszédos csűrre is átterjedtek. A gyorsan odaérkező madarasi, dánfalvi, majd a szeredai tűzoltóknak sikerült eloltaniuk a tüzet. Segítségük nélkül akár a község jelentős része eléghetett volna. A polgármesteri hivatal gyűjtést szervez és a költségvetésből is támogatja a károsultakat.²⁸

2009. június 22-én Dánfalván Albert Béla csűrje, istállója, más gazdasági épülete égett el. Okozója rövidzárlat. Felmérés szerint mintegy 40 000 új lej értékű kár keletkezett. A tűz tovaterjedését sikerrel akadályozták meg a rövid idő alatt odaérkező dánfalvi, madarasi szenttamási, szentdomokosi, csikszeredai tűzoltók.²⁹

1. Szent István király Intelmei és Törvényei 2000. 56.
2. Verbőczy István 1806. Harmadik rész XXIII. Titulus 491.
3. EMSZT IV. 772.
4. EMSZT II. 440.; uo. X. 727–728.
5. Imreh István 1987. 206.
6. Imreh István 1983. 97–98.; uő. 1987. 209.
7. Szentiváni Mihály 1986. 129.
8. SZOT II. 161–166:CCCXXXVI. sz.
9. EMSZT II. 128.
10. EMSZT II. 568.
11. SZOTÚS VIII. 242–243.
12. EMSZT VI. 19.
13. Imreh István 1873. 167.
14. CSÁLvt F 28. XII. csomag 868. sz.
15. Ferencz Béla 1935. 67.; Orbán Balázs hat évvel később, 1869-ben nem említette.
16. Imets Fülöp Jákó (közli) 1883. 79.
17. Hajdú Farkas-Zoltán 1995. 138.
18. Csikvármegye V. évf. 78. sz. 1909. július 23. 3.; uo. 85. sz. 1909. augusztus 8. 3.
19. Csikvármegye XIV. évf. 31. sz. 1918. augusztus 4. 3.
20. Csiki Lapok XLI. évf. 35. sz. 1929. szeptember 1.
21. Csiki Lapok XLI. évf. 38. sz. 1929. szeptember 22.
22. Csiki lapok XLI. évf. 37. sz. 1929. szeptember 15.; uo. szeptember 29.
23. Csiki Lapok XLII. évf. 49. sz. 1930. december 7. 3.
24. Csiki Lapok XLII. 49. 1930. december 7. 3.
25. Gyergyói Újság V. évf. 39. sz. 1930. szeptember 28. 3.
26. Csiki Hírlap XLII. évf. 40. sz. 1930. október 5. 3.
27. Garda Dezső 2002. 141.
28. Daczó Dénes Csiki Hírlap IV. évf. 42. sz. 2009. márc.3. 1.
29. Kovács Attila Csiki Hírlap IV. évf. 120. sz. 2009. június 24.

POLITIKAI FOGLYOK

Az 1940-es évek második felében egymás után gyanúsítottak embereket rendszerellenességgel, ilyenkor könnyűszerrel vád alá helyezték őket. Felerősödtek a letartóztatások a kulákosítás, a kollektív gazdaságok szervezése idején. 1949-től már folyamatosan letartóztattak olyan embereket, akikben valamely vonatkozásban ellenséget láttak akár erdélyi, akár helyi vonatkozásban.

Elsőnek *Márton Áron* püspököt kell említenünk mint felcsíki, csíkszentdomokosi születésű főpapot, akit 1949. június 21-én tartóztattak le a csíksomlyói június 4-i pünkösdi búcsút követően. Már 1944-ben a kolozsvári Szent Mihály templomban tartott híres beszédében úgy fogalmazott: „Az igazság védelmében és a szeretet szolgálatában az üldöztetés és a börtön nem szégyen, hanem dicsőség”. Ha csupán néhány adatot említünk további életéből, akkor is bizonyosságát láthatjuk annak, hogy rendületlenül küzdött népe és egyháza igazságáért. 1951. augusztus 7-én a bukaresti Katonai Törvényszéken Paul Finichi hadbíró ömög elnökletével Márton Áron püspököt életfogytiglani kényszermunkára és 10 évi nehézbörtönre ítélték. A vádpontok között szerepelt, hogy a rendszer ellen tevékenykedik, közreműködik, hogy Erdélyt Magyarországhoz csatolják, védi az egyházi iskolákat stb. Bár 1955-ben szabadlábra helyezték, 1956 és 1967 között házi őrizetben kellett élnie. 1980. szeptember 29-én, 84 éves korában távozott az élők sorából. A rendszerváltozás után egyházi és emberi értékeinek elismeréseképpen róla nevezték el a csíkszeredai gimnáziumot, szobrát több helyen is felállították. Említsük meg a kolozsvári Szent Mihály és a kovásznai templom előtt elhelyezett szobrát.

Szintén 1951. augusztus 7-én ítélték el a szentdomokosi Kurkó Gyárfást, aki 1944-től 1947-ig a Magyar Népi Szövetség elnöke volt. 1949-ben letartóztatták azzal az indokkal, hogy Erdély Romániától való elszakításáért tevékenykedik. Őt 25 év kényszermunkára és 10 év nehézbörtönre ítélték. Magánzárkában kellett élnie 13 éven át. A szentdomokosi nép életét mutatta be regényében, a *Nehéz kenyér* címűben, amely 1949-ben jelent meg. Kurkó Gyárfást 1964-ben szabadon bocsátották, 1968-ban rehabilitálták. 1983. május 21-én, 74 éves korában hunyt el.

Szintén Szentdomokosi plébánost, Márton Mózeset tartóztatták le 1951. augusztus 24-én. Amikor dr. Jakab Antalt Gyulafehérváron elfogták, utódaiként kellett volna irányítania az egyházat Márton Mózes csíkszentdomokosi plébánosnak ordinarius substitus beosztásban. Két év múlva szabadulhatott.

1949-ben Bálint Tibor csíkmadarasi plébánost három hónapi javítófogházra ítélték, majd 1959-ben újból lefogták. Szöcs Béla dánfalvi plébánost 1954 nyarán letartóztatták, majd 1958. augusztus 5-én újból, 1959 március 19-én 10 évi börtönre ítélték, 1964. augusztus 3-án szabadult amnesztiával.

Az 1956-os események az első naptól az erdélyi magyarság figyelme központjába kerültek. Fiatalok, idősebbek egyaránt változást vártak a rendszerben. Csíkban is minden faluban a beszéd főtémájává vált, sokan szerettek volna valamit segíteni, de oly erős ellenállást mutatott a párt, hogy lehetetlen volt általános mozgalom kibontakozása. Harci események Romániában nem voltak, a büntetések mégis több embert érintettek, mint Magyarországon.

1956 októberében Dánfalván egy-két rádió volt, de a község lakossága arra figyelte, mit közvetítenek, milyen híreket lehet hallani a forradalmi eseményekről.

Dávid Gyula könyvben foglalta össze a politikai foglyok legfontosabb adatait. A könyvben szereplő felcsíkiak a hat faluból:

Dánfalva

Dánfalván fogták el az 1904-ben született *Gál Vilmost* 1958. november 25-én. Ugyan 1959. augusztus 18-án szabadon engedték, de még abban az évben súlyos betegsége következtében elhunyt.

Gál Péter 1906-ban született, 1959. október 10-én fogták el, a rendszer elleni szervezkedés vádjával állították bíróság elé, majd 25 évi börtönre ítélték. Nyilvántartásban „Mihálcz, másork Gál Péter csoportnak is nevezték”, akiket velük állítottak törvényszék elé és ítélték el.

A dánfalvi letartóztatottak között volt két diák is: *János László* előző évben érettségizett, és a brassói technikumban tanult, *Zsók László*, aki éppen az érettségire készült. Mindketten elismert diákjai voltak a csíkszeredai gimnáziumnak. Akkor ebből az iskolából hat tanárt és öt diákot zártak börtönbe.

János László

A Puskás-csoport tagjaként tartották nyilván. 1941. április 20-án született. Érettségi után a Brassói Technikumban tanult, amikor 1959. május 12-én, tehát 18 éves korában letartóztatták. Azzal vádolták, hogy a társadalmi rend ellen szervezkedett, és tiltott kiadványokat terjesztett. A valóságban egyik iskolatársuk verseit közösen elolvasták. Még 1956-ban levelet kaptak Sepsiszentgyörgyről, amelyben arra biztatták őket, hogy szervezkedjen a csíki ifjúság. Azt akarták bizonyítani, hogy az előző évben letartóztatott szentgyörgyi diákok és közöttük kapcsolat alakult ki. Nem sikerült.¹

A vádiratban az szerepelt, hogy János László egyik csoportbeszélgetésen „névtelen levelet vett elő, amely az erdélyi magyar ifjakat szervezkedésre szólította fel a népi demokratikus rendszer ellen. Ekkor János László kezdeményezésére egy felforgató jellegű magyar nacionalista szervezetet (!?) hoztak létre”. Fegyverek beszerzéséről és tagok szervezéséről beszélgettek.²

A börtönbe szállításukról Puskás Attila így emlékezett: Elfogásakor házkutatást tartottak János László szülei lakásán, Dánfalván. Majd Csíkszeredába szállították. „Már este volt, amikor kivezettek, és beültettek egy terepjáró kocsiba, amelyben már ott gubbasztott Zsók Laci és nagybátyja, János Laci (ez a nagybácsi brassói középiskolás [egyetemi hallgató], alig volt idősebb unokaöccsénél.) ... egész úton hallgatnunk kellett. Időnként az egyik szekus az egykori hadapród, János Pál (J. László bátyja) házkutatáskor előkerült, és elkobzott tisztí kardját (ohó, ez fehér fegyver!) csattogtatta ki-be a hüvelyből. A Tolvajos-tetőn szükségleteink elvégzésére kiszállhattunk, és még éjszaka megérkeztünk Marosvásárhelyre. Egy szűk cellába irányítottak, benne egy betonasztal, arasznyi vastag keményfa tetővel, támaszkodott a hátsó falnak, két oldalt két betonágy, szalmazsákkal, lópokróccal...”³

A Marosvásárhelyi Katonai Törvényszéken 3 évi börtönre ítélték. Jilaván, majd a Duna–Deltában kényszermunkán töltötte fogságát. 1962. május 12-én szabadon bocsátották. Első munkahelyén, a bodoki téglagyárban kubikus beosztásban dolgozott, majd egy ideig autószerelőként jutott álláshoz, 1966 és 1972 között technikus, majd a Barssói Műszaki Egyetemen almérnöki diplomát szerzett. 1981. október 2-án hunyt el.

Zsók László

Őt is a Puskás-csoport tagjaként tartották számon. Csíkdánfalván 1942. január 8-án született. A Csíkszeredai Líceum érettségi előtt álló tanulója volt, amikor 1959. május 13-án letartóztatták. Csíkszeredából egyszerre szállították Marosvásárhelyre Puskás

Attilával és János Lászlóval, a fennebb írtak szerint. Vizsgálati fogsága idején vétkének azt tartották, hogy rokonszenveztek a magyarországi forradalommal, hogy iskolatársai verseit néhányan együtt olvasták az iskolában, hogy 1956-ban az ő címére érkezett levél Sepsiszentgyörgyről, amelyben azt írták: „Magyarországon folyik a harc, az orosz túlerő egészen előzönlötte az országot”. A levélben arra is kitértek, hogy szervezkedjenek, és ha kell, harcoljanak a csiki fiatalok. Ezt a levelet valóban többen is elolvasták, de titokban tartották.⁴

Végül a Puskás Attila és társai perében állították bíróság elé. 1959. október 16-án Zsók Lászlót 17 éves korában 6 évi börtönre ítélték. A bírósági ítélet szerint a magyarországi „ellenforradalom” idején az iskolában kialakult nacionalista, sovíniszta szervezkedésben részt vett János Lászlóval, Vorzsák Jánossal és Sántha Imrévek együtt, két alkalommal megbeszélést tartottak, ahol ellenforradalmi szervezkedésről beszéltek, amelynek célja az volt, hogy harcoljanak a népi demokratikus rendszer ellen. Gyűlésükön beszéltek a jelenlévők felfegyverzéséről és új tagok szervezéséről, valamint kapcsolattartásról más ellenforradalmi szervezetekkel.

Marosvásárhelyen, Szamosújváron raboskodott. A börtönben sikerült asztalos műhelyben dolgoznia, így tökéletesíthette otthoni ismereteit, hisz édesapja asztalos volt. Szorgalmas munkájáért és szakismereteiért néha még elismerésben is részesítették. 1962. szeptember 7-én szabadult a rabságból. Szabadulása után a Sepsiszentgyörgyi Kisipari Termelőszövetkezetben munkásként dolgozott, esti líceumban befejezte középiskolai tanulmányait, és érettségizett, később Faipari Technikumban szerzett diplomát. Kiváló szakemberként tartották számon, fokozatosan egyre felelősségteljesebb munkát bíztak rá, majd egész részleg irányítója lett. 2002-ben nyugdíjba vonult.

A iskola vezetői, tantestülete és volt osztálytársai 1999-ben a 40 éves találkozón megbecsülésük jeléül emléklapot adtak át Zsók Lászlónak és társainak. Teljes szövege:

Márton Áron Gimnázium, Csíkszereda. EMLÉKLAP a negyvenéves találkozó alkalmából. A Csíkszeredai Gimnázium 1959. évi végzős évfolyam tagjának, ZSÓK LÁSZLÓ úrnak, akit az akkori román hatóságok a ballagás időszakában letartóztattak, meghurcoltak, és börtönbe zártak, kései erkölcsi elégtételül, az ártatlanul elszenvedett megpróbáltatásokért. Az egykori Alma Mater mai tantestülete és diáksága nevében hálával és tisztelettel László Pál igazgató, Varga László igazgatóhelyettes.

Csíkszereda, 1999. május 29.

A Magyar Köztársaság elnöke, Göncz Árpád „A Hazáért és Szabadságért” 1956-os Emlékéremmel tüntette ki.

Az évek teltevel továbbra sem merült feledésbe az ártatlanul elszenvedett fogság. 2008 októberében a Miniszterelnöki Hivatal és a Magyar Televízió forgatókönyvíró- és ötlet-pályázatot hirdetett az 1956-os forradalomról. Zsók Enikő, a Szegedi Egyetem hallgatója erre a pályázatra írta a *Fekete füzet* című kisfilm-forgatókönyvét, amely Zsók Lászlóról, az elfogásáról, a börtönben töltött évekről szól. A 220 beküldött pályázó közül Zsók Enikő művét dicséretben részesítették, külön diplomával jutalmazták, szövegét a Háromszék is közölte mint szentgyörgyi szerző alkotását.

A forgatókönyvből olyan mozzanatokat is megismerhettünk, amelyekről korábban nem írtak. Zsók László elmondta, hogy 1959. május 13-án az iskolapadból szólították ki, és egy fiatal szekus, pisztollyal a hóna alatt betessékelte az iskola előtt lévő zöld terepjáróba. Egész napot a Securitate egy kis kamraféleségében töltötte. Ajtónyitáskor pillantotta meg nagybátyját, János Lászlót. Este indították Marosvásárhelyre Puskás Attila tanárával, János Lászlóval, egy falusi bácsival őket. Oly nagynak tartották bűnüket, hogy a kicsengetési

kártyákat meg kellett semmisíteni, mert nevük szerepelt rajta, az elkészült tablót is el kellett tüntetni, mert fényképük is ott volt. A kihallgatáson azt szerették volna elérni, hogy a diákok a tanárok ellen valljanak. Elmondta azokat az embertelen, szörnyű körülményeket, amelyben zárva tartottak 20–30 személyt egy szűk, szellőtleni lehetetlen cellában. A börtönben töltötte be a 18-ik életévét. Igazságtalan és kegyetlen vádaskodás és ítélet következtében lopták el ifjú életük legszebb időszakából az értékes éveket. De ott is tanultak. Tanáraik tán magasabb szinten tanították a börtönben, mint az iskolában.

Puskás Attila

Börtönbe zárása előtt Csíkdánfalván volt tanár. Korábbi munkáját elismerő nyilatkozatok után figyelmeztető választás elé állították: vagy kéri, hogy a líceumi tanárság után Dánfalvára helyezték, vagy eltávolítják a tanügyből. Így kapott tanügyi állást Dánfalván.⁵

Később, 2009-ben a Háromszékben így közölte elfogatását: „Szép tavaszi nap volt 1959. május 12-én Csíkdánfalván, ahová az azelőtti évben „száműztek” politikai „bűneimért” a csíkszeredai Vegyes Líceumból. Barátságos, jóindulatú kollégáim szívesen befogadtak, jól éreztem körükben magam. Különösen meleg kapcsolat fűzött Szöcs István igazgatóhoz és családjához. Felesége titkárnő, leánya tanítónő volt, akkoriban született kislányuknak keresztapja is lettem. Lázár János és Otília tanár volt, a többiek tanítók, de ez számomra sem akkor, sem máskor nem számított. Valamennyiüket tiszteltem, még azt a Salló Istvánt is, aki gonosz indulatait csak „leleplezésem” után mutatta ki, válogatott jelzőkkel minősítve engem. ... Éppen albérleti szállásomra indultam volna, amikor izgatottan, halálsápadtan beront az igazgatói irodába Balla Rózsika tanítónő, és kihív engem. Kapkodó szavakkal közli, hogy egy pártgyűlésről jön. A gyűlés után az egyik fiatal aktivista (nevét nem mondja) közölte velem, hogy tudomása szerint holnap letartóztatnak (állítólag csíkszeredai éveimből ismert a fiú). Tudtam azt, hogy már április 24-én letartóztatták Palczer Károly volt tanártársamat, a fiúk francianyelv-szakos tanárát és osztályfőnökét, de még reméltem azt, hogy a kihallgatásaim során elhallgatják „bűnrészességemet”. Nevetséges remény volt! ... Siettem tehát „haza”. Talán ne is tegyem idézőjelbe! Igazi haza volt Szöcs Károly szabómester és a varró Regina néni otthona ... Házuk Karcfalva felé, közel volt a falu széléhez, átellenben, nem messze onnan Zsókéék laktak. Mondom Regina néninek a hírt, és a segítségét kérem. Rejtené el azokat az írásaimat, amelyeket a szeku magam és mások ellen felhasználhat. Regina néni készségesen vállalta, hogy elrejtje. Átadtam tehát neki verseimet tartalmazó füzetemet, akkoriban szorgalmasan vezetett naplóm, mert ez a legteljesebb öszinteség miatt kész vádirat lett volna magam és mások ellen is. Ez az éjszaka volt életem leghosszabb álmatlan éjszakája, sokáig utolsó „szabad” éjszakám ... Az irodában három civil várt. Egyikük, Suciú Mihail hadnagy, a szekuritáté vizsgálótisztje, Marosvásárhelyről jött a 0421-es katonai egységtől (az állambiztonsági katonai III-as ügyosztály). Ő be is mutatkozik, a másik kettő nem. Suciú közli velem, hogy a május 11-i felsőbb jóváhagyásnak megfelelően letartóztatnak, és házkutatást tartanak. Most már nincs kétségem afelől, hogy a katonai ügyész parancsa a fiúk és Palczer mintegy bő hónapos gyomrozása után született meg. Arról viszont csak később szereztem tudomást, hogy Sántha Imre árult el mindent, amiről csak tudott ...”⁶

A Macskási-féle Katonai Törvényszék Puskás Attilát 20 évi kényszermunkára, 10 év nehéz börtönre ítélte. A vádiratban az szerepelt, hogy tiltott iratokat terjesztett, *Október 23* című versében a magyar forradalmat dicsőítette, tanítványai ellenséges hangulatú verseit olvasva őket fel nem jelentette, Lőrinc János tanártársa 1956 novemberében tartott esküvőjén felolvasta az említett versét, megemlékeztek az „ellenforradalomban” elesett hősookról stb.⁷

Folytathatjuk tovább: a letartóztatott hat tanár és öt diák között ő volt a fővádlott. „Puskás csoport”-nak nevezték a gyanúsított csíkszeredai tanárokat és diákokat. A gyökereket már a megelőző időszakból keresték: édesapja a horthysta rendszer támogatója volt, az egyetemen „becsmérelte a haladó irodalmat, ellenséges hangú verseket írt stb.”. Azért kérte a Magyar Autonóm Tartományba kinevezését, hogy a székelyek között terjessze a nacionalista-soviniszta nézeteit. Tanártársaival hallgatta az imperialista rádióadókat, elégedetlen volt a nemzeti kérdés megoldásával, 1956-ban dicsőítette az ellenforradalmárokat, készült az államhatalom megdöntésére stb. Hatására egy csoport diák ellenséges tevékenységbe kezdett.⁸

1964. augusztus 3-án szabadult. Később arról is beszámolt, hogy szabadulása után is állandóan figyelemmel követték, és tetteiről jelentésekben számoltak be a megbízottak.⁹

Életművéről a Lexikon fejezetben szólnunk.

Puskás Attilát a Csikdánfalvi Petőfi Sándor Iskolaközpontban tartóztatták le. Az ötvenedik évfordulón, 2009. május 12-én az iskolában az igazgatóhelyettes, Ambrus-Mátyás Mária és a vendiák, Albert Imre közreműködésével megemlékeztek a szomorú eseményről. A sorstársak: Puskás Attila, Vorzsák János és Zsók László a találkozó végén népes diákcsoport jelenlétében megkoszorúzták az iskola előtt álló Petőfi Sándor-szobrot.

Csikmadaras

Ambrus József plébánost már 1949. június 11-én letartóztatták, 1956 tavaszán szabadult, majd 1959. májusában mint karcfalvi papot 4 év börtönre ítélték, 1964. április 14-én visszanyerte szabadságát. Brassóban halt meg 1993. július 16-án, 90 éves korában.

Bálint Tivadar plébánost szintén letartóztatták már 1949. július 13-án, másodszor 1959. október 16-án újból elfogták, a társadalmi rend elleni szervezkedéssel vádolták, 8 év börtönre ítélték, 1964. április 14-én szabadult. Csíkszeredában hunyt el 1984. szeptember 23-án, 80 éves korában.

Bogáts Ferencet 1956 novembere közepén tartóztatták le államellenes szervezkedés vádjával, de adatok hiányában felmentették.

Hajdú Erzsébetet, aki korábban Orsolya nővér volt, 1956-ban Nagyváradon tanárnő, azzal az indokkal ítélték 2 évi börtönre, mert dicsérte a magyar forradalmárokat, rágalmazta a Szovjet Uniót, rendszer-ellenes könyveket terjesztett. 1961. december 16-án tartóztatták le, a börtönben halt meg 1963. április 24-én, 48 éves korában.

Mihálcz Andtás

Madarason vegyesboltja volt. 1959. december 7-én a Bálint Tibor plébános ügyében tanúnak hívták, de kihallgatás után letartóztatták a társadalmi rend elleni szervezkedés vádjával. 20 évi börtönre ítélték, 1964. július 28-án szabadult 1977. szeptember 17-én hunyt el Csíkszeredában.

Karcfalváról

Biró Istvánt 1956. november 13-án tartóztatták le a rendszer szidalmazásáért, de november 17-én az eljárást megszüntették, azonban 1959. szeptember 12-én újból elfogták, majd 1962. október 15-én szabadult. Meghalt 1984-ben.

Deák Istvánt a kollektivizálás idején zárták börtönbe.

Gyenge Dénes mézszárost 1957. november 24-én tartóztatták le, hazaárulás vádjával zárták 12 évre börtönbe. Meghalt.

Hajdú Géza Leánder Karcfalván született, Brassóban tartóztatták le, ellenforradalmi ténykedés, nacionalista, soviniszta magatartás vádjával 10 évi börtönre ítélték, 1964. július 24-én szabadult, 1987. október 23-án hunyt el 76 éves korában.

Jenőfalva

Csáki Vilmos gazdálkodót 1959. szeptember 13-án fogták el. Vonat megállításáért, a rendszer szidalmazásáért 4 év börtönre ítélték.

Kosza József ozsdolai plébánost, 1953-ban, majd 1957. november 24-én újból letartóztatták, 10 év börtönre ítélték, 1964. augusztus 3-án szabadult. 1997. március 1-jén, 85 éves korában hunyt el.

- *Márton Vilmos* gazdálkodó- és tímárt 1962. február 21-én tartóztatták le. A vállalkozása ellen, hogy hallgatta a nyugati rádióadókat, és szidalmazta a helyi vezetőket.

Csíksszenttamás

Bara Lajost 1960. augusztus 30-án a szárhegyi mezőgazdasági iskola tanulójaként tartóztatták le. Mint a Fekete Kéz szervezet tagját vádolták. 15 évi kényszermunkára ítélték, 1964. augusztus 1-jén szabadult. 2006. március 12-én, 64 éves korában hunyt el.

Bíró Ágostont 1959. szeptember 13-án Csáki Vilmostal tartóztatták le a vonat megállítása és a rendszer szidalmazása miatt. 4 évet és 9 hónapot ült börtönben.

Bíró Károly a gyulafehérvári kántorképzőben tanult, 1960. október 26-án tartóztatták le, a Fekete Kéz tagjaként tartották számon. 1963 nyarán Hadnagy Istvánnal szökést kíséreltek meg, de agyonlőtték.

György Lázár mozdonyvezetőt 1960. március 8-án tartóztatták le, megkísérelte egy gyorsposta vonat kisiklását.

Jamandi Emil a Bolyai Tudományegyetem hallgatója volt, lázítással vádolták, 6 évre ítélték el. Elhunyt.

Szabó Árpád Gergelyt Szilágysomlyón tartóztatták le 1956. december 6-án, 7 év börtönre ítélték, 1963. január 18-án szabadult.

Szabó Zakariást szintén Szilágysomlyón tartóztatták le 1956. január 18-án, és 7 év börtönre ítélték, 1963. január 18-án szabadult. Kiténtették „A Hazáért és Szabadságért 1956-os Emlékéremmel”.

Csíksszentdomokos

Bíró Benjámint a Baróti Líceumban tanult, az 1947-es szárazság idején került Erdővidékre. 1956. november 9-én négy társával vonatra ült, hogy részese legyen a magyarországi forradalomnak. Kettőjüknek sikerült átjutniuk a határon, majd a Pécs melletti Kárász községben a Borbély család öröke is fogadta, tanulmányaikat is folytatták, de 1957. március 14-én letartóztatták, átadták a román határőröknek, Nagyváradon három évi börtönre ítélték.

Böjte Lajost 1957. május 16-án tartóztatták le.

Böjth Sándor szerszámlakatost 1958. március 20-án írásaiért tartóztatták le, 7 év börtönre ítélték, 1962. november 4-én szabadult, 1964. január 2-án elhunyt.

Sántha Antal plébánost 1958. október 21-én tartóztatták le, tiltott kiadványok terjesztése és nemi erőszak vádjával zárták 12 évre börtönbe, ügyét minden székelyföldi helységben ismertették. 1965-ben szabadult, 1995. szeptember 18-án, 67 éves korában hunyt el.

A magyar forradalom leverése után 1956 és 1962 között Romániában több mint 28 000 személyt tartóztattak le, akik között körülbelül 1400 magyar volt.¹⁰

1. Balogh László 1995. október 10. 3.

2. Puskás Attila 2010. 155.

3. Puskás Attila *Háromszék* 5671. sz. 2009. május 8.

4. Balogh László 1995. október 10. 3.

5. Puskás Attila 2010. február. 141.

6. Puskás Attila *Háromszék* 5671. sz. 2009. május 8.

7. Tófalvi Zoltán 1995. 37.

8. Puskás Attila 2010. 149–152.

9. Puskás Attila 2004. január 31.–február 1. 3.

10. Dávid Gyula (szerkesztette) 2006. 19–20, 25–26, 28–30, 37, 41, 73, 86, 90, 104–105, 109, 113, 119, 131, 165–166, 171, 173, 175–176, 187–188, 211, 237, 240, 292, 303, 308, 349.

CSÍKDÁNFALVÁÉRT EGYESÜLET

1999-ben egy lelkes, falujáért tenni akaró csoportban merült fel a gondolat, hogy létre kell hoznunk egy alapítványt vagy egyesületet, ami megteremtheti a törvényes keretet a pályázatok készítéséhez, és lehetőséget nyújthat településünk szellemi és anyagi fejlesztéséhez.

Közösségünk előrehaladása érdekében, településünkért, Csíkdánfalváért, az utánunk következő nemzedékért Márton István „kalákába”, megbeszélésre hívta össze falustársainkat, hogy anyagi és szellemi képességeikkel támogassuk falunk felemelkedését.

Így került sor a kezdeti megbeszélésre 1999. június 5-én, ami az akkori falu életében „eseménynek” számított, és sok támogatóra talált. Már az első megbeszélésen körvonalazódott az alapítvány létrehozásának fontossága, valamint Csíkdánfalva monográfiájának megírása, és a település területén egy 1848-as emlékmű létrehozásának szükségessége.

Az első megbeszélést követően egy kezdeményező bizottság alakult Albert Ernő, id, Ambrus Árpád, Ambrus-Mátyás Mária, Bodor Márton, Farkas Mária, János Pál, János Zoltán, Márton István tagokkal, akik a „Csíkdánfalváért” elnevezésű egyesület létrehozását szorgalmazták, bízva abban, hogy a „rendtartó székely falu” szelleme még él, és lelkes támogatókra talál. Így került sor a „Csíkdánfalváért” egyesület alakuló ülésére 1999. augusztus 21-én, majd ezt követte a vezetőség megválasztása, és az alapszabályzat kidolgozása.

Az alapszabályzat kijelenti, hogy az egyesület nem politikai közszervezet, tagjainak szabad társulása által alakul, saját költségvetéssel rendelkező szervezetként jegyezték be a Hargita Megyei Törvényszéken.

Az egyesület célja kulturális és sport tevékenységek támogatása, a település monográfiájának kiadása, emlékmű állítása az 1848–1849-es dánfalvi szabadságharcosok, és a két világháború áldozatainak emlékére, valamint közművesítő tevékenységek – víz, gáz, csatornahálózat – kiépítésének segítése.

Az eltelt 8 év alatt az egyesület termékeny tevékenységet fejtett ki. Több nyertes pályázatot segített, amelyekből a legfontosabbak:

- A KUTDIÁK, az ifjúság tudományos tevékenységének támogatása keretén belül segítette a MTA-tól pályázott összeg átutalását a liceum tanulói számára, valamint a Juliánus Alapítványtól pályázott szekszárdi kirándulás támogatása.

- 2005 tavaszán az egyesület segítségével oldottuk meg 22 fűvós hangszer behozatalát, ami lehetővé tette a fűvós hangszeres oktatás bevezetését településünkön, és egy fűvószenekar létrehozását.

- az egyesület közreműködésével sikerült egy tűzoltó autó Romániába behozatala. Az autó a solti önkormányzat tűzoltó egyesületének adománya volt.

- az Illés Alapítványtól pályáztunk 700 USD-ét egy első világháborús emlékmű elkészítésére

- az Apáczai Közalapítványtól sikerrel pályáztunk megfelelő összeget az iskola melletti telek megvásárlásához.

Az egyesület kuratóriumának összetétele:

Márton István – elnök
Ambrus-Mátyás Mária – alelnök
Csáki József – könyvelő
Farkas Mária – titkár
Simon Dénes – pénztáros
Csáki Gergely –tag
Zsók Jenő – tag

**A „CSÍKDÁNFALVÁÉRT EGYESÜLET”
alapító tagjai a következők:**

1. Csáki Grigore	21. Farkas Mária
2. Márton István	22. Szabó János
3. Both Ágoston	23. Fülöp Ödön
4. Süket Mátyás	24. Zsigmond Ernő
5. Csáki József	25. Süket Jenő
6. Csáki József – Laci	26. Ambrus M. Mária
7. Antal Gábor	27. Kajtár Sándor
8. Kajtár Csaba	28. Antal József
9. Zsók Jenő	29. Kristóf József
10. Szabó Dezső	30. Horváth Zoltán
11. Fülöp József	31. Gál Imre
12. Both István	32. Gál Ildikó
13. Gáll Béla	33. Both József
14. Sepsí Márk Cecília	34. id. Ambrus Árpád
15. Lukács Géza	35. Balázs Csaba
16. Antal Béla	36. Szöcs Judit
17. Szöcs József	37. Balázs Gábor
18. Simon Dionisie	38. Albert Dénes
19. Szabó Tibor	39. Fibula József
20. Zsók Ignác	40. Dobos Árpád

Tiszteletbeli tagok

Albert Ernő
Albert Dávid
Eröss István
János Pál
Zsigmond Márton

Csíkdánfalva , 2007. április 20.

LEXIKON

ALBERT ANTAL

1929. november 3-án született Csíkdánfalván. A dánfalvi négy elemi osztály elvégzése után a csíkszeredai gimnáziumban folytatta tanulmányait, 1948-ban érettségizett.

Érettségi után a Magyar Népi Szövetség megyei szervezeténél kezdett dolgozni, majd a bukaresti központba hívták. 1950-ben innen küldték a szaratovi tudományegyetem történelem–folozófia szakára. Tanulmányai befejezése után a Bukarestben megjelenő Előre napilap főszerkesztő-helyettese volt 1968-ig, amikor a Csíkszeredában megjelenő Hargita című újság alapító főszerkesztőjének nevezték ki.

Közvetlen munkatársa, Ferencz Imre vallott szerkesztői felfogásáról a Hargita Népe 2005. december 8-i számában: „Mert a népszolgálat főszerkesztői igény, elvárás volt az évek során az ő részéről, mert minden körülmények között e tájnak és emberének az előmozdítását várta el az újságírótól. A kitartó munkát, a terepismeretet, a terepjárást. Átfogó képet adni a megye gazdaságáról, művelődéséről, és felvállalni a közösség érdekvédelmét, vállalni magyarságunkat. Nem is volt könnyű ez akkoriban, amikor pszichicári „sajtófelelősök” nézték nagyítóval a betűket, amikor egy vesszőn el lehetett bukni, amikor egy pont végzetes lehetett. Albert Antal mindig meg tudta védeni a szerkesztőséget, meg tudta védeni az újságíróit, ha a siserehad támadott, fúrt, gáncsoskodott”.

A kor kötelező írásai mellett lehetőséget keresett a megye sajátos arculatának bemutatására, hagyományainak éltetésére. Az újságban havonta egyszer külön oldalon mutatták be egy-egy település mindennapi életét, történelmi múltja egyes mozzanatait, hagyományait, néhány adatot népművészetéről, népköltészetéről. Rendszeresen figyelemmel követték a megye korábbi és kortárs irodalmát.

Szorgalmazta a magyar nyelvű műszaki könyvek közreadását.

Külön érdeme, hogy kezdeményezte, majd megvalósította a Hargita Kalendárium rendszeres megjelentetését, amely lehetőséget kínált a székelység és Hargita megye sajátos arculatának bemutatására. Sok vonatkozásban pótolta azokat az ismereteket, amelyek a tankönyvekbe nem kerülhettek be. Évek során olyan írásokat jelentettek meg a székelység történelméből, amelyek viszonylag bő ismereteket szolgáltattak a letelepedéstől egészen napjainkig. Kitértek a falvak kialakulására, a templomok építésére, az egyházak megerősödésére az 1300-as években, a Hunyadiak korára, az erdélyi fejedelemségek harcaira, török–tatár betörésekre, a II. Rákóczi Ferenc vezette szabadságharcra, a határország erőszakos szervezésére 1762–1764-ben, az 1848–1849-es forradalomra és szabadságharcra stb.

Ismertették a megye területén folyó régészeti kutatásokat.

Rendszeresen közölték műveket a magyar irodalom klasszikusaitól, Petőfi, Jókai, Ady műveiből. Közölték a Hargita megyei írók alkotásait: Tamási Áron, Áprily Lajos, Nyíró József, Tompa László művei folyamatosan újból megjelentek a naptárban. Mindenik évben szerepeltek a kortárs magyar írók: Szemlér Ferenc, Sütő András, Kányádi Sándor, Fodor Sándor, Szabó Gyula stb.

Állandó visszatérő része volt a kalendáriumnak a megye jeles képzőművészeinek bemutatása: Nagy István, Nagy Imre, Pál Lajos, Gáll András, hogy csak néhányat említsünk, alkotásai szinte minden évben szerepeltek.

Nagy figyelemmel közölték írásokat a megye gazdag néprajzáról, történeti visszatérővel mutatták be a népszokásokat, a mindennapi tárgyakat, költészeti hagyományokat.

Foglalkoztak a korszerű mezőgazdasággal, iparral, turisztikával, sporttal, a megyei eredményekkel, sok más, az olvasókat érdeklő kérdésekkel.

Kányádi Sándor nem véletlenül nyilatkozta a Székelyföld XIII. évfolyama 5. számában 2009 májusában: Az Előrelénél „...ott volt Albert Tóni, a főszerkesztőhelyettes, aki később Csikban a megyei lapot alapította, egy húron pendültek [Domokos] Gézával. Mindketten székelyek, ezzel együtt volt valami betyárbeccsület bennük”.(128. old.)

2005. december 7-én Budapesten távozott az élők sorából, a csikdánfalvi temetőben helyezték örök nyugalomra.

ALBERT DÁVID

Csikdánfalván született 1934. november 7-én. Gyermekkorá egyik részét Dánfalván töltötte, majd a család Csíkszeredába költözött. A csíkszeredai líceumban tanult 1952-ig. Érettségi után a Bolyai Tudományegyetemen történelemtanári oklevelet szerzett. Tanári pályáját Székelyudvarhelyen kezdte, ahol aligazgató, majd 1956–1959-ig igazgató, 1959–1968 között rajoni tanfelügyelő volt. 1968-ban az akkor alakult Hargita megye főtanfelügyelőjévé nevezték ki. Ezt követően 1968–1972-ig az udvarhelyi 1. számú Általános Iskolában tanított, majd 1972–1986 között ismét az akkori dr. Petru Groza magyar tannyelvű líceum igazgatója, később tanára. 1996-ban vonult nyugdíjba.

Különböző újságokban, folyóiratokban: Művelődés, A Hét, később a Székelyföld, Keresztény Szó hasábjain pedagógiai, történelmi vonatkozású cikkeket jelentetett meg. Művelődéstörténeti írásokat közölt a Korunkban. A székelyek történetével kapcsolatos írásai jelentek meg a Hargita Kalendáriumban. Írt a székelyudvarhelyi várról, 1993-ban megjelentette az 1593-ban jezsuiták által alapított középiskola történetét *400 éves a székelyudvarhelyi Tamási Áron Gimnázium* címen. Ebben a művében számba vette, hogy a gimnáziumba számos gyergyói, csíki, kászoni diák iratkozott be. Kimutatta, hogy 1689 és 1848 között Csíkszékből 1260, Gyergyószékből 1082 diák tanult Udvarhelyen. Összesítette a felcsíki hat faluból Udvarhelyen tanulók számát is: Szentdomokosról 3, Szettamásról 5, Jenőfalváról 1, Karcfalváról 3, Dánfalváról 5 diákot tartottak számon abban az iskolában a fenti időszakban.

Hagyományokat dolgozott fel Udvarhelyi népszokások a XV. sz.-tól 1848-ig címen és Gyergyószék népszokása a XVIII. sz. közepétől a XIX. sz. közepéig. Iskolatörténetről szól Székelyudvarhely református és katolikus diáksága 1670–1870 című tanulmánya.

Helytörténeti munkásságáért I. díjjal jutalmazták a Lakitelek Alapítvány pályázatán, 1993-ban az Erdélyi Múzeum-Egyesület díját is neki ítelték Gyergyószék közoktatása történetének megírásáért.

AMBRUS ÁRPÁD

1928. március 22-én született Csikdánfalván. Az elemi osztályokat szülőfalujában végezte, majd tanulmányait a csíkszeredai gimnáziumban folytatta. 1943 és 1944 között a Nagyváradon működő Gábor Áron tüzér hadapródiskolában tanult. A II. világháború idején, alig 17 évesen már a harctérre vitték. Ambrus Árpád 1945. május 10-én Klagenfurtban angol fogságba került, ahonnan 1946 februárjában szabadult, és térhetett haza. Tanulmányait a csíkszeredai gimnáziumban folytatta, 1948-ban érettségizett. A középiskolában köztiszteletnek örvendő diák volt.

Érettségi után tanítóként helyezkedett el. Tanított Dánfalván, Magyarlapádon, Csíkszentsimonban, majd 1953-ban a csikmadarasi Általános Iskola igazgatójának nevezték ki. Ezt az

iskolát irányította 1965-ig, amikor ismét szülőfalujában a liceum igazgatóhelyettesi tisztségét töltötte be. Ezt a feladatát 1978-ig tisztességgel látta el. Tanügyi pályája utolsó szakaszában ugyanebben az iskolában tanított egészen nyugdíjba vonulásáig.

Állandóan képezte magát, tudományos kutatásokba kezdett: 1968-ban megszerezte a tanügyi II., majd 1972-ben az I. fokozatot.

Mind Csikmadarason, mind Csikdánfalván az iskolák állandó fejlesztéséért dolgozott. Feleségével együtt igen jelentős szerepet vállaltak az említett falvak kulturális irányításában is. Világosan látták, milyen fontos szerep hárul a tanítókra, tanárookra a népnevelésben.

Kiváló művelője a népi faragászatnak. Újságokban nagy elismeréssel írtak alkotásairól. Nagy érdeme, hogy tanítványainak továbbadta faragászati ismereteit.

Alapos felméréssel, hozzáértéssel dolgozatot készített a dánfalvi tímármesterségről.

Ma is feladatának tekinti részt venni a község művelődési életében, közreműködik a község hagyományainak feltárásában és ápolásában.

AMBRUS-MÁTYÁS ERZSÉBET MÁRIA

1951. február 15-én született Kézdialmáson. Elemi iskoláit Ikafalván és Kézdivásárhelyen végezte, majd tanulmányait a szintén kézdivásárhelyi Általános Műveltségi, a mai Nagy Mózes Líceumban folytatta, ahol 1970-ben érettségizett. Az egyetemet a kolozsvári Babeş-Bolyai Tudományegyetem Történelem–Filozófia Karán végezte el, 1974-ben államvizsgázott, és történelem szakos tanári diplomát szerzett.

1974-ben a csikdánfalvi Petőfi Sándor Iskolaközpontban kezdte meg tanári pályáját, majd az iskola igazgatóhelyettesének nevezték ki.

Azon tanárok közé tartozik, akik az iskolai feladatok mellett kötelességüknek tartják mind a tanulók önálló munkájának irányítását, mind a község néprajzi hagyományainak összegyűjtését.

Vezetésével az iskolában működő Kincskereső kör tagjai több diákoknak kiírt pályázaton, vetélkedőn, megmérettetésen vettek részt mind Erdélyben, mind Magyarországon, ahol különböző díjakat, okleveleket nyertek, ezzel is népszerűsítve Csikdánfalvát és jól működő középiskoláját.

Ambrus-Mátyás Mária meghatározó szerepet tölt be a Kárpát-medencei magyar tudományos és oktatási intézményei adatbázisa tömörülésben, amelyben közreműködnek még a dánfalvi iskolából Ambrus Árpád, Kajtár Csaba, Ursoi György, Zágoni Jenő is.

Megírta a csikdánfalvi iskolai oktatás történetét, összegyűjtötte a község helyneveit, és számos a faluról szóló néprajzi dolgozatot készített. Foglalkozott a hagyományos népviselettel, a népi táplálkozással, ünnepségekkel, hozomány-levelekkel, már rég kialakult és maig őrzött lakodalmi szokásokkal. Hozzákezdett feldolgozni a szolgáltók életsorsának bemutatását. Ismeretes, hogy Dánfalváról évente számosan szegődtek el a közeli-távoli városokban szolgáltónak, akik ott is becsülettel végezték feladatukat. Jelentősen hozzájárult a *Csikdánfalva és adatok a felcsiki hat faluról* című kötet megjelentetéséhez.

Kitartó munkássága azért is fontos, mert e hagyományok, legalábbis részben, rövidesen feledésbe merülnek, mostani lejegyzésének elmulasztása pótolhatatlan veszteséget jelentene a falu múltjának megismerése szempontjából.

ANTAL ÁRON

Csikdánfalván született 1881. október 20-án. Szülei jó módú földművesek voltak. A dánfalvi elemi iskola elvégzése után az 1891–1892. iskolai évben beiratkozott a csik-somlyói gimnáziumba. Ezekben az években fokozatosan növekedett Csikban is azon fiatalok száma, akik meg akartak ismerkedni a tudományokkal, hisz ekkor a gimnázium I. osztályában 63-an tanultak. Antal Áron minden tantárgy anyagát szorgalmasan elsajátította.

Érettségi után a kolozsvári, majd a budapesti egyetemen folytatta tanulmányait, 1903-ban történelem–latin szakos tanári diplomát szerzett. 1904 és 1909 között különböző iskolákban tanított, Brassóban és Kézdivásárhelyen is, 1910-től 1943-ig a csikszeredai gimnázium tanára volt. A történelem és latin mellett görögptótlót, magyart is tanított.

Tanári pályáját meg kellett szakítania, mert 1914. augusztus 1-jén már katonai szolgálatra hívták, csak 1918-ban szerelhetett le. Főhadnagyként vett részt a háborúban.

Trianon után azon tanárok közé tartozott, akik feladatuknak tekintették, hogy részt vegyenek mind a város, mind a falu kulturális életében: előadásokat tartanak, történelmi és szépirodalmi műveket jelentessenek meg.

Részt vett a politikai életben is. Az Erdélyi Magyar Párt tagjaként azt látta élete egyik céljának, hogy támogasson minden olyan mozgalmat, amely az erdélyi magyarság, a magyar iskolák megmaradását, az anyanyelv megőrzését segíthette. Elnöke volt az Erdélyi Közművelődési Egyesület Csikmegyei Fiókjának, és a Csikmegyei Magánjavak vezetőségének is.

Ünnepi alkalmakkor az iskolában megemlékező beszédet tartott: 1913. március 15-én, 1931-ben a Kongregáció 200. éves évfordulóján és más alkalmakkor.

1919. február 16-án amerikai küldöttség jelent meg Csikszeredában Charles Moorfeld Storei egyetemi tanár vezetésével. A párizsi békebizottság megbízásából látogatott a városba, tájékozódásképpen a Székelyföldről. Antal Áron a küldöttségnek értékes felvilágosítást nyújtott a székelyek eredetéről, honfoglalásáról, több évszázados ittlétéről, harcairól a szabadságért.

Antal Áron részese volt annak a mozgalomnak, amelyet Domokos Pál Péter indított a csiki falvak értékeinek megőrzéséért. Vasárnapként több faluba ellátogatott, és előadást tartott.

Számos írása jelent meg a Székely Hírlapban, Székely Újságban, Csiki Hírlapban, Ellenzékben, Hírnökben, Csiki Lapokban.

Írt a pünkösdi búcsú történetéről, Bethlen Gábor erdélyi fejedelemről, az 1848-as eseményekről, számos cikkben szólt a székelyek múltjáról. A legtöbb erdélyi fejedelemről megemlékezett. A Székelyföld és székely nagyjaink I. kötetében Csik történelmi múltjáról írt.

Az 1913. évi gimnáziumi értesítőben részletesen bemutatta Imets Fülöp Jákó életútját. Kiemelte moldvai utazását, és nagyra értékelte azt, hogy a látogatása során szerzett élményeiről 1870-ben könyv formában is beszámolt. Tanulmányában méltatta irodalmi és igazgatói munkásságát. Ő volt 1870-től 1891-ig a somlyói főgimnázium igazgatója.

Igen értékes úttörő szerepet vállalt az erdélyi irodalomban. Nem véletlenül emlegetik ma is úgy, mint olyan író, aki műveiben a székely ember igazi arcát, küzdelmét, életrealitását, humorát egységben mutatta be. Elbeszéléseiben irodalmi emléket állított Báthori András erdélyi fejedelem és bíboros halálának. A történet központjába azt a jelenetet állította, amikor csatavesztés után a menekülő bíborost megtámadták, és ártatlanul kivégezték. Elbeszélést írt II. Rákóczi György lengyelországi hadjáratáról, az erdélyi hadsereg elfogásáról, a tatár fogságba jutott csikiakról. Először nyújtott betekintést szépirodalmi eszközökkel Dánfalva belső életébe, az itt élő emberek hétköznapjaiba.

Amikor 1941. március 13-án az országos Pázmány Egyesület Budapesten a Vigadóban az erdélyi írók tiszteletére ünnepi estet rendezett, amelyen György Lajos egyetemi tanár mutatta be az erdélyi irodalmat, Antal Áron *A szótartó ember* című elbeszélését olvasta fel. A közönség végig nagy tetszéssel követte az eredeti, izes nyelvezettel megírt történetet.

Külön kötetben adta ki két művét: *A török diák* 1926-ban, *Köderdő mellől* 1927-ben Kolozsváron jelent meg.

Az utóbbi kötetet a tanár és író iránti tisztelet bizonyosságul a Csikdánfalváért Egyesület 2006-ban újból megjelentette.

Antal Áron 1966. április 28-án távozott az élők sorából, teste a csiktaplocai temetőben nyugszik.

DUKA JÁNOS

1907. január 2-án Margittán született, a nagyváradai tanítóképzőben tanult, de azt 1923-ban megszüntették, így tanulmányait Csíkszeredában folytathatta, ahol 1925-ben szerzett tanítói oklevelet. Dánfalván rövid ideig, mindössze 1942 és 1944 között tanított. Később Csíkszeredában tanfelügyelőnek nevezték ki, így alkalma nyílt Csík szinte mindenik faluját megismerni. Ő is hivatásának tekintette, hogy a csíki népköltészet egyes műfajait összegyűjtse. Segítségére siettek a falvak tanítói is. A népi élet ismeretét már családjától örökölte: apja 52 lakodalomban volt vőfély.

Azon tanítók közé tartozott, akik jól tudták, helyzetükből adódóan is nagy szolgálatára lehetnek népüknek, amikor értékeik megőrzését életcéljuknak tartják. Egy életen át gyűjtötte a csíki népköltészetet, különös figyelemmel kereste az anekdotákat, tréfás meséket, történeteket, falucsúfolókat stb.

Duka János nem csak gyűjtötte a népköltészetet, hanem mindig megragadta az alkalmat arra, hogy terjessze, elméleti előadásával népszerűsítse. Vallotta a székelyekről: „a viccelés, élcelődés minden alkalommal azonnal felbukkan ott, ahol több székely összegyűl: úton, vonaton, malomban, lakodalomban, havasi kaszálás szüneteiben, szénacsináláskor, a bogrács körül és a fehér asztal mellett egyaránt, mindenütt, ahol férfiak gyűlnek össze. Mert Duka szerint a falucsúfolás a férfiak szórakozása volt és maradt mind a mai napig”.

Feladatának tekintette, hogy egy-egy kiadvánnyal segítse tanítótársai népnevelő munkáját: 1933-ban pályázatra írta le a gyergyóújfalvi farsangi népszokásokat, 1935. szeptember 29-én a Csíki Lapokban (XLVII. évf.) panaszt emelt a mindszei iskola igazgatója, Chele Vasile ellen a románosító iskolai oktatás erőszakolása miatt. Novellákat 1936-tól jelentetett meg a Vasármapi Harangszóban, a Csíki Néplapban. *Medve* címen regényt is írt, amelyben havasi emberekről, egy székely pásztor és egy csángólány szerelméről írt, de műve mindmáig kiadatlan. 1946-ban gyermekszindarabokat adott ki Csíkszeredában, majd 1947-ben külön kötetben közölte a *Székely lakodalom – Székely fonó* című művét. Több közleménye mellett 1961-ben *Csúfulódo székelyek* címen pályázaton nyert II. díjat.

Nagy mennyiségű gyűjteményéből kötetre valót válogattak össze 1982-ben, amelynek címe: *Kilenc kéve hány kalangya?* Ezt követően fia gondozásában meséket és mondákat jelentettek meg 1993-ban *Elsüllyedt kincs* címen. Újabb anekdota kötetét 1995-ben adták közre, címe *Úti Páké Barátost*. Legutóbb egymásután két kötetét is megjelentették utódai: 2002-ben *Mikor hagyja el az ész az embert*, 2003-ban *Csíki fufurfang*. Szülőföldjén betyártörténeteket, anekdotákat, népballadákat, -dalokat gyűjtött. Ennek egyik részét *Bihari betyártörténetek és anekdoták* címen 2003-ban kiadták külön kötetben is.

Tagja volt a Magyar Néprajzi Társaságnak, a Kriza János Néprajzi Társaságnak. 1990. december 2-án távozott az élők sorából, Csíkszeredában temették el.

ERŐSS ISTVÁN

1964-ben született Csíkdánfalván. Elemi iskoláit is Dánfalván végezte, majd 1983-ban Marosvásárhelyen érettségizett a Képzőművészeti Szakközépiskolában. Az 1980-as években Csíkszeredában élt, számos kiállításon vett részt. 1989-ben kitelepedett Magyarországra. Tovább tanult a bécsi Képzőművészeti Akadémián, a Hágai Királyi Akadémián, majd 1995-ben a Magyar Képzőművészeti Főiskolán szerzett diplomát. 1995–1996-ban a Magyar Képzőművészeti Főiskolán mesterképzésen vett részt.

Azon képzőművészek közé tartozik, akik tehetségük mellett minden lehetőséget kihasználtak azért, hogy kedvelt művészeti területükön minél több elméleti ismeretre is szert tegyenek.

1996-ban a Marseill-i Képzőművészeti egyetemen mesterfokozati vizsgát tett.

1991 óta tagja a Fiala Képzőművészek Stúdiójának, 1992-től a Túlsó P' Art Művész-csoportnak és 1996 óta a Képzőművészeti Alapnak.

2000 után sorozatban tartott előadásokat különböző külföldi egyetemeken: például a Kassai Egyetem Képzőművészeti Szakán „Afrikai Graffitik” vagy „Tendenciák a kortárs mongol képzőművészetben”, a Nation Taiwan University Képzőművészeti Szakán „A kortárs magyar képzőművészet” címen stb.

Hazai kiállítások mellett Olaszországban, Norvégiában, Ausztriában, Németországban, Svédországban, Hollandiában, Csehországban is bemutatta alkotásait. Megfordult Dél-Afrikában, Távol-Keleten, Tajvánban, Mongóliában, Dél-Koreában, Japánban is.

Munkásságát 1993-ban a Fővárosi Kulturális Bizottság ösztöndíjával, 1994-ben „Stúdió”-díjjal, 1995-ben „Barcsay”-díjjal jutalmazták.

Napjainkban Egerben az Eszterházy Károly Főiskolán a Vizuális Művészeti Tanszék tanszékvezetője, számos kiállítás szervezője.

Művészi fejlődéséről vallva mindig szívesen emlékezik a szülőföld indíttatására. Egyik vallomásában írta: „Változott világképem, és egyre inkább felerősödtek azok az értékek, amelyek a szülőföldet képviselik. Nagyon lényeges az a kontextus, amibe beleszülettünk, és amit magunkkal viszünk. Sok mindent meg lehet tanulni könyvtári könyvekből, de az a meghatározó, amit otthonról, a szülőföldről visz magával az ember”. Másik helyen szintén Dánfalváról vall: „él bennem egy olyan késztetés, hogy a gyermekkor élményeit összevegyem azzal, ami a nagyvilágban van”.

GÁL LAJOS

Csíkdánfalván született 1900. október 15-én. Földműves családból származott. A dánfalvi elemi iskola elvégzése után egy ideig a faluban dolgozott, majd Brassóban szabó mesterséget tanult. Később a Kapu utcában műhelyt nyitott.

Brassóban szerette meg a sportot: futballozott, sízett, sokat kirándult, de legjobban az atlétikát kedvelte meg, távfutásban egyre több sikert ért el. Gyakran szaladt Brassóból Feketehalomig, hasonlóképpen Sepsiszentgyörgyig. Aztán versenyeken kezdett részt venni. Kiváló országos teljesítményeivel a két világháború között sok dicsőséget szerzett szülőfalujának, Dánfalvának, az erdélyi magyarságnak. Az országos bajnoki cím megszerzése után Athénben versenyzett, a 42 km-es távot 1932-ben 3 óra 18 perc alatt futotta le, a következő évben még jobb eredményt ért el, mert ugyanazon a távon 1933-ban 3 óra 2 perc

alatt futott, a Balkániádán maratoni bajnokságot nyert. Egyre javított eredményein, hisz szintén 933-ban országos bajnokságon a 42 km távolságot 2 óra 50 perc alatt futotta le. Balkán bajnok volt 1935-ben is. Részt vett 1936-ban Berlinben az olimpián.

A Csiki Lapok 1935. június 29-i számában *Csiki székely fiú kapta a legnagyobb román sportkitüntetést* címen így írtak róla: „Románia legkiválóbb sportemberének ez évben a csikdánfalvi születésű Gáll Lajos szabómestert találták, akit a Nemzeti Sport nagydíjával tüntettek ki. Ezt a nagy kitüntetést, amelyet csak rendkívüli sporteredményekért adnak, most először kapja kisebbségi ember. Gáll Lajos, a dánfalvi székely fiú ... egymás után háromszor nyerte meg Románia számára a maratoni futás győzelmét ... Mindezt egy csiki székely fiú, az egyszerű magyar iparos, – akinek Károly király személyesen adta át ezt a megtisztelő, értékes kitüntetést.”

Összegezve eredményeit megállapíthatjuk, hogy maratoni futásban hatszor volt országos bajnok, hétszer vett részt Balkán-bajnokságon, ahonnan három arany-, egy ezüst-, két bronz-éremmel, egyszer ötödik helyezéssel tért haza. Hozzá kell tennünk, hogy mindezt 30 éven felüli korban érte el.

1944 őszén Korondon halt meg, a sepsiszentgyörgyi temetőben nyugszik.

Gál Lajos emlékét ma is őrzik szülőfalujában és Sepsiszentgyörgyön is. Szentgyörgyön 1991. július 13-án Gál Lajos Futókör alakult, amelynek tagjai minden évben március 15-e tiszteletére, április 24-én a Szent György napokra futóversenyt rendeznek, de számos más hazai és külföldi versenyen vesznek részt, például a Bécs–Budapest, legutóbb Bécs–Pozsony–Budapest szakaszon rendezett versenyen. Csikdánfalván pedig a sportcsarnokot nevezték el Gál Lajosról.

Sepsiszentgyörgyön a Gál Lajos Futókör tagjai felkutatták a Hősök Temetőjében található, eddig ismeretlen sírját, ahová 2009. november 12-én a csikdánfalvi küldöttek és számos helyi sportoló jelenlétében kopjafát helyeztek el.

GYÖRGYICZE VILMOS

1933. július 17-én született Csíksomlyó–Csobotfalván. Kiváló pedagógus, iskolaszervező, közíró. Középkolai tanulmányait Csíkszeredában, a mai Márton Áron Gimnáziumban végezte, 1951-ben érettségizett. Egyetemi tanulmányait az akkor még önállóan működő magyar Bolyai Tudományegyetem Természettudományi Karán 1955-ben végezte. Tanári pályáját Csíkszentdomokoson kezdte, ahol kiváló eredménnyel tanított. 1963-ban, a két évvel korábban, 1961-ben alakult csikdánfalvi liceum igazgatójának nevezték ki. Az intézetet sikerrel irányította, különböző területeken jelentősen fejlesztette. Sikereit látva a megye vezetősége 1979-ben a Megyei Tanfelügyelőség szakfelügyelőjévé nevezte ki. Mint tanfelügyelő szaktársait kutatásra, természetvédelmi mozgalmak szervezésére ösztönözte. Természetvédő, kutatási eredményeit bemutató írásait a Hargita Kalendáriumban, a Hargita napilapban, az Ifjúmunkásban, Művelődésben jelentette meg. A székelyföldi, erdélyi természetvédelem kiterjesztéséért etnobotanikai találkozókat szervezett, amelyek lehetőséget kínáltak a csiki tanárok kutatási eredményeinek bemutatására. Már 1973-ban megjelentette a *Hargita megye útikönyve* című művét, és munkatársa volt az 1974-ben kiadott *Hargita megye természetes gyógytényezői* című kötetnek.

1989 után gyümölcsöző kapcsolatot alakított ki a Soproni Tudományegyetemmel, amely jelentősen segítette a csiki kutatásokat. Vezette a csíkszeredai kihelyezett tagozatot.

Nyugdíjba vonulása után is fáradhatatlanul dolgozott. Irányításával a csiki tanulók bekapcsolódtak a kutatásokba, dolgozataikkal részt vettek felolvasásokon, pályázatokon.

Ilyen dolgozat az, amelyet tanítványa *Erdőszegélyek növényzetének vizsgálata a Csiki-medencében* címen írt meg.

Györgyicze Vilmos folyamatosan foglalkozott természettudományos múltunk felkutatásával. Meghatározó szerepet töltött be a Kárpát-medencei magyar tudományos és oktatási intézményei adatbázisa tömörülésben.

Mint nyugalmazott tanárt 2003-ban a Nyugat–Magyarországi Egyetemért Emlék-éremmel tüntették ki.

HEGEDŰS IMRE JÁNOS

Az irodalomtudományok doktora.

1941-ben született Székelyhidegkúton. Szülei földművesek voltak. Középiskoláit 1957 és 1961 között Székelykeresztúron végezte, majd beiratkozott a Babeş–Bolyai Tudományegyetem Filológia Karára, ahol magyartanári diplomát szerzett. 1966–1973 között tanár Csikdánfalván. A faluban fellendítette az iskolai színjátszást. 1973-ban Sepsiszentgyörgyre kapott kinevezést, ahol rövid ideig katedrán dolgozott, majd tanfelügyelői feladatokat látott el. 1982–1984 között ismét katedrán tanított. 1984-ben családjával együtt Bécsbe távozott. Nehéz körülmények között kellett élnie: volt segédmunkás, vasmunkás, sofőr, csak később sikerült tanári katedrára jutnia, s mellette szerkesztői feladatokat is vállalnia. Az Európai Rádió jegyzetírója volt.

Feleségével együtt Bécsi Magyar Iskolát nyitott: két csoportban anyanyelvként, két csoportban idegen nyelvként tanították a Bécsben tartózkodó magyarok gyermekeit, de felnőtteket is magyar nyelvre.

Családjával együtt Magyarországon talált végülis otthonra.

2003-ban jelent meg *Körfolyosó – Bécsi glosszák* (esszék) című műve, ezt követve 2004-ben *A néma esküje* című kötete, amelyben Dánfalván szerzett élményei egy kis részét is leírta.

Már Dánfalván tartózkodása idején hozzáfekedett *Benedek Elek* című írói monográfiája megírásához, amely műve szintén könyv alakban is megjelent. 2006-ban számos csiki és háromszéki helységben mutatta be. Ebben az évben Budapesten az Ünnepi Könyvhéten jeles írók társaságában vett részt.

IMETS LÁSZLÓ

1934. március 13-án született Csikszögödön, de gyermekkorra jelentős részét Csikdánfalván töltötte. Nagyapja Dánfalván kántortanító volt, édesapja szintén ebben a községben dolgozott kerámikusként. Megelőzően Kolozsváron a Kereskedelmi Akadémián tanult, majd Budapesten ismerkedett meg a kerámia titkaival. Dánfalván jó lehetőséget látott tudása érvényesítésére, mivel határában kiváló agyag található, ezért hozzálátott a fekete kerámia készítéséhez. A II. világháború után Csikszeredában a művészi fekete kerámiát honosította meg, s ezáltal a dánfalvi fekete kerámia ismertté vált Európa szinte mindenik országában, de az Amerikai Egyesült Államokba, sőt Japánba is eljutott.

Imets László elemi iskoláit Csikdánfalván végezte, majd tanulmányait Gyergyószentmiklóson folytatta, és Csikszeredában érettségizett. Kiváló rajzoló volt, képzőművészeti pályára készült, de mint maga vallja: „az akkori államhatalom elállta utamat”.

Érettségi után öt évig Csikszeredában az édesapja létesítette fekete kerámia készítő műhelyében dolgozott. Közben rajz, vízfestés, pasztell és olajfestés tanulmányok után fametszeteket kezdett készíteni.

1968-ban a Megyei Területrendészeti Hivatalban kezdett dolgozni, s mellette szabadidejének jelentős részét fametszéssel töltötte.

Tehetségét, sajátos fametszési technikáját, újszerű megoldásait, témavilágát már kezdetben nagyra értékelte Gy. Szabó Béla, az országos és európai hírű fametsző művész, aki a későbbiekben is jelentősnek tartotta Imets László művészetét.

Többször vett részt közös képzőművészeti kiállításon, majd egész sor egyéni kiállítást rendezett az ország majd mindenik jelentősebb városában. Nagy sikerrel szerepelt alkotásaival 1969-ben Sepsiszentgyörgyön rendezett kiállításon is. Műveit bemutatták Magyarországon, az Amerikai Egyesült államokban. Kiállított Clevelandben, Chicagóban, New Jerseyben. Láthatták műveit kisgrafikai tárlaton Lisszabonban (1976), Lublinban (1981). Elvitte a Székelyföld, Csik üzenetét szerte a világba.

Az eddigiek során mintegy 500 fametszetet, kisgrafikát, más alkotásokat készített. Fametszeteiben nagy sikerrel tudta ábrázolni a csiki ember életmódját, gondolkodását, jellemét, érzelmvilágát. Feledhetetlen képekben tudta megjeleníteni a balladai szenvedélyeket. Számos metszetben mutatta be a csiki csodaszép tájakat. Készít életképeket, ex libriseket. Több irodalmi művet illusztrált.

Életművében igen fontos állomás az a képsor, amelyet Imets Dénes *Repülj, madár, repülj* című népballada és népdal gyűjteményes kötetéhez, valamint Sebestyén Dobó Klára *Én elmegyek kicsi búval* című művéhez készített.

Imets Lászlóról írták:

„Belső fegyelem, figyelés és összpontosítás, a lényegre való figyelés ábrázolásban megvalósított tömörsége többet jelent a kiváló metszésttechnikával készült szemet gyönyörködtető kiegyensúlyozott kompozíciónál: bizonyítékai annak, hogy a művész igaz hordozója a legnemesebb és legigazabb eszményeknek”.

Így vallott művészetéről: „Metszeteim kézi levonatai ott vannak nagyon sokak otthonának falain, hogy halkán szólva élesztgessék a minden ember lelkében szunnyadó szépre, jóra és igazra vágyakozás gondolatát”.

IMRE JÓZSEF

1897. február 25-én született Várdotfalván, azaz Csíksomlyón. Szülei földművesek voltak, a családban öt gyermek élt. Az elemi osztályok elvégzése után a csíksomlyói tanítóképzőbe iratkozott be. Időközben kitört az I. világháború, amelynek hatása nyomban érződött az iskolákban is. Az utolsó éves képzősök a megszokottnál korábban képesítettek, s már 1916 tavaszán be is hívták őket katonának. Gyorsított kiképzés után előbb a keleti, majd az olasz frontra osztották be. Az olasz fronton Piavenál harcoltak. A csikiaknak emlékezetesek maradtak a doberdói és az isanzói harcok.

Imre Józsefet a háború befejeztével, 1919-ben Csíkdánfalvára nevezték ki tanítónak, itt is töltötte további életét.

Trianon után a dánfalvi iskolát is román tannyelvűvé alakították, a magyar tanítók közül többet elbocsátottak, helyükbe magyarul egyáltalán nem tudó román tanítókat neveztek ki. Mindannyiukat kedvezményes elbírálásban, másfél fizetés és nagyobb terület föld, lakás, költözési költség biztosításával rendkívüli előnyben részesítették. Elsők között nevezték ki tanítónak Iacob Vasilet, aki később igazgatója volt az iskolának. Imre József ekkor igen nehéz feladatot vállalt. Mivel sikerrel fejezte be a tanítóknak kötelezően előírt román nyelvvizsgát, Dánfalván tovább taníthatott. Az iskolában lehetőséget talált arra, hogy a falu gyermekeit anyanyelvükön is taníthassa. Lehetőleg első osztályosokat tanított, hogy a gyermekek az

ábécé ismeretében folytathassák tanulmányaikat a következő osztályokban, amelyekben magyarul egyáltalán nem tudó tanítók erőszakolták a román nyelv elsajátítását a teljesen magyar környezetben élő, s így románul nem tudó gyermekeknek. Minden lehetséges helyzetet megragadott azért, hogy a gyermekek, de a felnőttek is megismerjék a magyar történelmi eseményeket, megőrizték a magyar nyelvet.

Időközben 1940-től 1950-ig a dánfalvi iskola igazgatója volt. Mint a község határorszázadának parancsnoka részt vett a II. világháborúban is.

Azon tanítók közé tartozott, akik valóban hivatásuknak tekintették a tanítást, mindig azon fáradozott, hogy tudásából a lehető legtöbbet adjon át az ifjúságnak. Rendszeresen tartott előadásokat a felnőtteknek is különösen történelmi évfordulókon, műsoros ünnepségeken. Figyelemmel követte a Dánfalváról szóló történelmi műveket, megírta a falu rövid monográfiáját. Részesé és irányítója volt a község kulturális életének.

Tanítótársával, Antal Kálmánnal úgynevezett „faiskolát” létesítettek, arra biztatták a lakosságot, hogy az éghajlati viszonyoknak megfelelő minél több gyümölcsfát ültessenek kertjeikbe. Ehhez azzal is hozzájárultak, hogy az iskolásokat megtanították a fák oltására, maguk is végezték rendszeresen azt.

1973-ban távozott az élők sorából, a községben ma is az idősebb nemzedék életét mintaképnek tekinti.

JÁNOS PÁL

1921. június 4-én született Csikdánfalván. Az elemi iskola elvégzése után a csikszeredai gimnáziumban folytatta tanulmányait, majd Marosvásárhelyen tanítói oklevelet szerzett. Tanítói pályáját Jobbágytelkén 1941-ben kezdte, de 1942-ben katonai szolgálatra hívták be, ezt követően 1945 és 1947 között fogságban tartották. Hazatérte után Csikdánfalván tanított, majd a gyergyóremetei iskola igazgatójának nevezték ki. 1949 és 1952 között a csiki tanítóképző aligazgatója, majd a Magyar Autonóm Tartományban Csik rajon tanfelügyelője. 1959-től a Csikszeredai Múzeum öre, 1964-től igazgatója. Ezt a tisztséget töltötte be 1981-ig, nyugdíjba vonulásáig. Időközben 1962-ben a Babes-Bolyai Egyetem Filológia Karán tanári diplomát szerzett.

1967-ben Kovács Dénessel együtt jelentették meg *Periegează arheologică în Bazinul Ciucului* című munkájukat. 1970-ben közzétette Csikszeredában a *Csiki szőttes szoknya, rokolya* című dolgozatát. Külön kötete 1971-ban jelent meg *Lăzi de zestre din Ciuc– Csiki írott szuszékok* címen, majd ezt követte *Adalékok a XVIII–XIX. századi csiki népviselethez* (1971), 1973-ban pedig a *Cultura Jigodin, o cultură cu ceramica murală* (Petre Romannal és Horváth Csabával, 1973), ugyanekkor közölte a *Szalagdiszes pásztorfaragás* című füzetét. A kiadványok mellett tanulmányok és ismertetőik egész sorát tette közzé különböző szakfolyóiratokban és napilapokban. Buvár néven a Hargita napilap hasábjain helytörténeti vonatkozású írásait közölte.

Igazgatói munkájának jelentős eredménye, hogy vezetése alatt közel százezer tárggyal gyarapodott a Csiki Székely Múzeum gyűjteménye.

Nagy figyelemmel követte a csiki képzőművészek munkásságát, számos kiállítást szervezett. Szorgalmazta a Nagy Imre Galéria és Emlékház felépítését. Irányítása idején került a Múzeum gondozásába a Csíksomlyói Könyvtár.

Munkásságának megbecsülését és elismerését jelentette születése 85. évében rendezett emlékező ünnepség a Csiki Székely Múzeumban.

PALÁNCZ SÁNDOR

1854. augusztus 13-án született Balánbányán. Csíksomlyón képesítőzött 1875. július 10-én. Ez év őszén már a Csíknagyboldogasszony egyházmegye dánfalvi iskolájában kezdte tanítói pályáját. Életrajzírója a Csíki Lapok 1933. október 15-i számában arról írt, hogy a XIX. század második felében „egyedül vezeti az osztatlan iskolát 210–220 tanulóval”. Már kezdő tanítóként is nemcsak a gyermekek nevelője-oktatója, hanem a felnőtt lakosságot is új ismeretekkel gazdagította. Előadásokat tartott a korszerűbb gazdálkodásról, a földművelés módozatainak újításairól, szorgalmazta a gyümölcsfák meghonosítását, a konyha-kertészet javítását, terjesztette a méhészeti ismereteket.

1898. március 10-én Paláncz Sándort Jenőfalvára helyezték át, ahol 19 esztendőn át folytatta tanítói pályáját. Azt írták erről az időszakról is, hogy „Keze nyomán itt is áldás fakadt”. Rendszeresen foglalkozott a község lakossága ismereteinek bővítésével.

Azon tanítók közé tartozott, akiknek munkásságát elismerték nemcsak a közvetlen környezetükben, hanem egészen a budapesti minisztériumig. 1890-ben, még dánfalvi tanító-sága idején a Magyar Földhivatali Intézet két jutalmát is kiérdemelte. 1895-ben a Földművelésügyi Minisztérium 100 korona jutalomban részesítette a gyümölcsstermesztés és a faiskola meghonosításáért és terjesztéséért.

Munkásságát később is figyelemmel kísérték, s 1911-ben a Közoktatási Minisztérium 48 korona jutalomban részesítette. 1912-ben József királyi főherceg 100 koronával jutalmazta népszerűsítő előadásaiért. 1915-ben Csík megye főispánja is jutalomban részesítette, mivel az ifjúság figyelmét az ipari pálya szépségeire és fontosságára hívta fel.

Még a század elején a Méhész Egyesület elnökévé is megválasztották, és elnöke volt Felcsik Római Katolikus Tanítótestületének.

1917. október 1-jén nyugdíjba vonult. Ekkor is a közoktatási miniszter külön köszönetét és elismerését fejezte ki hosszas, eredményes népnevelő munkásságáért.

Ugyan visszatért Dánfalvára, de még két évig tanított a karcfalvi polgári iskolában. 1933. március 24-én távozott az élők sorából.

PUSKÁS ATTILA

Kolozsváron született 1931. augusztus 9-én. Elemi és középiskolai tanulmányai után a Bolyai Tudományegyetem Biológia Karán szerzett tanári oklevelet. Szépvízen, majd Csíkszeredában tanított, 1958-ban Csíkdánfalvára helyezték, de már 1959. május 12-én letartóztatták. Oka 1956-ra nyúlik vissza, amikor *Október 23* címen verset írt, azt néhány alkalommal felolvasta, kinyilvánította együttérzését a magyar forradalommal. Vétkének rótták fel azt is, hogy diákjainak színdarabokat tanított. Ezekben a napokban Csíkszeredában hat tanárt és öt diákot tartóztattak le. A diákok között volt a csíkdánfalvi Zsók László, akit a csíkszeredai gimnáziumból vittek el, és zártak be több évre. Ekkor tartóztatták le a szintén csíkdánfalvi János Lászlót is, aki a brassói főiskola hallgatója volt. 2009. május 8-án a Háromszékben így vallott letartóztatásáról: „Az 1959-es év – mintegy folytatásaként az előző háromnak – betetőzte a romániai, Erdélyben mindenekelőtt a magyar értelmiségiek elleni nacionalista-kommunista hadjáratot. A célba vettek kiváltképpen az egyetemi és középiskolai tanárok, diákok, valamint a kisebbségi egyházak papjai, a teológusok voltak. Meg kellett semmisíteni, de legalább megfélemlíteni mindazokat, akik az 1956-os forradalmi szellemiség megtartóinak számítottak. A mi ügyünk, a csíkszeredai tanárok és diákok – tizenegyünk – koncepció-s pere ebbe a megfélemlítési akcióba sorolható”.

Tovább folytatva így írt Dánfalváról: „Szép tavaszi nap volt 1959. május 12-én Csikdánfalván, ahová az azelőtti évben „száműztek” politikai „bűneimért” a csíkszeredai Vegyes Líceumból. Barátságos, jóindulatú kollégáim szívesen befogadtak, jól éreztem körülben magam ... Éppen albérleti szállásomra indultam volna, amikor izgatottan, halálsápadtan beront az igazgatói irodába Balla Rózsika tanítónő, és kihív engem. Kapkodó szavakkal közli, hogy egy pártgyűlésről jön. A gyűlés után az egyik fiatal aktivista (nevét nem mondja) közölte velem, hogy tudomása szerint holnap letartóztatnak ... Ezután terepjárójukkal a csíkszeredai szekuritáté épületébe vittek, miután házkutatást tartottak Zsókéknál és János Lászlóéknál is”.

Puskás Attilát 20 évre ítélték el „államellenes felforgató tevékenységért”, majd ezt még megtoldották tízzel tiltott írások terjesztése címen. Büntetése döntő részét a szamosújvári börtönben töltötte 1960. január 23-tól 1964. augusztus 3-ig.

A letartóztatásról, a vizsgálati fogságról, a börtönben eltöltött évekről több írásában megemlékezett, írt róla Benkő Levente is a *Volt egyszer egy 56* című művében.

Szabadulása után nem térhetett vissza tanári katedrájára, Sepsiszentgyörgyön telepedett le. 1964–1971 között munkás-, áruszakértő-, eladási osztályfőnökként dolgozott. Kutatási szenvedélyét nem lehetett elfojtani, szakmájához kapcsolódó számos cikket írt különböző napilapokban, szakfolyóiratokban. Könyvet jelentetett meg *Barátaink és ellenségeink a rovarok*, majd *Rovargyűjtők könyve* címen 1975, illetve 1976-ban.

1989 után közvetlenül is bekapcsolódott a politikai életbe: a Romániai Magyar Demokrata Szövetség megyei alelnöke, a Volt Politikai Foglyok Országos Szövetsége megyei alelnöke. Az utóbbi években rendszeresen jelentetett meg cikkeket elsősorban a belpolitikai eseményekről. Ezekben véleményt nyilvánított az időszerű legfontosabb kérdésekről. Sorozatban közöl szakmájához kapcsolódó ismeret-népszerűsítő írásokat.

Berde Áron-díjjal (1972), és A Hazáért és a Szabadságért Emlékéremmel (1991) tüntették ki. 2008. október 23-án Sólyom László forradalmi tevékenységéért kitüntetését adott át.

Széleskörű mozgalmat indított a gombák szakszerű vizsgálatáért. Társaival együtt megalakították a László Kálmán Gombászegyesületet, amellyel az a céljuk, hogy megismertessék a nagyközönséggel a gombák fajtáit, figyelmeztessék hasznosságukra, esetleges káros voltokra. Rendszeresen tartanak előadásokat a gombákról, kirándulásokat szerveznek, közösen szednek a friss termékből, közösen állapítják meg milyenségüket, vagy készítik el fogyasztásra. Táborokat, tanfolyamokat szerveznek, amelyekkel a népszerűsítés mellett az is céljuk, hogy emberi életet mentsenek a káros gombák fogyasztásának megelőzésével. Gyakran hetente közölt meghatározott helyen segítenek a lakosságnak a hasznos gombák felismerésében.

SEBŐK KLÁRA

1941. augusztus 15-én született, Csikdánfalván laktak, édesapja tanító volt. A csíkszeredai, mai Márton Áron főgimnáziumban érettségizett. Már diákkorában figyelmet felkeltően táncolt az iskola együttesében, és érettségi után a Marosvásárhelyi Népi Együttesben szólótáncosként alkalmazták. 1963–1967 között a marosvásárhelyi Szentgyörgyi Színművészeti Intézetben tanult, majd államvizsga után az élvonalbeli kolozsvári színház tagja lehetett, ahol mintegy húsz éven át számos kiváló alakításával hívta fel magára a figyelmet. Már művészi pályája kezdetén nagy sikerrel alakította Kós Károly *Budai Nagy Antal* című történelmi színművében Bese Anna szerepét. Sok más kiváló alakítása mellett újabb

kiemelkedő sikert jelentett Sütő András *Egy lócsiszár virágvasárnapja* című művében Lisbeth szerepében,

Közben több filmben is jelentős szerepeket kapott, amelyek közül kiemelkedik a Kósa Ferenc rendezte, Dózsá Györgyről szólóban, az *Ítéletben*, Teréz szerepe. Ez a film olyan szempontból is jelentős, hogy mintegy 2500 statisztával készült.

1988-ban férjével, a kiváló színésszel együtt, áttelepettek Magyarországra, tagja és vezető színésze lett a Pécsi Nemzeti Színháznak.

Rendkívül sokoldalú színésznő: sikerrel szerepelt tragédiákban, vígjátékokban, színművekben, sőt bohózatokban, abszurd színművekben is.

Csupán néhány fontosabb szerepét soroljuk még fel: Heléna az Euripidész–Sartre–Illyés Gyula *A trójai nők*, Maggie a Müller *Bűnbeesés után*, Zsuzsi a Barta Lajos, Ilma a Vörözmarty Mihály *Csongor és Tünde*, Mária Nádas Péter *Találkozás*, Cleopatra Shakespeare *Antonius és Cleopatra* című művében.

SZÁVAI GÉZA

1950. december 4-én született Küsmődön. Az elemi iskoláit szülőfalujában, középiskolai tanulmányait Székelykeresztúron végezte. Érettségi után a Babeş–Bolyai Tudományegyetem Filológia Karára iratkozott be, magyar–francia szakos tanári diplomát szerzett. Csíkdánfalván 1973–1974-es tanévben tanított, majd Gyergyószentmiklóson a Salamon Ernő Középiskolában folytatta tanári pályáját. Fiatal tanárként egymás után jelentette meg kritikái írásait.

Írói tehetségére irodalmi körökben korán felfigyeltek, s már 1975-ben a Bukarestben megjelenő *Előre* napilap munkatársának hívták meg, majd a szintén Bukarestben megjelenő irodalmi, művészeti heti lapnál, *A Hét-nél* folytatta munkásságát.

1988-tól Budapesten él, 1995-ben megalakította a Pont Kiadót.

Művei közül említjük meg: *Helyzettudat és irodalom* (1980), *Kokó Sámuel vándorútja* (meseregény 1981), *Szinopszis* (kritikák 1981), *Lánc, lánc, Eszterlánc* (vázlat a gyermekek világáról 1983), *Burgum Bélus, a mesterdetektív – A kozmikus elefántok* (gyermekregény 1985), *A megfigyelő* (regény 1987), *A retenthetetlen vízimedve, avagy Burgum Bélus mesterdetektív nyomozásai az óceánban* (gyermekregény 1988), *A zöld sivatag völgyéne* (1994), *Székely Jeruzsálem* (2000), *Torzmagyar* (2004), *Aletta bárkája* (2006), *Valaki átment a havon* (2008), *Szavak a csúcson* (2008), *Múlt évezred Marienbadban* (2009).

VÍZI ELEMÉR

1974-ben született Csíkdánfalván. Az elemi osztályokat és a középiskola X. osztályát szintén itt végezte, majd a gyulafehérvári Majláth Gimnáziumba iratkozott be. Így vall gyermekkoráról: „Csíkdánfalván nőttem fel. A nagyszüleim vallásos élete jelentősen meghatározta gyerekkoromat, sőt fogékonnyá tett a hitbeli tartalmak iránt. A templommal és szentmisével való találkozás úttá lett számomra”. Filológiai tanulmányait Gyulafehérváron kezdte, majd Freiburgban folytatta. 2000-ben Dánfalván szentelték pappá.

Néhány évig érseki titkár volt, majd Magyarországon jezsuita szerzetesjelölt lett. „A jezsuitákkal való találkozásaimban sejteni kezdtem utamat, de várnom kellett, hogy valamennyire tisztán lássam indítékaimat, és érthetőbben megtapasztaljam az Isten művét mindebben. Miközben sejtettem életem további irányát, és türelemmel ápoltam magamban a növekvő bizonyosságot, tovább zajlott az életem” – írta.

A rend megbízásából két évig Kanadában tevékenykedett.

Számos nyelvet elsajátított, egyháztörténeti kutatásokat végez, társszerzője annak az egyháztörténeti műnek, amelyben Erdély XVIII. századi vallástörténetét vizsgálják az újabb kutatások alapján.

ZSIGMOND MÁRTON

1947. november 18-án született Csikdánfalván. Már elemi és középiskolai tanulmányai során megmutakozott művészi tehetsége, ezért érettségi után beiratkozott a kolozsvári I. Andreescu Képzőművészeti Főiskolára, ahol rajzpedagógia szakon végzett. Később tanult a bukaresti N. Grigorescu Képzőművészeti Főiskolán is, ahol 1978-ban szerzett diplomát.

Tanári pályáját a marosludasi 8-as számú Általános Iskolában kezdte, ahol 1970–1974 között tanított. Tanárként dolgozott Bukarestben is, mégpedig a VIII. kerületi Pionírházban, ahol díszítőművészet tanára volt.

1979-ben hazatért Csíkba, és a Csikszeredai Művészeti Népiskolában festészetet tanított 1985-ig. Tanított az 1985–1986. iskolai évben a csikszentkirályi Általános Iskolában, tanár volt 1986-tól 1988-ig a csikszeredai 10-es számú Általános Iskolában is, majd 1988-tól a Nagy Imre nevét viselő Általános Iskolában, közben a Nagy István Képzőművészeti Szak-középiskolában. A tanítás mellett a Megyei Tanfelügyelőség szaktanfelügyelői teendőit is ellátta. Gyakran szervezett kiállításokat. Vallotta: a sikerhez vezető első lépés, hogy az embernek legyenek életcéljai.

Jelentősebb művei monumentális alkotások: *Kompozíció* – márványmozaik a Bukaresti N. Bălcescu Agrártudományi Főiskolán, amelyet 1977-ben készített. Szintén Bukarestben található a *Termés* című alkotása (1978). *Kibontakozás* a címe annak a márványmozaikból készült műnek, amely a csikdánfalvi Művelődési Otthon homlokzatán látható, és 1981-ben készült. *Felszabadulás* a címe annak a művének, amelyet szintén márványmozaikból készített, és a csikszeredai Transilvania Filmszínház bejáratánál helyeztek el. 1997-ben könyvet is megjelentetett *Papírmesék fűnek-fának címen*.

Ő tervezte Dánfalva címerét.

Munkássága elismeréseként 1994-ben Csikszeredában Pro-Urbae-díjjal jutalmazták.

Tagja a kolozsvári Barabás Miklós Céh-nek.

Újabbban, 2008. május 9-én Hargita megye Tanácsa Életmű-díjjal tüntette ki.

IRODALOM

- Ágner Béla
1908 Pünkösdi népszokások. Székely Hírlap. június 7.
- Albert Dávid
1983 Csiki, gyergyói, kászoni ifjak a székelyudvarhelyi gimnáziumban. Hargita Kalendárium. Csíkszereda.
1993 400 éves a székelyudvarhelyi Tamási Áron Gimnázium. Székelyudvarhely.
- Albert Ernő
1969a Dánfalva. Hargita II. évf. 122 (390). sz. máj. 25. 3.
1969b Ballada .Falvak Dolgozó Népe XXV. évf. 24. (1150). sz. jún. 18.
1989 Édesanyám sok szép szava. Kriterion Könyvkiadó. Bukarest.
1993 Adatok a háromszéki cigányokról és költészetükről. In: Barna Gábor Bódi Zsuzsanna közreműködésével (szerkesztette). Cigány néprajzi tanulmányok. 151–173.
1999 Népi verses leveleink. In: Keszeg Vilmos (szerkesztette): Kriza János Néprajzi Társaság évkönyve 7. sz. 30–56.
2004 A halálra táncoltatott leány. Albert Kiadó. Sepsiszentgyörgy.
- Albert Ernő–Faragó József
1973 Háromszéki népballadák. Kriterion Könyvkiadó. Bukarest.
- Albert Margit
2007 Mi fontosabb az egészségünknel? Csíkdánfalvi Harangszó III. évf. 7. sz. 3.
- Almási István
1973 Futásfalvi népdalok. Népi Alkotások és a Művészeti Tömegmozgalom Megyei Irányító Központja kiadása. Sepsiszentgyörgy.
- Anonymus
1979 46. fejezet. Idézi Dömötör Tekla: Naptári ünnepek, népi színjátás. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- Antal Áron
1927 Köderdő mellől. Kolozsvár.
2006 Köderdő mellől. Kiadta a Csíkdánfalváért Egyesület. Dánfalva.
- Antal Imre
1983 Udvarlás és leánykérés Gyimesben. Népismereti Dolgozatok. Kriterion Könyvkiadó. Bukarest.
1994 „Tisztesség adassék”. Lapok a csíkszeredai Római Katolikus Főgimnázium történetéből. Pallas-Akadémia Könyvkiadó. Csíkszereda.
2000 Élő történelem. Pallas-Akadémia Könyvkiadó. Csíkszereda.
- Ajtony Zsuzsa
1997 A csíksomlyói passiójátékok története. Hargita Kalendárium. 108–112.
- Apor Péter
1978 Metamorphosis Transylvaniae. Előszóval és jegyzetekkel ellátta Kócziány László, a szövegeket gondozta Lőrinczy Réka. Kriterion Könyvkiadó. Bukarest.

- Aprobata, Compilata
1779. és 1815. Kolozsvárott.
- Balás Gábor (szerkesztette)
1988 A székely művelődés évszázadai. Panoráma Kiadó. Budapest.
- Balázs Dénes
1996 A római katolikus egyházközség története. In: Pál-Antal Sándor–Ördög Imre–Balázs Dénes–Miklós Márton: Csíkmadaras. Mentor Kiadó. Marosvásárhely. 300–321.
- Balassa Iván
1989 A határon túli magyarok néprajza. Gondolat Kiadó. Budapest.
- Balassa Iván–Ortutay Gyula:
1980 Magyar néprajz. Corvina Kiadó. Második kiadás. Budapest. 578–592.
- Balassi Bálint
1955 Összes versei és levelei. Szépirodalmi Könyvkiadó. Budapest.
- Balázs Lajos
1994 Az én első tisztességes napom. Párvasztás és lakodalom Csíkszentdomokoson. Kriterion Könyvkiadó. Bukarest.
- Balázs Márton
1942 Adatok Háromszék vármegye néprajzához. A gyűjtés ideje: 1894–1905. Felelős kiadó Balázs Márton. Sepsiszentgyörgy.
- Bálint Sándor
1976 Karácsony, húsvét, pünkösd. Szent István Társulat, az Apostoli Szentszék Könyvkiadója. Budapest.
1977 Ünnepi kalendárium I–II. Szent István Társulat kiadása. Budapest.
- Balogh Edgár
1957 Vargyasi lányokhoz. In: Egyenes beszéd. Állami Irodalmi és Művészeti Kiadó. Bukarest.
- Balogh László
1995 Fekete füzet (8). – Zsók László visszaemlékezései. Romániai Magyar Szó 1808. sz. október 10. 3.
- Bandi Vazul (közli)
1896 A csíksomlyói Róm. Kat. Főgimnázium Értesítője az 1895–96. tanévről. Csíkszereda.
- Barabás László
1995 A gúzszezékér. Sóvidéki leányok cselédsorsa – 1922–1945. In: Kriza János Néprajzi Társaság Évkönyve 3. sz. 207–234.
- Barabás Endre
1900 A székely kivándorlás és a Romániában élő magyar helyzete. Kiadja a magyarköztársasági társaság. Budapest.
- Barabás Miklós
é.n. Emlékiratai. In: Tavaszi Sándor (szerkesztette): Erdélyi arcok 1791–1867. Franklin-Társulat kiadása. Budapest 171–241.
- Bartók Béla
1924 A magyar népdal. Rózsavölgyi és Társa. Budapest.

- Bartók Béla–Kodály Zoltán
[1923] Erdélyi magyarság. Népdalok. Rózsavölgyi és Társa. Zeneműkiadó bizománya. Budapest.
- Bátky Zsigmond
1941 Mesterkedés. A börmunka. In: A Magyarság Néprajza I. Második kiadás. Királyi Magyar Egyetemi Nyomda. Budapest.
- Benedek Marcell (főszerkesztő)
1965 Magyar Irodalmi Lexikon II. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- Benkő Károly
1853 Csik, Gyergyó és Kászon múltja, jelene általános és részleges osztályokban I–II. Kolozsvártt.
- Beöthy Zsolt (szerkesztette)
1896 A magyar irodalom története I–II. Az Athenaeum Irodalmi és Nyomdai R. Társulat kiadása. Budapest.
- Berecz Gyula
1893 Háromszék vármegye népoktatási intézményeinek története. Néhány adat hazai oktatásügyünk történetéhez. Brassó.
- Bod Péter
1971 Önéletírás III. paragrafus. In: Jancsó Elemér és Rokonyi Zoltán (szerkesztette): A barokktól a romantikáig. Kriterion Könyvkiadó. Bukarest.
- Bogáts Dénes Csíkmadarasi
1947 A Székely Nemzeti Múzeum meglévő és elpusztult okiratairól. (kézirat).
- Bogdán Krisztina–Kiss József Mihály–Varga Júlia
2002 A Nagyszombati Egyetem fokozatot szerzett hallgatói 1635–1777. Budapest.
- Bónis György
1979 hozomány. Magyar Néprajzi Lexikon II. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- Dr. P. Boros Fortunát O.F.M.
1994 Csíksomlyói kegytemplom. Pallas-Akadémia Könyvkiadó. Csíkszereda.
- Bözödi György
é. n. (1943) Székely bánja. Magyar Élet kiadása. Budapest.
- Bura László
1978 Szatmári népballadák. Kriterion Könyvkiadó. Bukarest.
- Ciuc-i Lapok
[Csíki Lapok]
- Compilatae Constitutionis
1816 Második könyv. Kolozsvárott.
- Connert János dr.
1906 A székelyek alkotmányának históriája különösen a XVI. és XVII. században. Fordította Balásy Dénes. Kiadja Betegh Pál és Társa könyvkereskedése. Székelyudvarhely.
- CSÁLvt
Csíkszeredai Állami Levéltár.

- Csíkdánfalvi Harangszó
 Csíki Hírlap
 Csíki Lapok
 Csíki Néplap
 Csíkvármegye
 Czikó Lőrinc
 1958 Néphagyomány. Újra életre kelt a csíki népművészet. Művelődés XI. évf. 1. sz. 62–63.
- Csutak Vilmos
 1993 Bujdosó kurucok Moldvában és Havasalföldön 1707–1711-ben. In: Uő. Közösség és művelődés. Egyed Ákos gondozásában és bevezető tanulmányával. Kriterion Könyvkiadó. Bukarest.
- Daczó Árpád (P. Lukács O F M)
 2000 Csíksomlyó titka. Pallas-Akadémia Könyvkiadó. Csíkszereda.
- Dálnoki Incze József
 1845 Nemes Erdélyország Nagyfejedelemségének újabb Országgyűlési végzéseit világosító jegyzetek. 1744–1811. Harmadik darab. Kolozsvárt.
- Dankanics Ádám
 1970 Az oktatásügy kezdetéről a Székelyföldön. Korunk XXIX. évf. 11. sz. 1733–1766.
- Dávid Gyula (szerkesztette)
 2006 1956 Erdélyben. Politikai elitéltek életrajzi adattára – 1956–1965. Erdélyi Múzeum-Egyesület – Polis Könyvkiadó. Kolozsvár.
- D.B.I.
 2008 Késeléssel tarkított falunapok Szenttamáson. Csíki Hírlap III. évf. 146. sz.
- Demény Lajos
 1976 Székely felkelések a XVI. sz. második felében. Politikai Könyvkiadó. Bukarest.
- Dincsér Oszkár
 1943 Két csíki hangszer. Mozsika és gardon. A Néprajzi Múzeum Füzete 7. Budapest.
- Domokos Pál Péter
 1975 Szendre báró leánya balladájának tárgytörténeti háttere. Ethn. 4. sz. 618–624.
- Dömötör Tekla
 1979 Naptári ünnepek, népi színjátszás. Harmadik kiadás. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- Dömötör Tekla (főszerkesztő)
 1990 Magyar Néprajz III. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- Duka János
 1958 Csángó-magyar lakodalmi versek és mondókák. Csíki és Gyergyói Múzeum Közleményei.
 1982 Kilenc kéve hány kalongya? Kriterion Könyvkiadó. Bukarest.
 1995 Úti Páké Barátost. Pallas-Akadémia Könyvkiadó. Csíkszereda.
- Egyed Ákos
 1980 Falu, város, civilizáció. Tanulmányok a jobbágyfelszabadítás és a kapitalizmus történetéből Erdélyben. 1848–1914. Kriterion Könyvkiadó. Bukarest.

- Éltető József
1981 Éléskamra a templomerődben. In: Kövi Pál: Erdélyi lakoma. Kriterion Könyvkiadó. Bukarest (31–41).
- EMSZT
Erdélyi Magyar Szótörténeti Tár I–XII.
- Endes Miklós dr.
1994(1938) Csík-, Gyergyó-, Kászsorszék (Csík megye) földjének és népének története 1918-ig. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- Erdélyi János
1846–1848 Népdalok és mondák I–III. Pesten.
1960 Erdélyi János levelei. I. Sajtó alá rendezte és a jegyzeteket írta T. Erdélyi Ilona (A Magyar Irodalomtörténet Forrásai 2.). Budapest. 275–276.
- Faragó József
1972 A legrégebb háromszéki népballada. Művelődés XXV. 6. sz. 38–40.
- Farkas Irén
1997–1998 Csíki fazekas központok. In: Centere de olari din Sud-Estul Transilvaniei – Fazekas központok Délkelet – Erdélyben I. Sf. Gheorghe – Sepsiszentgyörgy 83–121.
- Ferencz Béla
1935 Csíkmege monográfiája. Csíkszereda–Miercurea Ciuc.
- Ferenczi Géza–Ferenczi István
1978 Hargita megye hiteles rovásírásos emlékei. Hargita Kalendárium 172–175.
- Fritz László dr.
1931 Statisztikai közlemények. Magyar Kisebbség. X. évf. 15–16. sz. Kalendárium 172–175.
- Gáborjáni Alice
1981 tímár. Magyar Néprajzi Lexikon V. 289–290. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- Garda Dezső
1999 Főnépek, lófők, gyalogkatonák Csíkban és Gyergyóban. Csík és Gyergyó gazdasági fejlődése és népességének alakulása 1750-ig. Státus Kiadó. Csíkszereda.
2002 A székely közbirtokosság II. Státus Könyvkiadó. Csíkszereda.
- Gazda József
1980 Így tudom, így mondom. Kriterion Könyvkiadó. Bukarest.
- Gazda Klára
1980 Gyermekevilág Esztelneken. Kriterion Könyvkiadó. Bukarest.
- Gyergyói Újság
Györgyi Erzsébet
1980 lakodalmi étkezések. Magyar Néprajzi Lexikon III. Budapest 391–392.
1990 A házasságkötés szokásai. In: Magyar Néprajz. Dömötör Tekla (főszerkesztő): Népszokás, néphit, népi vallásosság. Akadémiai Kiadó. Budapest. 32–66.
- Hajdú Farkas-Zoltán
1995 Csíki kaláka. Pro-Print Könyvkiadó. Csíkszereda.

- Hargita Kalendárium
 Hargita Népe
 Herédi Gusztáv
 1973 Holdtölte és kísérleti műhely. Falvak Dolgozó Népe XXIX. évf. 26. sz. 11
- Honlap
 Horváth István
 1971 Magyarózdi torony alja. Dacia Könyvkiadó. Kolozsvár.
- Imets Dénes
 1970 Repülj, madár, repülj. Kiadja a Népi Alkotások Háza. Csíkszereda.
- Imets Fülöp Jákó Tuszádi
 1870 Úti-naplója 1868. In: Veszely Károly–Imets Fülöp Jákó–Kovács Ferenc: Utazása Moldva–Oláhországban. Maros-Vásárhelyt.
- Imets Fülöp Jákó
 1883 A csíksomlyói rom. kath. főgimnázium értesítője az 1882–83-ik tanévről. Csík-Szereda.
- Imre József
 1951 Csíkdánfalva monográfiája. (kézirat)
- Imreh István:
 1973 A rendtartó székely falu. Kriterion Könyvkiadó. Bukarest.
 1983 A törvényhozó székely falu. Kriterion Könyvkiadó. Bukarest.
 1987 Székelyek a múlt időben. Magvető Könyvkiadó. Budapest.
 1994 Látom, az életem nem olyan gyönyörű. Kriterion Könyvkiadó. Bukarest.
- Imreh István–Pataki József
 1992 Kászonszéki krónika. 1650–1750. Európa Könyvkiadó–Kriterion Könyvkiadó. Budapest–Bukarest.
- Ion Preda–Alexandru Condescu
 1987 Dănești, un sat din România. „România pitorească”. Revista turismului Nr. 14. Aprilie.
- István György Tóth (EDETIT)
 1994 Relationes Missionarium de Hungaria et Transilvania. (1627–1707). A Római Magyar Akadémia, a Rádai gyűjtemény és az MTA Történettudományi Intézetének közös kiadása. Budapest–Róma.
- Jagamas János–Farágó József
 1974 Romániai magyar népdalok. Kriterion Könyvkiadó. Bukarest.
- Jakab Elek
 1878 Tanulmányok Erdély XVIII. századbeli jogtörténetéről. Budapest.
- Jankovics Marcell
 1997 Jelkép-kalendárium. Csokonai Kiadó. Bővített és átdolgozott kiadás. Debrecen.
- János Pál
 2005 Dráma hat sorban. Csíkdánfalvi Harangszó I. évf. 5. sz. július 22. 3.
- Kállay Ferenc
 1829 Históriai értekezés. Nagy Enyed.
- Keszeg Vilmos (szerkesztette)
 1999 Kriza János Néprajzi Társaság Évkönyve. 7. Kolozsvár.

- Király István
1978 Demokratikus mozgalmak a Habsburg elnyomás ellen. Hargita Kalendárium. Csíkszereda.
- Kisné Portik Irén
2006 A fenyő mint cserzőanyag. Székelyföld X. évf. 12. sz. december 101–116.
- Kodály Zoltán
1964 Ötfokú hangsor a magyar népzeneben. In: Visszatekintés. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok. Sajtó alá rendezte és bibliográfiai jegyzetekkel ellátta Bónis Ferenc II. Budapest.
1971 A magyar népzene. A példatárt szerkesztette Vargyas Lajos. Zeneműkiadó. Budapest (ötödik kiadás).
- Kolozsvári Közlöny
1864 127. sz. okt. 27. 528.
- Kolozsvári Sándor dr.–Óvári Kelemen dr.–Márkus Dezső dr.
1901 Magyar törvények 1540–1848. évi erdélyi törvények. Franklin-Társulat–Révai Testvérek kiadása. Budapest.
- Koós Ferenc
1864 A székely kivándorlásról. Bukarest – febr. 6. Kolozsvári Közlöny március 1. 26. sz. 107.
2001 Székely cselédképzés és cselédoktatás. In: Székely Kongresszus. Hargita Kiadóhivatal. Csíkszereda.
- Kós Károly dr.
1976 Tájak, falvak, hagyományok. Kriterion Könyvkiadó. Bukarest.
- Kovács Attila
2009 Újabb csűr égett el. Csíki Hírlap IV. évf. 120. sz. június 24
- Kovács Ferenc
1870 Úti naplója. In: Veszely Károly–Imets Fülöp Jákó–Kovács Ferenc: Utazás Moldva-Oláhországba. Maros-Vásárhelyt.
- Kovács Péter
1988 Oktatásügy az erdélyi székelyeknél. In: Balás Gábor (szerkesztette): A székely művelődés évszázadai. Budapest 98–120.
- Kozma Ferenc:
1879 A Székelyföld közigazdasági és közművelődési állapota. Kiadja a Székely Művelődési és Közigazdasági Egylet. Budapest.
- Köváry László
1842 Székelyhonról. A kir. Lyceum betűivel. Kolozsvárt, MDCCCXLII.
- Kriza János
1863 Vadrózsák. Székely népköltési gyűjtemény. Első kötet. Kolozsvár.
- Kurkó Gyárfás
1970 Nehéz kenyér. Második kiadás. Kriterion Könyvkiadó. Bukarest.
- Küllös Imola
1969 A magyar népköltészet lírai dalmű fajai és a kéziratos énekköltészet. Népi Kultúra – Népi Társadalom 235–245.

- 1980 kéziratos énekeskönyveink és kéziratos énekköltészet. Magyar Néprajzi Lexikon III. Akadémiai Kiadó. 189–191.
- 1988 A népballada-kutatás története. In: Vargyas Lajos (főszerkesztő): Magyar néprajz V. Népköltészet. Akadémiai Kiadó. Budapest. 267–277.
- 1988 Betyárok könyve. Mezőgazdasági Kiadó. Budapest.
- László Ferenc
1980 Bartók Béla: Tanulmányok és tanúságok. Kriterion Könyvkiadó. Bukarest.
- Lengyel János
1979 A magyar és az orosz balladák szívséggyeczéséhez. Ethn. XC. 515–526.
- Mailand Oszkár
1905 Székelyföldi gyűjtés. VII. Budapest.
- Martin György
é. n. Magyar tánc típusok és táncdialektusok. Budapest.
- Miklóssy V. Vilmos
1978 Festőnövények a csiki háziiparban. Népismereti Dolgozatok. Kriterion Könyvkiadó. Bukarest. 91–100.
- Molnár István
1980 Szolgák és szolgáltók bére a Nyárádméntén a XIX. század elején. Népismereti Dolgozatok. Kriterion Könyvkiadó. Bukarest.
- Nagy Ajtai Kovács István
1836 Moldva magyar nyelvet beszélő lakosainak egy része. Székelyföldről oda költözött székelyek maradéka. Nemzet Társalkodó. 2. félév. 387–395.; 397–406.
- Nagy Benedek
1983 Három pereferum-levél Csíkmenaságról, a XIX. század végéről. Hargita Kalendárium. Csíkszereda
- Nagy Imre T.
1902 Csík megye közgazdasági leírása. Különlenyomat a „Közgazdasági Szemle” 1902. évi október–december füzetéből. Budapest.
- Nemere
1881 Kivándorlás Csík megyéből. XI. évf. 84. sz. okt. 9. 333.
- Nagy László
2009 A csíksomlyói búcsú és az unitáriusok. Háromszék 5692. sz. június 3.
- Nagy László
1971 A veszprémi tabokok. Egy bőrkészítő kismesterség és művelői a XVIII–XIX. században. A Veszprém Megyei Múzeum Közleményei 10. 189–204.
- Oláh Miklós
1542? Erdélyről. Erdély öröksége I. é. n. 6. Tündérország 1541–1571. Bevezette Kardos Tibor. Franklin-Társulat kiadása. Budapest.
- Orbán Balázs
1869 A Székelyföld leírása történelmi, régészeti, természetrajzi s népismereti szempontból II. Pest.
- Pál-Antal Sándor–Ördög Imre–Balázs Dénes–Miklós Márton
1996 Csíkmadaras. Mentor Kiadó. Marosvásárhely.

- Pataki József
1971 A csíki vashámor a XVII. század második felében. Hargita Megyei Művelődési- és Művészeti Bizottság–Csíkszeredai Múzeum. Csíkszereda.
- Pozsony Ferenc
1984 Álomvíz martján. Fekete-ügy vidéki magyar népballadák. Kriterion Könyvkiadó. Bukarest
- Provisionalis Articulusok
1835 1791-dik esztendőbeli diactalis Provizionalis Articulusuk. Marosvásárhely.
- Puskás Attila
2004 Közelképben a szekuritáté – Egy személyes dosszié tükrében. Romániai Magyar Szó 4232–4233. sz. január 31.– február 1. 3.
2009 A kommunizmus áldozatai – Letartóztatásom története. Háromszék 5671. sz. május 8.
2010 Szép szavakban forradalom. Székelyföld XIV. évf. 2. sz. február. 138–159.
- Ráduly János
1975 Kibédi népballadák. Kriterion Könyvkiadó. Bukarest.
1979 Elindultam hosszú útra. A kibédi Majlát Józsefné Ötvös Sára népballadáit. Kriterion Könyvkiadó. Bukarest.
1987 Mikor a szolgának telik esztendeje. Kriterion Könyvkiadó. Bukarest.
1997 Hargita megye feliratos rovás emlékei. Hargita Kalendárium 118–121.
1998 A rovásírás vonzásában. Firtos Művelődési Egyesület kiadása. Korond.
- Sacrae Caesareo Regiae... 3466.
1793
SÁLvt
Sepsiszentgyörgyi Állami Levéltár.
- Sándor Imre
1910 A csíkszentsimoni Endes család levéltára (1544–1848). Kolozsvár.
- Sánta Imre
1967 A felcsíki fazekasság. Korunk XXVI. évf. 3. sz. 393–399.
- Sarány István
2004 Gyermeklakodalom. Hargita Népe XVI. évf. 90. sz. április 20
- Sávai János
1997_a A csíksomlyói és kantai iskola története. Missziós dokumentumok Magyarországról és a hódoltságról. II/II. Tanulmányok II/II. Szeged.
1997_b A székelyföldi katolikus plébániák levéltára I/III. II. Szeged.
- Szakács János (összeállította)
2004 Magyarok Bukarestben, 1928–32-ben. Romániai Magyar Szó 4863–4864. 1. sz. június 12–13. G. old.
- Sepsiszéki Nagy Balázs
2000 Székelyföld falvai a huszadik század végén. Csík-, Kászon és Gyergyószék. Hargita megye. Nap Kiadó. h.n. [Budapest].
- Simon András
1973 25 év a nép szolgálatában. Hargita VI. évf. November 13..

- s. – f.
1881 Hogyan fizetik Romániában az erdélyi munkásokat? Nemere XI. évf. 99. sz. dec. 1. 394.
- Stoll Béla
1962 Két népballada-változat 1782-ből és 1809-ből. Néprajzi Közlemények VII. 1. sz. 62–66.
- Szabó Dezső
1982 Életeim I–II. Kriterion Könyvkiadó. Bukarest.
- Szabó Gyula Gy.
1979 Népi alkotók. Falvak Dolgozó Népe. XXXV. 8. sz. 4.
- Szabó Imre
2008 Idősek Napja Csikdánfalván. Hargita Népe XX. évf. 240. sz.
- Szabó Miklós dr.
2004 A csíkszékiek egyetemjárása 1918 előtt. A Csíki Székely Múzeum évkönyve. Csíkszereda.
- Szabó Miklós–Jakab Sámuel
2001 Beszél a múlt. Csikjenőfalva 800 éves története. Mentor Kiadó. Marosvásárhely.
- Szabó T. Attila
1975 A bárókisasszony balladájának históriája Apor Péternél. Ethn. LXXXVI. 2–3. sz. 368–370. és Nép és nyelv. Válogatott tanulmányok, cikkek IV. Bukarest 1980. 381–384. és jegyzet 659.
- Szakács János (összeállította)
2004 Magyarok Bukarestben, 1928–32-ben. Romániai Magyar Szó 4863–4864. sz. június 12–13. G. old.
- Szász Erzsébet
2006 Szép emlék. Csikdánfalvi Harangszó II. évf. 5. sz. 3.
- Szász János
1976 A csikdánfalvi hegyek alatt. Művelődés XXIX. évf. 7. sz. 63.
1977 Csikdánfalvi ötvenévesek. Művelődés XXX. évf. 8. sz. 60.
2010 Művelődés. (kézirat).
- Székelyföld
Székely László
é. n. [1997] Csíki áhitat. A csíki székelyek vallási néprajza. Szent István Társulat kiadása. Budapest.
- Székely Nemzet
1883 Öngyilkos szerelemből. I. évf. 58. sz. ápr. 17. 2.
1883 Lélekvásár. I. évf. 62. sz. ápr. 24. 2.
1887 Leánykereskedés a keleti tartományok felé. V. évf. jan. 13. 1.
1889 Székely lányok Romániában. VII. évf. 132. sz. aug 27. 2.
- 1893 Csíki asszonyok vándorlása. XI. évf. 76. sz. máj. 26. 2.
1900 XVIII. évf. 83.sz. jún.2. 2.
1903 Lánycsempészet Gyergyóból XXI. évf. 44. sz. márc. 23.
1903 Székely lányok hazatoloncolása XXI. évf. 137. sz. szept. 16. 3.

- Székely Nép
 1885 III. évf. 2. sz. jan. 3. 2.
 1909 Elfogott leánykereskedő. XXVII. évf. 84. sz. aug. 5. 2.
- Szent István király
 2000 Intelmei és Törvényei. Az Intelmeket Ballók János, a Törvényeket Kristó Gyula fordította. Szent István Társulat az Apostoli Szentszék Könyvkiadója. Budapest.
- Szentiváni Mihály
 1986 Gyaloglat Erdélyben. Európa Könyvkiadó. Budapest.
- Szilágyi Ferenc
 1978 Egy ponyvára került ismeretlen balladaváltozat és tanulságai. Ethn. LXXXIX. 94–105
- SZOT
 1872–1934 Székely Oklevéltár I–VIII. Szabó Károly–Szádeczky Lajos– Barabás Samu. Kolozsvár.
- SZOTÚS
 1983–2006 Székely Oklevéltár Új Sorozat I–VIII.; I–II. Közzéteszi Demény Lajos és Pataki József; III. Demény Lajos–Pataki József–Tüdös S. Kinga; IV–VIII. Demény Lajos.
- Szőcs János
 1999 Képek 100 év történetéből. Csiki eseménykrónika. Hargita Kalendárium. Csíkszereda. 55–65.
 2009 Elemi oktatás Csíkszékben. Hargita Népe XX. évf. 5. sz. január 9.
- Szendrey Zsigmond és Szendrey Ákos
 1943 Házasság. In: Viski Károly (Sajtó alá rendezte): A magyarság Néprajza IV. Második kiadás. Királyi Magyar Egyetemi Nyomda. Budapest, 157–177.
- Szőcsné Gazda Enikő
 2009 A hozomány mint egyéni interoretáció. Acta Siculica. Székely Nemzeti Múzeum–Muzeul Național Secuiesc. Sepsiszentgyörgy–Sfântu Gheorghe.
- Takács Éva (lejegyezte)
 1999 990 éves a gyulafehérvári egyházmegye. Hargita Kalendárium. 133–139.
- Takáts Sándor
 1896 Iskolai drámák. In: Beöthy Zsolt (szerkesztette): A magyar Irodalom története I–II. Az Athenaeum Irodalmi és Nyomdai R. Társulat kiadása. Budapest. I. 489–499.
- Tarisznyás Márton
 1982 Gyergyó történeti néprajza. Kriterion Könyvkiadó. Bukarest.
- Tárkány Szücs Ernő
 1981 pellengér – Magyar Néprajzi Lexikon IV. Akadémiai Kiadó. Budapest.

- Tátrai Zsuzsanna
 1990 Jeles napok – ünnepi szokások. In: Dömötör Tekla (főszerkesztő) Népszokás, néphit, népi vallásosság. Magyar Néprajz III. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- Teleki Domokos
 1993 Egynéhány hazai utazások leírása. Budapest.
- Tófalvi Zoltán
 1995 „Ezerkilencszázötvenhat, te csillag”. Hargita Kalendárium. Csíkszereda.
- Vámszer Géza
 1976 Néprajzi vonatkozású mozgalmak Csíkban a két háború közti években. Népismereti Dolgozatok. Kriterion Könyvkiadó. Bukarest. 41–46.
 1977 A felcsíki földművelés évi munkarendje. In: Életforma és anyagi műveltség. Kriterion Könyvkiadó. Bukarest.
- Vándor [Szentiváni Mihály]
 1839 Közlemények Erdélyből II. Nemzeti Társalkodó. Második félév nov. 7.
 1840 Uo. okt. 9.
- Varga Júlia
 2000 A kolozsvári Királyi Líceum hallgatósága 1784–1848. Budapest.
- Vargyas Lajos
 1976 A magyar népballada és Európa I–II. Zeneműkiadó. Budapest.
 1981 A magyarság népzeneje. Zeneműkiadó. Budapest.
 1988 Népballada. In: Vargyas Lajos (főszerkesztő): Magyar néprajz V. Népköltészet. Akadémiai Kiadó. Budapest. 278–371
- Vásáry István:
 1981 rovásírás. Magyar Néprajzi Lexikon IV. 376. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- Vécsey Gyula
 1970 Miért esküdtek őseink a Napra, Holdra és a csillagokra. Hargita Kalendárium 142–145.
- Végh Olivér
 1981 Erdélyi holyagos edények. Népismereti Dolgozatok. Kriterion Könyvkiadó. Bukarest. 63–70.
- Venczel József
 1980 Az önismeret útján. Kriterion Könyvkiadó. Bukarest. 70.
- Verancsics Antal
 é.n. Erdélyről. Erdély öröksége I. Tündérország 1541–1571. Bevezette Kardos Tibor. Franklin-Társulat kiadása. Budapest.
- Verbőczy István
 1804 Magyar és Erdély-országnak törvény-KÖNYVE, iratott Verbőczy István által 1514. esztendőben Posenban és Pesten. Harmadik rész XXIII. Titulus 491.
- Veress Dániel
 1972 A rodostói csillagnéző. Dacia Könyvkiadó. Kolozsvár.

- Veszely Károly–Imets F. Jákó–Kovács Ferenc
1870. Utazás Moldva-Oláhországba. Maros-Vásárhelyt.
- Vitos Mózes
2003 Csíkmegyei füzetek. Adatok Csíkmegye leírásához és történetéhez II. Hargita Kiadóhivatal. Csíkszereda.
- Vofkori György
2007 Csíkszereda és Csíksomlyó képes története. Typografika Kft. kiadása. Békéscsaba.
- Vofkori László
1998 Székelyföld útikönyve I–II. Cartographia Kft. Budapest.
- Voigt Vilmos
1991 rovás. Világirodalmi Lexikon XII. 224. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- Zágoni Attila
1973 Korong és szövőszék. Falvak Dolgozó Népe XXIX. évf. 20. sz. 11.
- Zágoni Elemér dr.
1990 A fekete ribiszke szerelmese. Oláh-Gál Elvira beszélgetése dr. Zágoni Elemér gyógyszerésszel. Székelyföld XIV. évf. 3. sz. 77–87.
- Zsók Béla
1995 Elment a madárka. Kriterion Könyvkiadó. Bukarest.

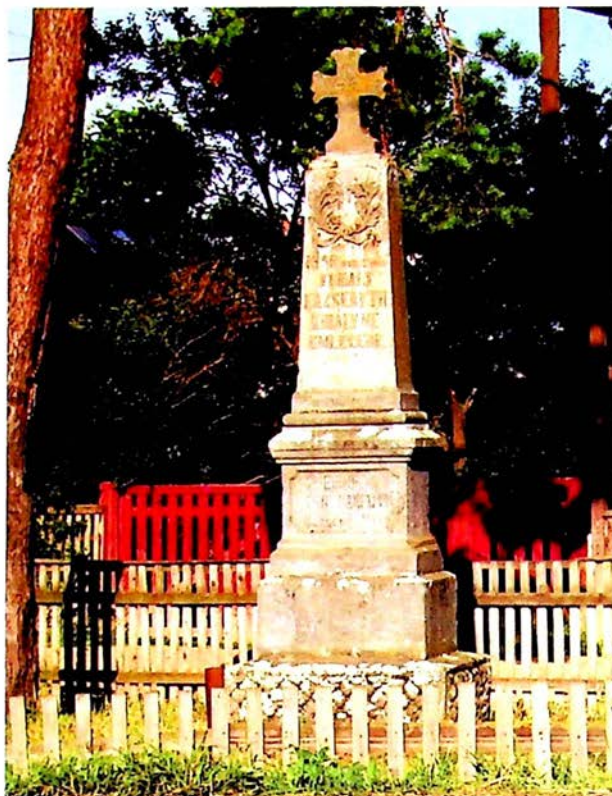
TARTALOM

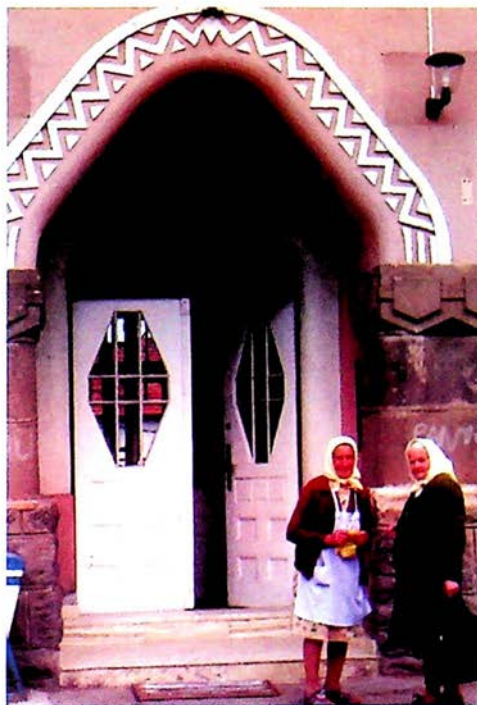
ELŐSZÓ	5
ALBERT ERNŐ	
MŰVELŐDÉS – HAGYOMÁNY	
Művelődés	7
Írásbeliség	8
Tanulás	9
SZÍNJÁTSZÁS	23
Iskolai színjátszás	23
Vidéki színjátszás	24
DÁNFALVA NÉPRAJZÁRÓL	28
NÉPBALLADÁK	40
NÉPDALOK	68
Szerelmi dalok	69
Katonaénekek	76
SZOKÁSHAGYOMÁNYOK	83
Nap, hold és a csillagok	83
Kapura szegezés	83
Kardra esküvés	83
Pünkösd	84
Szolgálók látogatása	88
Hógatás	93
TÁNC	94
ZENE	99
Fúvószenekar	100
KORTÁRSTALÁLKOZÓ	102
FALUNAPOK	104
TESTVÉRTELEPÜLÉSEK	105
ÖREGEK NAPJA	107
KULTÚRHÁZ – KÖNYVTÁR	109
Kultúrház	109
Olvasókörök	109
Könyvtár	109
ÚJ MŰFAJOK	111
Fényképek	111
Honlap	112
Film	112
Csíkdánfalvi Harangszó	113
Telehház	113
Televízió	114

AMBRUS-MÁTYÁS MÁRIA	
SZOKÁSOK – JELES NAPOK	115
CSÍKDÁNFALVI LAKODALMI SZOKÁSOK	115
Csíkdánfalvi lakodalmi szokások a XXI. században	123
CSÍKDÁNFALVI LEÁNYOK HOZOMÁNYA	126
JELES NAPOK CSÍKDÁNFALVÁN	138
AMBRUS ÁRPÁD	
NÉPRAJZI LEÍRÁS	151
AZ UTOLSÓ BŐRIPARI SZAKEMBER	
CSÍKDÁNFALVÁN ÉS FELCSÍKON	151
ALBERT ERNŐ	
TÁRSADALOM – SZERVEZETEK	160
SZOLGÁLÓK – SZOLGÁK	160
A szolgálonak vagy szolgának állás ideje és időtartama	160
Katonánakálló szolgák	162
Szerződés	163
Szolgálók, szolgák száma	166
Leánykereskedés	168
Bérek	170
Büntetések	172
Iskola –művelődés	174
SPORT	178
Jégsport	178
Labdarúgás	180
Kézilabda	180
Atlétika	181
Vegyes	181
Turizmus	182
EGÉSZSÉG	185
Orvosok – kórház	185
Gyógyszertárak	188
Fürdők	188
VEREKEDÉSEK	191
TŰZ – TŰZOLTÓK	193
POLITIKAI FOGLYOK	197
CSÍKDÁNFALVÁÉRT EGYESÜLET	203
LEXIKON	205
IRODALOM	219
TARTALOM	232

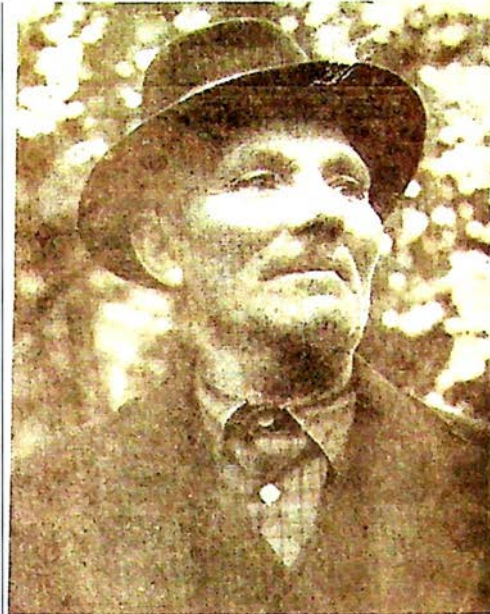
DÁNFALVA – DÁNFALVIAK

Szász János dánfalvi kortársak
körében

Szökökút Dánfalva központjában

Diszterem 2009 - Naggyülés

Abos Károly – 100 éves

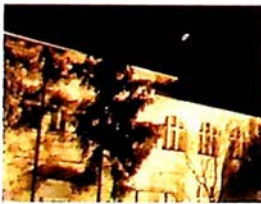
ISKOLA - ÓVODA

Az iskola zászlója

1930-as évek

Az iskola este

Imre József igazgató-tanító

1959

A 4./a osztály – 1942
– Imre Mária tanítónő

Tantestület 1955

Tantestület és diákok 1955

Biológiaóra – 1977

Kicszengetés 2007

Az iskola folyosóján – 2009

A dánfalvi iskola és a Magyar Máltai Szeretetszolgálat kopjafaállítás a Nyergesetön.

Az épülő óvoda

Az óvodában

Óvodások

Találkozó – 50 éves a Napsugár

Kicsengetés – 1970-es évek

Osztálykép – 1982

NÉPRAJZ – NÉPVISELET

30. KÁRÉ. LÉGTÉ. FONÓ ASSZONYOK. CSIKDANSÁVA (HÁNYESTI, ROMÁNIA), 1971

Fonó asszonyok – 1971

Dánfalvi énekes leányok
Both Amália, Gergely Borcsa – 1952

31. Szegényes vidéki asszony vetettágy.
Csikdánfalva, 1938

Vetett ágy a XX. század elején

Régi szoba

Festett hozományos láda

Faragott bútorok

Csiki népviselet – 1869

Dánfalvi viselet a XX. század elején

17. EZ A FALSI FÉRFI-GENERÁCIÓ MÉG A HAGYOMÁNYBÓL ISMÉRI AZ ELSŐ VILÁGHÁBORÚ KATONADALAIT. CSIKKARCFALVI FÉRFIAK (ÍRTA, ROMÁNIAI, 1938)

Karcfalviak

Dánfalviak –
1960-as évek

Pál Sándor 92 éves

Viselet a XX. század
első felében

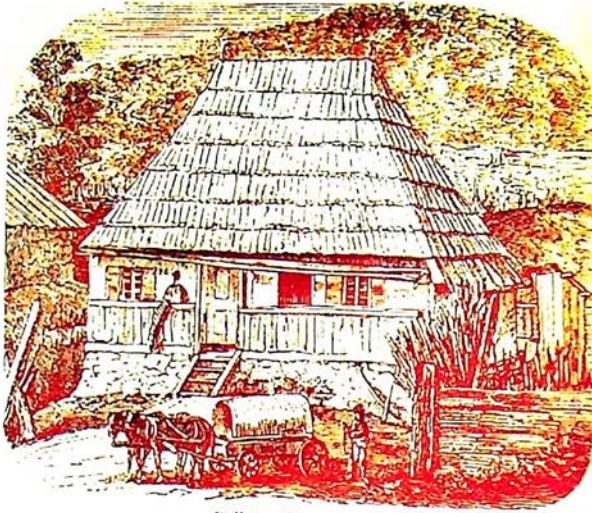

Csikszentdomokosi asszonyok
csepeszben, csikos szoknyában (A
fotó készült 1895-ben.)

Albert Lajos sírja a dánfalvi temetőben

HÁZAK – UDVAROK

Csíki székely lak.

Csíki lakás – 1869

Dánfalvi lakás – XIX. század első fele

Zsindelyes ház Dánfalván

Mai házak

SZÉKELY KAPUK

Székely kapu – minták

Székely kapuk - Dánfalva

Székely kapu - Minta

Antal Gerő kapuja

Székely kapu - Városban

Székely kapu -
Antal Péter és neje Szöcs Julánna

ÜNNEPEK

Március 15.

Ezer Székely Leány ünnepe – 1930-as évek

Ezer Székely Leány ünnepe 2009

Első áldozók

Húsvéti ételszentesítés - Csíkszereda

Vízkereszt

Lovasok felvonulása -
2006. március 15.

A Nosztalgiavonat Dánfalván – 2009 –
Pünkösöd

A Nosztalgiavonat Felesikon

A Nosztalgiavonat Csíkdánfalván
2009

Pünkösöd 2008. május.
A különvonat Budapestről

A Nosztalgiavonat Csíkdánfalván
2009

Pünkösöd 2008. május 10. Somlyó

Somlyóra igyekvő búcsúsok -
Csíki Hírlap 2008.05.03

Pünkösöd

Somlyóra igyekvő búcsúsok - Csiki Hírlap 2008.05.03

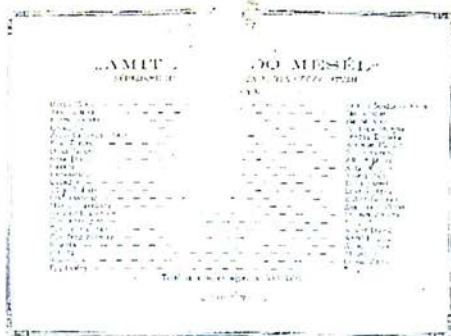

Szeredai diák viszi a laboriumot
Pünkösd

SZÍNJÁTSZÁS

Meghívó –
Műkedvelők bálja

Amit az erdő mesél előadásának szereplői
– 1930-as évek

Szigligeti Ede: A csikós – 1955–1956

Dánfalvi színjátszók 1955.

Dánfalvi színjátszók - 960-as évek vége

Dánfalvi színjátszók - 1970-es évek

A Csalókaszivárvány előadása

Az égigérő vascsicsergő
szereplői – 1988–1989

Csalókaszivárvány

Gábor Áron előadása

Az égigérő vascsicsergő előadása

SZOKÁSOK

Farsang az óvodában

Farsangtemetés az iskolában – 2006 – 2007

Határkerülés Szenttamáson –
Csíki Hírlap 2008.03.21.1

Fonóba járó dánfalvi fiatalok – 1958

DÁNFAALVA NAPOK

Dánfalva Napok - Soltiak felvonulása
2005. július 30.

Dánfalva Napok - Dugásfürdő

Dánfalva Napok - Dugásfürdő

Dánfalva Napok - Főzőverseny

TESTVÉRTELEPÜLES

Testvértelépülés - A szerződés aláírása

A szentdomokosiak Macahköy–Magyarfalu
testvértelépülésükön állított székely kapuja
Kis-Ázsia

Az új kenyér megáldásának felemelő pillanata

Dánfalviak Solton –2005

KORTÁRSTALÁLKOZÓ

Kortárstalálkozó – Az első 50 éves találkozó résztvevői

Kortárstalálkozó – 2007 – 50 évesek

Kortárstalálkozó – 50 évesek
zenekar

Kortárstalálkozó – 2005. július 30.

Kortárstalálkozó – 2006

Kortárstalálkozó – 2007 – 70 évesek

Kortárstalálkozó – 60 évesek

Kortárstalálkozó – 2003 – 40 évesek

Csíkdánfalva 2004

Kortárstalálkozó – 40 évesek

ÖREGEK NAPJA

Öreges Napja - 2007

Öreges Napja -
2006 október 7
közös ebéd

Öreges Napja - 2007

Öreges Napja - 2007
Óvodások köszöntik

ZENE

A dánfalvi fúvósok - Csíkszeredában

Karcfalva - 1933

Szentdomokos -
1971

Hegedűs és gardonyos

A dánfalvi fúvósok - 2005. július 30.

A dánfalvi fúvósok egy csoportja –
1950-es évek – Temetés

A dánfalvi fúvósok
Karcfalván - 2007

Fúvóstalálkozó
Dánfalván - 2008

A dánfalvi fűvósok
Madarason - 2007

A dánfalvi fűvószenekar húsvéti koncertje -
2008

A dánfalvi fűvósok III. koncert
273

TÁNCOSOK

Dánfalvi táncosok-1949

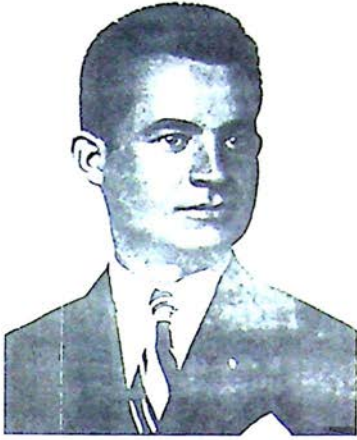
Tánc Dugásfürdön

Táncsoport - 1970-es évek

Dánfalvi táncosok
Marosvásárhelyen

SPORT

Gáll Lajos

Gáll Lajos Sportcsarnok Dánfalván

Gáll Lajos újratemetése
Sepsiszentgyörgyön

Dánfalva polgármestere,
Süket Jenő beszél
Gál Lajos sírjánál.
2009. november 12.

Gáll Lajos sírjára készített kopjafa előtt a dánfalvi küldöttség.
2009. november 12.

A kopjafa avatása

Dánfalviakkal. 2009. november 12.

Gáll Lajos sírjára állított kopjafa a szentgyörgyi temetőben
2009. november 12.

Gáll Lajos egykori fényképe,
a dánfalvi küldöttség ajándéka

Sportpálya

Fogatosok Karcfalván.
Csíki Hírlap 2008. augusztus 21.

Fogathajtók versenye Dánfalván

Karcfalvi 10 éves aluli
hokisok – 2008

Az Előre-kupa győztese
dánfalvi csapat – 1983

Madicsa-kupát nyert
Dánfalvi HC csapata –
2007

Hokicsapat a 1970-es évek elején

Székely–magyar mérkőzés
2007. január 3.

Gyermekfoci Csiki Hírlap
2008. május 7.

Futballoznak a dánfalviak

Teremfoci

TURIZMUS

Az Egyeskö környéke

Kirándulók az Egyeskönél
- III. osztály - 2009

Kirándulók az Egyeskönél
- III. osztály - 2009

Kiránduló dánfalviak - 1940

Kiránduló dánfalviak a Lokban – 1937

Felvidéki turisták Dánfálván

Kocsiszánnal Dánfalva határában

Kocsiszánon a falu között - III. osztály - 2009

KÉPEK A VENDÉGHÁZRÓL

Az Ópusztaszeri Nemzeti Történelmi Emlékpark látogatása
Dánfalviak Ópusztaszeren – 2005

ÚJSÁGOK

Hargita - Néprajzi oldal
Csíkmadaras

Hargita - Néprajzi oldal
Karcfalva

Hargita - Néprajzi oldal
Csikjenőfalva

Hargita - Néprajzi oldal
Csikszenttamás

EGÉSZSÉG

Dr. Éltés András
1930-as évek

A karcfalvi kórház -
Fazakas Jenő volt lakása

Az új orvosi rendelő

Dr. Dénes László és Szabó Antal
– 1967

Orvosi rendelő

POLITIKAI FOGLYOK

János László

Zsók László

Találkozó Dánfalván 2009. május 12.
Zsók László, Puskás Attila, Vorzsák
László és felesége

Megemlékezés az 1956-os forradalomról
Csíkszereda, 2003

MÁRTON ÁRON GIMNÁZIUM CSÍKSZEREDA

EMLÉKLAP

a negyvenéves érettségi találkozó alkalmából

A csíkszeredai Gimnázium 1959 évi végzős évfolyam tagjának,

ZSÓK LÁSZLÓ úrnak,

akít az akkori román hatóságok a ballagás időszakában letartáztattak, meghurcoltak és börtönbe zártak, kései erkölcsi elégtételül, az ártatlanul elszemvedett megpróbáltatásokért.

Az egykori Alma mater mai tantervétete és diáksága nevében hálával és tisztelettel!

Lászlófy Pál

Igazgató

Varga László

Igazgatóhelyettes

Csíkszereda
1999 május 29.

Zsók László - Emléklap

Fotó: Balázs B. Árpád

Csíkszereda – 2010 – Koszorúzás
a politikai foglyok emlékére

TŰZ - TŰZOLTÓK

SOLT város ajándéka - 2007

Albert Béla csüre égett -
2009. június 22. - Dánfalva (Csiki Hírlap)

Tűz Jenőfalván - 2009

Tűz Madarason - Csiki Hírlap 2009. március 4.

Dánfalvi tűzoltók – 1950-es évek

Tűzoltók és fűvósok – 1950-es évek

Tűzoltók az 1980-as években

Tűzoltók az 1980-as években

Dánfalvi tűzoltók – 2004

Dánfalvi tűzoltók – 2004

Előfizetők

Abos Ilonka	Kristóf Ilona
Ambrus Árpád – tanító	Lukács Attila
Ambrus-Mátyás Árpád	Lukács Éva
Ambrus-Mátyás Mária	Lukács Zoltán
Ambrus Zoltán	Márton Annamária
Antal Csaba István	Mihálydeák József
Antal Rozália	Pál Erika
Antal Csilla	Pál Jenő
Berszán Csaba	Süket Csaba
Boér Árpád	Süket Jenő
Both Ágoston	Szabó Béla
Böjte Erika	Szabó Dczső
Buzási Csaba	Szabó János
Buzási Géza	Szabó Mária
Buzási Géza	Szász János
Buzási József	Szász János
Csáki Sarolta	Szőcs Ilona
Dobos Melinda	Szőcs Judit
Eröss Béla	Tódor Attila
Eröss Béla	Tódor József
Farkas Mária	Zsigmond Emma
Gáll Attila	Özv. Zsigmond Mártonné
Gidró Árpád	Zsók Izabella
Imre Károly	Zsók Jolán
Juhász Levente	Zsók József
Kajtár Csaba	Zsók László
Kajtár Csaba	
Kajtár Sándor	

SZ. ISTVÁN KIR.
RÁLY TEKINCS
ELHÁZADRÁTOR
DITSD. SZEMEID
ET. BÉCIORSZAG.
ODRAHITTATOTT
AZ 1900. ÉVBEN
C.S.

Utcarészlet

Iskola

Templom

Utcarészlet

1940

Csikdánfalva

Hangyu

2010

Községháza

Iskola

Utcarészlet

1848-as emlékmű

Kultúrház